

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEKKE YAPILARININ KONYA'DAKİ
ÖRNEKLER ÜZERİNDEN MİMARİ
İNCELEMESİ

Ahmet TOYDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Şubat-2022
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Ahmet TOYDEMİR tarafından hazırlanan “TEKKE YAPILARININ KONYA’DAKİ ÖRNEKLER ÜZERİNDEN MİMARİ İNCELEMESİ” adlı tez çalışması 18/02/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan

Prof. Dr. Mine ULUSOY

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Bahtiyar EROĞLU

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ergün HATIR

İmza

.....

.....

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Saadettin Erhan KESEN
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Ahmet TOYDEMİR

Tarih: 09/03/2022

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEKKE YAPILARININ KONYA'DAKİ ÖRNEKLER ÜZERİNDEN MİMARİ İNCELEMESİ

Ahmet TOYDEMİR

Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bahtiyar EROĞLU

2021, 313 Sayfa

Jüri

Dr. Öğr. Üyesi Bahtiyar EROĞLU

Prof. Dr. Mine ULUSOY

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ergün HATIR

Tekkeler, cami ve medrese yapıları gibi İslamiyet'le birlikte ortaya çıkmıştır. İslamiyet'in hâkim olduğu topraklarda en yaygın mimari eserler olan cami ve medreselerin esas amaçları ibadet, sosyal dayanışma ve eğitimidir. Tekkeler özgün bir mimari anlayışla bu esasları birleştirmek için kurulmuş yapılardır.

Anadolu coğrafyası, medeniyetin ve farklı kültürlerin beşiği olması sayesinde tekke yapılarının tipolojileri konusunda oldukça zengindir. Anadolu'nun merkezi şehirlerinden biri olan Konya'da, özellikle Anadolu Selçuklu Devletine başkentlik yapması sebebiyle çok sayıda tekke yapısı bulunmaktadır. Ayrıca Karamanoğlu Beyliği ile Osmanlı Devleti döneminde inşa edilen tekkeler de yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tez çalışmasında, tekke yapıları bütün unsurları ile ele alınarak incelenmiştir. Anadolu Selçuklu ve Osmanlı döneminde inşa edilen tekkelerin tipolojileri anlatılmış ve bu tipolojilerden yola çıkarak Konya ilinin merkezinde yer alan tekkelerde görülen 7 temel tipoloji tespit edilmiştir. Belirlenen sınıflandırma kapsamında her tipoloji için mimari programı, planı ve özellikleri net okunabilen 7 adet tekke yapısı seçilmiştir. Tipolojiler üzerinden tekke yapılarının tespiti ve belgelenmesi amaçlanmıştır.

Tez çalışması bu kapsamda 6 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tezin tanımı, amacı, materyal ve yöntemi anlatılarak başvuru temel kaynaklar incelenmiştir. İkinci bölümde tekke yapılarının isimlendirmesinde ortaya çıkan karışıklıkları çözmek amacıyla tekke, zaviye, hankah, âsitâne terimlerinin hangi yapıları ifade ettiği anlatılmıştır. Üçüncü bölümde tekkelerin mimari özellikleri ve dönem içerisindeki gelişimleri incelenerek, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı döneminde ortaya çıkan tekke tipolojileri belirlenmiştir. Dördüncü bölümde Konya'da yer alan, günümüze ulaşmış tekke yapıları belirlenen mimari tipoloji çerçevesinde incelenmiştir. Beşinci bölümde incelenen tekkelerin plan, cephe, malzeme ve süsleme özellikleri açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Altıncı bölümde tez çalışmasında ulaşılan sonuçlar anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dini Mimari, Hankah, Konya, Tekke Mimarisi, Zaviye.

ABSTRACT

MS/ THESIS

ARCHITECTURAL REVIEW OF DERVISH LODGES ON EXAMPLES IN KONYA

Ahmet TOYDEMİR

**Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of Architecture**

Advisor: Asst. Prof. Dr. Bahtiyar EROĞLU

2021, 313 Pages

Jury

Asst. Prof. Dr. Bahtiyar EROĞLU

Prof. Dr. Mine ULUSOY

Asst. Prof. Dr. Mehmet Ergün HATIR

Dervish lodges, like mosques and madrasas, emerged with Islam. The main purposes of mosques and madrasas, which are the most common architectural structures in the lands dominated by Islam, are worship, social solidarity and education. Dervish lodges are structures established to combine these principles with a unique architectural understanding.

Anatolian geography is very rich in typologies of dervish lodge structures, as it is the cradle of civilization and different cultures. In Konya, one of the central cities of Anatolia, there are many dervish lodges, especially since it was the capital of the Anatolian Seljuk State. In addition, the dervish lodges built during the Karamanoğlu Principality and the Ottoman Empire are also encountered intensively.

In the thesis study, dervish lodges structures were examined with all their elements. The typologies of the dervish lodges built in the Anatolian Seljuk and Ottoman periods are explained. 7 basic typologies seen in the lodges located in the center of Konya province have been determined based on these typologies. Within the scope of the determined classification, 7 lodge structures, whose architectural program, plan and features can be clearly read, were selected for each typology. It is aimed to determine and document the structures of dervish lodges through typologies.

In this context, the thesis consists of 6 chapters. In the first part of the study, the definition, aim and method of the subject are explained and the main sources referenced were examined. In the second chapter, in order to resolve the confusions that arise in the naming of the dervish lodge structures, it is explained which structures the terms dervish lodge, zawiya, khanqah, asitane refer to. In the third chapter, the architectural features of the dervish lodges and their development in the period were examined, and the typologies of the dervish lodges that emerged in the Anatolian Seljuk and Ottoman periods were determined. In the fourth chapter, the surviving dervish lodge structures in Konya were examined within the framework of the determined architectural typology. In the fifth chapter, the dervish lodges were evaluated in terms of plan, facade, material and ornamental features. In the sixth chapter, the conclusion obtained in the thesis study are explained.

Keywords: Dervish Lodge Architecture, Khanqah, Konya, Religious Architecture, Zawiya.

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans eğitim sürecimin başından tezin sonuna kadar benden yardımını, bilgi ve birikimini esirgemeyen saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Bahtiyar EROĞLU'na çok teşekkür ederim. Ayrıca görüş ve fikirleri ile tezime önemli katkılar sunan sayın hocalarım Prof. Dr. Mine ULUSOY'a, Prof. Dr. Mehmet Emin BAŞAR'a, Doç. Dr. Mustafa KORUMAZ'a, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ergün HATIR'a, teşekkür ederim.

Tez araştırma ve yazma sürecimde arşivini benimle paylaşan Sayın M. Argun KOCADAĞISTAN'a, anlayış ve yardımları için başta Sayın Müdürüm Yüksek Mimar Şenay BAYKAL'a ve Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB çalışanlarına ayrıca teşekkür ederim.

Bu süreçte ve hayatım boyunca desteklerini benden esirgemeyen sevgili aileme, meslektaşım ve yol arkadaşım olan eşim Merve Nur TOYDEMİR'e teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

Ahmet TOYDEMİR
KONYA-2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Tanımı ve Amacı	2
1.2. Materyal ve Yöntem	2
1.3. Kaynak Araştırması	3
2. TEKKE YAPILARI	6
2.1. Tekke	7
2.2. Zaviye	10
2.3. Hankah	11
2.4. Âsitâne	14
3. TEKKELERİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE DÖNEM İÇİNDEKİ GELİŞİMLERİ	15
3.1. Tekke Mimarisi	15
3.2. Tekkelerde Mimari Program	19
3.3. Anadolu Selçuklu Dönemi Tekkeleri	20
3.4. Osmanlı Dönemi Tekkeleri	26
3.5. Tekke Yapılarının Günümüzdeki Durumu	32
4. KONYA’ DA BULUNAN TEKKE ÖRNEKLERİ	35
4.1. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi- Tek Yapı Ölçeğinde Konut Tipi Tekkeler	37
4.1.1. Ebu İshak Kazeruni Mimari İncelemesi	38
4.1.2. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Mimari ve Plan Özellikleri	40
4.1.3. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Cephe Özellikleri	48
4.2. Fatma Hatun Süt Tekkesi- Birden Çok Yapının Bir Araya Gelmesiyle Oluşan Konut Tipi Tekkeler	53
4.2.1. Fatma Hatun Süt Tekkesi Mimari İncelemesi	53
4.2.2. Fatma Hatun Süt Tekkesi Mimari ve Plan Özellikleri	60
4.2.3. Fatma Hatun Süt Tekkesi Cephe Özellikleri	64
4.2.4. Fatma Hatun Süt Tekkesi Haremi Mimari ve Plan Özellikleri	67
4.3. Sahip Ata Hankahı- Kapalı veya Açık Avlulu Dört Eyvanlı Geleneksel Horosan Tipi Tekkeler	74
4.3.1. Sahip Ata Hankahı Mimari İncelemesi	75
4.3.2. Sahip Ata Hankahı Mimari ve Plan Özellikleri	83

4.3.3. Sahip Ata Hankahı Cephe Özellikleri.....	94
4.3.4. Sahip Ata Külliyesinde Yer Alan Diğer Yapılar	97
4.4. Ali Gav Zaviyesi- Kapalı veya Açık Avlulu Selçuklu Dönemi Medrese Tipi Tekkeler	104
4.4.1. Ali Gav Zaviyesi Mimari İncelemesi.....	106
4.4.2. Ali Gav Zaviyesi Mimari ve Plan Özellikleri.....	115
4.4.3. Ali Gav Zaviyesi Cephe Özellikleri.....	126
4.5. Mevlana Âsitânesi- Birden Fazla Üslubun Gözlemlendiği Külliye Tipi Tekkeler	137
4.5.1 Mevlana Âsitânesi Mimari Programı.....	137
4.5.2. Mevlana Âsitânesi Mimari İncelemesi	148
4.5.3. Mevlana Âsitânesi Mimari, Plan ve Cephe Özellikleri	157
4.6. Bulgur Dede Tekkesi- Selçuklu Dönemi Cami Tipi Tekkeler	221
4.6.1. Bulgur Dede Tekkesi Mimari İncelemesi	222
4.6.2. Bulgur Dede Tekkesi Mimari ve Plan Özellikleri	227
4.6.3. Bulgur Dede Tekkesi Cephe Özellikleri.....	237
4.7. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi- Osmanlı Dönemi Açık Avlulu Medrese Tipi Tekkeler	243
4.7.1. Piri Mehmet Paşa Mimari İncelemesi.....	244
4.7.2. Piri Mehmet Paşa Mimari, Plan ve Cephe Özellikleri.....	252
4.7.4. Piri Mehmet Paşa Külliyesinde Yer Alan Diğer Yapılar.....	270
5. DEĞERLENDİRMELER.....	284
5.1. Konya Tekkeleri Plan Özellikleri	287
5.2. Konya Tekkeleri Cephe Özellikleri	292
5.3. Konya Tekkeleri Malzeme ve Teknik Özellikleri	298
5.4. Konya Tekkeleri Süsleme Özellikleri.....	301
6. SONUÇ	303
KAYNAKLAR	307
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

cm	: Santimetre
H.	: Hicri
H.	: Hazreti
K.K.V.K.K.	: Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
KUDEB	: Koruma Uygulama ve Denetim Őube Müdürlüğü
M.	: Miladi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
S.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
V.G.M.	: Vakıflar Genel Müdürlüğü

1. GİRİŞ

İslamiyetin ilk dönemlerinde ‘tasavvuf, tarikat, tekke, zaviye’ gibi kavramlar yoktu. Bütün ilmi ve içtimai hayat Mescidi Nebevi etrafında teşekkül ediyordu. Zaman içerisinde Müslümanların sayısı artmaya ve geniş coğrafyalara yayılmaya başladı. Bu durum aynı zamanda Müslüman insanların birçok farklı kavim, ırk ve mezhebe ait insanlarla karşılaşmasına ve onların da İslam dinini kabul etmesiyle kültürel, sosyal, ekonomik bir zenginlik yaşanmasına vesile oldu. Daha geniş coğrafyalar içinde farklı hayat standartları ile yaşayan insanlar arasında fikir ve yaşayış ayrılığı oluştu. İşte bu farklı ihtiyaçların gerektirdiği farklı usul ve eğitimlerin merkezini ilmi olarak medreseler ve medrese hocaları oluştururken daha sosyal ve hayatın içine yönelik konuların çözümü için doğrudan kişisel eğitim ve gelişimi hedef alan tasavvuf teşekkül etti. Her pir kendi becerisine, aldığı eğitime ve geldiği geleneğe göre insanlara telkinlerde bulunuyordu. Hakka davet eden bu pirler özellikle Anadolu coğrafyasında ciddi rağbet gördüler. Etraflarına toplanan insanların sayısı arttıkça günümüzde tekke, zaviye, hankah, dergâh vb. olarak adlandırdığımız yapılar oluşmaya, yaygınlaşmaya başladı. Bu yapılarda insanların yaşı, becerisi, görüşü, yaşantısı ayırt edilmeden herkese temel dini eğitimler verilmeye, bu eğitimde ilerlemek isteyenlere ise pirin devam ettirdiği geleneğe göre seyri süluk yaptırılmaya başlandı. İşte bu sayede bu yapılar birer sosyal, kültürel hatta ekonomik tesisler haline geldi. Bu hususu en iyi anlatan cümlelerden birisi de *“Zahiri ilimleri medresesiz düşünmek imkânsız olduğu gibi tasavvufu ve zühdü de tekkesiz düşünmek mümkün değildir”* (Kara, 1977).

İlk başlarda küçük birer odadan ibaret olan bu yapılar zaman içerisinde gelişerek Mevlana Dergâhı örneğinde olduğu gibi birer büyük kültür merkezleri haline geldiler. Çalışmamız kapsamında Anadolu’nun Konya’sında bir diğer ifade ile Selçuklu başkenti Konya’da merkez ilçelerinde yer alan, çoğunluğu özellikle Selçuklu dönemi kent suru etrafında teşekkül etmiş tekke yapıları üzerinden tipoloji çalışması yapılmıştır. Günümüze ulaşan tekke yapılarından tez içerisinde bahsedilen mimari şema ve tiplere göre örneklerle mimari programı ve özellikleri incelenmiştir.

1.1. Tezin Tanımı ve Amacı

İslam dünyasında gerek sosyal gerek dini olarak büyük rol üstlenen tekke yapıları her zaman önem arz etmiştir. Bu yapılar, idareciler ve halk tarafından benimsenmiş, uzun yıllar etkinliğini sürdürmesi sağlanmıştır. Fakat değişen toplum yapısı ve ihtiyaçları doğrultusunda özellikle son 100 yılda bu yapılar ülkemizde büyük tahribata maruz kalmıştır. Önemli bir sosyal ve dini yapının göstergesi olan bu kültür varlıkları korunmalı ve gelecek nesillere aktarılmalıdır.

Konya’da pek çok tekke yapısı inşa edilmiştir. Fakat günümüze ne yazık ki azı ulaşabilmiştir. Konya’da bulunan tekke yapılarını, mimari bir kriter çerçevesinde değerlendirip, toplayan bir çalışma olmadığı tespit edilmiştir.

Yapmış olduğum tez çalışmasında, tekke mimarisi incelenmekte olup tekkeler sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma doğrultusunda Konya’da ayakta kalmış tekke örnekleri incelenmiştir.

Tezin başlıca amaçları şu şekildedir:

1. Tekke yapılarının kökenini incelemek.
2. Tekke, zaviye, hankah, âsitâne gibi farklı terimlerle anılan bu yapılarda ki terminoloji sorununa açıklık getirmek.
3. Tekkelerin mimari özelliklerini, dönem içerisindeki değişim ve gelişimlerini ortaya koymak.
4. Tekkelerde mimari programın oluşumunu ve fonksiyon şemasını tespit etmek.
5. Konya’da bulunan tekke yapılarının belirlenen tipolojiye uygun sınıflandırılmasını sağlamak.
6. Konya’da bulunan tekke yapılarının tarihi süreçteki durumu ile mevcut durum analizlerini yapmak.

1.2. Materyal ve Yöntem

Tez çalışmasının hipotezi: Tarih boyunca insan hayatına en büyük etkiyi din yapmıştır. İnsanların sosyal hayatından, özel hayatına kadar her türlü durumu etkileyen din, toplumların şekillenmesine ve kültürlerin oluşmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı dini yapılar tüm toplumlarda saygıyla korunmuştur. İslam kültüründe dini yapılar arasında yer alan tekke yapıları da uzun yıllar varlığını sürdürmüştür. Anadolu

topraklarında da durum böyledir. Ancak son yüzyılda bu yapılar terk edilmiş, yıkılmış veya amacı dışında kullanılmaya başlanmıştır. Böylesine önemli kültür varlıkları korunmalı, sosyal ve kültürel hayata etkisi araştırılmalıdır. İslam kültürünün eserleri bakımından zengin olan Konya ilinde, tekke yapıları tespit edilip incelenmeli ve bu yapıların mimari özellikleri belgelenmelidir.

Tez çalışması öncelikli olarak 2 temel başlığı kapsamaktadır:

1. Tekke yapılarına dair genel değerlendirmeler

Tekke yapılarının değerlendirilmesinin yapılabilmesi için literatür araştırılması yapılmıştır. Bu kapsamda yapılmış akademik çalışmalar, makaleler, tez çalışmaları ve kitaplar incelenmiştir. Bu araştırma sonucunda örnek yapılar incelenmiştir. Yurtdışında ve yurt içinde bulunan bu örneklerle ait çizimlere ve fotoğraflara ulaşılmıştır.

2. Konya’da ki örnekler üzerinden tekke yapılarına dair değerlendirmeler

Konya’da bulunan tekke yapıları için konu ile alakalı tarih kitapları, makaleler, kültür envanteri, güncel ve eski fotoğraflar incelenmiştir. Belirlenen yapılara dair ilgili kurumlardan sanat tarihi raporları, rölöve, restitüsyon ve restorasyon çalışmaları elde edilmiştir. Daha sonra yapıların yerinde incelemesi ve belgelenmesi yapılmıştır.

1.3. Kaynak Araştırması

Küçükdağ, Y., 2020, Konya’nın Kırk Tekkesi isimli kitapta tasavvuf yapıları, Konya’daki tasavvuf yapılarındaki eğitim öğretim, Konya’da çeşitli dönemlerde bulunan dini gruplardan bahsedilmiştir. Kitapta yer alan Konya’da bulunan 40 tekke yapısı ile ilgili mimari ve tarihi bilgilendirmeler yapılmıştır. Bu kitap, Konya’da bulunan tekke yapıları ile ilgili temel başvuru kaynağıdır.

Konyalı, İ. H., 1964, Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi isimli eser Konya kültür tarihi ile ilgili yapılmış en temel kitaplardandır. Pek çok çalışmaya kaynak oluşturan bu kıymetli eser, o tarihe kadar edinilen belge ve kaynaklarla Konya’da yer alan cami, türbe, medrese, han, saray, tekke, zaviye, çeşme gibi her alanda işlev veren kültür varlıklarını inceleyen bir kitaptır.

Karpuz, H., 2009, Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya adlı kitapta Konya’da ki bütün tescilli kültür varlıkları derlenerek bir envanter çalışması yapılmıştır. Bu çalışma sırasında yapının künyesi, mimari özellikleri detaylı olarak incelenmiştir.

Yapılara ait teknik çizimler ve güncel durumları hakkında bilgiler veren bu eser temel kaynak niteliğindedir.

Küçükdağ, Y., 1992, Konya’da Bir Mevlevi Manzumesi (Piri Mehmet Paşa Zaviyesi ve Vakfiyesi), isimli makalesinde Konya’da bulunan Osmanlı dönemi eserlerinden Piri Mehmet Paşa Zaviyesinin tarihçesini, zaviyenin teşkilat ve görevlilerini, zaviyenin vakıflarını; vakfiyenin tasdik, tescilini ve özelliklerini detaylı şekilde incelemektedir. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi ile ilgili yapılmış nadir çalışmalardandır.

Kara, M., 2011, Tekke isimli TDV İslam Ansiklopedisinde bulunan bölümde, tekkenin tanımı yapılmaktadır. Tekkelerin İslam medeniyetlerindeki önemi, yönetim yapısı ve toplumda üstlendiği görevlerden bahsedilmektedir. Ayrıca tekkelerin ortaya çıkışı ve gelişiminden de bahsedilmektedir.

Tanman, M. B., 1997, Hankah isimli TDV İslam Ansiklopedisinde bulunan bölümde, Hankah kavramının tanımı yapılmaktadır. Özellikle Horasan bölgesinde görülen bu yapıların oluşumları ve bölümleri hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Tekkelerin mimari programının şekillenmesinde büyük rol oynayan dört eyvanlı hankahlardan bahsedilerek, örneklendirilmeler yapılmıştır. Tekkelerin mimari tiplerini ortaya koymak için başvuru yapılacak bir kaynaktır.

Tanman, M. B., 2015, İstanbul Tekkeleri, isimli Büyük İstanbul Tarihi kitabındaki bölümde tekke, zaviye, âsitâne gibi terimlerin tanımları yapılarak örnekleri verilmiştir. İstanbul’da bulunan tekke mimarisi incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda tekkelerde bulunan fonksiyonlar ve buna bağlı oluşan mimari program anlatılmıştır. Tekke mimarisinin anlatıldığı önemli bir çalışmadır.

Ocak, A. Y., 1978, Zaviyeler (Dini, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme) isimli makalede zaviyelerin doğuşu, tasavvuf akımının başlangıcı anlatılmıştır. Zaviye teriminin ortaya çıkışı ve bununla ilgili kaynaklardan bahsedilmektedir. Aynı zamanda çeşitli İslam ülkelerinde bulunan zaviyelere de değinilmiştir. Anadolu zaviyeleri ise Selçuklu devri, Osmanlı devri olmak üzere ayrı ayrı incelenmiştir. Zaviyelerin kuruluşları ve teşkilatlarından da bahseden bu çalışma kapsamlı bilgi sağlamaktadır.

Pala Azsöz, G., 2018, Mevlevihanelerde Mekânsal Örgütlenme, isimli makale Mevlevi tarikatının tekkesi olan Mevlevihanelerin mimari olarak incelemesini yapmaktadır. Konya’dan başlayarak Anadolu’ya yayılan Mevlevihanelerin diğer tarikat

yapıları ile ortak ve farklı yanları ortaya konmuştur. Mevlevihanelerde bulunan bölümler sıralanarak fonksiyonlarından söz edilmiştir.

Tanman, M. B., Parlak, S., 2011, Tekke isimli TDV İslam Ansiklopedisinde bulunan bölümde, tekkeler mimari olarak detaylı bir şekilde incelenmiştir. Tekkelerde bulunan mimari program ve tekke tiplerinden söz edilmiştir. Aynı zamanda tekkenin alt başlığını oluşturan hankahlar, zaviyeler, ribatlar, dergâhlar, âsitâneler ve pir evlerinin tanımları da yapılmıştır. Tarihi dönemlere göre tekkelere ve tekke mimarisine değinilmiştir.

Çoşkun, A. E., 2019, Osmanlı Döneminden Günümüze Kalan Anadolu ve İstanbul Âsitâneleri, isimli yüksek lisans tezi, tasavvuf ve tarikat yapılarından olan âsitâneler üzerine yoğunlaşmıştır. Öncelikle tarikat yapılarına dair literatür araştırması yapan çalışma, Anadolu ve İstanbul’da bulunan âsitâneleri tespit etmiş ve belgelemiştir.

Ünver, S., 1967, Yetmiş Yıl Önce Konya isimli yayında Konya’ya dair günümüze ulaşamayan pek çok yapı hakkında görüşler ve tespitler yer almaktadır. Hatırat şeklinde hazırlanan bu yazı, 1897 yılında Ahmed Tevhid Bey’in gezi defterinin 1967 yılında Süheyl Ünver tarafından derlenip yayınlanması ile ortaya çıkmıştır. Yapıların geçmişteki durumları ile ilgili önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Parlak, S., 2008, Sahib Ata Külliyesi, adlı TDV İslam Ansiklopedisinde bulunan bölümde Konya’da bulunan en nadide eserlerden olan Sahib Ata Hankahı ve Külliyesi hakkında tarihi ve mimari bir araştırma sunmaktadır. Külliyyede bulunan bölümlerden, mimari özelliklerinden bahsedilmiştir.

Özönder, H., 1987, Mevlana Türbe ve Külliyesinin Tamir ve İlaveler Kronolojisi isimli çalışmada Mevlana Külliyesinde, ilk yapıldığı günden makalenin yazıldığı 1987 yılına kadar tespit edilen bütün onarımlar ve inşa faaliyetleri kronolojik olarak kayıt altına alınmıştır. Mevlana Külliyesinin geçmişten günümüze değişimleri ile ilgili detaylı bilgi sunmaktadır.

2. TEKKE YAPILARI

Kullanım durumuna, ait olduğu tarikata, büyüklüğüne veya bulunduğu coğrafyanın dil yapısına göre farklı ifade edilen tasavvuf yapıları temelde ‘Tekke’ olarak adlandırılır. Tez kapsamında incelenen yapılarda her bir yapının farklı belgelerde değişik adlandırmaya sahip olduğu görülmüştür. Örnek olarak; İbn Batuta Konya gezisini anlatırken Mevlana Zaviyesi’ni ziyaret ettiğini ifade etmektedir. Ancak günümüzde kullandığımız dile uygun olarak Mevlana Dergâhı olarak adlandırılan yapı hem merkez tekke olması hem de kurucu şeyhin kabrinin bulunması itibarıyla âsitâne yapısıdır. Âsitâne, Zaviye, Hankah, Dergâh, Buk’a, Düveyre, Savmaa, Ribat, Harabat gibi adlandırmalarla ile birlikte kavram kargaşası ortaya çıkmıştır (Küçükdağ, 2015).

Tekke yapıları, İslamiyetin ulaştığı bütün coğrafyalarda farklı şekillerde teşekkül etmiş, mimari üslupları ve kullanım durumları özelleşmiştir. Coğrafya, dil ve kültür zenginliğinin bir sonucu olarak bu yapılar birçok farklı fonksiyona, mimari özelliklere ve kullanım amacına sahiptir.

İbn Cübeyr Suriye ile Mısır gezileri sırasında zaviye yapılarına medrese dendiğini, hankah yapılarının ise ribat olarak adlandırıldığını bu yapılarda dervişlerin ve ziyarete gelen misafirlerin konakladığını ifade etmektedir (Ocak, 1978). İbn Batuta seyahatnamesinde Irak bölgesinde de zaviye yapılarının medrese olarak adlandırıldığını belirtmiştir. Farsça kökenli hankah kelimesi de İran bölgesinde ortaya çıkmış ve zaviye yapılarının hankah olarak adlandırıldığı Hinduşah-ı Nahcivani tarafından ifade edilmiştir. Düveyre, savmaa kelimeleri Arapça kökenli olup Arap ülkelerindeki tekke yapılarının yanı sıra Hristiyan manastırlarını anlatmak içinde kullanılırdı. Ribat ise gaza ve sefer için sınır boylarına yapılmış yapılar iken zamanla derviş askerlerin, gazilerin konaklaması ile zaviye yapılarına dönüşmüştür (Ocak, 1978). Dergâh sözcüğü Farsça kökenli bir kelime olup âsitâne yapılarını ifade eder. (Küçükdağ, 2015). Bu çalışmada ‘Tekke’ ifadesinin tercih edilmesinin sebebi ise bu tür yapılar için Türkçede tekke teriminin daha kapsamlı olmasıdır (Bölükbaşı, 2015). Ortaya çıkan bu farklı kavramlar temelde aynı yapıyı ifade etmekte ve büyük, küçük bütün tasavvuf yapılarına ‘tekke’ denilmektedir.

Tekkeler barındırdıkları tarikatlara göre ‘Mevlevihane’, ‘Kalenderhane’, ‘Gülşenihane’ vb. özel bir meslek grubuna veya hizmet alanına göre ‘Okçular Tekkesi’, ‘Güreşçiler Tekkesi’, ‘Miskinler Tekkesi’ gibi adlandırılmaktadır (Tanman, 2015).

2.1. Tekke

Kelimenin kökeni hakkında birçok farklı fikir ve çıkarımlar bulunmaktadır. Bunlar arasında genel kabul görmüş olan yaklaşıma göre, Arapça dayanak anlamına gelen ‘tükee’ sözcüğünün Osmanlı Türkçesinde ‘tekye’ olarak türetilip kullanılması ve günümüz Türkçesine ‘tekke’ olarak girmesi şeklindedir (Kara, 2011).

İlk kurulan tekkeler birkaç odadan oluşan basit birer konut şeklinde iken zamanla tekkelerin mimarisi gelişmiş, birçok fonksiyonun (türbe, mescit, hamam, mutfak, derviş odaları, ambar vb.) eklenmesi ile büyük kültür merkezleri haline gelmiştir.

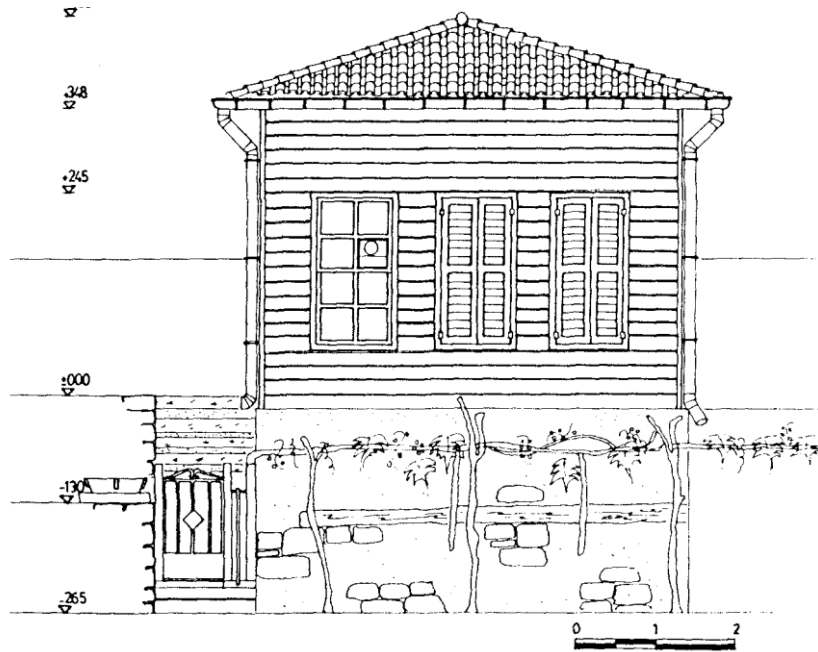
Tarihte yapılan ilk tekke hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. İbn Teymiyye ilk tekkenin VIII. yüzyılda Basra’nın Abadan bölgesinde yapıldığını söylerken, Hacı Abdullah-ı Herevi’nin Tabakatü’s şufiyye adlı eserinde ilk tekkenin VII. yüzyılda Filistin Remle bölgesinde yapıldığı söylenmektedir (Kara, 2011). Bu hususta birçok farklı görüş olmakla beraber ilk tekke benzeri yapılarının tasavvufun doğduğu dönemlerde (VII. yüzyıl) görülmeye başlandığını ifade edebiliriz.

Tekkeler; dervişlerin bir araya gelip zikir yaptıkları, aynı zamanda konakladıkları, yeme-içme faaliyetlerini yerine getirdikleri, dini ilimler okudukları, bunlarla birlikte tekkenin şeyhine ve ailesine ev sahipliği yapan, şeyhin misafirlerinin de ağırlandığı geniş kapsamlı tarikat yapılarına denir. Ancak literatür karmaşası sebebiyle tekkeler; birkaç odalı küçük tasavvuf yapılarından, birçok fonksiyonu bünyesinde barındıran geniş çaplı yapılara kadar hemen hemen bütün tarikat yapılarını anlatır.

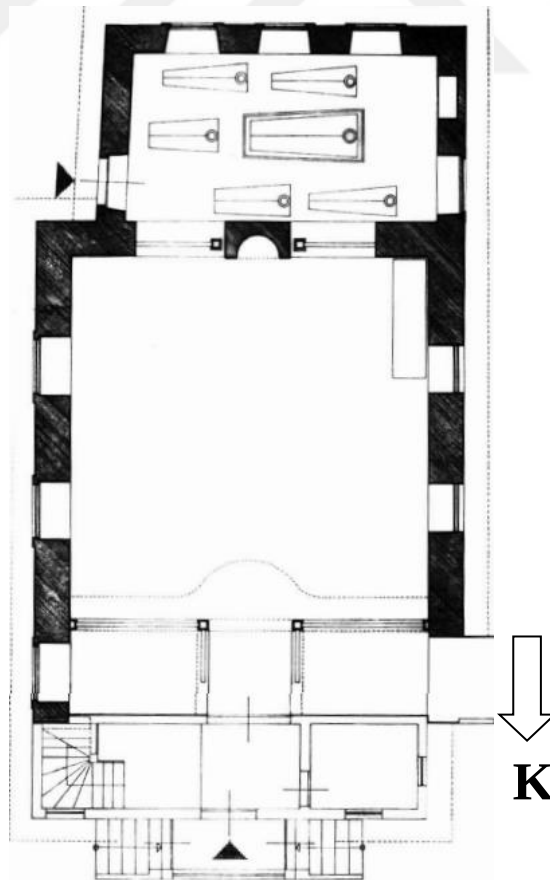
Farklı zaman dilimlerinde ve çok geniş coğrafyalarda inşa edilen bu yapılar birçok değişik mimari üslubu temsil etmektedir. Osmanlı dönemi ile birlikte tekkelerde 3 farklı mimari şema görülmektedir. Bunlar konut tipi tekkeler, cami tipi tekkeler ve medrese tipi tekkeler olarak gruplanmaktadır (Tanman, 2015).

İstanbul’da bulunan Afganiler Tekkesi konut tipi tekkelere örnek teşkil etmektedir (Şekil 2.1). Zemin katı moloz taş ile yığma olarak yapılan tekke, üst katlarında ahşap malzeme ile bağdadi tekniğinde yapılmıştır. 1793 yılında yapılan tekke, 1942’de büyük bölümü yıkılmasına rağmen günümüze ulaşabilmiş nadir konut tipi tekkelerdendir. İstanbul’da bulunan, Vezir Hırami Ahmed Paşa tarafından 16. yüzyılın son çeyreğinde yaptırılan Cemâlizâde Tekkesi özgün mimarisi ile cami tipi tekkeler sınıfına girmektedir (Şekil 2.2). Üsküdar’da bulunan, Atik Valide Sultan

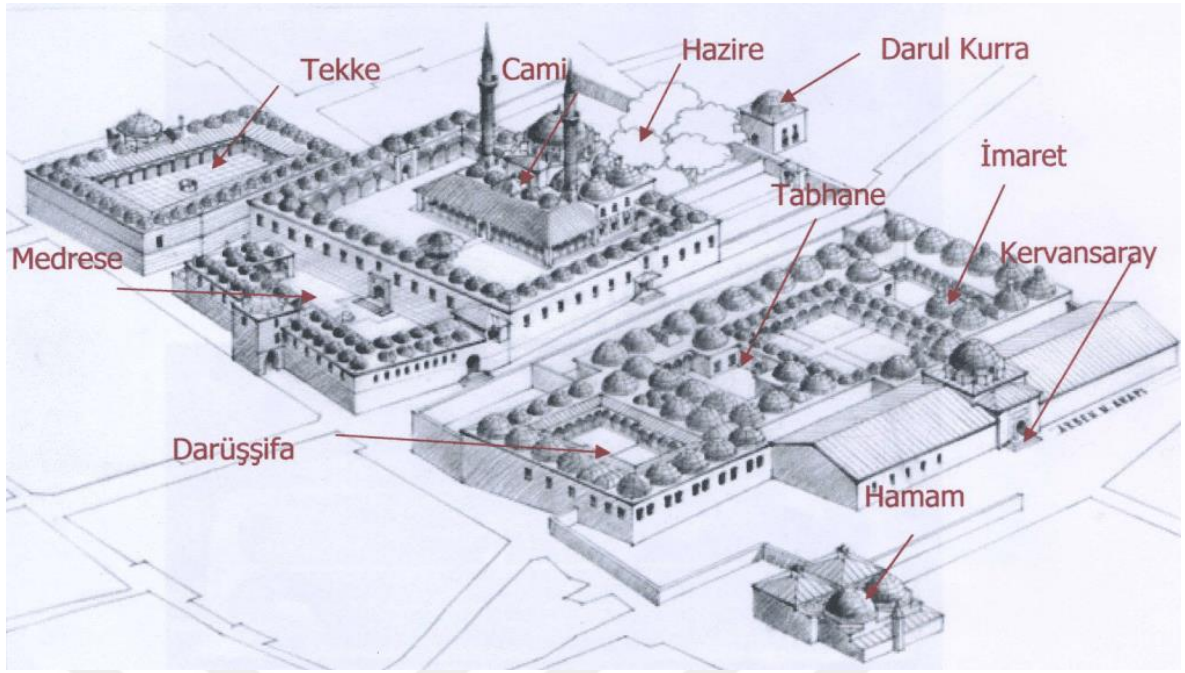
Külliyesinin içerisinde yer alan tekke yapısı revaklı, açık avlulu tasarımı ile medrese tipi tekke yapılarına örnek verilebilir.

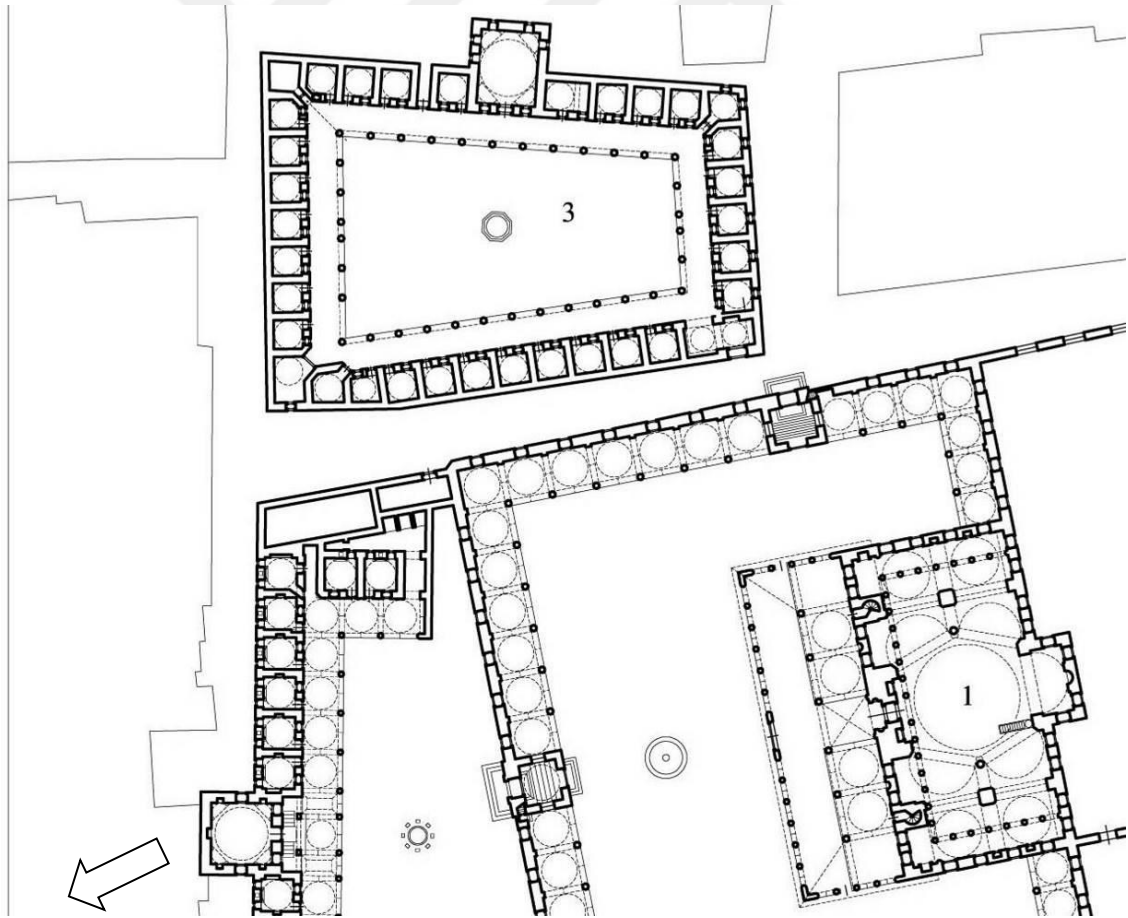
Şekil 2.1. Afganiler Tekkesi Görünüşü (İşli, 1998).

Şekil 2.2. Cemalîzade Tekkesi Planı (Tanman, 2015).

Şekil 2.3. Atik Valide Sultan Külliyesi (Anonim1, 2019).

Şekil 2.4. Atik Valide Sultan Tekke ve Camii Planı (Anonim2, 2005).

2.2. Zaviye

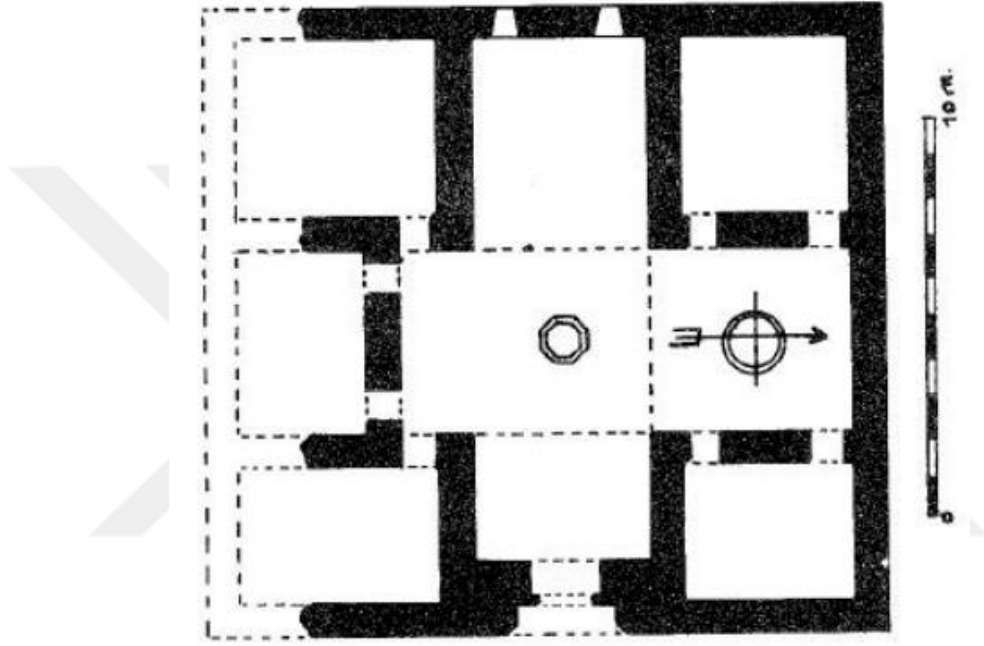
Genellikle sadece birkaç mimari fonksiyonu yapısında barındıran, dervişlerin konaklamadığı ancak zikir ve sohbetlere katıldıkları, şeyhin evini içinde barındıran küçük tekkelere zaviye denir. Osmanlı döneminde ‘zaviye’ sözcüğü üç farklı yapıyı ifade etmekteydi. Bunlardan ilki bir tarikata mensup dervişlerin kullandığı ve misafir ağırladıkları, diğer ülkelerde de kullanıldığı anlam ile ifade edilen tasavvufi tesisleri; ikincisi, şehir merkezlerinde mescit, hamam, medrese gibi birçok yapının bir araya gelerek oluşturduğu külliye olmuş yapıları; üçüncü olarak da yol üstlerinde, ıssız yerlerde bulunan, yolculuk edenlerin yer ve beslenme ihtiyaçları için kurulmuş bir çeşit misafirhane durumunda olan yapıları anlatmak için zaviye kelimesi kullanılmıştır (Ocak, 1978). Bu tez çalışmamızda bahsedilen ve incelenen zaviye yapıları ise kelimenin kökenine uygun olan ve Osmanlı’da birinci anlama gelen yapılar olmuştur.

Zaviyelerin yöneticisi olarak ‘zaviyedar’ denilen, merkez tekkenin şeyhi tarafından görevlendirilmiş veya bağlı bulunduğu vakıf tarafından atanmış kişiler bulunmaktaydı (Doğan, 1977).

Merkez bir tekkeden yönetilen zaviyeler belirli bir zümrenin veya tarikatın ülkenin her tarafına kök salmasına yardımcı olmuştur. Bu sayede etrafında ciddi bir sosyal-ekonomik merkez kuran zaviyeler Ahiliğin Anadolu topraklarına yayılmasına katkı sağlamıştır. İbn Batuta bu hususta şunları ifade etmektedir: *‘Antalya’ya geleli henüz iki gün olmuştu ki, bu ahilerden biri Şeyh Bedreddin-i Hamavi’nin yanına gelerek onunla Türkçe konuştu. O zaman hiç Türkçe bilmiyordum. Üzerinde eski ve yıpranmış bir elbise, başında da keçe külah vardı. Şeyh bana, ‘Bu adamın ne dediğini biliyor musun?’ diye sordu. ‘Ne sorduğunu anlayamadım’ dedim. ‘Seni ve arkadaşlarını yemeğe davet ediyor’ demesiyle hayrete düştüm ama o an için teklifi kabul etmek zorunda kaldım. Ahi çıkıp gittikten sonra Şeyhe, ‘Görünen o ki bu adam fakirdir. Bizi ağırlamaya gücü yetmez. Kendisini rahatsız etmek istemeyiz’ dedim. Bunun üzerine şeyh tebessüm etti ve ‘Bu konuda tereddüt etmene hiç gerek yok. Seni davet eden kişi Ahilerin reislerinden biridir. Kendisi kunduracıdır ve cömertliğiyle tanınmıştır. Yöredeki sanat sahiplerinden aşağı yukarı iki yüz arkadaşı vardır. Bunlar onu reis seçtiler ve bir zaviye inşa ettiler. Şimdi gündüz kazandıklarını gece sarf etmektedirler’ cevabını verdi’’ (Aykut, 1999).*

İbn Batuta'nın ifadelerinden de anlaşıldığı üzere Ahiler, merkez bir tekkeden yönetilen birçok zaviye şeyhi ile bulundukları bölgede halkın gönlünü fethetmiş, kurdukları fütüvvet geleneği ile bir medeniyet inşa etmişlerdir.

14. yüzyılda Tokat iline bağlı Niksar ilçesinde inşa edilen Niksar Çöreğibüyük Zaviyesi, 4 eyvanlı ve eyvanlara bağlanan köşe odalarından oluşan plan şeması ile Selçuklu döneminde görülen Horasan tipi tekkelerin plan şemasına uygun yapılmış zaviyelerdendir.

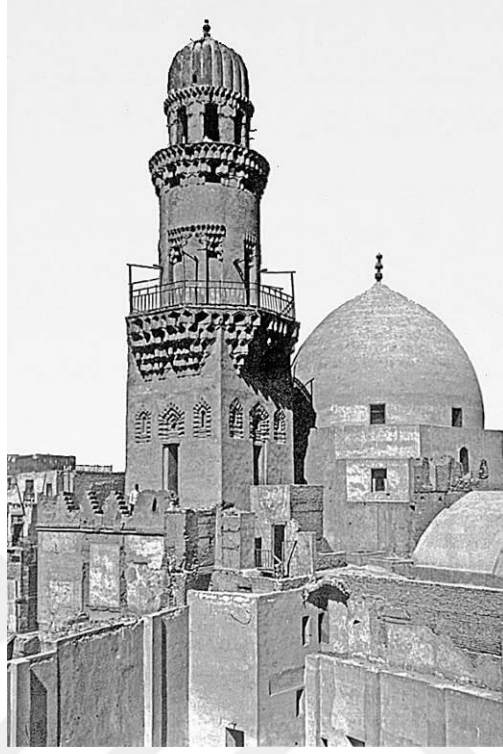

Şekil 2.5. Niksar Çöreğibüyük Zaviyesi Planı (Şahin, 2019).

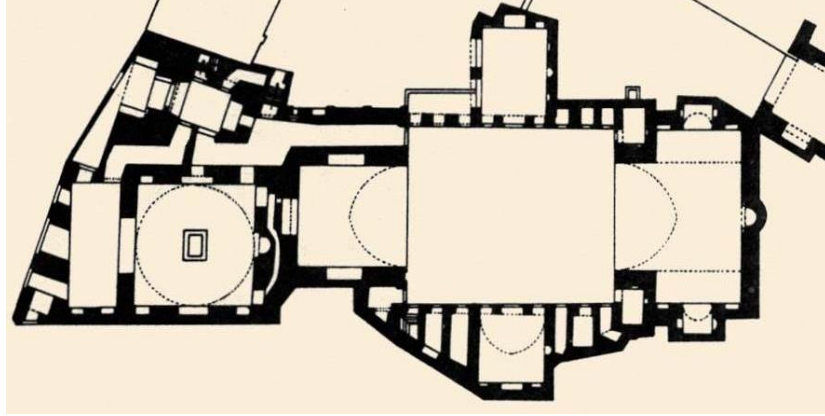
2.3. Hankah

Farsça kökenli olan hankah sözcüğü birçok farklı tekke yapısını ifade etmek için kullanılmıştır. Kelimenin kaynağı olan İran-Horasan-Türkmenistan bölgesinde hankah; bir müridin müridlerini irşad ettiği, konakladığı ve misafir ağırladıkları tarikat yapılarını anlatırken, Suriye-Filistin-Mısır bölgesinde hankah terimi; seyyah dervişlerin kullandığı zaviye yapılarını anlatmaktadır. Selçuklu-Eyyubi-Memlûk devletlerinde, sultanlar veya devlet adamları büyük hankah yapıları inşa ettirmiştir. Bu yapılar herhangi bir tarikatla doğrudan ilişkisi bulunmayan, yöneticileri devlet tarafından atanan, bünyesinde banisi olan devlet adamı ve ailesinin türbelerini barındıran büyük ölçekli yapılar olmuştur (Tanman, 1997). Memlûklü sultanı II.Baybars'ın Kahire'de

yaptırdığı ‘‘hankāhu Baybars el-Çeşankîr’’, II.Baybars Çaşnigir hankahı 400 kişiyi barındırabiliyordu.

Şekil 2.6. II. Baybars Çaşnigir Hankahı (Behrens Abouseif, 1992).

Şekil 2.7. II. Baybars Çaşnigir Hankahı Planı (Behrens Abouseif, 1992).

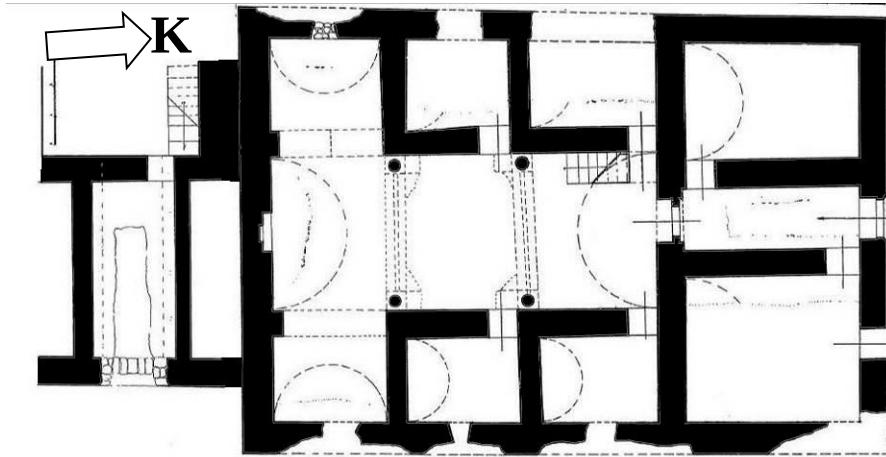
Büyük ölçekli hankah yapılarına; cemaathane, mescit, hamam, mutfak, abdesthane, müstakil hücreler, misafirhane, derslane, kütüphane, ahır, ambar gibi birimlerde eklenmiştir (Uludağ, 1997).

Selçuklu döneminde inşa edilen hankah yapıları mimari olarak Horasan bölgesinde görülen 4 eyvanlı şema yapısına sahiptir. XIII. yüzyılda inşa edilen,

Selçuklu dönemi ilk hankahalardan olan ve Afyon Sinanpaşa ilçesinde yer alan Boyalıköy Hankahı bunun özgün bir örneğidir. 4 eyvanlı bir plan şemasına sahip olan yapıda eyvanların yerleşimi T şeklinde yapılmıştır. Konya’da Selçuklu veziri Sahip Ata Fahreddin Ali’nin banisi olduğu Sahip Ata Hankahı ise 4 eyvanlı şema tipinin en net görüldüğü örneklerdendir (Tanman, 1997).

Şekil 2.8. Boyalıköy Hankahı (Anonim4, 2021).

Şekil 2.9. Boyalıköy Hankahı (Eyice, 1992).

Osmanlı dönemi ile birlikte hankahlar büyük ölçekli âsitânelerden, küçük ölçekli zaviyelere kadar genel tekke yapılarını ifade etmektedir.

2.4. Âsitâne

Bünyesinde kurucu şeyhinin türbesi bulunan, tarikatın merkez tekkesi konumunda olan ve birçok fonksiyonu yapısında bulunduran tesislere ‘âsitâne’ denir. Ayrıca ‘pir evi/makam-ı pir’ olarak adlandırılan bu yapılar belirli bir tarikata ait tekkeler arasındaki statüyü göstermektedir (Tanman, 2015).

Kelime köken olarak ‘kapı eşiği’ anlamına gelen farsça astan kelimesinden türetilmiştir. Bu terim bütün tarikatlarda ortak olarak kullanılmakla birlikte bazen âsitâne yapılarına yine farsça kökenli dergâh da denilmektedir (Tanman, 1991).

Âsitâne şeyhleri tarikatın baş şeyhi konumunda olarak kendisine bağlı olan zaviyedarları denetler, tayin eder ve azleder (Tanman, 1991).

Diğer tarikatlardan ayrı olarak Mevlevilikte derviş yetiştirme yalnızca merkez tekke konumunda olan âsitânelerde yapılmış, zaviyeler ise sadece yolculuk eden dervişlere konaklama ve iâşelerini sağlama görevini üstlenmiştir.

Konya şehri âsitâne yapıları arasından en büyük ve meşhurlarından olan Mevlana Külliyesine ev sahipliği yapmaktadır.

Şekil 2.10. Mevlana Dergâhı Hava Fotoğrafı (Anonim3, 2020).

3. TEKKELERİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE DÖNEM İÇİNDEKİ GELİŞİMLERİ

Tekkelerin mimarisi; inşa edildiği döneme, bulunduğu coğrafyaya, ait olduğu tarikata, yapıyı kullananların ihtiyaçlarına ve mimarının üslubuna göre farklılık göstermektedir. İlk dönem tekke yapıları çoğunlukla kâgir malzeme ile yığma tekniğinde inşa edilmiş, basit birkaç odalı yapılar iken zamanla bütün teknik ve estetik imkânların kullanıldığı gösterişli tekke yapıları da inşa edilmiştir.

Tekkelerin mimarisi, inşa edildikleri dönemin ve bölgenin konut, cami ve medrese mimarisi ile paralellik arz eder. Tekkelerde görülen fonksiyonların temelinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medine'ye hicretinden sonra bizzat inşa ettiği, içerisinde türbesinin de yer aldığı ilk tekke yapısı olarak kabul edebileceğimiz Mescid-i Nebevi'nin de etkisi çok açıktır. Birçok tekke şeyhinin silsile olarak Hz. Peygambere ulaşmaları, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ilk müşit, Mescid-i Nebevi'de barınan ashab-ı suffa'nın ilk müritler olarak kabul edilmesine ve bu doğrultuda kendi tekke yapılarını oluşturmalarına etken olmuştur (Tanman, Parlak, 2011). Gerçekten de Mescid-i Nebevi mimari olarak incelendiğinde tekkelerin fonksiyonlarına temel olan birimler görülmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarına ait odaların bulunması, tekkelerde görülen 'harem' birimine, Hücre-i Saadet olarak adlandırılan Hz. Peygamber (s.a.v.) defnedildiği odanın tekkelerde görülen 'türbe' birimine, Ashab-ı Suffa'nın konakladığı üstü toprak ile kapalı bölüm 'selamlık' veya 'derviş hücreleri' birimine, namazların kılındığı, derslerin ve sohbetlerin yapıldığı bölüm tekkelerde görülen 'tevhidhane' birimine temel olmuştur.

Konya Sahip Ata Hankah'ının kitabesinde, hankah yapısının Allah'ın salih kullarına menzil ve suffe ehli müttaki kullarına mesken olması için inşa edildiğinin belirtilmesi, bu yapıların kaynağının Mescid-i Nebevi olduğunu göstermektedir.

3.1. Tekke Mimarisi

İlk dönem tekke yapıları çoğunlukla kâgir malzeme ile yığma tekniğinde inşa edilmiş basit birkaç odalı yapılardır. Zamanla tekkelerin toplum içindeki önemi artmış özellikle medreselere yardımcı bir eğitim kurumu olarak karşılık bulmuş ve İslam dünyasında büyüyen ayrılıklara engel olmak amacıyla devletler tarafından da desteklenerek büyük ölçekli anıtsal tekke yapıları da inşa edilmiştir.

Horasan bölgesinde gelişen mimari üslup çerçevesinde tekkeler, merkez kubbeli ve bu merkez kubbe etrafında teşekkül eden dört eyvanlı şemaya sahiptir. Sivil mimari örneklerinde görülen eyvan tasarımı; zikir ve sohbet salonu, derviş hücreleri, mutfak, hamam gibi birimleri içerdiğinden hankah yapılarında da karşımıza çıkmaktadır. Bu bölgedeki tekkelerde sohbet, ayin birimleri ile namazın kılındığı birimler birbirinden ayrılmıştır. Sohbet birimleri ‘cemaathane’ veya ‘semaathane’ olarak, namaz kılınan birimi ise ‘musalla’ olarak adlandırılmaktadır. Mevlevi tekkelerinde özellikle âsîtâne yapılarında görülen namaza mahsus ‘mescid’ ile ‘semahane’ biriminin ayrı bölümler şeklinde tasarlanması Horasan bölgesine ait gelenekten gelmiştir. Bu bölgede inşa edilen ve Selçuklu ile Memlük devletlerinde de gözlemlenen plan şeması; üstü kubbe ile örtülü veya açık, merkezi bir avlunun çevresinde sohbet için ayrılan eyvanlar, bu eyvanların arasında kalan bölümlerde derviş hücreleri, mutfak, hamam, kütüphane gibi tekke birimleri şeklindedir. Aynı zamanda cami olarak kullanılan tevhidhane biriminin avlusunda yer alan şadırvan çevresinde teşekkül eden tekke birimlerinin yer aldığı plan tipi de bu dönemde görülmektedir (Tanman, 1997).

Abbasi Devletinin gücünü kaybettiği dönemde ortaya çıkan Şia tehlikesine karşı Horasan ve Türkistan bölgesinde çok sayıda hankah yapıları inşa edilmiş, Büyük Selçuklu Devleti ile birlikte Horasan bölgesinde ortaya çıkan bu mimari şema devlet eliyle batıya doğru yayılım göstermiştir. Bu sebeple Anadolu Selçuklu döneminde devlet adamlarının inşa ettirdiği hankahlarda Horasan bölgesine ait 4 eyvanlı şema görülmektedir (Tanman, 1997).

Mısır bölgesinde ise, Memlük ve Eyyubi döneminde zaviye ve hankah yapıları görmektediriz. Zaviye yapıları kare planlı ve kubbeli tevhidhane birimi ile birlikte aynı mimari özelliklere sahip türbe, harem, halvethane, derviş hücreleri, hamam, hela, fırın, sebil gibi bölümleri bünyesinde barındırır (Tanman, Parlak, 2011). Hankah yapıları ise, sivil mimari örneklerinde görülen zikir ve sohbet salonu, derviş hücreleri, mutfak, hamam, kiler, ahır gibi birimleri içerdiğinden eyvan tasarımı bu yapılarında karşımıza çıkmaktadır. Devlet adamlarının yaptırdığı hankah yapıları, Selçuklu hankah yapıları gibi açık veya kapalı merkezi avlulu, eyvanlardan oluşan şemaya sahiptir.

Mısır bölgesinde Eyyubi eseri olan hankahlarda eyvanlar tonozla örtülüdür. Dikdörtgen şekilli merkezi avlunun kible tarafı ile onun tam karşısına eyvanlar yerleştirilir, avlunun iki yanına ise derviş hücreleri, mutfak, hamam, gibi hankah birimleri konulurdu. Selahaddin-i Eyyubi tarafından 1173-1174 yıllarında yaptırılan

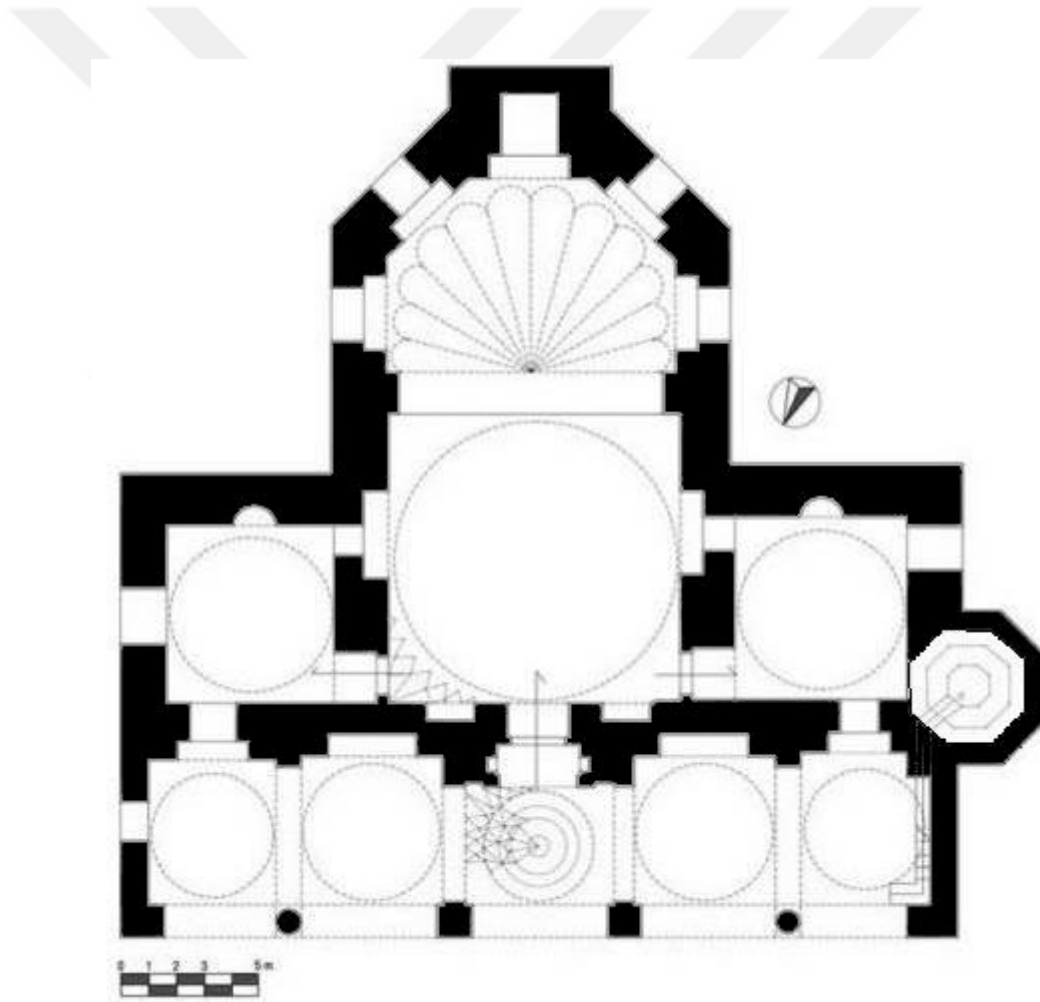
Salahiye Hankahı dikdörtgen şeklinde bir avlu ve onun etrafına yerleştirilen on altı adet derviş hücrelerinden oluşmaktadır. (Bayhan, 2010).

Mısır bölgesinde Memlûk döneminde inşa edilen hankah yapıları devlet eliyle yapılmış medrese tipi plan özelliklerine sahip tekke yapıları olmuştur. Medreselerle benzerlik gösteren bu tip tasarımın en belirgin örneği Kahire’de yer alan II.Baybars Çaşnigir Hankahı’dır. Bunların dışında tekke yapıları birtakım eski yapılardan dönüştürülerek kullanılmaktaydı. Özellikle Mısır ve Kudüste önceki krallıklara ait sarayların, konakların ve manastırların bir kısmının tekke yapısı olarak kullanıldığı görülmüştür. Selahaddin Eyyubi’nin Kudüs’te Latinlere ait sarayı hankaha dönüştürmesi buna örnektir (Tanman, Parlak, 2011).

Anadolu Selçuklu dönemi ile birlikte tekke yapılarında ciddi gelişmeler kaydedilmiş, tekke yapıları özellikle devlet adamlarının ve sultanların banisi oldukları, hankah yapılarında çok özenli tezyinatlar görülmekte, çini işçiliği bulunmakta, Selçuklu dönemi anıtsal eserlerde kullanılan Taç kapı tekkelerin girişlerini süslemektedir. Horasan bölgesinin mimari özelliklerine sahip olan tasarımların yoğun olarak izlendiği bu dönem hankahlarından ayrı olarak serbest mimari şemalar gözlemlenen ribat yapıları, dikdörtgen veya kare planlı, kâgir malzeme ile yığma tekniğinde yapılmış tevhidhane birimine ve tevhidhane biriminden ayrı veya bitişik formda benzer mimari özellikte harem, selamlık gibi birimlere sahip müstakil zaviye yapılarına da rastlanmaktadır.

Osmanlı döneminde tekke yapıları tam teşkilatlı bir şekilde kurumsallaşmış, devlet desteği ile birlikte ciddi vakfiyeleri olan saygın kuruluşlara dönmüşlerdir. Aynı zamanda bu durum irili ufaklı birçok tekke yapısını ortaya çıkarmış, tekkelerde görülen mimari şemalar birbirinden farklılaşmışlardır. 14. ve 16. yüzyıllar arasında inşa edilen tekkelerde mekân anlayışının değişmesiyle birlikte günümüzde “Tabhaneli Cami” olarak adlandırılan yapılar ortaya çıkmıştır (Şahin, 2019). Bu yapılar ahiler ve gezici dervişler için inşa edilmiş olup hizmet ettikleri kişiler ve kurumlar zamanla etkisini yitirince tamamen camiye dönüşmüş ve cami olarak kullanılmaya başlanmıştır. ‘Tabhane’ farsça kökenli bir kelime olup soluklanılan yer anlamına gelmektedir. Bu dönemde inşa edilen yapılar bünyesinde bulundurdıkları “misafırhane” olarak kullanılan “tabhane” biriminden dolayı “tabhaneli cami” olarak adlandırılmıştır. Tabhaneli Cami olarak adlandırılan bu tekke yapıları üç ana mekândan oluşmaktadır. Selçuklu dönemi avlulu ve eyvanlı plan şeması “Tabhaneli Cami” olarak adlandırılan tekke yapılarının karakteristik formudur. Buna göre üstü kubbe ile örtülü Avlu aynı

Selçuklu hankahlarındaki gibi ibadet ve konaklama mekânlarına dağılım sağlayan birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Avlunun ortasında yine Selçuklularda görülen fıskiyeli havuz bulunmaktadır ve kubbenin ortasında aydınlatma feneri vardır. Avludan birkaç basamakla ibadet ve sohbetin gerçekleştiği, ilk dönemlerde tonoz sonraki dönemlerde kubbe ile örtülü “tevhidhane” birimine ulaşılmakta ve bu bölümden başka misafirlerin ve gezici dervişlerin ağırlandığı “tabhane” olarak adlandırılan “misafirhane” bölümüne de avludan ulaşılmaktadır. Bu dönemde inşa edilen yapıların Selçuklu hankahlarından en önemli farkı taç kapısının bulunmayışıdır. Ayrıca ilerleyen dönemlerde 15. yüzyılda inşa edilen Ankara Karacabey İmareti örneğinde olduğu gibi ilk dönemlerin aksine ibadet mekânının da üstü yarım kubbeyle örtülerek, mimari şemada değişikliklere gidilmiştir (Acar, 2013).

Şekil 3.1. Ankara Karacabey İmareti (Acar, 2013).

İlk dönem “tabhaneli tekke” yapılarında minare yapılmamıştır ancak hem ahiliğin etkisini kaybetmesi hem gezici derviş kültürünün yavaş yavaş azalmasıyla bu

yapılar önemini yitirmiş, özellikle 16. yüzyıldan sonra, tabhane bölümü ile ibadet bölümü arasındaki duvar yıkılarak ve yapıya minare eklenerek Cami'ye dönüşümü sağlanmıştır (Acar, 2016). 16. yüzyıldan sonra inşa edilen tekke yapıları ise çoğunlukla özel teşebbüsle inşa edilmiş sivil mimari özellikleri gösteren konut tipi tekkeler olup kâgir malzeme ile yapılmıştır (Küçükdağ, 2020).

Osmanlı Devleti ile birlikte tekkeler zengin vakfiyelere sahip olmuştur. Bu sayede çok önemli sosyal fonksiyonları üstlenen tekkelere önceki dönemlerde görülen birimlere ek olarak 'aşevi', 'darüşşifa', 'darülitam', 'muvakkithane', 'tabhane' bölümleri eklenmiştir. Zamanla tekke yapıları değişime uğrayarak sosyal ve kültürel mekânlar haline gelmiştir.

3.2. Tekkelerde Mimari Program

Tekkelerde görülen mimari programın temelinde bu yapıların ihtiyaç duydukları fonksiyonlar yer alır. Bu fonksiyonlar temel olarak; ibadet, ziyaret, barınma, beslenme, eğitim, sosyalleşme, temizlenme, ulaşım olarak ifade edilebilir (Kazıcı, 1982). Bu ihtiyaçlar çerçevesinde oluşan mimari program şu şekildedir; ibadetlerin icra edildiği, sohbet ve zikirlerin yapıldığı 'tevhidhane', tekke şeyhinin ailesi ile beraber konakladığı 'harem', dervişlerin ve erkek misafirlerin ağırlandığı, aynı zamanda sohbet ve zikir içinde kullanılan 'selamlık' veya 'şeyh odası', şeyhin ve ailesinin metfun bulunduğu 'türbe' birimleri. Bunların dışında tekkelerde bulunduğu yere, ait olduğu tarıkata ve büyüklüğüne göre birçok farklı fonksiyon ile de karşılaşılabilir. Bu birimler şunlardır; halvet uygulamasının görüldüğü tarikatlarda 'halvethane', yalnızca Mevlevi tekkelerinde görülen, muhiplerin kullanmadığı şeyhin ve tekkede görevli rütbeli dedelerin murakabe ve toplantı yaptıkları 'meydan-ı şerif', tekkede ikamet edenlere ve gelip geçen yolcular ile yoksullara da hizmet veren Bektaşî tekkelerinde 'aşevi' Mevlevi tekkelerinde 'matbah-ı şerif' olarak adlandırılan 'mutfak', mutfak deposu olarak kullanılan 'kiler', Mevlevilerde 'somathane' adı verilen toplu yemek alanı, dervişlerin konakladıkları Mevlevilerde 'dedegan hücreleri' olarak adlandırılan 'derviş hücreleri', 'abdesthane', 'hela', su ihtiyacını karşılamak için 'çeşme', dervişlerin toplanıp sohbet ettikleri 'meydan odası', 'fırın', yolcuların ağırlandığı 'misafirhane', derviş mezarlarının bulunduğu 'hazire', 'hamam', 'ahır' ve bunların dışında külliye ölçeğinde olan tekkelerde görülen, tekke mimarisinden bağımsız olarak gelişim göstermiş,

‘kütüphane’, ‘muvaakkithane’, ‘sıbyan mektebi’, darülhüffaz’, ‘darülkurra’ gibi birimler (Tanman, 2015).

Çevre halkının, misafirlerin ve yolcuların da ibadet etmek için kullandıkları cami tipi tekke yapılarında ‘tevhidhane’ birimi bir mescit gibi hizmet verirdi. Bu tekkelerde ‘tevhidhane’ birimi ile ‘harem’ ve ‘selamlık’ birimleri birbirinden ayrı yerlere konumlandırılırdı. Ayrıca bu tip inşa edilen tekkelerde ‘tevhidhane’ birimine giriş birden fazla kapı ile sağlanarak ‘harem’ ile ‘selamlık’ birimlerinden ibadet-ayın birimine geçmek isteyen kadın ve erkek dervişlerin birbirleri ile karşılaşmaları engellenmiş olurdu.

3.3. Anadolu Selçuklu Dönemi Tekkeleri

Konya’da bulunan tekke yapılarının büyük çoğunluğunu Anadolu Selçuklu dönemi yapılan tekkeler oluşturmaktadır. Bu sebeple bu dönemde görülen mimari özelliklerin ve plan şemalarının daha yakından incelenmesine gereksinim duyulmaktadır.

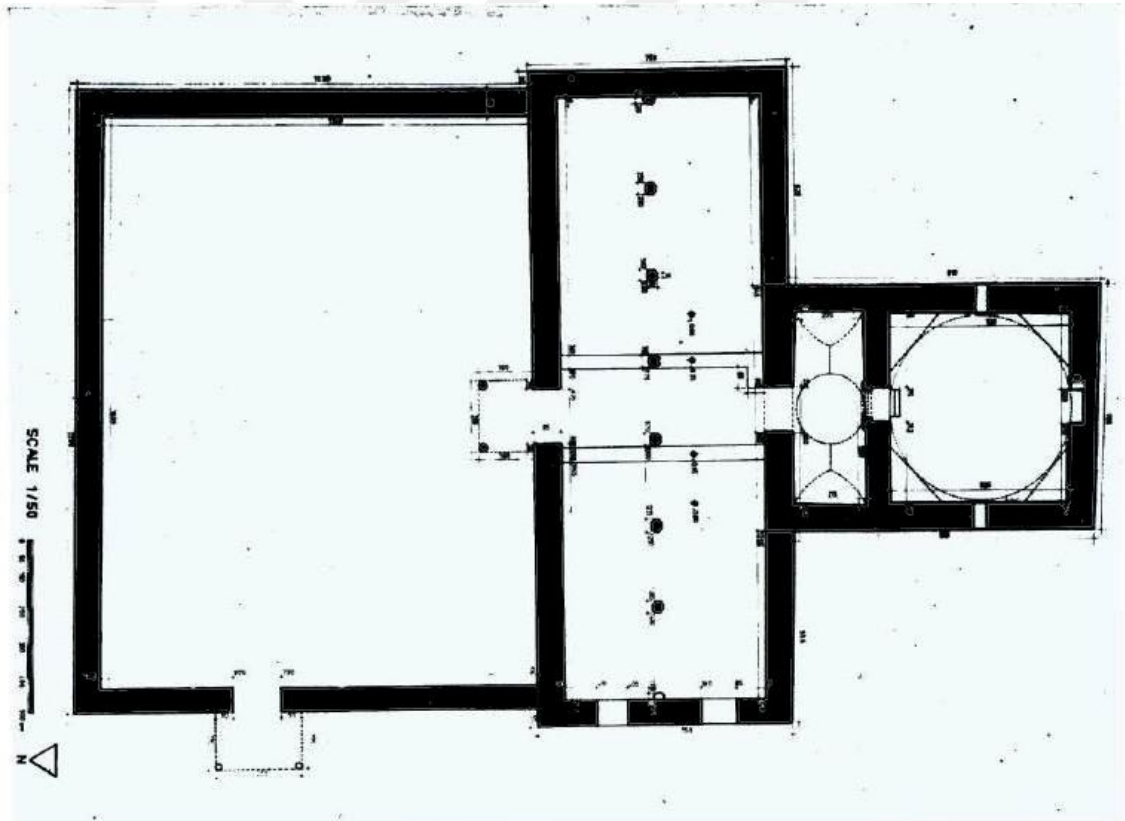
Anadolu Selçuklu dönemi tekke yapılarında tipik Selçuklu eserlerinde kullanılan tuğla malzeme ve çini süslemesiyle karşılaşılmaktadır.

Anadolu Selçuklu dönemine ait tekke yapılarında 5 farklı tip plan şeması gözlemlenmektedir.

1.Tip Plan Şeması: Merkezi kapalı avlu ve bu avluya bağlanan eyvanlardan oluşan yapılar en yaygın görülen şemadır. Orta Anadolu’nun sert iklim şartları göz önüne alınarak inşa edilen bu yapılarda aydınlık fenerleriyle donatılmış üstü kubbe ile örtülü merkezi bir avlu bulunmaktadır. Merkezi avluya bağlanan eyvanlar ise tuğla veya kesme taş malzemeden tonoz örtülüdür. Merkezi avlu dağılım mekânı işlevi görmekte bu sebeple avluda, çeşme, fiskiyeli havuz, şadırvan gibi su kaynakları bulunmaktadır. Eyvanlar ibadet-sohbet mekânları olarak kullanılmaktadır. Avludan eyvanlar arasında kalan bölümlere geçiş sağlanmaktadır ve bu mekânlarda mutfak, derviş odaları, kütüphane gibi birimler bulunmaktadır (Tanman, Parlak, 2011). Bu tipin tespit edilebilen en erken örneği Konya ilinin Ilgın ilçesinde yer alan, kitabesinde yazan bilgilere göre, II. Kılıçarslan’ın cariyesi Sahneber Hatun tarafından Mimar Eminüttin’e yaptırılan 1180 tarihli Dediği Sultan Tekkesi’dir (Anonim5, 2020).

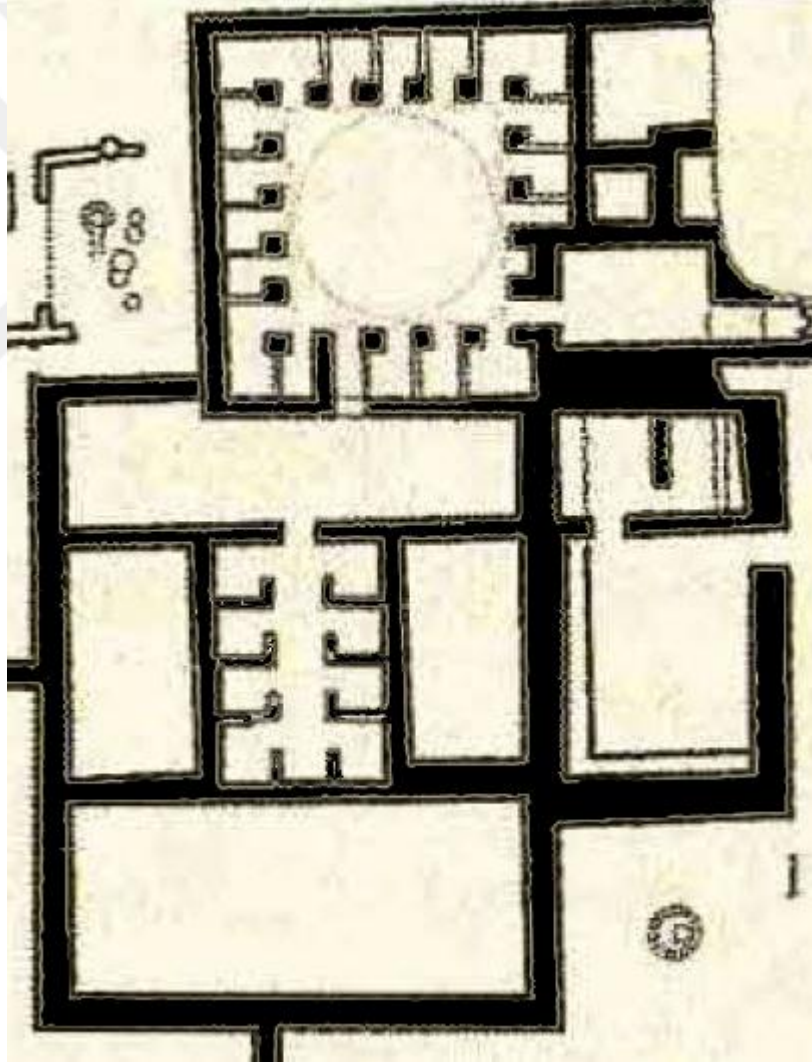
Şekil 3.2. Dedîgi Sultan Tekkesi (Anonim5, 2020).

Şekil 3.3. Dedîgi Sultan Tekkesi Planı (Bakırer, 1975).

2.Tip Plan Şeması: Anadolu Selçuklu Devleti ile birlikte diğer Anadolu Beyliklerinin inşa ettiği tekke yapılarında görülen bu plan şeması 1.tipe benzer olmakla beraber üstü açık avlulu olarak inşa edilmiştir. Üstü açık olan avlu, kare veya dikdörtgen biçimlidir. Avluya kimi örneklerde üstü revaklı veya sundurmalı bir şekilde

kapatılmış derviş hücreleri, halvethane, hamam, mutfak gibi hücreler eşlik ederken kimi örneklerde avluya bitişik ek olarak inşa edilmiş birimler de gözlemlenmektedir (Tanman, Parlak, 2011). Konya ilinin Ereğli ilçesinde yer alan Şeyh Şahabettin Sühreverdi Zaviyesi bu şema tipine örnek olarak verilebilir. Şeyh Şahabettin Sühreverdi Zaviyesi'nin ne zaman yaptırıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte makam-mezar olarak yapılan türbenin sandukasında 1235 tarihinde Ömer es-Sühreverdi'nin vefat ettiği yazmaktadır. Zaviyenin kazılarda ortaya çıkan bölümlerine göre 17 adet derviş hücresinin açık avlu etrafında sıralandığı, ayrıca avluda aşevi ve mutfak vazifesi gören bir ocak bulunduğu tespit edilmiştir. Ek olarak kuzeye yerleştirilmiş bir koridorun iki tarafında olmak üzere 8 hücreli bir bölümde tespit edilmiştir (Karpuz, 2010).

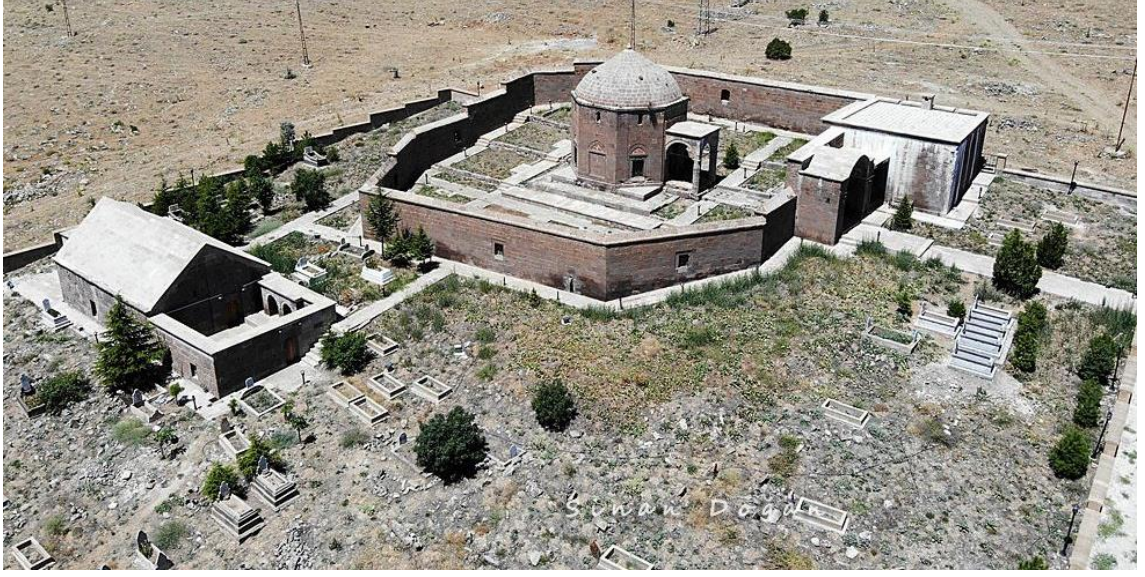

Şekil 3.4. Şeyh Şahabettin Sühreverdi Zaviyesi Planı (Karpuz, 2010).

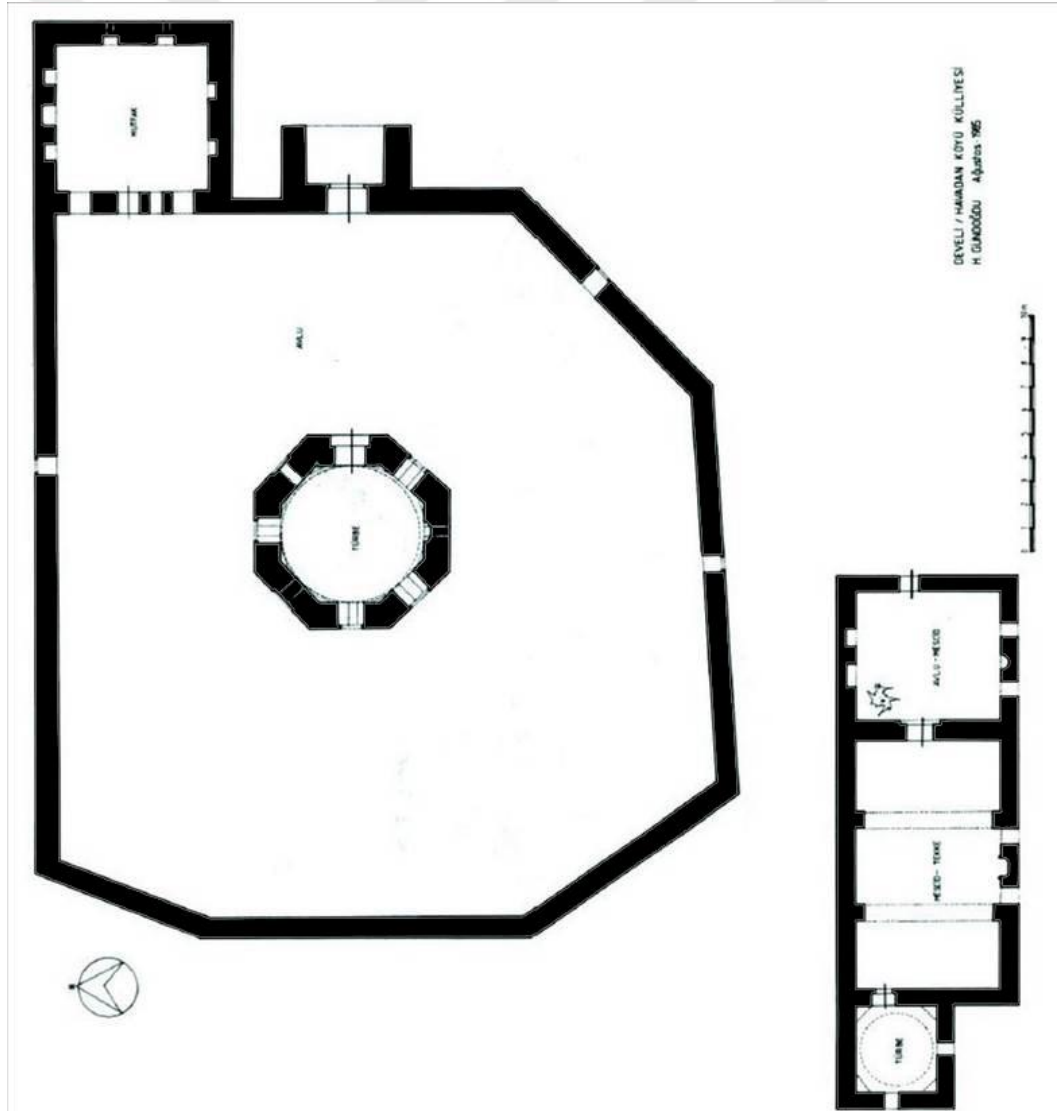
3. Tip Plan Şeması: Üstü açık avlulu bu plan şemasında avlunun ortasında türbe birimi bulunmaktadır. Bu plan şemasına sahip yapılarda türbe yapısı tekleden önemli konumda olup, eser türbenin etrafında şekillenmiştir. Türbeyi merkez alarak türbenin çevresine ibadethane, mutfak ve hazire bölümleri yapılmaktadır. Kayseri ilinin Develi ilçesinde yer alan Havadan Külliyesi olarak da bilinen Şeyh Hacı İbrahim Zaviyesi bu plan şemasının en güzel örneklerindendir (Tanman, Parlak, 2011). Eyvanlı bir giriş ile türbenin olduğu avluya geçiş sağlanan bu yapıda, avlunun merkezinde sekizgen planlı bir türbe yapısı ve girişin sağında yer alan oldukça büyük bir mutfak bulunmaktadır. Türbe, mutfak ve giriş eyvanı ile oluşturulmuş bu yapı grubunun güneyinde açık avlulu, avluda yer alan ocak, mihrap nişi ve kible duvarında pencereler olan ve bu avludan ulaşılan zaviyenin esas ayin-ibadet yapısı ile ikinci bir türbe yapısından oluşmaktadır. Dervişlerin ayin birimi olarak kullanılan mekân birbirini takip eden üç adet beşik tonoz ile örtülüdür. Ayrıca yapının günümüze ulaşan izlerinden anlaşıldığı kadarıyla, derviş odaları, hamam vb. birçok farklı fonksiyonu ihtiva eden geniş çaplı bir külliye olduğu düşünülmektedir (Gündoğdu, 1991).

Şekil 3.5. Şeyh Hacı İbrahim Zaviyesi (Anonim6, 2019).

Şekil 3.6. Şeyh Hacı İbrahim Zaviyesi (Anonim7, 2020).

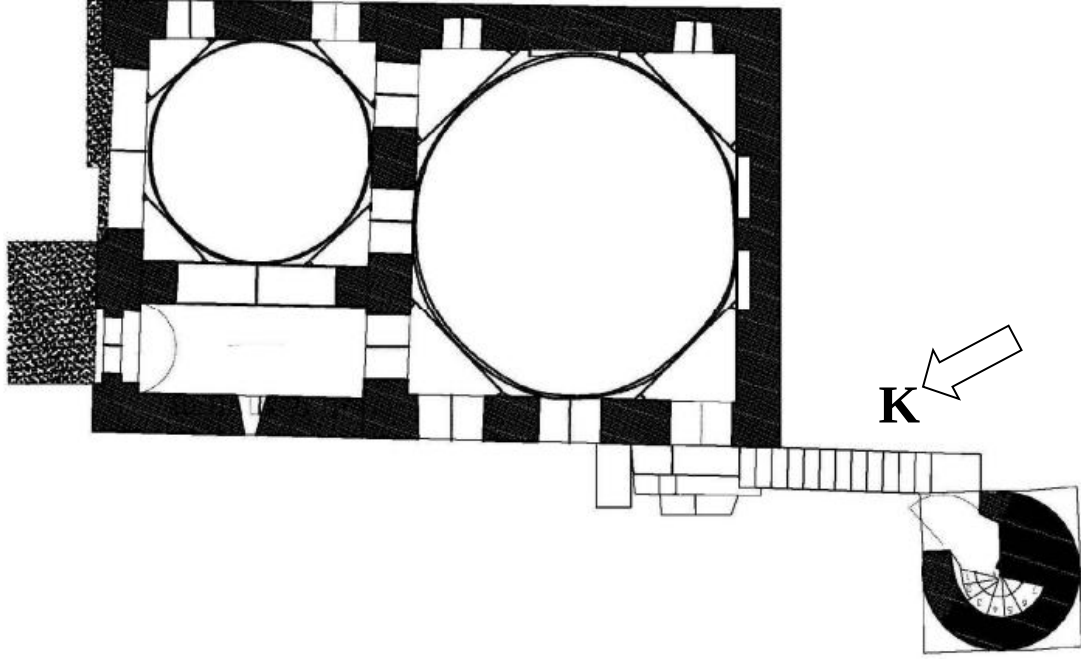
Şekil 3.7. Şeyh Hacı İbrahim Zaviyesi Planı (Gündoğdu, 1991).

4. Tip Plan Şeması: Oldukça az sayıda örneği bulunan bu şemada yer alan yapılar ribatlarla ilişkili tekkelerdir. Sözlük anlamı olarak ‘‘düşman saldırılarını önlemek için nöbet tutmak’’ anlamına gelen ribatlar özellikle sınır boylarına inşa edilmiştir. Devlet eliyle yapılan bu yapılarda askeri eğitimin yanı sıra dini eğitim ve ibadet de yapıldığı için yapısında tekke birimlerini de bulundururdu. Tasavvufun gelişmesi ve derviş askerlerin sayısının artmasıyla ribatlar, tekke yapılarına dönüşmüştür (Yiğit, 2008). Anadolu Selçuklu döneminde ise ribatlar daha çok kervansaraylarla ilişkili olarak yolcu ve ticaret güvenliği ile önemli merkezlerin korunması amacıyla yapılmıştır. Eshab-ı Kehf mağarasının korunması ve ziyaretçilerine hizmet maksadıyla, Anadolu Selçuklu Devletinin Maraş Emiri Nusretüddin Hasan Bey tarafından 1215-1234 yılları arasında yaptırılan ribat, cami ve handan oluşan külliye bu tipe örnektir (Anonim8, 2021). Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı inşa edilen ribata, güney cephesinde yer alan mukarnas kavsaralı Taç kapıdan girilmektedir. Ayrıca Kuzeyde küçük bir girişi daha bulunmaktadır. Yapının planı ise mescit olarak kullanılan avlu bölümü ile iki eyvan ve beş hücreden oluşmaktadır. Kesme taş malzeme inşa edilen ribata Dulkadiroğlu Beyliği döneminde tuğla malzemeden bir kat daha eklenmiş ve bu ek kat medrese olarak kullanılmıştır.

Şekil 3.8. Eshab-ı Kehf Ribatı (Anonim8, 2021).

5. Tip Plan Şeması: Kare veya dikdörtgen planlı, tonoz ve kubbe örtülü iki temel birimden meydana gelen yapılar bu grubu oluşturmaktadır. Bu iki çekirdek birimden ayrı olarak konaklama, yemek alanı gibi fonksiyonların gerçekleştirildiği bölümlerinin varlığı da bilinmektedir ancak çoğu örnekte olduğu gibi bu ek birimler günümüze ulaşamamıştır. Konya Bulgur Dede Tekkesi ile Alanya Akşebe Sultan Tekkesi bu gruba örnek olarak verilebilir.

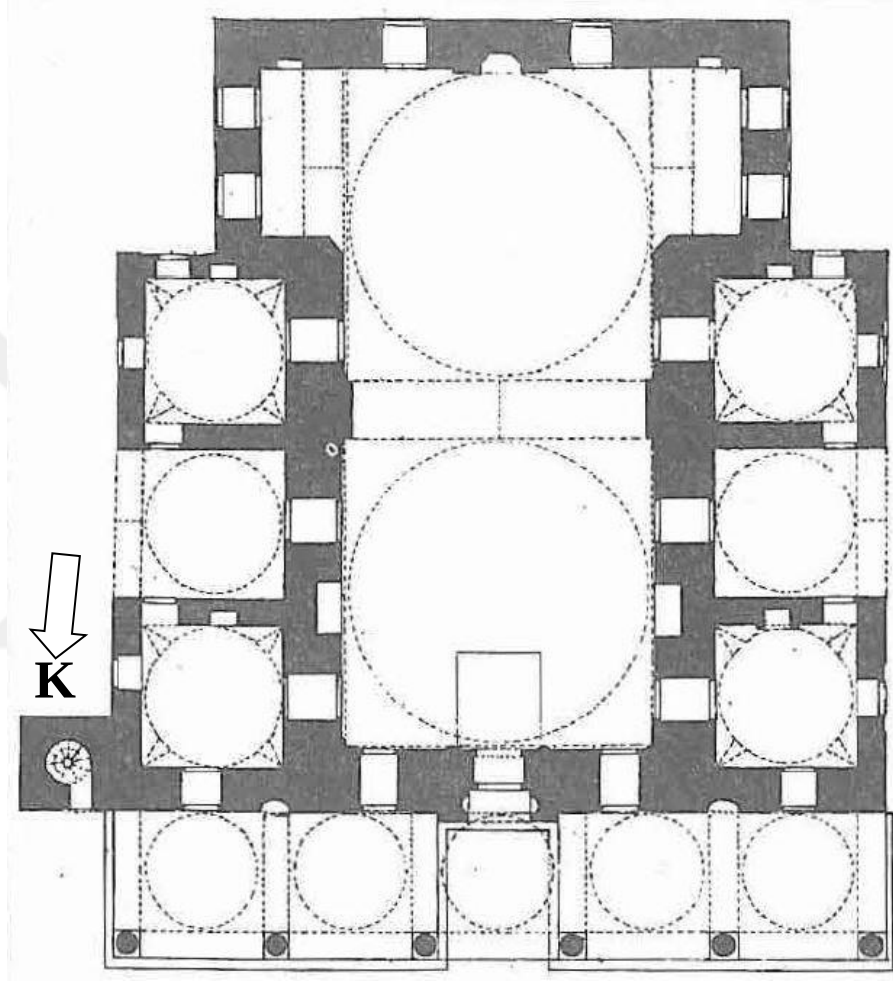
Şekil 3.9. Alanya Akşebe Sultan Tekkesi Planı (Şahin, 2010).

3.4. Osmanlı Dönemi Tekkeleri

Osmanlı'nın ilk dönemlerinde inşa edilen tekke yapıları, Selçuklu dönemine benzer mimari üslupta kapalı avlulu ve bu avluya bağlanan eyvanlar şeklinde inşa edilmiştir. Tabhaneli Camiler olarak adlandırılan bu tekke yapılarında üstü kubbeyle örtülü merkezi bir avlu bulunmaktadır. İbadet mekânı ile tabhane olarak adlandırılan misafirhane ise avludan yüksek bir kotta konumlandırılmıştır.

Ters T planının görüldüğü bu yapılar genellikle 5 gözlü bir son cemaat mahalline sahiptir (Güray Gülyüz, 2016). Zaman içerisinde bu şemada birtakım değişiklikler görülmüştür. Avlu küçülerek ibadet mekânı ile aynı büyüklükte inşa edilmiş, ibadet mekânının üstü ise önce yarım kubbe ile sonradan avlu gibi kubbe ile örtülmeye başlanmıştır. Ayrıca avlu ile ibadet, misafirhane mekânları arasındaki kot farkı da ortadan kalkmıştır (Acar, 2013). 15. yüzyılda Sadrazam Gedik Paşa tarafından Afyon'a

yaptırılan Gedik Paşa Külliyesi, mimari şemada görülen değişikliğe bir örnektir. 5 Kubbeli bir son cemaat mahalli, kare planlı ve iki kubbeli aynı büyüklüklere sahip iki birim, bu birimler tabhaneli camilerde bulunan avlu ve ibadet mekânı, ile bu birimlere bağlanan 4 tabhane biriminden oluşmaktadır. Tabhane birimlerinin üzeri yine kubbe örtülüdür (Tanman, 1996).

Şekil 3.10. Gedik Ahmet Paşa Tabhaneli Cami Planı (Tanman, 1996).

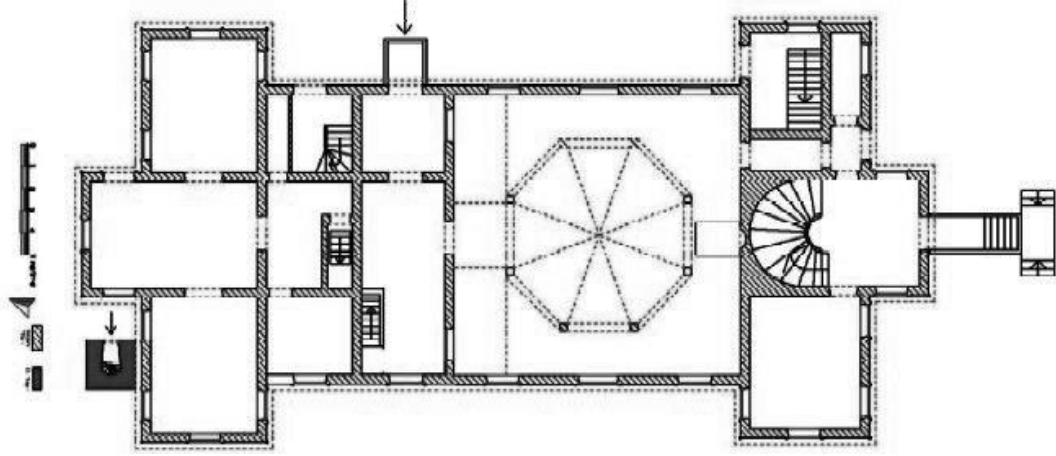
İstanbul'un fethinden sonraki dönemde devletin yapısı Beylikten İmparatorluğa doğru geçince, değişen mimari üsluptan tekke yapıları da etkilenmiştir. Klasik dönem olarak adlandırılan bu dönemlerde yapılan tekke yapıları cami tipi tekke veya medrese tipi tekke olarak nitelendirebileceğimiz birden fazla mimari üslubun görüldüğü yapılardan oluşmaktadır. Fetihlerle hızla büyüyen Osmanlı Devleti, ihtiyaç duyulan yapılar için çözüm olarak fethedilen yerlerdeki mevcut yapıları dönüştürerek kullanma yoluna gitmiştir. Buna göre birçok kilise ve manastır yapısı camilere, tekkelere, medreselere hatta konutlara dönüştürülmüştür (Tanman, Parlak, 2011). İstanbul'un

fethini takip eden yıllarda sur içinde, Bizans'tan kalan 18 adet kilise ve manastır yapısının tekkeye dönüştürüldüğü tespit edilmiştir (Köse, 2018). Osmanlı Devleti ayrıca kendisinden önce Türk yurdu edinilmiş ve imar edilmiş şehirlerde bulunan tekke yapılarına zarar vermemiş, vakfiyeler kurarak yaşatılmasını sağlamıştır. Bu sebeple Konya gibi Anadolu Selçuklu başkenti olan bir şehirde çok az sayıda Osmanlı Dönemi tekke yapısı bulunmamaktadır.

18. yüzyıldan sonra Geç Osmanlı dönemi olarak adlandırılan mimari üslup ise batılılaşma etkisiyle sivil mimari özellikleri gösteren konut tipi tekkelerden oluşmaktadır (Akçıl, 2009). Batı kaynaklı mimari üsluplar tekkelerde mimari şemaya etki etmezken, cephe düzenleri ve süslemelerde art nouveau, rokoko, neo-barok tarzları gözlemlenmektedir. II. Abdühamid tarafından 1887-1888 yıllarında Şazeli tarikatının şeyhlerinden Hamza Zafir Efendi için yaptırılan Ertuğrul Tekkesi ve bu tekkeye 1903 yılında eklenen türbe, kütüphane ve çeşme yapısında art nouveau etkisi görülmektedir.

Tekke başlangıçta tevhidhane birimi ile selamlık, harem ve misafirhane birimlerinden oluşmaktaydı. Dikdörtgen plan şemasına sahip tekke yapısının orta bölümünde sekizgen bir geçişle kubbe örtülü tevhidhane bölümü yer almaktadır. Yapının güneyinde T planlı bir hünkar dairesi, kuzeyde ise hünkar mahfilinin simetriği olan selamlık ve harem bölümleri yer almaktadır. Yapı üst örtüsü kalkan duvarlarla gizlenmiştir. Tekke iç bezemeleri, cephe süslemeleri, tavan ve duvar kaplamaları, mimari detayları incelikli ve özgündür. İç bezeme ve işçiliklerde rokoko üslubu da gözlenmektedir (Özgür Yıldız, Eryılmaz,2019).

Tekkenin türbesi, kare planlı şema ile yapılmış ve üzeri kubbe ile örtülmüştür. Özellikle türbenin duvarlarında yer alan motif ve süslemeler art nouveau üsluptadır. Kütüphane birimi de yine kare planlı ve kubbe ile örtülüdür. Tekke yapısının kuzeyinde kalan misafirhane ve harem yapısı Şeyh Zafir Efendi ve aile fertlerinin kalması için inşa edilmiştir. Tekkeye daha sonradan taş ve tuğla malzemeden bir minare eklenmiştir (Batur, 2010).

Şekil 3.11. Ertuğrul Tekke (Cami-Tevhidhane) Planı (Özgür Yıldız, Eryılmaz, 2019).

Şekil 3.12. Ertuğrul Tekkesi, Türbe ve Kütüphanesinin Güneybatı Cephesi (Özgür Yıldız, Eryılmaz, 2019).

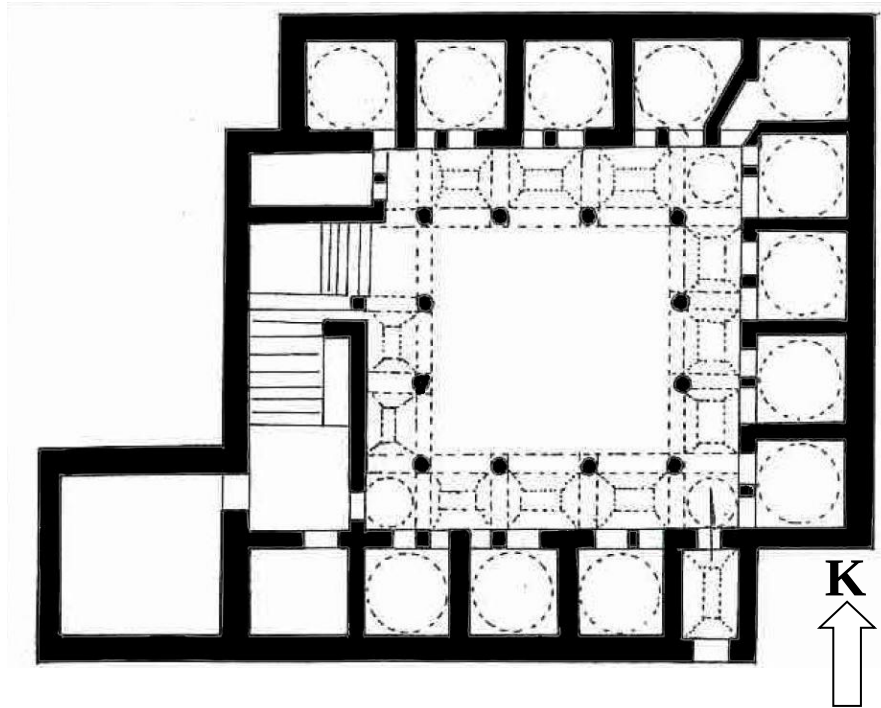
Yerleşim düzeni açısından bakıldığında, tekkelerde görülen fonksiyon şemalarının benzerliği sebebiyle belirli bir gruplandırma yapmak mümkündür. Buna göre Osmanlı dönemi tekkelerinin plan şemaları 3 ana grupta toplanabilir.

1.Grup Plan Şeması: Medrese tipi tekke yapıları olarak ifade edebileceğimiz bu grup, özellikle Osmanlı döneminde inşa edilen medrese yapıları ile benzer şemayı taşımaktadır. Aralarında görülen en belirgin fark ise tekkelerin derviş hücreleri ile medreselerdeki öğrenci hücrelerinde görülmektedir. Tekkeler medreseden ayrı olarak zahiri ilimlerin öğrenildiği yerlerden daha çok batını ilimlerin merkezleri oldukları ve

inzivaya çekilme, halvete girme gibi uygulamalarından ötürü derviş hücreleri dışarıya kapalı şekilde tasarlanmaktadır.

Açık avlulu, revaklı Osmanlı medreseleri tarzında inşa edilen bu tekkelerde yapı malzemesi olarak kâgir kullanılırdı. Genellikle büyük bir külliyein içinde yer alan bu yapılar cami, medrese, kütüphane gibi birimlerle birlikte inşa edilir ve benzer üslubu taşırdı.

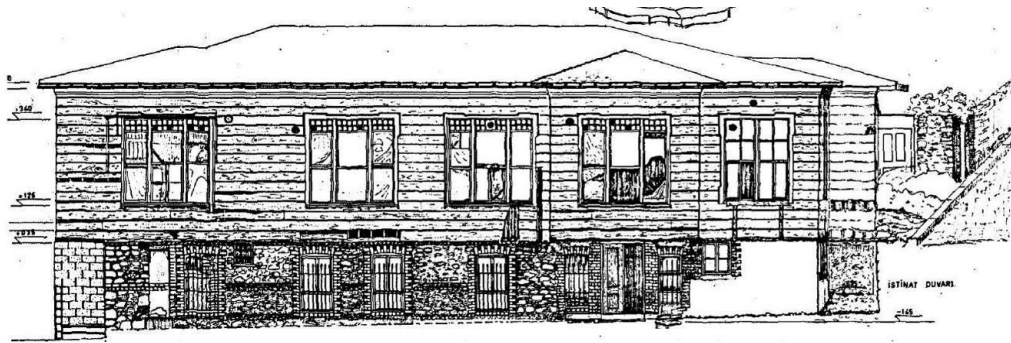
Açık avluya şadırvan veya abdest alma mahalleri ile helalar yerleştirilmekte, avlunun etrafına ise ibadet-ayın birimi ile derviş hücreleri, selamlık, mutfak ve hamam bölümleri sıralanmaktadır. Şeyhin ve ailesinin konakladığı harem bölümü merkezi avlu etrafında teşekkül edilen bölüme yerleştirilmemiş, ana kitleden ayrı olarak belirli bir uzaklıkta müstakil olarak yapılmıştır. Tasarımın merkezinde yer alan üstü açık avlunun çevresinde bulunan mekânlar bazen “U” biçiminde tek parça olarak toplanırken, bazen “L” biçiminde iki ayrı kitleye bölünmüş halde, bazı örneklerde ise avlunun bir kenarına toplanmış vaziyettedir (Tanman, Parlak, 2011). Bu türün en güzel örnekleri Üsküdar’da bulunan Atik Valide Sultan Külliyesinin tekkesi ile Babıali’de bulunan Hacı Beşir Ağa Külliyesinin tekkesidir (Tanman, 2015). Hacı Beşir Ağa Tekkesi Külliyyeden ayrı olarak 1745 yılında yapılmıştır. Tekkede; tevhidhane, derviş hücreleri, mutfak, yemekhane, selamlık mekânları revaklı bir avlu etrafında konumlanmıştır. Harem bölümü tekkenin güneyinde ahşap olarak ayrıca inşa edilmiştir (Eyice, 1992).

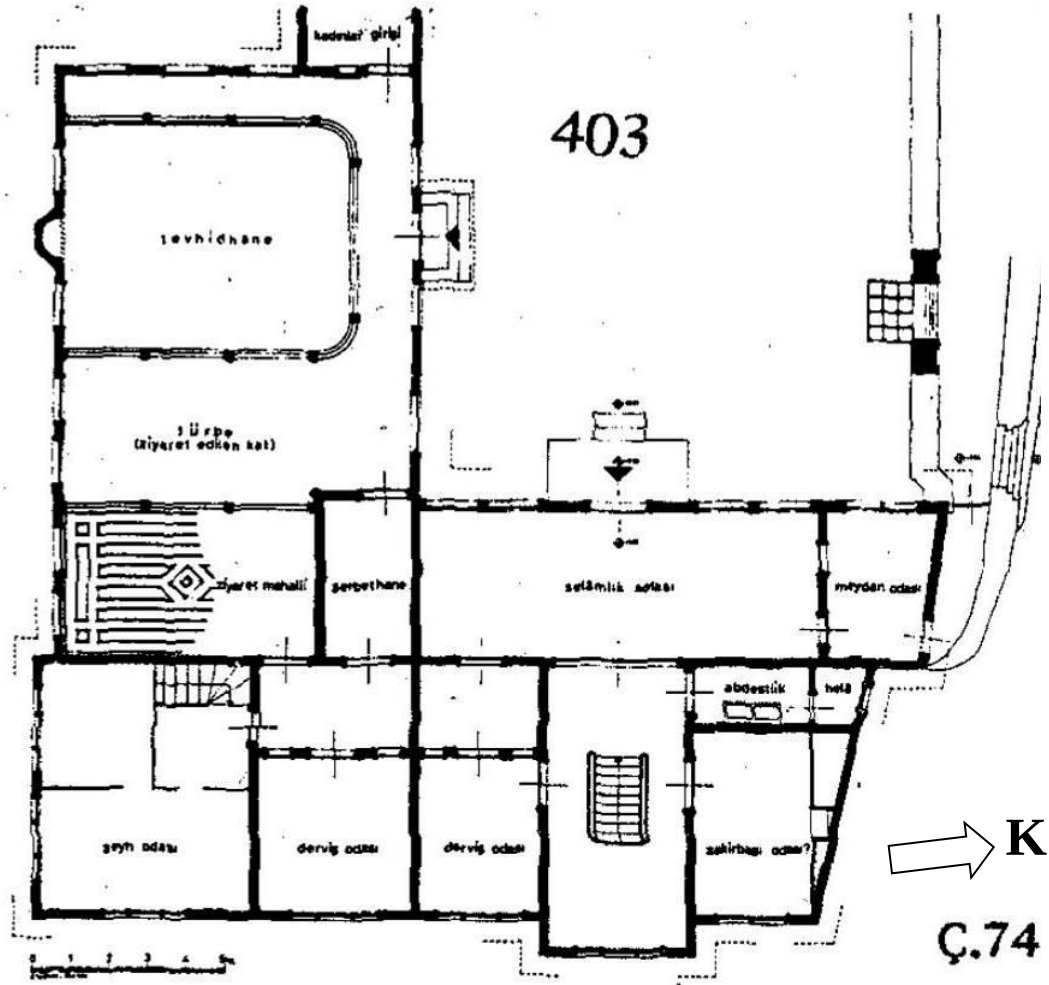
Şekil 3.13. Hacı Beşir Ağa Tekkesi Planı (Eyice, 1992).

2.Grup Plan Şeması: Cami tipi tekkeler olarak sınıflandırabileceğimiz bu grup, daha çok dağınık bir plan şemasının gözlemlendiği yapılardan oluşmaktadır. İbadet-ayın birimi olan tevhidhane ile türbe birbirine bitişik inşa edilir, diğer bölümler ise düzensiz bir şekilde şadırvan etrafında bulunurdu. Bu şemaya sahip tekke yapılarının tevhidhane ile bitişindeki türbe bölümü hariç diğer bölümleri günümüze ulaşamamış, tevhidhane bölümü ise cami olarak kullanılmaya devam etmiştir. Bu gruptaki tekkelerin tevhidhane bölümleri Osmanlı mescitleri ile benzer tasarım şemasına sahiptir (Tanman, 2015). İstanbul’da bulunan, Vezir Hırami Ahmed Paşa tarafından 16. yüzyılın son çeyreğinde yaptırılan, Tekke yapılarını anlatırken bahsi geçen Cemâlizâde Tekkesi bu grup plan şemasına örnektir.

3.Grup Plan Şeması: Konut tipi tekkeler olarak ifade edebileceğimiz bu grup Osmanlı dönemi tekkelerinde en çok yapının bulunduğu gruptur. İbadet mekânları olan tevhidhane, türbe, zikir odası gibi bölümlerle selamlık, harem, derviş hücreleri, mutfak, yemekhane gibi sosyal hayata konu olan bölümler aynı bina içerisinde çözülmüştür. Tekkelerdeki eğitim, ibadet, barınma, ziyaret olarak sınıflandırdığımız fonksiyonların iç içe, en bariz görüldüğü örnekler konut tipi tekkelerdir. Cephe düzeni ve tevhidhane birimi haricindeki birimlerin plan şeması incelendiğinde, Osmanlı dönemi sivil mimari özellikleri ile karşılaşılmaktadır (Tanman, 2015). İstanbul’da Eyüp ilçesinde bulunan Selami Efendi Tekkesi 19. yüzyıl eseri Nakşi tekkesidir (Demirel İşli, 1998). İki katlı tekkenin zemin katında moloz taş duvar görülürken üst kat ahşap malzeme ile yapılmıştır. Tekkenin doğu bölümünde derviş odaları, şeyh odası, zakirbaş odası ile meydan odası ve abdest mahalleri bulunmaktadır. Tekkeye biri selamlık mekânına, ikisi tevhidhane mekânına açılan üç ayrı girişten girilmektedir. Ancak bu girişlerden biri harem ile bağlantılı yalnızca kadınların kullanmakta olduğu bir giriştir. Tevhidhane bölümüne ayrıca sonradan tekkenin şeyhinin gömülü olduğu bir türbe de eklenmiştir.

Şekil 3.14. Selami Efendi Tekkesi Cephesi (Demirel İşli, 1998).

Şekil 3.15. Selami Efendi Tekkesi Planı (Demirel İşli, 1998).

3.5. Tekke Yapılarının Günümüzdeki Durumu

Yangınlar, depremler, seller gibi doğal afetlerle veya toplumun gözünden düşmesi ve terk edilmesi sebebiyle tekkeler ciddi hasarlar görmüş, ayrıca 1826'da yeniçeri ocağının kaldırılıp Bektaşiliğin yasaklanması ile Bektaşilere ait tekke yapıları Konya Ali Gav Zaviyesi örneğinde olduğu gibi tahrip edilmiş, yıkılmış ve mimari özelliklerini kaybetmiştir. Son olarak 1925 yılında 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklarla Birtakım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun ile Tekke ve Zaviyelerin kapatılması, tekke yapılarının bakımsızlık ve terk edilmesi ile bir bölümünün veya tamamının yok olmasına sebep olmuştur.

Birtakım tekke yapıları 1925 sonrası dönemde gereksiz görüldüğü için devlet eliyle yıkılmış yerine kamu binaları inşa edilmiştir. Bu konuda en çarpıcı örneklerden biri günümüzün Karatay ilçesi Nakipoğlu mahallesinde yer alan Ahi Evran Zaviyesidir.

1925 yılında kanun ile kapatılan zaviye yapısı yıktırılmış, Fevziye medresesinin arazisi ile birleştirilerek yerine İsmet Paşa İlkokulu inşa edilmiştir (Küçükdağ, 2020).

Şekil 3.16. İsmet Paşa İlkokulu.

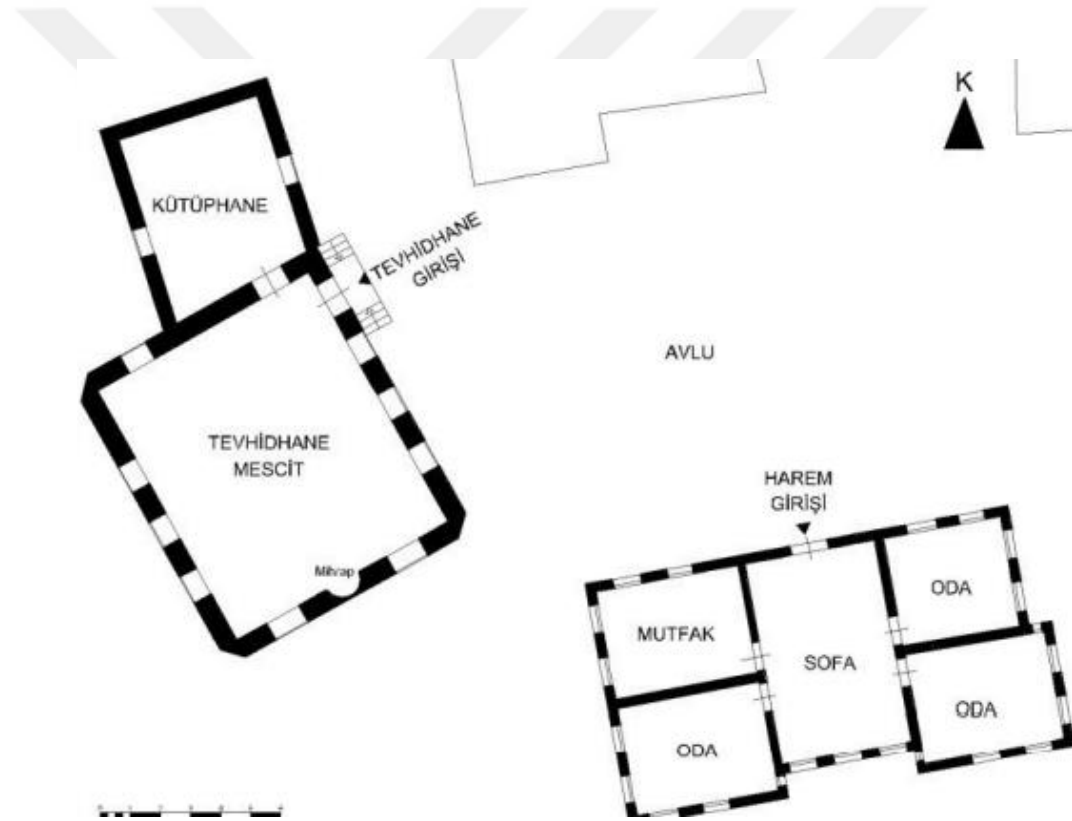
Bazı tekke yapılarının türbe bölümleri ise daha sağlam inşa edilmesi ve türbelere karşı toplumun hassasiyeti sebebiyle korunmuş, içinde yer aldığı tekke yapısının yok olmasına karşın günümüze ulaşmayı başarmıştır. Konya’da bulunan Söylemez Tekkesi son dönem Osmanlı eseri tekke yapısı olmasına rağmen tamamen yok olmuş, geriye sadece türbe binası ayakta kalmıştır.

Türbelerin haricinde bazı tekkeler ise cami tipi tekkeler oldukları için veya tevhidhane biriminin mescit olarak kullanılabilmesi sayesinde camiye dönüştürülmüş, bu sebeple günümüze kadar korunmuştur. Ancak cami olarak kullanılmaya başlanan bu yapılar geçirdikleri geniş çaplı onarım sebebiyle orijinal plan şemasını ve mimari özelliklerini büyük ölçüde kaybetmiştir. Konya’da Meram ilçesinde yer alan Sadrettin Konevi Halkahı’nın tevhidhane biriminde yapılan değişiklikler sebebiyle sadece çini mihrap ile kıble duvarı orijinal haliyle günümüze ulaşmıştır.

Sufi geleneğin ölüm ve hayatla kurduğu irtibat sebebiyle bazı tekke yapılarında müstakil bir türbe inşa edilmemiş ve ibadet-ayın birimi ile ilişkili olacak şekilde aynı bina içerisinde ahşap, mermer veya taş malzemeden sandukalar bulunur ve buraya tekkenin şeyhi ve ailesi gömülürdü. Bu sayede bazı tekke yapıları, içerisinde bulundurduğu mezarlar sayesinde korunarak günümüze ulaşmıştır. Konya’da

Karamanoğlu Beyliği döneminde Kazeruniyye tarikatının kurucusu Ebu İshak İbrahim b. Şehriyar Kazeruniye adına inşa edilen zaviye yapısında odalardan biri Kazeruniye ait makam mezarını bünyesinde barındırması örnek olarak gösterilebilir.

Bazı tekkelerin vakfiyelerinde tekke şeyhinin ders okutabilecek kadar ilim sahibi olmasının bir zorunluluk olduğu belirtilmektedir. Bu durum tekkelerde eğitim işlevinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bursa’da yer alan 1784 tarihinde yapılan, tevhidhane ve kütüphane birimleri aynı bina içinde bulunan ‘Cizyedarzade Tekkesi’ sonradan medreseye dönüşen tekke yapılarının eğitim odaklı çözülen mimarisini de izah etmektedir (Taşkın, 2017). Konya’da bulunan Osmanlı dönemi yapısı ‘Piri Mehmet Paşa Zaviyesi’ de önceleri Mevlevi tekkesi olarak kullanılırken sonradan öğrencilerinin konaklayıp, ders okudukları medrese yapısına dönüşmüştür (Küçükdağ, 2020).

Şekil 3.17. Cizyedarzade Tekkesi (Taşkın, 2017).

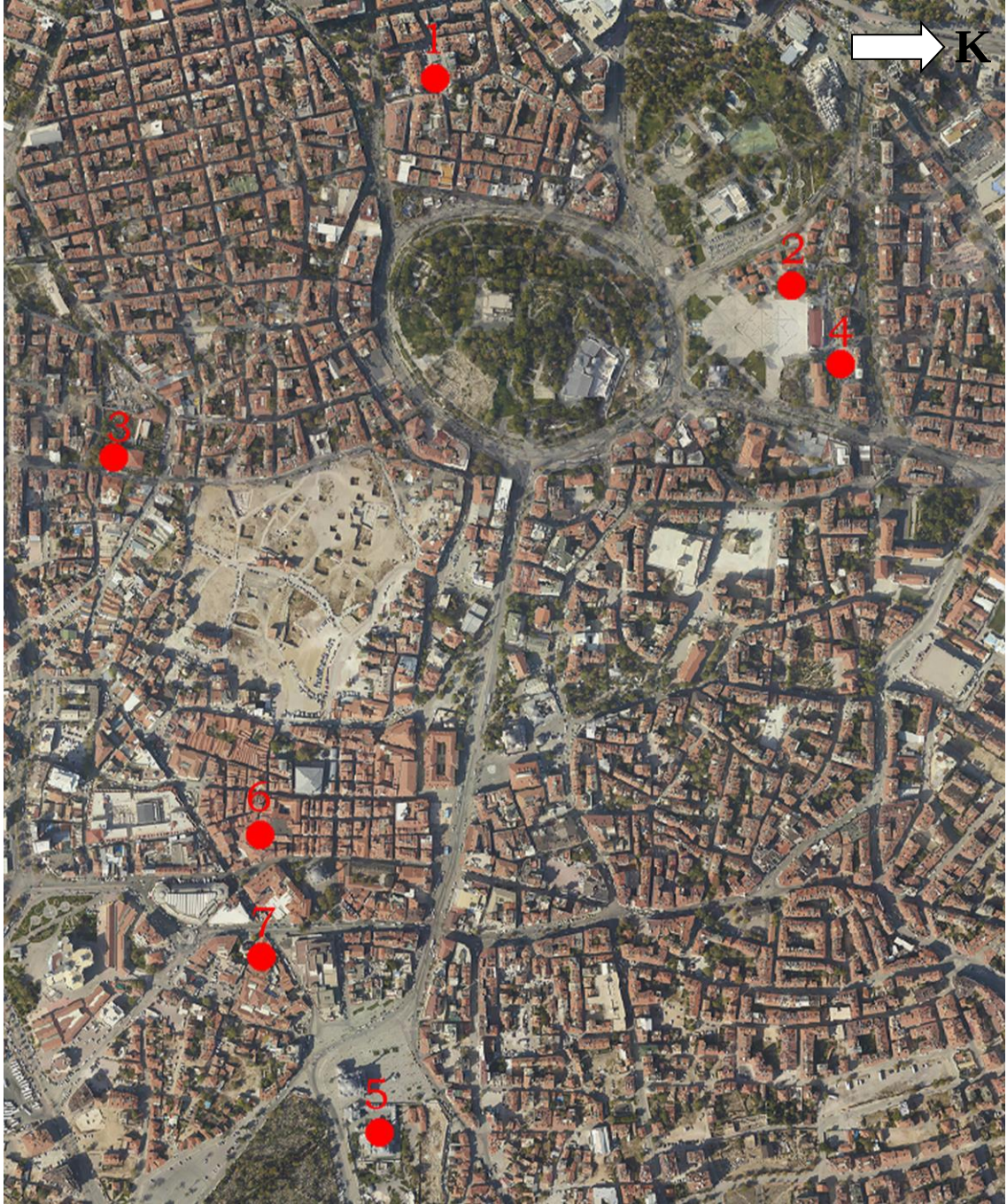
Bunların haricinde cami, medrese olarak kullanıma uygun olmayan çoğunlukla konut tipi tekkeler, zamanla harap olup yok olmuş veya devlet eliyle yıkılarak arsaları başka amaçlar için kullanılmıştır. Mimarlık tarihimizde en büyük tahribatı yaşayan ve hafızalardan silinmeye yüz tutan yapıların tekke yapıları olduğu açıktır.

4. KONYA’ DA BULUNAN TEKKE ÖRNEKLERİ

Konya’da bulunan tekke yapıları diğer dini, sosyal tesisler gibi zengin çeşitliliğe sahiptir. Bu zenginlikle beraber en çok tahribata uğrayan yapılar da tekkeler olmuştur. Konya’nın merkezinde yer alan tekkelerin çoğu yıkılarak kaybolmuş, bir kısım tekkenin ise asli unsurlarını oluşturan binaları yıkılmış, tekke haricinde mimari gelişim gösteren türbe, çeşme, hamam gibi ikincil unsurları günümüze ulaşmıştır. Bu olumsuz gelişmelere rağmen Konya’nın merkezinde bulunan tekkeler incelendiğinde 7 farklı mimari plan şeması görülmektedir. Bu plan şemaları kısaca şu şekildedir;

- 1) Tek Yapı Ölçeğinde Konut Tipi Tekkeler
- 2) Birden Çok Yapının Bir Araya Gelmesiyle Oluşan Konut Tipi Tekkeler
- 3) Kapalı veya Açık Avlulu Dört Eyvanlı Geleneksel Horosan Tipi Tekkeler
- 4) Kapalı veya Açık Avlulu Selçuklu Dönemi Medrese Tipi Tekkeler
- 5) Birden Fazla Üslubun Gözlemlendiği Külliye Tipi Tekkeler
- 6) Selçuklu Dönemi Cami Tipi Tekkeler
- 7) Osmanlı Dönemi Açık Avlulu Medrese Tipi Tekkeler

Konya merkez tekkelerinde görülen tipolojinin tespit edilerek kayıt altına alınması ve bu alanda yapılacak çalışmalara yardımcı olması amacıyla 7 farklı mimari sınıflandırma için 7 tekke yapısı seçilerek incelenmiştir.

Şekil 4.1. Konya’da Bulunan Tekke Örneklerinin Hava Fotoğrafi Üzerinden Yerleri (Konya Kent Bilgi Sisteminden Alınan Hava Fotoğrafi).

- 1) Ebu İshak Kazeruni Tekkesi
- 2) Fatma Hatun Süt Tekkesi
- 3) Sahip Ata Hankahı
- 4) Ali Gav Zaviyesi
- 5) Mevlana Âsitânesi
- 6) Bulgur Dede Tekkesi
- 7) Piri Mehmet Paşa Zaviyesi

4.1. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi- Tek Yapı Ölçeğinde Konut Tipi Tekkeler

Şekil 4.2. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi (Konya Kent Bilgi Sisteminden Alınan Hava Fotoğrafı).

‘Tek Yapı Ölçeğinde Konut Tipi Tekkeler’ tipolojisine ait olan Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi, 15. yüzyıl Karamanoğlu Beyliği eseridir. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi, temelde moloz taş temel seviyesinden sonra ahşap hatıllar arası kerpiç malzeme kullanılarak yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Zaviyenin üst örtüsü özgün eserde daire kesitli ahşap kirişlerle geçilmiş, kiriş üstü hasır toprak serili düz dam idi.

Zaviyenin, Kazeruniyye tarikatının merkez âsitânesi olarak çalışan Kazerun Hankahına bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Zaviyenin idaresi Hacı Hasib b. Hacı Ahmed ve torunlarına bırakılmış ayrıca zaviyeye bitişik yapılan ve günümüze ulaşmayan vakfiyesi de Hacı Hasib’in kardeşi Hacı Yusuf’a verilmiştir (Algar, 2002). Zaviye’de yolculara her devirde yemek ikram edilirdi (Küçükdağ, 2011).

Zaviye harap olduğu için 19. yüzyılda yeniden yapılmıştır. Yeniden inşa edildiği için özgün mimari özelliklerinin çoğunu kaybetmiştir. Günümüzde bu eserlerin korunması konusunda da birtakım sıkıntılar mevcuttur. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesine

yapılan muhdes alaturka kiremit çatı, kerpiç duvarlarda çatlamalara sebep olmaktadır. Ayrıca yapıda nem problemi çok ciddi bir seviyeye ulaşmış durumdadır.

4.1.1. Ebu İshak Kazeruni Mimari İncelemesi

İncelenme Tarihi: 01.09.2021

Bulunduğu Konum: İhsaniye Mahallesi, Ertuğrul Sokak, No:1 42130, Selçuklu/Konya.

Ada Parsel Bilgisi: 566 ada 11 parselde yer almaktadır.

Banisi ve Mimarı: Karamanoğlu Alaaddin Bey'in oğlu Mehmed Bey, Kazerunlu Ebu İshak İbrahim ibn Şehriyar adına yaptırmıştır. Yapının mimarı hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

İnşa Edildiği Yıl/Dönem: Hicri 821, Miladi 1418 /Karamanoğlu Dönemi.

Tescil Durumu/Tarihi: 13.11.1982, A-3861 sayılı kurul kararı ile tescil edilmiştir.

Kitabesi: Giriş kapısının üzerinde bulunan kitabe, 135x22 cm ebadında çerçevesi kendinden oyulmuş som mermerden yapılmıştır. Grift ve özenli bir Karaman nesihi ile 2 satır Arapça yazı bulunmaktadır (Konyalı, 1964). Enine dikdörtgen formlu kitabede harfler arasında boşluk kalmayacak şekilde, elif ve lam gibi boylu harfler çokça kullanılarak yazılmıştır (Kunt, Soy, 2020).

Şekil 4.3. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Kitabesi.

Kitabenin Arapça Okunuşu;

1- أَمْرُ السُّلْطَانِ الْأَعْظَمِ الْخَاقَانِ الْمُعَظَّمِ صَاحِبِ الْخَيْرِ أَتَوْا الْحَسَنَاتِ السُّلْطَانَ مُحَمَّدَ بْنَ الْأَمِيرِ السَّعِيدِ الشَّهِيدِ الْمَرْحُومِ
الْمَغْفُورِ عَلَاءِ الدِّينِ كَابِدَ الْأَهْمَلِكَةِ وَتَقَبَّلْ خَيْرَاتَهُ

2- بَعْمَارَةِ هَذِهِ الزَّاوِيَةِ الْمُطَهَّرَةِ الْمُنَسُوبَةِ إِلَى قُطْبِ الْمَشَايخِ وَالسَّالِكِينَ الشَّيْخِ أَبِي سَحْقَابِرَ الْهَيْمَنْشَهْرِيَّ الْكَازَرُونِيِّ نَعْتَقِدُ هَالَهُ
بِغُفْرَانِهِ فِشَهْرٍ رَبِيعِ الْأَوَّلِ سَنَةِ أَحَدٍ وَعِشْرِينَ ثَمَانِيَةِ

Kitabenin Okunuşu:

“1. Emera es-Sultân-ul ‘azam ve’l hakan-ul mu’azzam sâhib-ul hayrât ve’l hasenât es-sultân Mehmed bin el-emir es-se’îd eş-şehîd el-merhûm el- mağfûr ‘Alâüd-dîn bey ebedellahu memleketehu ve tekabbele hayrâtîhi.

2. Bi ‘imâratî hâzîhiz-zâviyeti’l-mutahharati el-mensûbeti ilâ kutb-ul-meşâyîh ve’s-sâlikîn eş-şeyh ebî İshak İbrâhîm Şehriyâr el-Kazerûnî te’ğammedehullahi bi ğufrânihi. Fî şehri rebî’ul evvel sene ihdâ ve ‘işrîn ve semânemie” (Karpuz, 2009).

Kitabe Metninin Tercümesi;

“1-Büyük Sultan ve hakan, hayır hasenat sahibi, şehit, merhum ve affedilmiş Alaaddin bey oğlu Sultan Mehmed- Allah memleketini daim ve hayrını kabul etsin-

2-Şeyhlerin ve saliklerin kutbu Kazerunlu Şehriyar oğlu Ebu İshak İbrahim’e- Allah affetsin- mensup olan bu zaviyenin yapılması 821 yılı Rebiulevvel ayında emretti.” (Kunt, Soy, 2020).

Onarım Durumu/Tarihi: 1895 tarihinde Konya Belediyesince Kalfa Ferid’e onarımı yaptırılmıştır. Yapılan onarım Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü kayıtlarına göre “müceddeden” inşa olunmuştur (Küçükdağ, 2020). Müceddeden ibaresi bu dönemde yapının yeni baştan yapıldığını göstermektedir. 1990’lı yıllarda Belediye tarafından tekrar onarılan yapı kütüphane olarak kullanılmaya başlanmıştır. Çatının örtü sistemi geleneksel Konya evleri gibi toprak serili düz dam iken bu dönemde yapılan müdahale ile değişmiş, zikir salonunun yer aldığı kuzey bölüm yükseltilerek kırma çatı yapılmıştır. Yükseltile bölümlere briket örülmüştür. En son 2013 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından onarım gerçekleştirilmiştir.

Günümüzdeki Durumu: 2013 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen Restorasyon çalışmalarının ardından günümüzde Komek Kurs Merkezi olarak kullanılmaktadır. Zaviye, sonradan eklenen kırma çatının yükünü kaldıramamaktadır. Bu sebeple restorasyon çalışmaları tamamlanıp zemini güçlendirilmiş olmasına rağmen yapının duvarlarında çatlaklar izlenmektedir (Şekil 4.4). Ayrıca yapının su yalıtımı konusunda sorunlar yaşadığı, su kaynaklı tuzlanma ve rutubetlenme gibi deformasyonlarının olduğu tespit edilmiştir. Kerpiç duvarların suya karşı hassas olması sebebiyle yapıya tekrar müdahale edilmesi gerekmektedir. Yapılacak müdahale ile yapının aslında bulunmayan kırma çatı kaldırılmalı ve su sorununa karşı kerpiç duvarlar korunmalıdır.

Şekil 4.4. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Duvarda Görülen Deformasyon.

4.1.2. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Mimari ve Plan Özellikleri

Zaviye olarak inşa edilen yapı temelde taş temel seviyesinden sonra ahşap hatıllar arası kerpiç malzeme kullanılarak yığma tekniğinde yapılmıştır. Yapı çeşitli dönemlerde farklı onarımlar görmüştür bu sebeple yapıldığı dönemdeki mimarisi hakkında net bilgiler bulunmamaktadır. Zaviyenin yangın ve zelzelelerden geçmişte yıkılıp yeniden inşa edildiği tespit edilmiştir (Konyalı, 1964). Beylikler dönemi inşa edilen zaviyenin banisinin hükümdar oluşu ve Karamanoğlu beyliği dönemi medrese, tekke, imaret yapılarında görülen taş ve tuğla malzeme ile inşa edilmiş, üzeri kubbeyle örtülü merkezi avlulu ve eyvanlı plan şemasına sahip olması düşünülebilir. Bahçede yer alan işlemeli taş bloklar da bu düşünceyi desteklemektedir ancak yapının araziye oturuşu ve yapılan restorasyon çalışmaları esnasında herhangi farklı bir iz bulunmayışı hem de aynı döneme ait zaviye yapılarında da görülen dikdörtgen planlı şemaya sahip oluşu bu yapının Osmanlı döneminde aslına uygun olarak yeniden yaptırıldığı düşüncesini desteklemektedir.

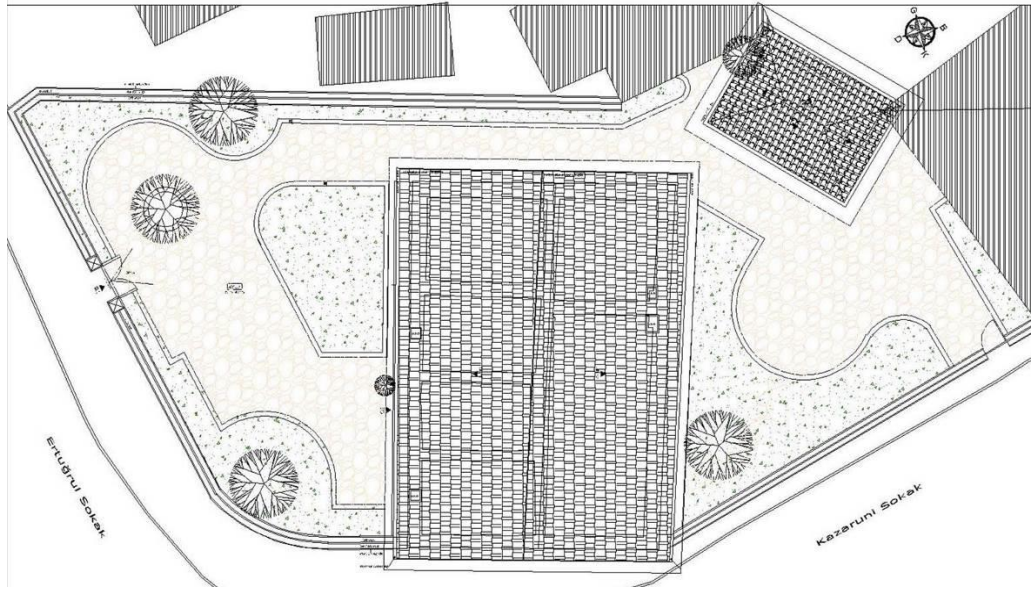

Şekil 4.5. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Eski Fotoğraf (Dkn Mimarlık Arşivi).

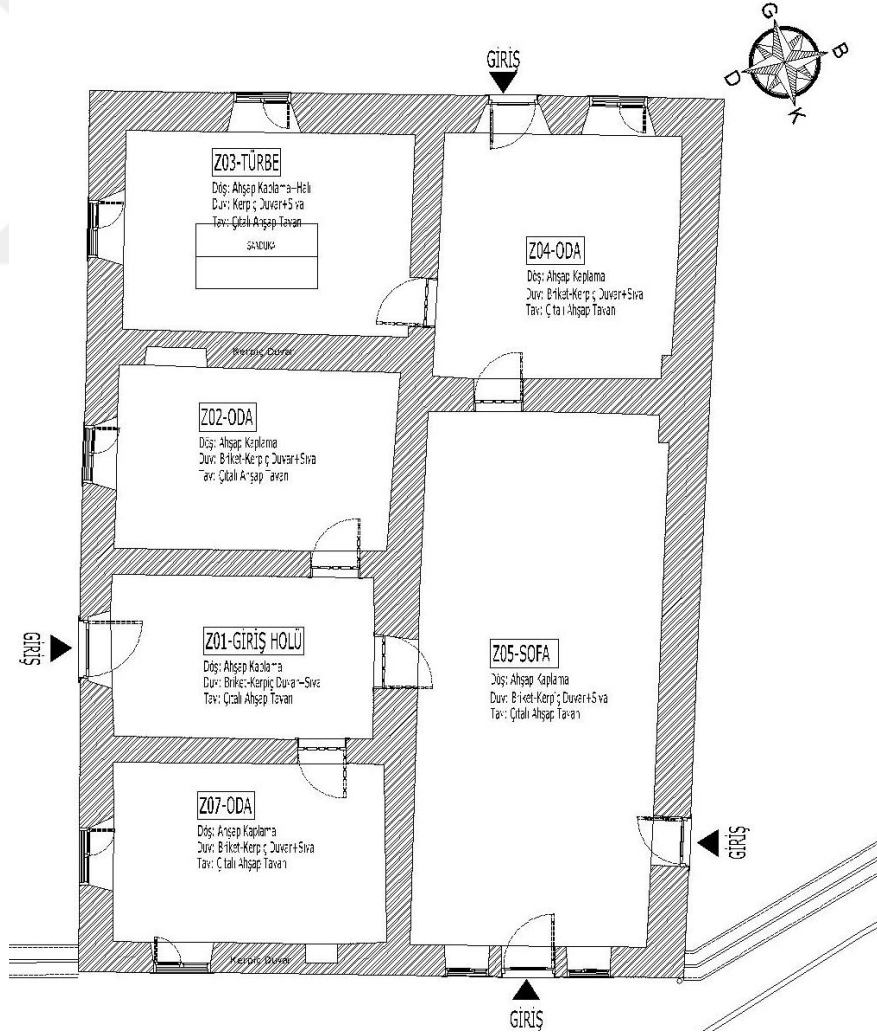

Şekil 4.6. Avluda Bulunan Taş Elemanlar.

Yapı kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Dışarıdan basit bir görünümü vardır ve Konya evini anımsatmaktadır. Zaviyenin ana girişi, yapının kuzey cephesinde kitabenin bulunduğu iki yanında pencere olan kapıdır (Karpuz, 2009). Yapı 3 tekke ve 1 türbe odasından oluşmaktadır. Kuzeyde ve batı da bulunan giriş kapılarından odaların açıldığı hole ulaşılmaktadır. Yapının doğusundan ve güneyinden de zaviyeye açılan kapılar bulunmaktadır. Çatı örtüsü düz dam iken sonraki müdahalelerde kırma çatıya dönüştürülmüştür (Şekil 4.5). Çatı daire kesitli ahşap kirişlerle geçilmiştir. Son restorasyon çalışmasından önce yapılan onarımlarda cephenin duvarları beton harç ile sıvanmıştır. (Dkn Mimarlık, 2012).

Şekil 4.7. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Restorasyon Vaziyet Planı (Dkn Mimarlık tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Şekil 4.8. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Planı (Dkn Mimarlık tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Yapının ana giriş kapısı kuzey cephede yer almaktadır. Ana giriş kapısının iki yanında pencere boşlukları mevcuttur. Kapının üstünde ise zaviyenin orijinal mermer kitabesi bulunmaktadır. Ana giriş kapısından girildiğinde kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen ve uzun bir sofaya ulaşılmaktadır (Şekil 4.9). Sofa 978x436 cm ebatlarındadır. Sofanın güneyinde ki kapıdan türbeye geçiş odasına, doğusunda ki kapıdan tekke odalarına açılan hole ulaşılmaktadır. Hole ulaşılan kapı normal kapı ebatlarından düşüktür. Sofanın özgün döşemesi ahşap kaplamadır. Tavan kaplaması mevcut durumda ahşap çıtalı tavandır fakat restorasyon öncesinde ahşap kirişlerin üzerine hasır sergi ve onun üzerine de toprak örtülüydü. Sofanın duvarları sıvalı ve boyalı, doğramaları ahşaptır. Buranın özgün eserde zikir salonu olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir. Günümüzde Kurs odası olarak kullanılmaktadır. Yapıya ana giriş kapısından geçiş iptal edilmiştir. Mekânın ortasına uzun ince bir çalışma masası konulmuştur.

Şekil 4.9. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Z-05 Sofa Genel Görünüm.

Yapının güneyinde bulunan giriş kapısı, 447x437 cm ebatlarında türbeye geçiş odasına açılmaktadır (Şekil 4.10). Odaya giriş kapısının yanında bir adet pencere bulunmaktadır. Buradan sandukanın bulunduğu türbe bölümüne geçilmektedir. Odanın

zemini ahşap kaplama, tavan döşemesi ahşap çıtalıdır. Duvarı sıvalı ve boyalıdır. Bu odanın da restorasyon öncesi tavanı ahşap kirişli idi. Oda günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. Kursun ihtiyacı olabilecek sandalye temizlik malzemesi vb. depolanmaktadır. Buradan alçak bir kapı ile türbe odasına geçilmektedir.

Şekil 4.10. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Z-04 Oda Genel Görünüm.

Türbeye doğuda yer alan kapıdan girilmektedir (Şekil 4.11). Mekânda doğu batı doğrultusunda uzanan ahşap bir sanduka yer almaktadır. Sandukanın ölçüleri 224x119 cm'dir. Türbe odasında biri güney diğeri batı da olmak üzere iki adet ahşap pencere bulunmaktadır. Sandukanın doğusunda mermer bir mezar taşı vardır. Türbe günümüzde de fonksiyonu korunarak ziyarete açılmaktadır. Zemini ahşap kaplama, tavanı ahşap çıtalı tavadır. Duvarları sıvalı ve boyalıdır. Türbe odasının ölçüleri 365x532 cm'dir.

Şekil 4.11. Türbeye Geçiş Kapısı ve Sanduka.

Türbenin Ebu İshak Kazeruni'ye atfedilmesinden dolayı bir makam türbesi olabileceği düşünülmektedir (Dkn Mimarlık, 2012). Fakat vakıf kaynaklarında tekkenin bitişiğinde bir vakfının olması ve bu zaviyenin Kazeruniyye tarikatının âsitânesi olarak işleyen Kazerun hankahına doğrudan bağlı olması, onun bir makam mezar olmadığını tekkenin şeyhlerinden birinin mezarı olduğunu göstermektedir. Konyalı (1964) tekkenin içinde gömülü olan zatın tekkenin şeyhi Hacı Hasan olduğu, tekke yapısının solunda da birkaç mezar daha olduğu fakat günümüze ulaşmadığını belirtmiştir. Fakat mezarda gömülü olan zatın tekkenin ilk şeyhi Hacı Hasib bin Hacı Ahmed olması daha kuvvetli bir ihtimaldir. Hacı Hasib isminin zamanla Hacı Hasan olarak çevre halkının dilinde yayılması da muhtemeldir.

Zaviyenin doğu cephesindeki girişinden tekke odalarına açılan bir hole ulaşılmaktadır (Şekil 4.12). 297x337 cm ebatlarında olan bu mekânda pencere bulunmamakta, 4 adet kapı yer almaktadır. Doğuda bulunan avluya, batıda bulunan sofaya yani tevhidhaneye, kuzey ve güneyde bulunan kapılar ise tekke odalarına açılmaktadır. Batıda bulunan kapı türbe kapısı ile benzer özellikte ve alçaktır. Zemin döşemesi ahşap kaplama, tavanı ahşap çıtalı, duvarları sıva ve boyadır. Mekân günümüzde de kurs odalarına geçiş için giriş holü olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.12. Giriş Holü ve Odalara Açılan Kapılar.

Giriş holünün kuzeyindeki oda 328x500 cm ebatlarındadır. Odanın kuzey ve batı duvarında birer adet olmak üzere 2 adet penceresi vardır (Şekil 4.13). Yapının restorasyon öncesi halinde odanın kuzey duvarında bir dolap nişi olsa da restorasyon uygulama sonrası burası kapatılmış, düz duvar olarak geçilmiştir. Odanın zemini ahşap kaplama, tavanı ahşap çıtalıdır. Restorasyon öncesi tavanın diğer mekânlarda olduğu gibi ahşap kirişleme ile geçildiği bilinmektedir. Mekân günümüzde kurs odası olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.13. Kuzey Tekke Odası Genel Görünümü.

Giriş holünün güneyindeki tekke odası 337x518 cm ebatlarındadır. Odanın giriş kapısı mekânın kuzeyinde yer alır. Doğu duvarında bir adet ahşap pencere bulunmaktadır (Şekil 4.14). Odanın güney duvarında ise 113 cm genişliğinde 34 cm derinliğinde bir niş mevcuttur. Restorasyon sonrası bu niş boşluğunun etrafı ahşap pervaz ile çevrelenmiştir. Zemini ahşap döşeme, tavanı ahşap çıtalıdır. Duvarları sıvalı ve boyalıdır. Mekân günümüzde kurs odası olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.14. Güney Tekke Odası Genel Görünümü.

Yapının avlusuna 2012 yılında çevre düzenlemesi yapılmıştır. Kurs merkezi olarak kullanılmasına karar verilen yapının mal sahibi Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü'dür. Yapının kullanımı ise Konya Büyükşehir Belediyesine aittir. Restorasyon projesi sonrası ihtiyaca göre zaviyenin avlusuna wc-lavabo bölümü eklenmiştir (Şekil 4.15). Ancak bu mekân kullanılmamaktadır. Ayrıca yapının avlu duvarları taş duvar olarak yenilenmiş, taş duvar üzerine taş harpuşa ve demir korkuluk yapılmıştır. Avlu zemini ise yürüyüş alanları taş kaplama olacak şekilde yeşillendirilmiştir.

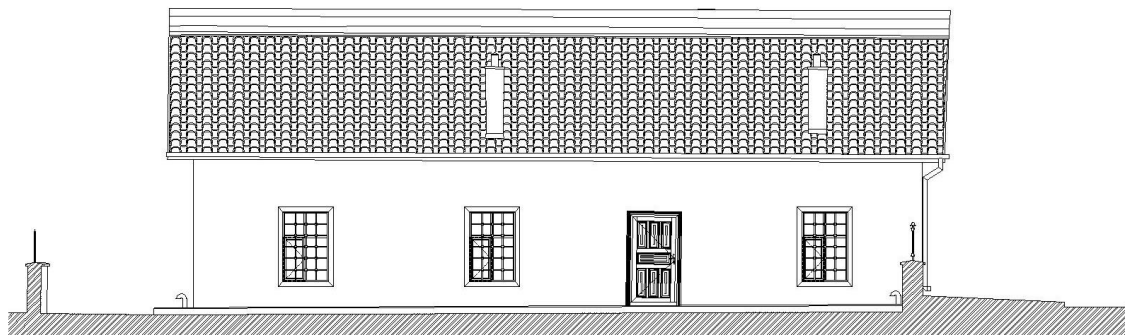

Şekil 4.15. Çevre Düzenleme Projesi ile Eklenen Wc-Lavabo Birimi.

4.1.3. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Cephe Özellikleri

Şekil 4.16. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Doğu Cephe Genel Görünümü.

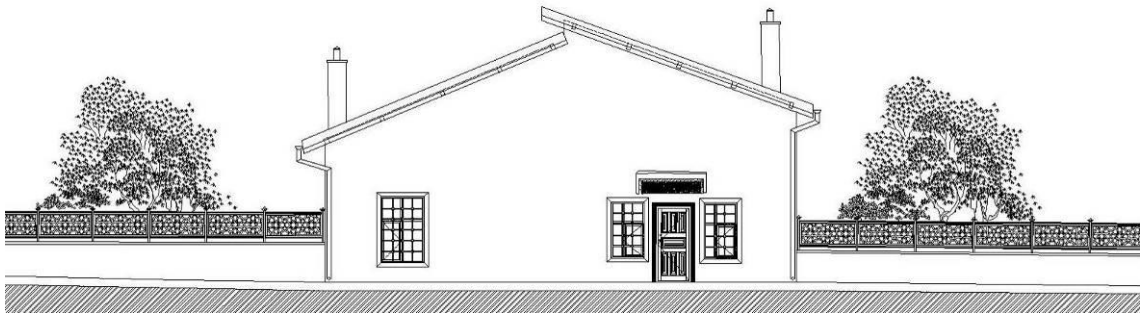

Şekil 4.17. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Doğu Cephe Görünüş (Dkn Mimarlık tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Yapının güncel kullanımında girişin bulunduğu cephe doğu cephesidir. 1615 cm uzunluğundaki cephenin dış zemin kotundan saçak hizasına yüksekliği 320 cm'dir. Cephe yalın, sıvalı ve boyalıdır. 3 adet ahşap doğramalı tek açılır pencere bulunmaktadır. Pencere ebatları 105x157 cm'dir. Pencere denizlikleri ahşaptır. Pencereleer lokmalı demir parmaklıklıdır. Cephede bulunan giriş kapısı ahşap tablalıdır. Kapı, 105 cm genişliğinde 200 cm yüksekliğindedir. Yapının üst örtüsü alaturka kiremit kaplı beşik çatıdır. Doğu cepheden görünen 2 adet bacası vardır. Yapıda türbe odası hariç tüm odalar da ısınma amaçlı baca bulunmaktadır.

Şekil 4.18. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Kuzey Cephe Genel Görünümü.

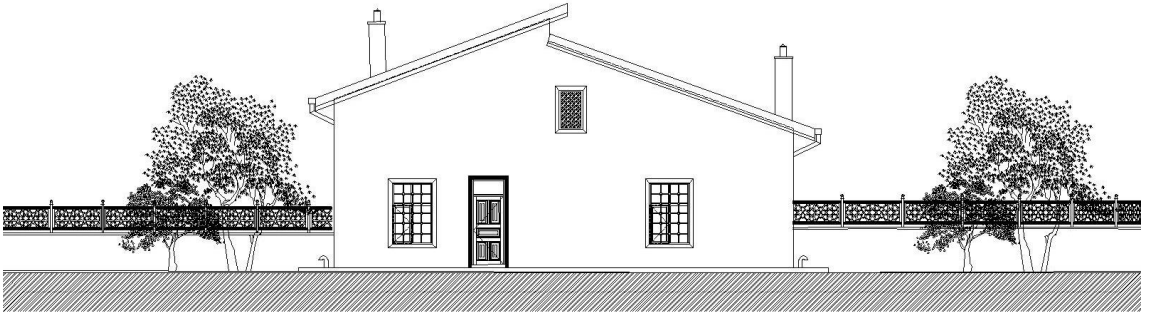

Şekil 4.19. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Kuzey Cephe Görünüş (Dkn Mimarlık tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Yapının orijinalinde ana giriş kapısının bulunduğu cephe kuzey cephedir. Fakat günümüzde bu kapı kilitli tutulmakta ve kullanılmamaktadır. Ana giriş kapısı 100 cm genişliğinde ve 180 cm yüksekliğinde ahşap tablalıdır. Kapının iki tarafında 80 cm genişliğinde 130 cm yüksekliğinde ahşap pencereler yer almaktadır. Cephede bulunan bir diğer pencere ise 105x157 cm ebatlarındadır. Pencereilerin pervazları ve denizlikleri ahşaptır. Pencereiler lokmalı demir parmaklıklıdır. Duvar yüzeyi sıvalı ve boyalıdır. Giriş kapısının üzerinde yapıya ait orijinal bir mermer kitabe vardır. Cephe genişliği 1115 cm'dir.

Şekil 4.20. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Güney Cephe Genel Görünümü.

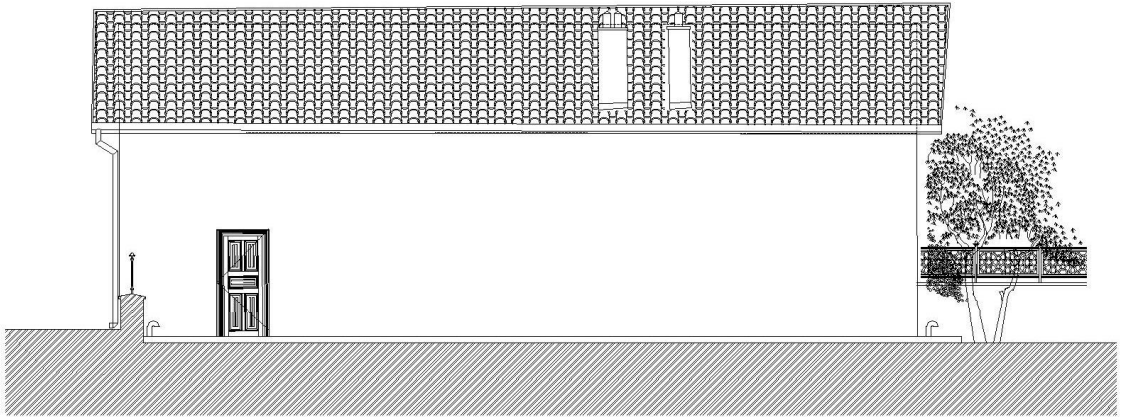

Şekil 4.21. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Güney Cephe Görünüş (Dkn Mimarlık tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Yapının güney cephesi türbe girişinin bulunduğu cephe. Cephe genişliği 1167 cm'dir. Cephede bir adet ahşap tablalı kapı bulunmaktadır. Kapı, 90 cm genişliğinde 215 cm yüksekliğindedir. Kapı üzerinde açılmaz bir pencere bulunmaktadır. Bu kapı ile türbeye geçiş odasına ulaşılmaktadır. Cephede biri türbeye geçiş odası, biri türbe odasına ait olmak üzere 2 pencere vardır. 105x157 cm boyutlarında tek açılırli pencerelerin pervazları ve denizlikleri ahşaptır. Pencereler lokmalı demir parmaklıklıdır. Çatı arasını aydınlatmak amacıyla 60x100 cm ebatlarında ahşap kafes vardır. Cephe sıvalı ve boyalıdır.

Şekil 4.22. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Batı Cephe Genel Görünümü.

Şekil 4.23. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Batı Cephe Görünüş (Dkn Mimarlık tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Yapının en sade cephesi batı cephesidir. Cephe genişliği 1613 cm'dir. Dış zemin kotundan saçağa olan yükseklik 412 cm'dir. Neredeyse sağır olan cephede sofa-zikirhaneye açılır ahşap tablalı bir kapı bulunmaktadır. Kapı 90 cm genişliğinde 200 cm yüksekliğindedir. Çatı örtüsü alaturka kiremit kaplı beşik çatıdır. Saçaklar ahşap saçaktır. Cephede 2 adet baca bulunmaktadır. Cephe duvarları sıvalı ve boyalıdır.

4.2. Fatma Hatun Süt Tekkesi- Birden Çok Yapının Bir Araya Gelmesiyle Oluşan Konut Tipi Tekkeler

Şekil 4.24. Fatma Hatun Süt Tekkesi (Konya Kent Bilgi Sisteminden Alınan Hava Fotoğrafı).

Fatma Hatun Süt Tekkesi, 13. yüzyıl Anadolu Selçuklu dönemine ait ‘Birden Çok Yapının Bir Araya Gelmesiyle Oluşan Konut Tipi Tekkeler’ tipolojisine aittir. 20. yüzyıl başlarında yeniden inşa edilen tekke, özgün mimari özelliklerinin çoğunu kaybetmiştir. Günümüzde tekkenin güney batısında bir çeşme ve kuzey doğusunda bir hariciyesi bulunmaktadır. Bunların haricinde günümüze ulaşamayan ancak belgelerde adı geçen benzer mimari özelliklere sahip selamlık ile yoksul kimseler ve yolculara yemek çıkarılan imaret yapısının da bulunduğu bilinmektedir.

Tekke yapısının korunması konusunda birtakım sıkıntılar mevcuttur. Ziyarete kapalı tutularak atıl hale gelen yapı, ruhuna tamamen aykırı şekilde gereksiz eşyaların depolandığı bir mekân olarak kullanılmaktadır.

4.2.1. Fatma Hatun Süt Tekkesi Mimari İncelemesi

İncelenme Tarihi: 17.09.2021

Bulunduğu Konum: Ferhuniye Mahallesi, Sultan Mesut Sokak No:10, Selçuklu/Konya.

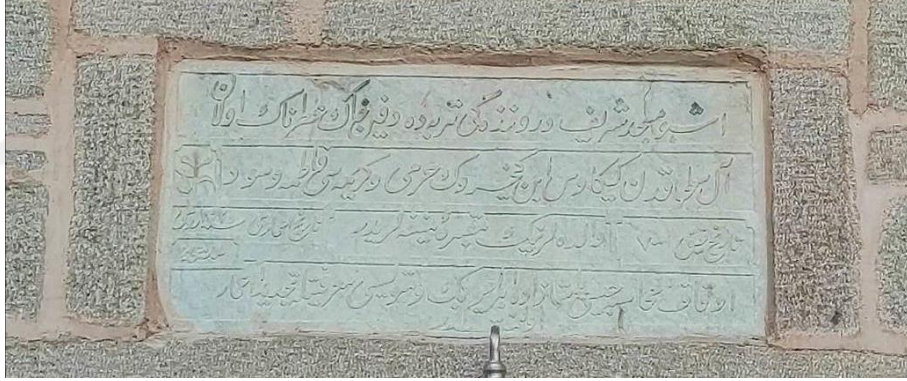
Ada Parsel Bilgisi: 462 ada 9 parselde yer almaktadır.

Banisi ve Mimarı: Selçuklu Sultanı II. Keykavus'un kızı Fatma Hatun tarafından inşa edilmiştir. Evkaf Muhasebecisi Paşazade İbrahim Bey ve mütevellisi tarafından yeniden yapılmıştır. Yapının mimarı ise bilinmemektedir.

İnşa Edildiği Yıl/Dönem: Hicri 665, Miladi 1257 /Selçuklu Dönemi

Tescil Durumu/Tarihi: 13.11.1982, A-3861 sayılı kurul kararı ile tescil edilmiştir.

Kitabesi: 100x44 cm boyutlarında mermerden yapılmış kitabe, giriş kapısının üzerinde yer almaktadır. Kitabe metni Osmanlı Türkçesi ve talik hat yazısıyla mermer üzerine zemin oyma tekniğinde işlenmiştir. Yatay ve dikey silmelerle dört satır, yedi panoya ayrılmıştır. İkinci satırda yaprak motifi, üçüncü satırda ilk yapıldığı tarih ve tamir tarihi işlenmiştir (Kunt, Soy, 2020).

Şekil 4.25. Fatma Hatun Süt Tekkesi Kitabesi.

Kitabe Metni;

- 1- ایشبو مسجد شریف دروننده کی تربہ ده دفین خاک عطرناک اولان
- 2- آل سلجوقدن کیکاوس ابن کیخسرو حرمی وکریمه سی فاطمه وسود
- 3- والدہ لرینک مقبره منیفه لریدر. تاریخ عتیق ۷۰۰ – تاریخ اعمار ی سنه ۱۳۲۵ رومی
- 4- اوقاف محاسبه حسبی پاشا زاده ایراهیم بک ومتولیسى معرفتيله تجدیدا اعمار اولنمشدر.

Kitabenin Okunuşu;

“1- İşbu mescid-i şerif derunundaki türbede defîn-i hak-ı itr-nak olan

2- Al-i Selçuk'tan Keykavus ibn-i Keyhüsrev haremî ve kerimesi Fatıma ve Süt

3- Validelerinin makbere-i münifeleridir. Tarih-i atik 700, tarih-i imari sene 1325 rumi

4- Evkaf-ı Muhasebe Hasbi Paşa-zade İbrahim Bey ve mütevellisi ma'rifetiyle tecdiden i'mar olunmuştur." (Kunt, Soy, 2020)

Kitabe Metninin Tercümesi:

"Bu mescit içerisindeki türbeye, Selçuklu ailesinden Keyhüsrev oğlu Keykavus'un hanımı, kızı Fatıma ve sütannesini defnedilmiştir. İlk yapılışı 700/1300-1301 tarihli olup tekrar imar edilmesi rumi 1325/1909-1910 tarihindedir. Vakıflar muhasebesinden Hasbi Paşa oğlu İbrahim bey ve vakfın mütevellisi tarafından yeniden imar edilmiştir." (Kunt, Soy, 2020).

Kitabeden anlaşıldığı üzere Selçuklu Sultanı Keykavus'un kızı Fatma Hatun tarafından yaptırılan tekkede 3 adet sanduka bulunmaktadır. Bu kişilerin Keykavus'un karısı ile kızı Fatma Hatun ve süt annesinin olduğu söylenmektedir (Önder, 1962).

Süt Tekkesi bünyesinde ikinci kitabe ise çeşmeye aittir. Kitabeden anlaşıldığına göre Miladi 1877 yılında kesme taş malzeme ile yeniden inşa edilmiştir. Özgün halini genel anlamda korumuş olan çeşme günümüzde aktif olarak kullanılmaktadır.

Çeşmenin Kitabesi: Aynalığın üstünde yer alan kitabesi dört satırdan oluşmaktadır (Şekil 4.26).

Kitabenin Okunuşu;

"1- Mevki'inde çeşmedir, oldu mücedded muntazam

2- Bu mahallat ehlinin hayratıdır bu çeşme hem

3- Kim i'ane eylediyse sa'y idüb tecdidine

4- Hak rızasına muvafık eyleyüb kıla kerem, sene 1295." (Sarıkaya, 2012)

Kitabenin Tercümesi;

"Bu çeşme mahallelerde bulunan hayır sahipleri tarafından muntazam şekilde yenilendi. Yenilenmesine kim yardım edip çalıştıysa Allah rızasına muvafık eylesin ve keremiyle muamele etsin, 1877 senesi" (Sarıkaya, 2012).

Şekil 4.26. Fatma Hatun Süt Tekkesi Çeşmesi Kitabesi.

Onarım Durumu/Tarihi: Tespit edilen ilk onarımı Konya Valisi Veliyüddin Paşa'nın yardımı ile Miladi 1864 tarihinde yapılmıştır. Bu onarıma dair belge Konya Müzesi'nde saklanmaktadır (Atçeken, 1998). Ünver (1967)'in yayınladığı Ahmed Vahid Bey'e ait 1897 tarihli hatıra defterinde türbenin harabe durumda olduğu, çevresinde tehlikeli haşeratların bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca tekkenin selamlık ve haremi olan iki yapının da harap bir halde olduğunu bildirmektedir.

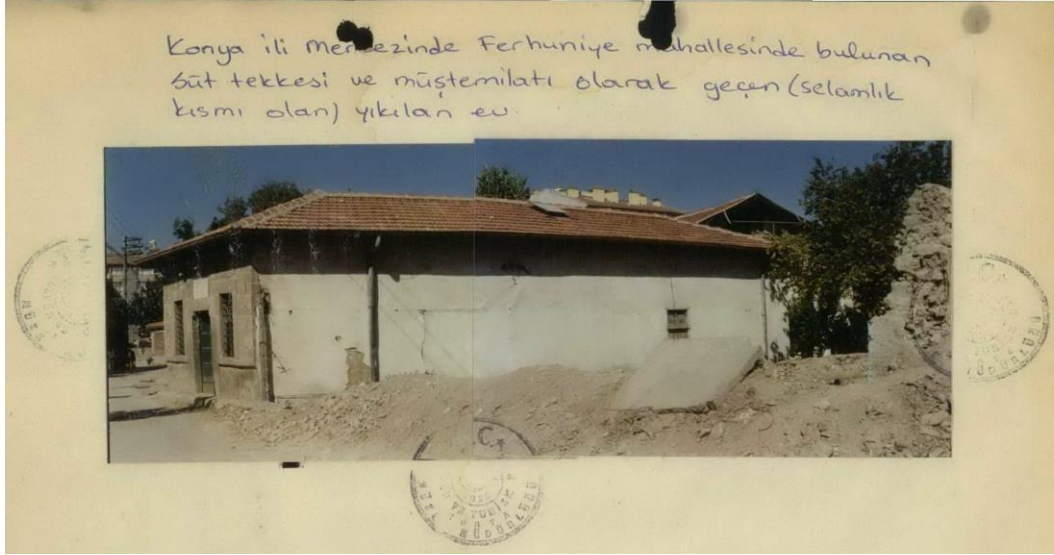
Kitabesinde yer alan bilgiye göre Hicri 1325 Miladi 1909 yılında Vakıflar Muhasebesinden Hasbi oğlu Paşazade İbrahim Bey ve mütevellisi tarafından yeniden imar edilmiştir. Bu yeniden imarın sınırlarının ve yapılan işlerin detayları bilinmemektedir ancak yapının tamamen yenilendiği düşünülmektedir.

Fatih Sultan Mehmed ve 2.Bayezid dönemi tahrir defterlerinden bu tekke yapısının o günlerde darühuffaz olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Miladi 1716'da tekke ambarının yıkıldığı kayıtlarda geçmektedir. 1988 yılında selamlık bölümü Konya Belediyesi tarafından yıktırılmıştır. Harem bölümü ise 1977 yılında yangın sebebiyle hasar görmüş ve 1994 yılında yıkılarak yeniden yaptırılmıştır. Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından 2006 yılında onarımı yaptırılmış, bu onarım kapsamında iç ve dış sıvalar yenilenmiş, ahşap tavanı ve yağmur olukları değiştirilerek, iç mekândaki ahşap dolaplar ile bölmelerin yıpranan bölümleri değiştirilmiştir. Ayrıca döşemenin silimi ve cilası yapılmış, ahşap malzemelere koruyucu sürülmüş, dış ve iç boyası yapılmıştır (Özyurt, 2013). En son 2014 yılında Restorasyonu gerçekleştirilen yapı günümüzde ziyarete kapalı olarak atıl bir vaziyettedir.

Günümüzdeki Durumu: Kapsamlı bir tekke yapısı olan Fatma Hatun Süt Tekkesinden günümüze sadece türbelerin yer aldığı, tevhidhane ile 19. yüzyılda tekrar inşa edilen çeşmesi ve şeyh evi olarak kullanılan tekkenin bitişiğindeki harem bölümü ulaşmıştır. Yapının günümüze ulaşan kısımlarının 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında tekrar inşa edilmiş olması, yapının bakımsızlık veya başka sebepler yüzünden harap olduğunu göstermektedir. Günümüzde ise türbenin ziyarete kapalı olması sebebiyle tekke yapısı atıl duruma düşmüştür. Koruma ilkelerinden olan yeniden kullanıma aykırı olarak kilitli tutulan yapı, amacı dışında kullanımlara sebebiyet vermektedir.

Şekil 4.27. K.K.V.K.K. 27.04.88 tarihli 42.00/115 nolu Dosyadan Alınan Süt Tekkesi ve Çevre Krokisi.

Şekil 4.28. K.K.V.K.K. 09.09.1994 tarihli 42.00/115 nolu Dosyadan Süt tekkesi ve Yanında Yıkılmış Halde Bulunan Selamlık Kısım Görseli.

Yapıya ait harem binası, tekkenin bulunduğu alanın kamulaştırılması ile terk edilmiş ve yıkılmıştır. Daha sonra rekonstrüksiyonla özgün mimari özelliklerine bağlı kalınarak yeniden inşa edilmiştir (Karpuz, 2009).

Kültür Bakanlığı Konya Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü 4.42.00.00/42.00/115/703 nolu dosyaları incelendiğinde Süt Tekkesi ile ilgili 1988 yılında ve 1994 yılında yazılmış raporlara ulaşılmaktadır. Bu raporlardan anlaşıldığı üzere Süt Tekkesine ait bir çeşme, bir selamlık ve bir harem bölümü bulunmaktaydı. Selamlık bölümü 1988 yılında Koruma Kurulu'nun uyarılarına ve yazışmalarına rağmen, Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından Fuar alanı genişleme sahası çalışmaları kapsamında kamulaştırılıp yıkılmıştır. Süt Tekkesinin kuzey duvarına bitişik olan harem bölümü yıkılma tehlikesi ile karşılaşmış ve rekonstrüksiyonla yeniden inşa edilmiştir (Şekil 4.29). Günümüzde Harem bölümü, Çini ve El Sanatları Atölyesi olarak Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından kullanılmaktadır.

Şekil 4.29. Süt Tekkesi Harem Bölümü Cepheler.

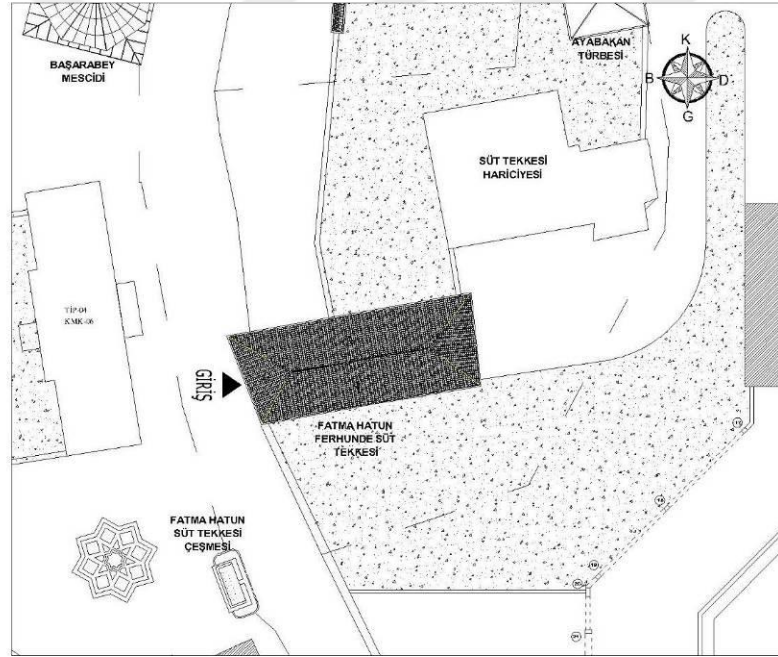

Şekil 4.30. K.K.V.K.K. 09.09.1994 tarihli 42.00/115 nolu Dosyadan Süt Tekkesi Harem Bölümü Yıkılmadan Önceki Görşeli.

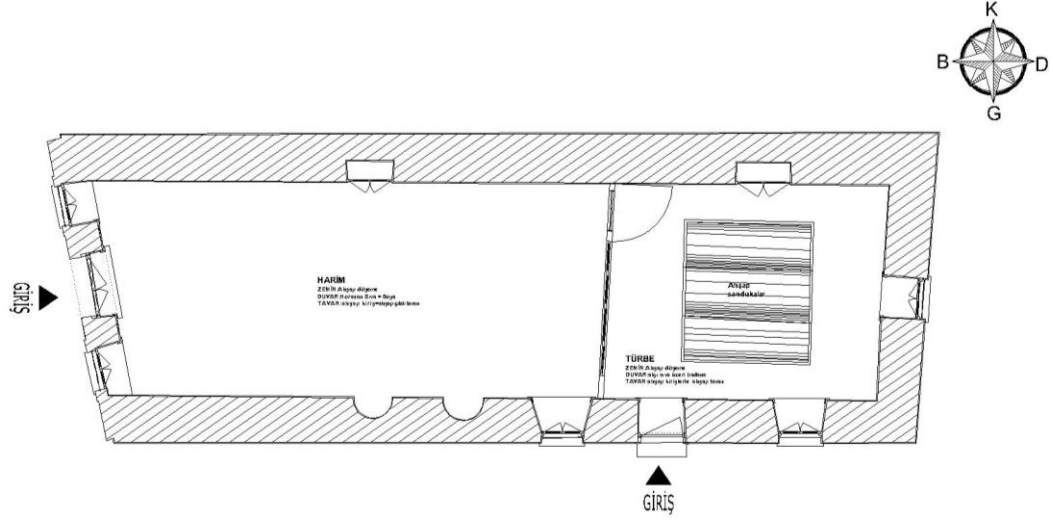
Şekil 4.31. Süt Tekkesi Çeşmesi Cepheleri.

4.2.2. Fatma Hatun Süt Tekkesi Mimari ve Plan Özellikleri

Şekil 4.32. Süt Tekkesi Vaziyet Planı (Ayşın Özyurt tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Tekkenin güneyinde tarihi Selimiye ekmek fırını, kuzeybatısında Başarabey Mescidi, kuzeyinde Ayabakan Türbesi vardır. Yapının üst örtüsü özgün eserde ahşap kirişleme üstüne toprak damdır. Günümüzde ise alaturka kiremit kaplamalı kırma ahşap çatılıdır. Tekkeye ait iki giriş bulunmaktadır. Tekkenin ana girişi batı, türbe odasına giriş ise güney cephede yer almaktadır.

Şekil 4.33. Süt Tekkesi Planı (Ayşin Özyurt tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Yapı farklı zamanlarda çeşitli onarımlar geçirdiği için özgün mimarisi hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Karşılaştırmalı çalışmalarla yapı incelendiğinde, taş ve kerpiç yığma, üst örtüsünün de kara örtülü dam olduğu tespit edilmiştir. Yapının günümüzdeki plan şeması incelendiğinde tevhidhane olarak kullanılan bir harim bölümü ve türbe odasından oluşmaktadır (Özyurt, 2013).

Şekil 4.34. Fatma Hatun Süt Tekkesi Harim.

Şekil 4.35. Fatma Hatun Süt Tekkesi Harimden Türbe Odasına Bakış.

Harime tekkenin ana girişi olan batı cephe kapısından ulaşılmaktadır. Harim bölümü 960x425 cm ebatlarında doğu-batı yönünde dikdörtgen formdadır. Odanın güney duvarına yarım daire şeklinde bir mihrap nişi yapılmıştır. Mihrap sıvalı ve sadedir. Mihrabın yanında benzer formda bir niş daha vardır. Tekkenin tevhidhanesi olarak kullanılan bu mekân, giriş kapısının iki yanındaki 75x130 cm ölçülerinde iki, güney duvarında yer alan 85x150 cm ebadında pencereler ile aydınlatılmaktadır. Mekânın kuzey duvarında 90 cm genişliğinde, 130 cm yüksekliğinde ve 40 cm derinliğinde ahşap bir dolap yer almaktadır. Harimin zemini ahşap kaplama, tavanı ahşap kirişleme üzerine ahşap çıtalıdır. Ahşap çıtalı tavan restorasyon sonrasında eklenmiştir. Duvarları sıvalı ve boyalıdır. Batı, güney ve kuzey duvarlarında 55 cm yüksekliğinde ahşap lambri dönmektedir. Doğusunda ise ahşap camekân vardır. Bu camekânın bir bölümünde ahşap ızgara kullanılmıştır ve türbe bölümü gözükmemektedir. Ahşap kapı ile türbe odasına geçiş sağlanır. Ahşap camekânın altı ile üst kısmı farklılık göstermektedir. Ahşap kapılı ve ahşap ızgaralı alt kısmı özgün, üstü ise sonradan ilave edilmiştir.

Şekil 4.36. Fatma Hatun Süt Tekkesi Türbe Odası.

Tekkenin hariminden türbe odasına geçiş olduğu gibi, güney cephesinden de türbeye açılan bir kapı bulunmaktadır. Türbe odası ölçüleri, 425x545 cm'dir. Türbe odasını, biri güneyde diğeri doğuda olmak üzere 2 adet ahşap pencere aydınlatmaktadır (Şekil 4.36). Pencere ölçüleri 80x145 cm'dir. Odanın kuzey duvarında ahşap bir dolap bulunmaktadır. Ahşap dolabın derinliği 45 cm, genişliği 110 cm boyu 200 cm'dir. Dolabın üst kısmında ahşap işçiliği mevcuttur.

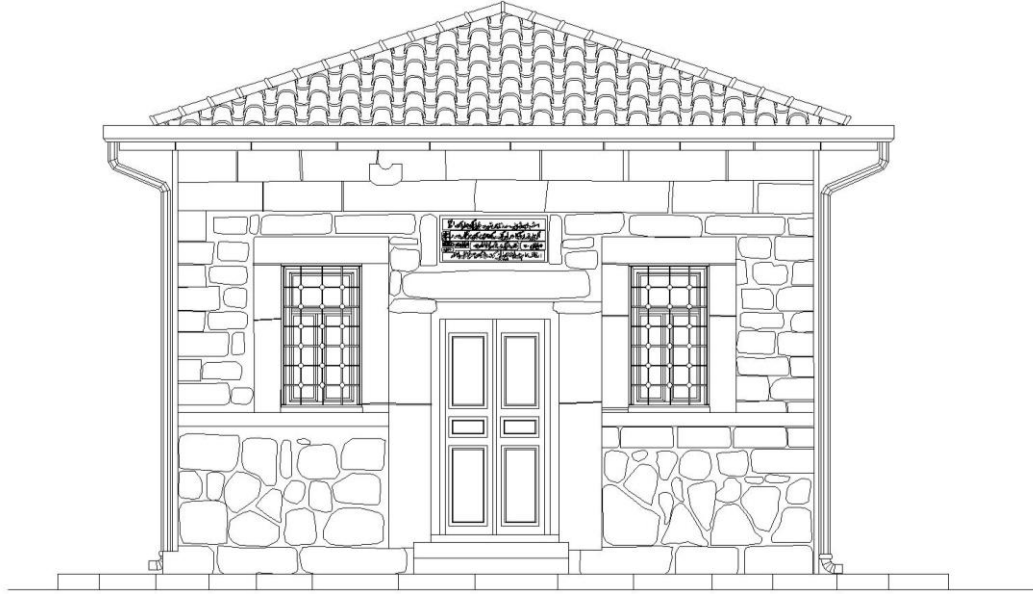
Türbe odasında bulunan sandukalar birbirlerine bitişik ve doğu-batı yönünde uzanmaktadır. Sandukaların hangisinin kime ait olduğu bilinmemekle birlikte yatanların Fatma Hatun ile annesi ve sütannesi olduğu bilinmektedir. Sandukalar ahşaptan yapılmış olup sadedir. Kaideleri ahşap lambri kaplıdır. Başucu ve ayakucu taşı yoktur.

Odanın zemini ahşap kaplama, tavanı ahşap kirişleme üzerine ahşap çitalıdır. Duvarları ise sıvalı ve boyalıdır.

4.2.3. Fatma Hatun Süt Tekkesi Cephe Özellikleri

Şekil 4.37. Fatma Hatun Süt Tekkesi Batı Cephesi.

Şekil 4.38. Süt Tekkesi Batı Cephe Görünüş (Ayşın Özyurt tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

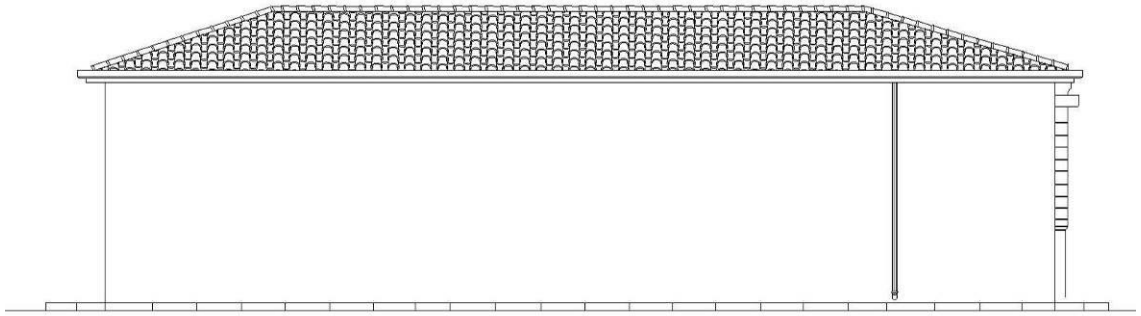
Süt tekkesine ana girişinin sağlandığı batı cephesi, yapının en gösterişli cephesidir. 610 cm genişliğinde ve 4 metre yüksekliğindedir. Cephe moloz ve kesme taştan oluşmaktadır. Yapının su basman hizası kesme taştan yapılmış olup cephede 2 sıra halinde gözükmetedir. Pencere altına kadar moloz taş duvar örülü ve pencereler

taş sövelidir. Pencere alt kotundan saçağa kadar kesme taş duvar yapılmıştır. Saakla yapı arasında taş kornış vardır.

3 basamaklı bir merdivenle cephenin ortasında yer alan giriş kapısına ulaşılır. Kapının üstünde mermer kitabe yer almaktadır. Kapının etrafı taş sövelidir. Köşe taşları çıkıntılı yapılmıştır. Kapının sol üst köşesinde bir adet taş rten bulunmaktadır. Fakat yapıya sonradan kırma çatı eklenince bu rten işlevsiz kalmıştır.

şekil 4.39. Fatma Hatun Süt Tekkesi Kuzey Cephesi.

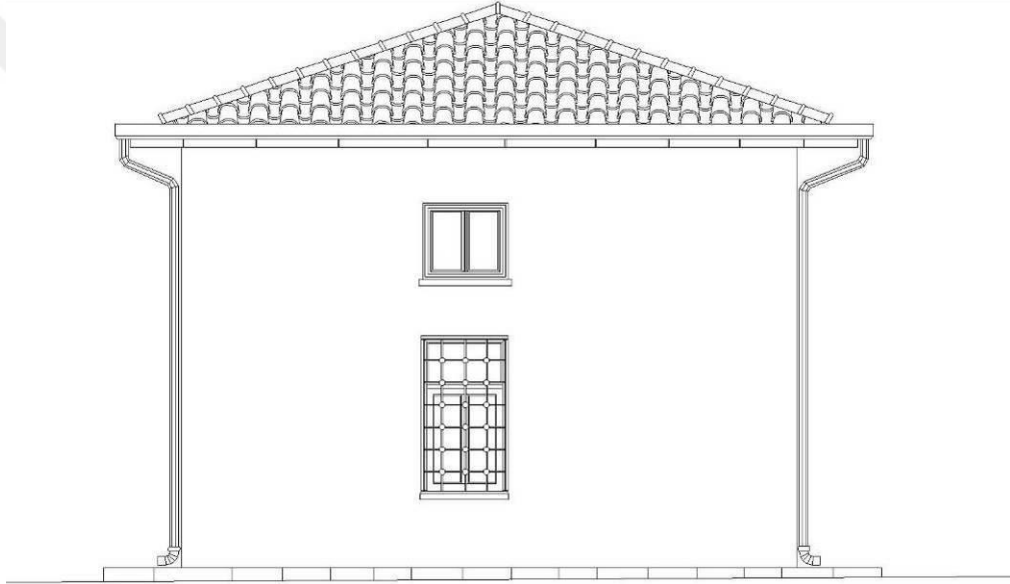

şekil 4.40. Fatma Hatun Süt Tekkesi Kuzey Cephe Görünüş (Ayşın zyurt tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Yapının en geniş cephesi olan kuzey cephesi sağırdır. 1758 cm genişliğinde ve 400 cm yüksekliğindedir. Herhangi bir açıklık ve süsleme bulunmayan cephenin duvarları, sıvalı ve boyalıdır. Üst rts alaturka kiremit kaplı kırma çatıdır. Saçakları ahşaptır ve yapı etrafında ahşap alın tahtası dönmektedir. Çatının su tahliyesi metal oluk ve borularla sağlanmaktadır.

Şekil 4.41. Fatma Hatun Süt Tekkesi Doğu Cephesi.

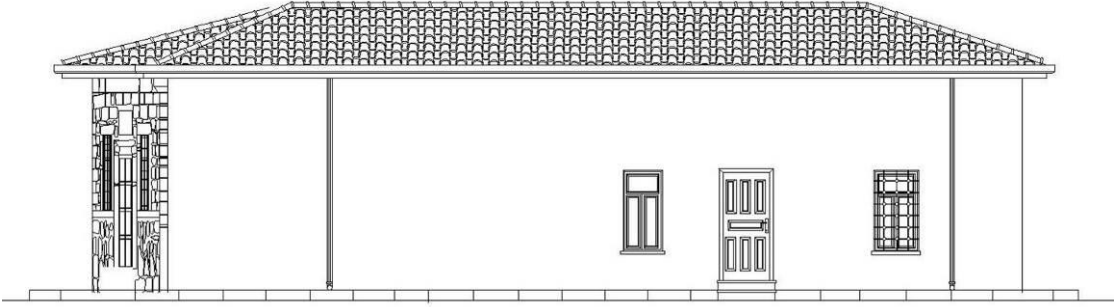
Şekil 4.42. Fatma Hatun Süt Tekkesi Doğu Cephe Görünüş (Ayşın Özyurt tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Doğu cephesi sade bir düzenlemeye sahiptir. Türbe odasının bulunduğu bu cephede 2 adet ahşap pencere bulunmaktadır. Altı üstlü aynı hizada yer alan bu pencerelerden altta olanı çift açılırıdır. Denizliği mermerdir. Pervazı yoktur. Pencere lokmalı ve geçmeli demir parmaklıklıdır. Üstünde 70x70 cm kare formda, parmaklıksız aydınlatma penceresi bulunmaktadır.

Cephe genişliği 605 cm, yüksekliği 400 cm'dir. Cephe sıvalı ve boyalıdır. Mevcut durumda cephede çatlama gözlenmektedir.

Şekil 4.43. Fatma Hatun Süt Tekkesi Güney Cephesi.

Şekil 4.44. Fatma Hatun Süt Tekkesi Güney Cephe Görünüş (Ayşın Özyurt tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

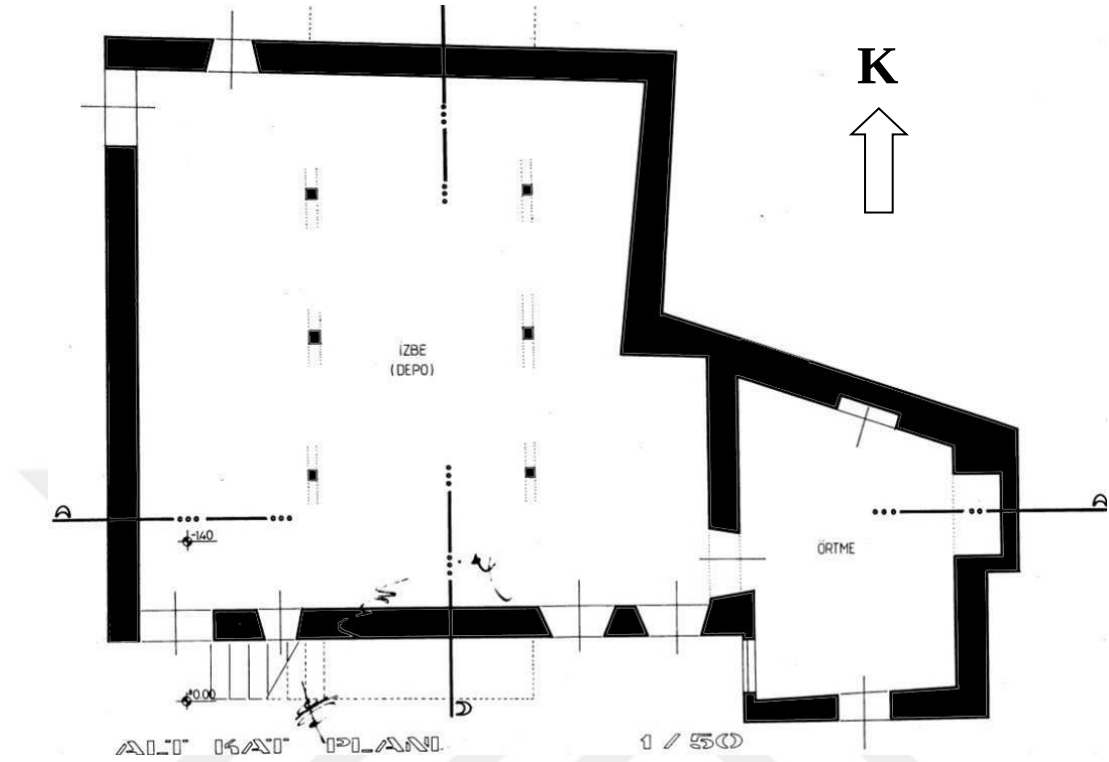
Tekkenin güney cephesi, türbeye dışardan giriş yapılan kısımdır. Türbeye geçiş, tablalı 90x210 cm ebatlarında ahşap bir kapı ile sağlanmaktadır. Kapının sağında türbe odasına ait ahşap bir pencere bulunmaktadır. Pencere lokmal ve geçmeli demir parmaklıklıdır. Kapının solunda ise harime ait bir pencere yer almaktadır. Bu pencerede türbe odası penceresi ile benzer yapıda ve ebatta olmasına rağmen parmaklıksızdır.

Cephe genişliği 1595 cm ve yüksekliği 400 cm'dir. Cephe duvarları sıvalı ve boyalıdır.

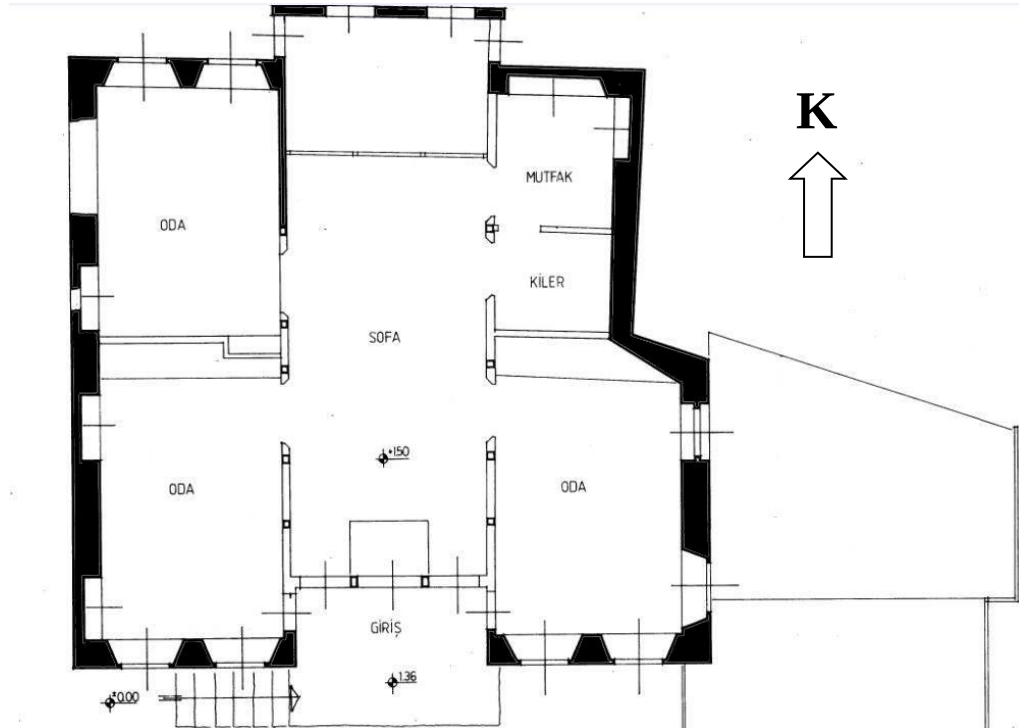
4.2.4. Fatma Hatun Süt Tekkesi Haremi Mimari ve Plan Özellikleri

20. yüzyıl başlarında yeniden inşa edilen yapı, iki katlı, iç sofalı plan tipine sahip tipik bir Konya eviydi. Şeyh evi olarak kullanılan yapı 1977 yılında yanmıştır. Yangından sonra harap hale gelmesine rağmen 1994 yılına kadar ayakta kalmayı

başarmış, 1994 yılında projeleri hazırlanarak rekonstrüksiyon ile yeniden yapılmasına karar verilmiştir.

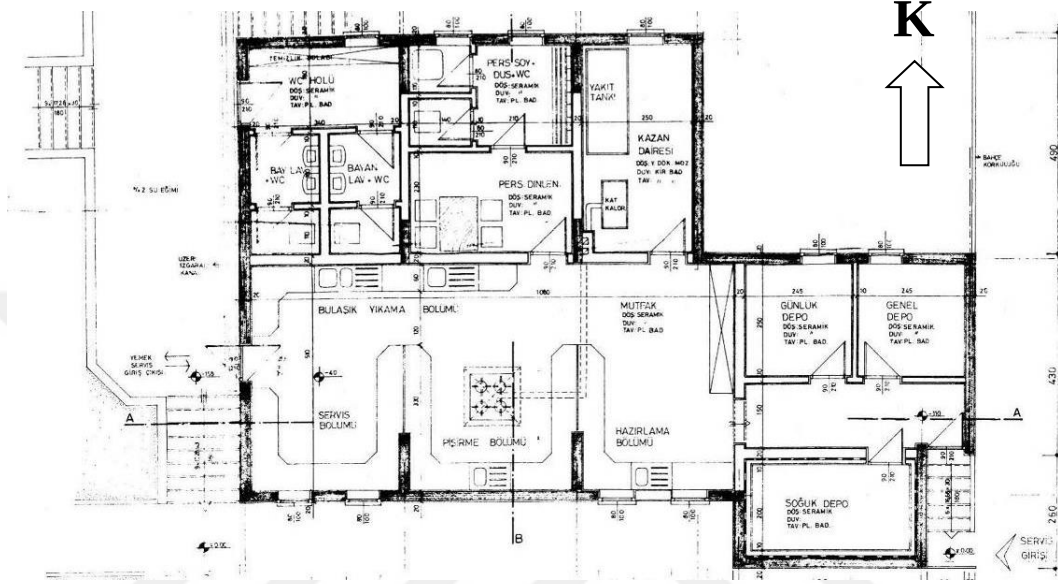

Şekil 4.45. Fatma Hatun Süt Tekkesi Haremi Rölöve Projesi Bodrum Kat Planı (Zeynep Dülgerler tarafından 1994 yılında çizilmiştir).

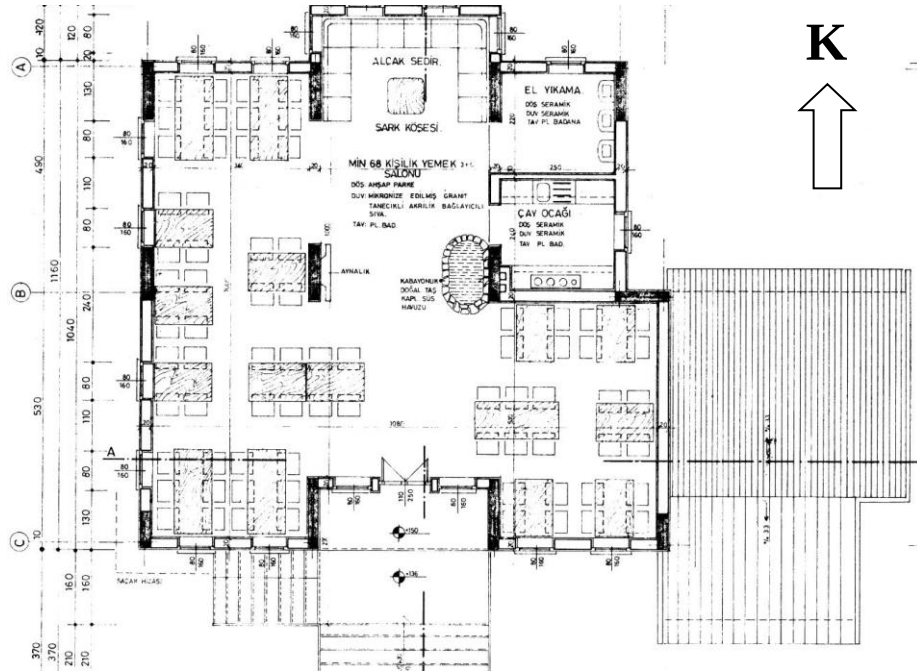

Şekil 4.46. Fatma Hatun Süt Tekkesi Haremi Rölöve Projesi Zemin Kat Planı (Zeynep Dülgerler tarafından 1994 yılında çizilmiştir).

Yeniden yapım sırasında, Süt Tekkesinin kuzey duvarına 1 metre mesafede bitişik şekilde bulunan yapı, 2 metre daha kuzeye çekilmiştir. Lokanta fonksiyonu ile yeniden inşa edilen binanın özellikle bodrum katında ciddi değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Özgün haliyle temelde ve zemin katta taş yığma, üst katta ahşap karkas olan yapı rekonstrüksiyon projesi çerçevesinde betonarme inşa edilmiştir.

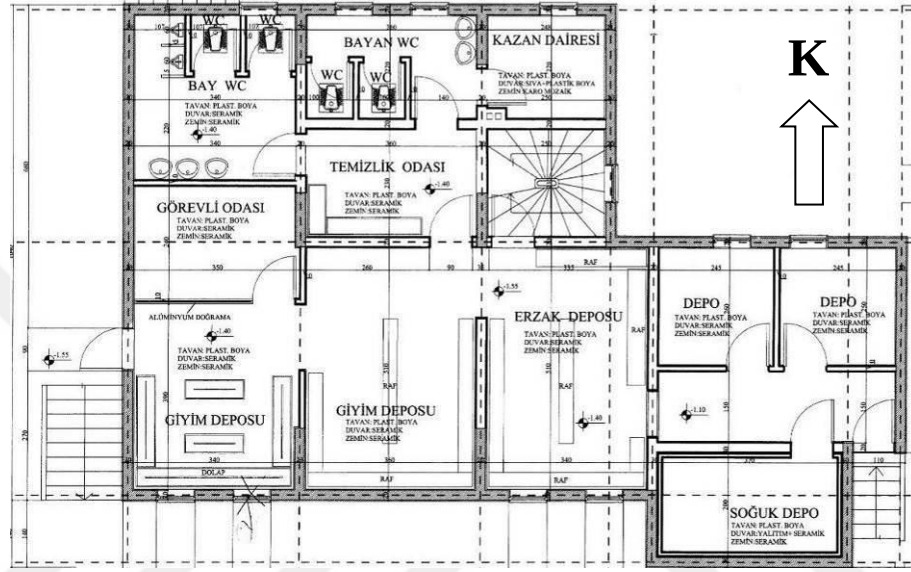

Şekil 4.47. Fatma Hatun Süt Tekkesi Haremi Rekonstrüksiyon Kapsamında Lokanta Olarak Tasarlanan Bodrum Kat Planı (Ayşe Oğuz tarafından 1995 yılında çizilmiştir).

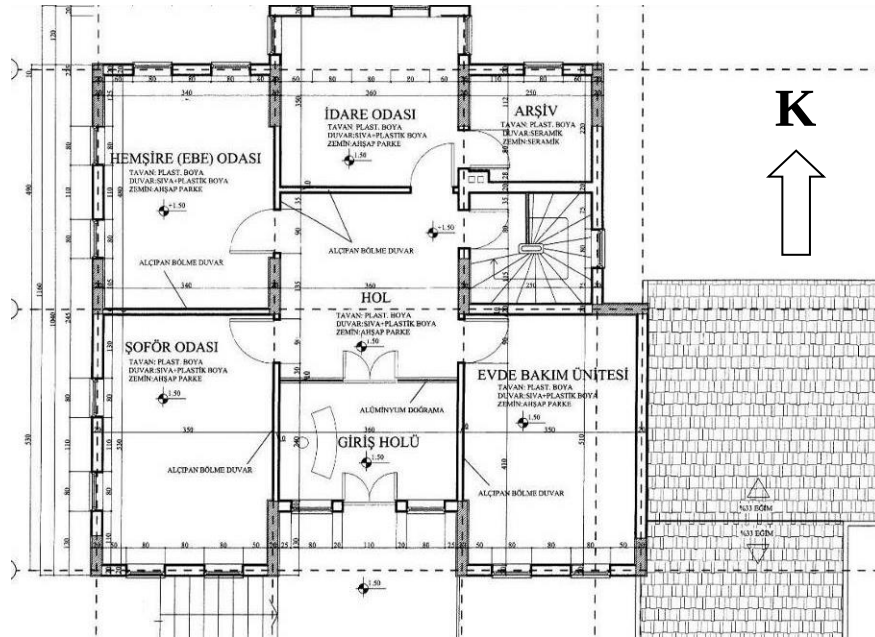

Şekil 4.48. Fatma Hatun Süt Tekkesi Haremi Rekonstrüksiyon Kapsamında Lokanta Olarak Tasarlanan Zemin Kat Planı (Ayşe Oğuz tarafından 1995 yılında çizilmiştir).

Lokanta işletmecisinin izinsiz olarak yapıya yaptığı uygulamalar sebebiyle 2001 yılında boşaltılmış ve Komek binası (Eski Bando Binası) olarak yeniden kullanılmaya başlanmıştır. Bu yeniden kullanım kapsamında üst katta alçıpan bölme duvar ile bir sınıf oluşturulmuştur. 2005 yılında ise yeniden onarım ve tadilat gören yapı, Sağlık ve Sosyal Hizmetler binası olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Şekil 4.49. Fatma Hatun Süt Tekkesi Haremi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Binası Kapsamında Hazırlanan Bodrum Kat Planı (Elmas Yıldız tarafından 2005 yılında çizilmiştir).

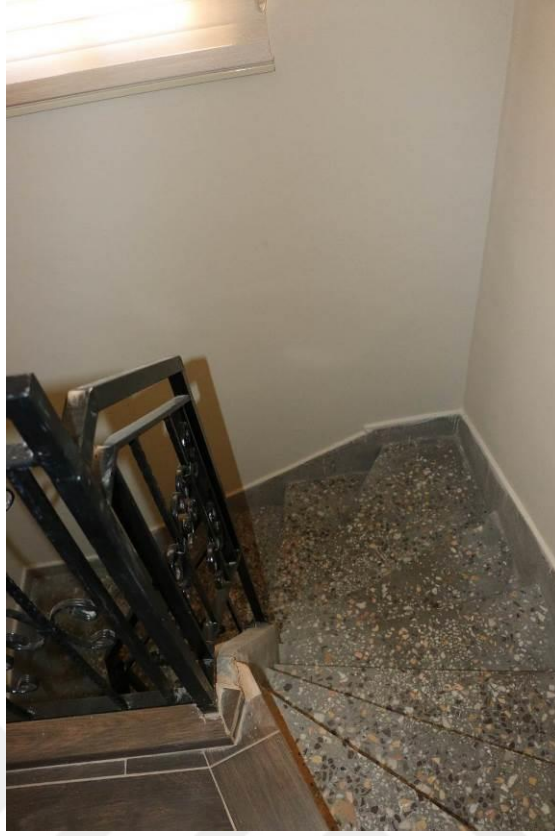
Şekil 4.50. Fatma Hatun Süt Tekkesi Haremi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Binası Kapsamında Zemin Kat Planı (Elmas Yıldız tarafından 2005 yılında çizilmiştir).

Günümüzde Çini ve El Sanatları Atölyesi olarak hizmet veren binanın yakın zamanda tekrar fonksiyonunda değişikliğe gidilerek, belediyenin işleteceği kafe binası olarak kullanılması planlanmaktadır. Tescillenerek koruma altına alınan bir yapının sadece 25 yılda 5 farklı amaca yönelik kullanılması, gelecekte özgünlüğünü koruması bakımından sorun arz etmektedir.

Yapının son halinde iç mekân düzenlemesi 1995 yılında çizilmiş rekonstrüksiyon projesine daha yakın çözümdedir. 2005 yılında çizilmiş zemin kat projesinde, sofayı bölmek için yapılan bölücü duvarlar kaldırılmış ve giriş kapısından doğrudan geniş sofaya ulaşım sağlanmıştır (Şekil 4.51). 1995 yılında el yıkama, 2005 yılında ise arşiv olarak gösterilen mekân günümüzde mutfak olarak kullanılmaktadır. Hemşire ve şoför odası olarak çözülen mekânlarda bulunan bölücü duvarlar kaldırılarak tek mekân haline getiriliyor ve sofadan ahşap bölücü elemanlarla ayrılıyor. Evde bakım ünitesi mekânı da oda olarak işlev değiştiriyor. 1995 de çizilen projede çay ocağının olduğu yere, 2005 yılında merdiven evi ekleniyor (Şekil 4.52). Günümüzde de bu halde kullanılmaktadır.

Şekil 4.51. Fatma Hatun Süt Tekkesi Hariciyesi Sofa ve Ahşap Bölücüler.

Şekil 4.52. Fatma Hatun Süt Tekkesi Haremi 2005 yılında eklenen Merdiven Evi.

Şekil 4.53. Fatma Hatun Süt Tekkesi Haremi Bodrum Kat Batı Kapısına Bakış.

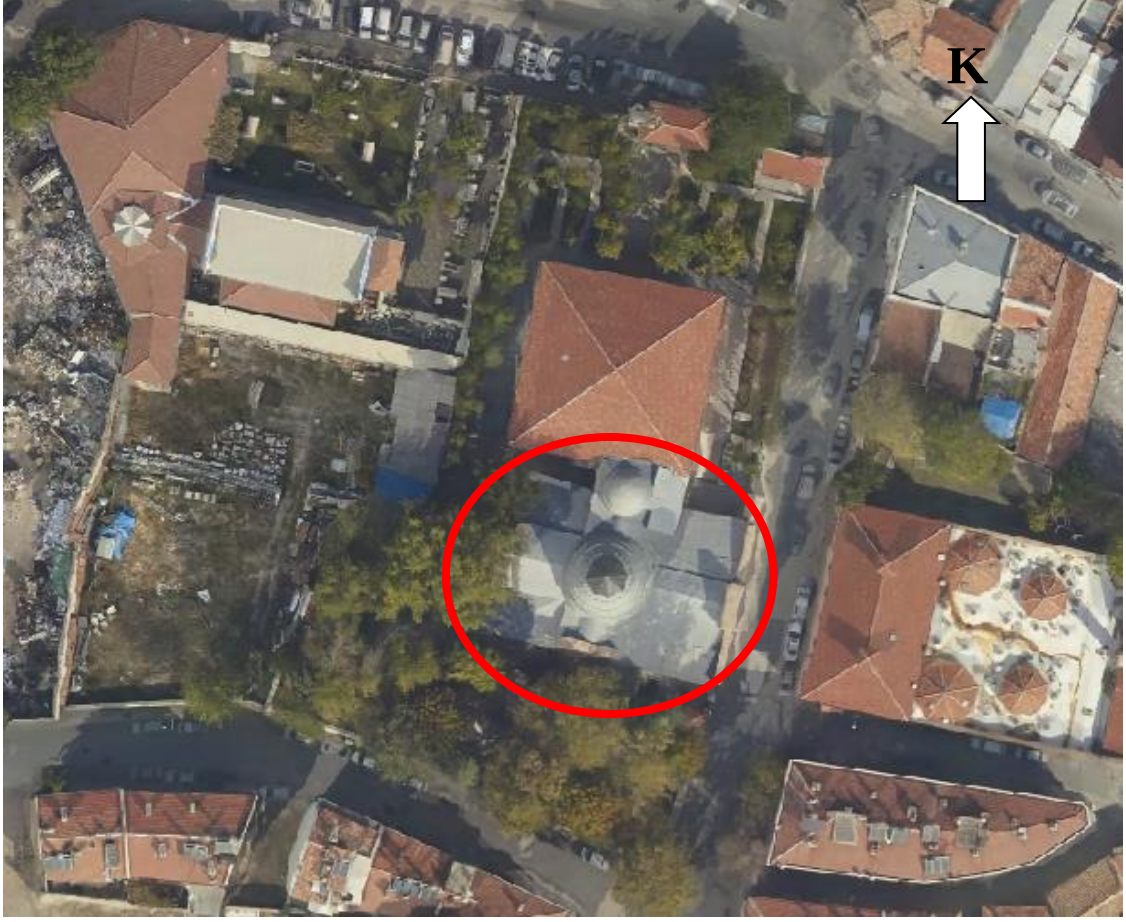
Bodrum katta ise erzak deposu, giyim deposu ve görevli odası bölücü duvarları kaldırılarak bu alan tek bir mekân haline getirilmiştir. Bay wc alanı kaldırılmış olup,

bayan wc aktif olarak kullanılmaktadır. Kazan dairesi mekânı ise mutfak olarak kullanılmaktadır. Soğuk depo bölümü ise günümüzde mescit olarak kullanılmaktadır. Depo olarak kullanılan 2 oda bölümü ise günümüzde boş odalar olarak atıl vaziyettedir.

Şekil 4.54. Fatma Hatun Süt Tekkesi Haremi Bodrum Kat Kullanım Dışı Odası.

4.3. Sahip Ata Hankahı- Kapalı veya Açık Avlulu Dört Eyvanlı Geleneksel Horosan Tipi Tekkeler

Şekil 4.55. Sahip Ata Hankahı (Konya Kent Bilgi Sisteminden Alınan Hava Fotoğrafı).

Sahip Ata Hankahı, merkez avlulu ve 4 eyvanlı plan tipine sahiptir. Bu plan tipi geleneksel sivil mimari örneklerinde gözlemlenirken, Horosan bölgesinde inşa edilen hankah yapılarında kullanılmaya başlanmış ve açık avlulu veya kapalı avlulu olarak dikdörtgen veya kare formda farklı mimari şemalarla Anadolu topraklarına yayılmıştır.

Gösterişli bir taç kapı ile giriş eyvanına ulaşılır. Ortada merkez avlusu bulunmaktadır. Avlusunun 4 tarafında eyvanlar vardır. Eyvanların köşelerinden köşe odalara ulaşılır. Günümüze bu köşe odaların yalnızca temel duvarları ulaşmıştır. Hankahın kuzey eyvanına bitişik türbe yapısı yer almaktadır. Kuzeydoğuda bulunan köşe kapısından türbenin kriptasına ulaşan merdivenler bulunmaktadır.

Türbenin kuzey duvarına bitişik Sahip Ata Camii yer almaktadır. Camiden doğrudan türbeye açılan bir pencere ve kapı vardır. Böylece hankah yapısı, türbe yapısı ve camii bitişik duvarlarla birbirine bağlıdır. Aynı zamanda hankah yapısının giriş

cephesi olan doğu cephesinde taç kapının ikisi solunda üçü sağında olmak üzere üstü tonoz örtülü dükkânlar yer almaktadır.

Hankahın beden duvarları taş malzemeden yapılmış olup, üst örtülerdeki tonozlarda ve merkez kubbede tuğla kullanılmıştır. İç mekân duvar yüzeylerinde kapı üstlerinde ve kubbede muntazam işçilikli çini süslemeler vardır. Taş ve tuğla işçiliği de muntazam seviyededir. Tuğla kubbede dokuz köşeli yıldız motifinde tuğlalar yükselmektedir. Tuğlaların arasını turkuaz ve mor çiniler süslemektedir. Kubbenin tepesinde de aydınlatma feneri mevcuttur. Kubbeye geçiş için Türk üçgenleri kullanılmıştır. Eyvanların üzeri ise tuğla tonoz örtülüdür. Eyvanlar orta avludan 2 basamak yukarıda yapılmıştır. Bu da birçok hankah yapısında gözlemlenen klasik üsluba örnektir. Avlunun ortasında sekizgen bir havuz bulunmaktadır.

4.3.1. Sahip Ata Hankahı Mimari İncelemesi

İncelenme Tarihi: 27.09.2021

Bulunduğu Konum: Sahibata Mahallesi, Taşcamı Uzunharmanlar Caddesi, No:2, Meram/Konya.

Ada Parsel Bilgisi: 140 ada 10 parselde yer almaktadır.

Banisi: Sahip Ata Külliyesinin içerisinde yer alan hankah yapısı cami, türbe, hamam, çeşme ve dükkanlar ile beraber, Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından inşa ettirilmiştir.

Mimarı: Külliyeinin inşası, Selçuklu dönemi meşhur mimar ve sanatkarlarından Köçük b. Abdullah tarafından Hicri 656, Miladi 1258 yılında tamamlanan cami ile birlikte başlamıştır. Hankah bölümü Köçük b. Abdullah tarafından Külliye ile beraber inşa edilmiştir.

Miladi 1283 yılında türbe kısmında yapılan çini değişiklikleri ile Selçuklunun bir diğer meşhur mimarı ve sanatkarı olan Kaluyan el-Konevi tarafından Külliyeinin inşasının tamamlandığı düşünülmektedir. Bunun sebebi olarak ise türbe bölümündeki çinilerinin üslubunun yapının diğer bölümlerde yer alan çinilerden farklı olması gösterilmektedir (Sönmez, 2002).

İnşa Edildiği Yıl/Dönem: Külliyeinin inşasına Hicri 656, Miladi 1258 yılında tamamlanan cami bölümü ile başlanmıştır. Hankahın Hicri 668, Miladi 1269 yılında tamamlandığı kitabesinden anlaşılmaktadır. Selçuklu dönemi hankah yapılarının mimari

tipolojisini en iyi yansıtan yapılardan biri olan Sahip Ata Hanchahı, 4 eyvanlı ve merkezi avlulu horasan hanchahların Anadolu Selçuklu dönemi en büyük ve net örneğidir.

Tescil Durumu/Tarihi: 13.11.1982, A-3861 sayılı kurul kararı ile tescil edilmiştir.

Kitabesi: Hanchahın doğu cephesinde yer alan taş kapının kemeri içerisinde bulunan kitabe, 120X80 cm boyutlarında mermer malzeme ile yapılmış Selçuk sülüsü ile Arapça yazılmıştır. Dikey olarak yerleştirilmiş kitabe dokuz satırdan oluşmaktadır. İlk üç satır teğet kemer şekli verilmiş taş oyma içine alınmıştır. Harf aralarında tırfıl, med ve rumi yapraklar yer almaktadır (Kunt, Soy, 2020).

Şekil 4.56. Sahip Ata Hanchahı Kitabesi.

Kitabenin Arapça Okunuşu;

- 1 - حَسْبِيَ اللَّهُ
- 2 - بَنَى وَأَنْشَأَ هَذِهِ الْخَانِقَاءَ
- 3 - الْمُبَارَكَةَ مَنْزِلًا لِعِبَادِ اللَّهِ
- 4 - الصَّالِحِينَ وَمَسْكَنًا لِأَصْحَابِ الصُّفَّةِ الْمُتَّقِينَ فِي أَيَّامِ دَوْلَةِ
- 5 - السُّلْطَانِ الْمُعَظَّمِ ظِلِّ اللَّهِ فِي الْعَالَمِ غِيَاثِ الدُّنْيَا وَالْدِّينِ أَبِي
- 6 - الْفَتْحِ كَيْخُسَرُو بْنِ قَلِجٍ أَرْسَلَانَ بُرْهَانَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ خَلَّدَ اللَّهُ
- 7 - مُلْكُهُ وَأَبَدَ دَوْلَتَهُ أَلْعَبْدُ الضَّعِيفُ الرَّاجِي رَحْمَةَ رَبِّهِ
- 8 - اللَّطِيفِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَاجِّ أَبِي بَكْرٍ
- 9 - تَقَبَّلَ اللَّهُ مِنْهُ فِي شُهُورِ سَنَةِ ثَمَانٍ وَسِتِّينَ وَسِتِّمِائِهِ

Kitabenin Okunuşu;

“1-Hasbiyal-lahü

2-benâ ve enşê-hezihi 'l-hanigahe

3-el-mûbarekete menzilen li ibadillahi

4-es-salihîne ve meskenen li ashâbi 's-suffeti 'l-muttakine fi eyyemai devleti

5-es-sultâni 'l-muazzami zilli 'l-lahi fi 'l-âlemi Gıyâsi 'd-dünya ve 'd-dîni ebi 'l-fethi

Keyhusrev

6-bin-i Kılıçarslan Burhan emiri 'l-mü'minîne hallede 'l-lahu

7-mülkehü ve ebbede devletehü elabdüz-zaîfü 'r-râci rahmete rabbihi

8-el-latîfî Aliyyi 'b-nil-Hüseyni 'b-ni 'l-hâcci ebî bekrin.

9-Tekabbele 'l-lahu minhu fi şuhûri seneti semânin ve sittîne ve sittimie”

(Karpuz,2009).

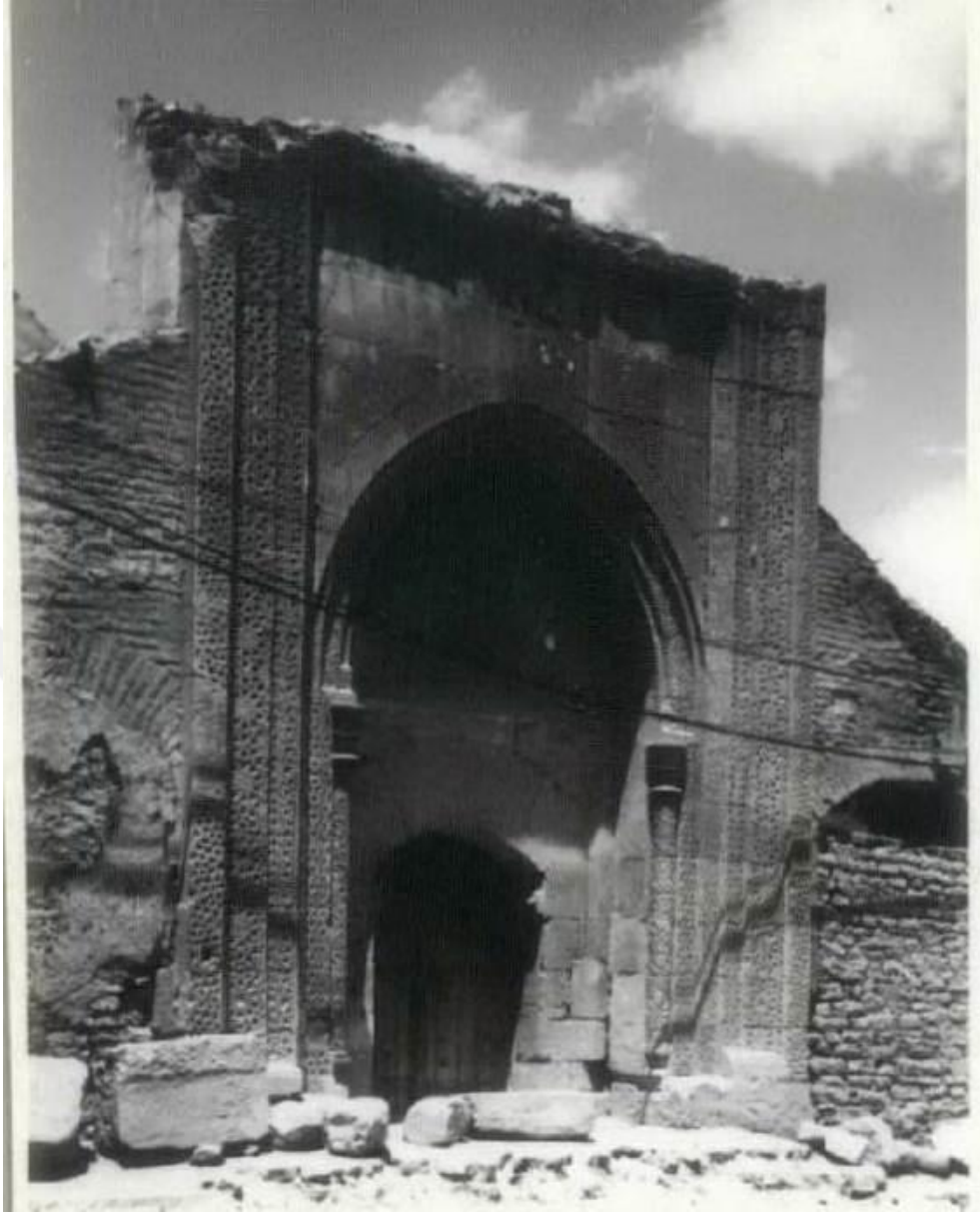
Kitabe Metninin Tercümesi;

“Allah bana kafidir. Bu mübarek hankah, emirü'l-mü'mininin delili, alemde Allah'ın gölgesi, fethin babası Gıyaseddin Keyhüsrev İbn Kılıçarslan'ın hükümdarlığı zamanında, Allah mülkünü ebedi ve devletini müebbet etsin. Latif olan Allah'ın rahmetine muhtaç zayıf kulu Hacı Ebu Bekir-zade Hüseyin oğlu Ali tarafından, 668 yılı aylarında Allah'ın salih kullarına menzil ve suffa ehli olan müttaki kullarına mesken olmak için bina ve inşa edilmiştir. Allah kabul etsin.” (Kunt, Soy, 2020).

Onarım Durumu/Tarihi: Osmanlı dönemi yapılan tamiratlarla ilgili kaynaklarda tek belge Hicri 1264, Miladi 1848 tarihli Şer'iyye Sicil kayıdır. Yapılan onarımla ilgili herhangi bir bilginin bulunmadığı bu kaynakta, hankah, türbe, hamam ve vakıf geliri olarak işletilen buzhanenin onarım gördüğü yazmaktadır (Yavaş, 2007). 27 Nisan 1959 günü taç kapının üzerinde yer alan iki ahşap direk taşıyan kırma çatılı ahşap sundurma, Konya Belediyesi tarafından tehlike arzettiği gerekçesiyle yıkılmıştır (Şekil 4.57). Ancak bu yıkım esnasında taç kapının zarar gördüğü Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Akademisi Türk sanatı tarihi hocası Refik Melül Meriç'in yazmış olduğu tahrir ile belgelenmiştir (K.K.V.K.K. 4200/19 no'lu belge). Aynı yıl yazılan raporlara göre bu saçak ve ahşap sütunlar ile ahşap sütunların oturduğu taş kaideler orijinal Selçuklu eseridir. Yapının Selçuklunun son döneminde inşa edilmiş olması, Selçuklu döneminde ek bir müdahale ihtimalini ortadan kaldırdığı gibi sonraki yıllarda Konya'ya hakim olan Karamanoğlu Beyliği ile Osmanlı Devleti döneminde taç kapıya, mukarnaslı ahşap başlıklı sütunların yerleştirmiş olduğuna dair bir belge yoktur. Taç kapının yumuşak sille taşından yapıldığı bilindiğine göre taç kapıyı korumak amacıyla bu ahşap sundurma yapılmış olabilir.

Şekil 4.57. K.K.V.K.K. 06.01.1978 Tarihli 42.00/19 Nolu Dosyadan Sahip Ata Hankahı Taç Kapı Kırma Çatılı Sundurmanın Yıkılmadan Önceki Görseli.

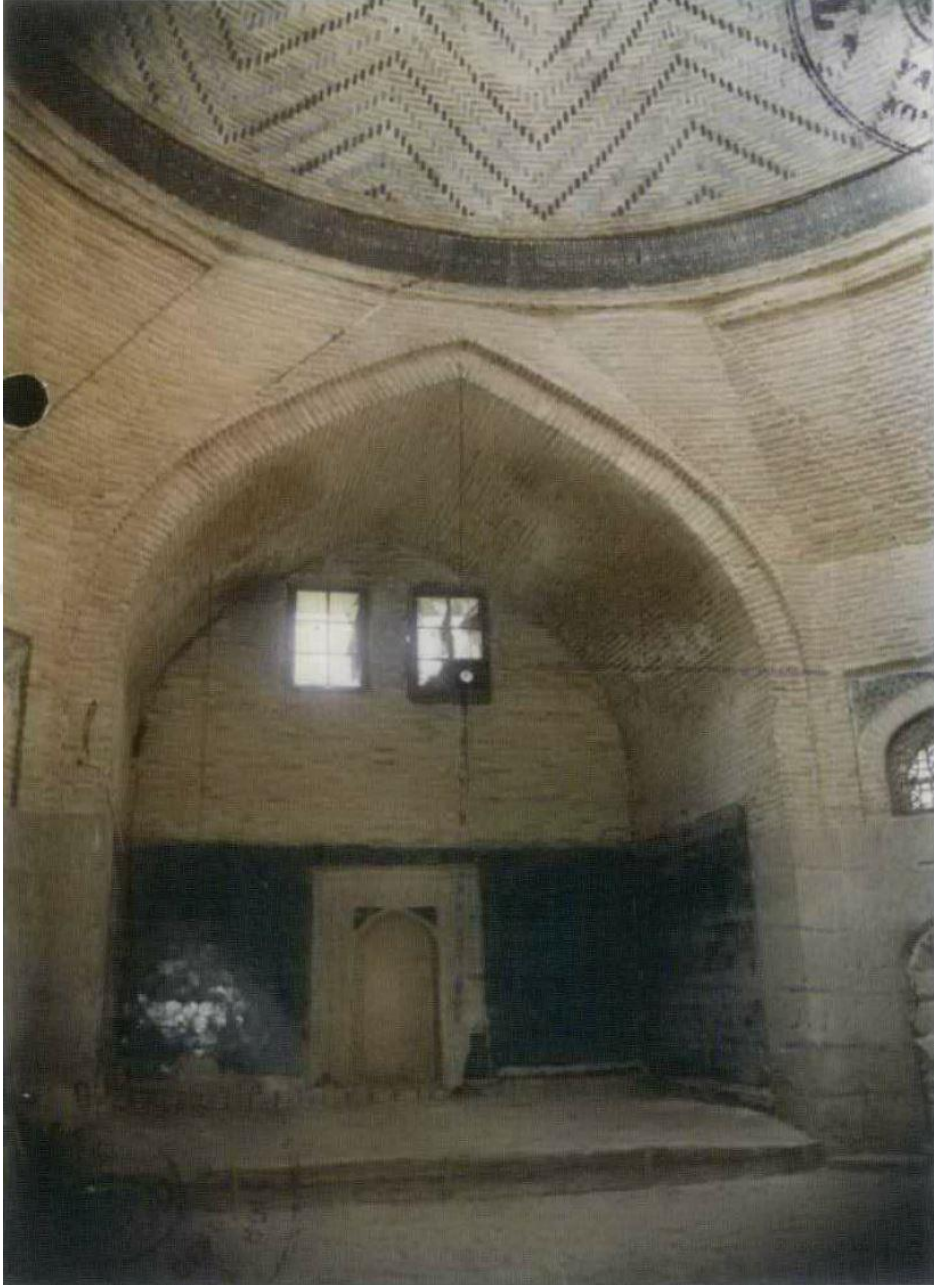
Şekil 4.58. K.K.V.K.K. 06.01.1978 Tarihli 42.00/19 Nolu Dosyadan Sahip Ata Hankahı Taç Kapı Kırma Çatılı Sundurmanın Yıkıldıktan Sonraki Görseli

1965 yılında hankahın kubbe ve tonozların üstünü kaplayan toprak örtü kaldırılmış, tuğla döşemelerdeki eksiklikler giderilmiş, ön cephede yer alan dükkanlar koruma altına alınmış, aydınlık fenerinin onarımı gerçekleştirilmiş ve yapılan kazı çalışmaları ile temellerine ulaşılan köşe odaları muhdes duvarlarla inşa edilmiştir (Yavaş, 2007).

1982 yılında yapılan onarımda ise taç kapının eriyen taşları motifsiz taşlarla tamamlanmış ve üzerine koruma çatısı konulmuştur.

1992 yılında çevre düzenlemesi projesi kapsamında hankahın çevresine bahçe duvarı yapılmıştır.

1998 yılında Koruma Kurulu Kararı kapsamında yapılan onarım çalışmaları ile eksik taş ve tuğlalar tamamlanmış, 1960'lı yıllarda yapılan kazılarla temelleri ortaya çıkarılan köşe odalarının muhdes duvarları yıkılmış, ahşap kapı ve pencereler değiştirilmiş, üst örtüye koruma amaçlı yapılan betonlar kaldırılmış, elektrik tesisatı yenilenmiş ve hankahın temellerinin ortaya çıkarılması için kazı çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca yapıda bulunan çinilerin analizi için envanter hazırlanmıştır.

Şekil 4.59. K.K.V.K.K. 17.09.1997 Tarihli 42.00/19 nolu Dosyadan Sahip Ata Hankahı Avludan Mihraba Bakış.

2005 yılında yürütülen restorasyon çalışmaları sırasında duvardaki çiniler sökülerek zemin dolgu malzemesi olarak kullanılmış ve bu tahribat sebebiyle adli süreç başlamış, yüklenici firma değiştirilerek restorasyon çalışmalarına devam edilmiştir.

Şekil 4.60. K.K.V.K.K. 16.08.2005 Tarihli 42.00/19 nolu Dosyadan Sahip Ata Hankahı Kuzey Eyvanında Tahrip Edilen Çiniler.

2005-2006 yıllarında yapılan onarım çalışmaları kapsamında temel seviyesinde bulunan köşe odaların duvarları restorasyon projesinde belirtilen kota kadar tamamlanmış ve duvarların sağlamlaştırılması yapıldıktan sonra restorasyon projesi kapsamında cam duvar önerisi doğrultusunda ahşap görünümlü alüminyum doğrama ile söz konusu köşe odaları kapatılmıştır. Bu odaların zemin ve tavan kaplamaları yenilenmiş, çini yüzeylerin tamirata yapılmıştır. Hankah ve türbe içerisinde ki çini yüzeyler detaylı onarımdan geçmiştir. Üst örtü kurşun malzeme ile kaplanmıştır. Tüm tuğla malzeme kullanılan alanlarda tuğla onarımı ve derz yapımı gerçekleştirilmiştir. Zemin döşemeleri yenilenmiş, taş kaplanmıştır. Tüm kapı ve pencereler ahşap doğrama olarak yenilenmiştir. Erimiş taş yüzeylerde tamamlamalar yapılmıştır. Hankah çevresine yeşil alan düzenlemesi yapılmıştır. Dükkanlar yenilenerek kullanılır hale getirilmiştir.

Hankah mekânı müze olarak kullanılacak şekilde tefriş düzenlemesi yapılmıştır (Ceray Mimarlık, 2018).

2018 yılında kurul kararı ile külliye'nin koruma grubu 'I' olarak belirlenerek cami, hankah, türbe ve çeşmenin güncel rölöve projeleri ile restitüsyon projeleri onaylanmıştır. 2019 yılında kurul kararı ile restorasyon projesi ve raporları onaylanmış ancak henüz uygulama yapılmamıştır.

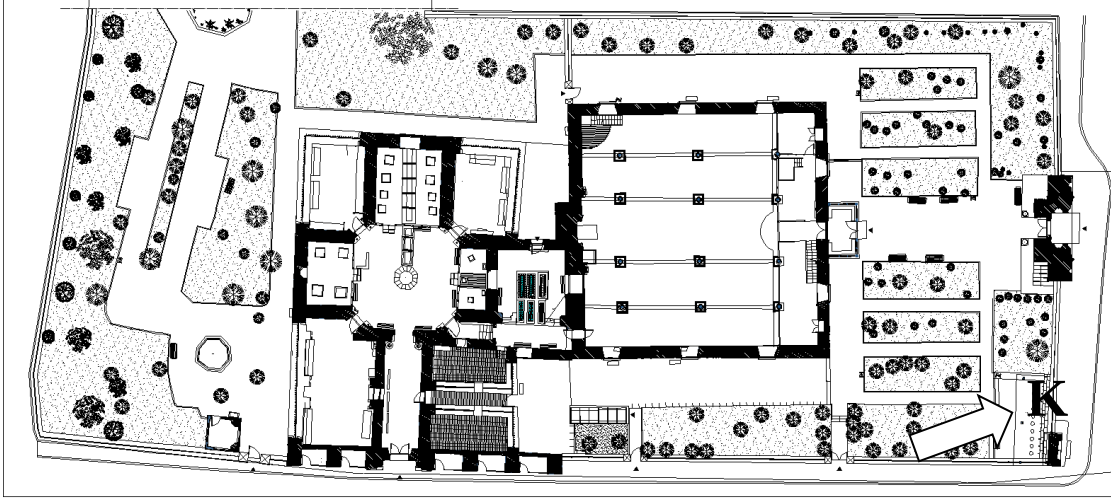
Günümüzdeki Durumu: Günümüzde külliye yapısına ait olan cami, hamam ve çeşme fonksiyonlarını sürdürmektedir. Hankah yapısı ise sergi alanı ve müze olarak kullanılmaktadır. Hankahın doğusunda yer alan taç kapısının her iki yanına sıralanmış dükkanlar ise atıl bir vaziyettedir. Sahip Ata Hankahı Külliye'nin bünyesinde yer alan diğer yapılara göre en az değişiklik ile günümüze ulaşmıştır. Yıkılan bölümleri de temel kazıları ile gün yüzüne çıkarılmış ve çağdaş restorasyon ilkelerine uygun şekilde tamamlamalar yapılmıştır. Hankah yapısında günümüzde gözlemlenen bazı sorunlar ise şu şekildedir;

Taç kapının alt kısımlarında erimiş ve bozulmuş taşlar mevcuttur. 1982 yılında alınan kurul kararı çerçevesinde taç kapının üzerinde yer alan taşlar geçici olarak süslemesiz şekilde tamamlanmıştır ancak sonradan aslına uygun olarak yapılması istenen bu geçici çözüm kalıcı hale gelmiştir ve daha sonra yapılan restorasyon çalışmalarında da herhangi bir müdahale yapılmamıştır.

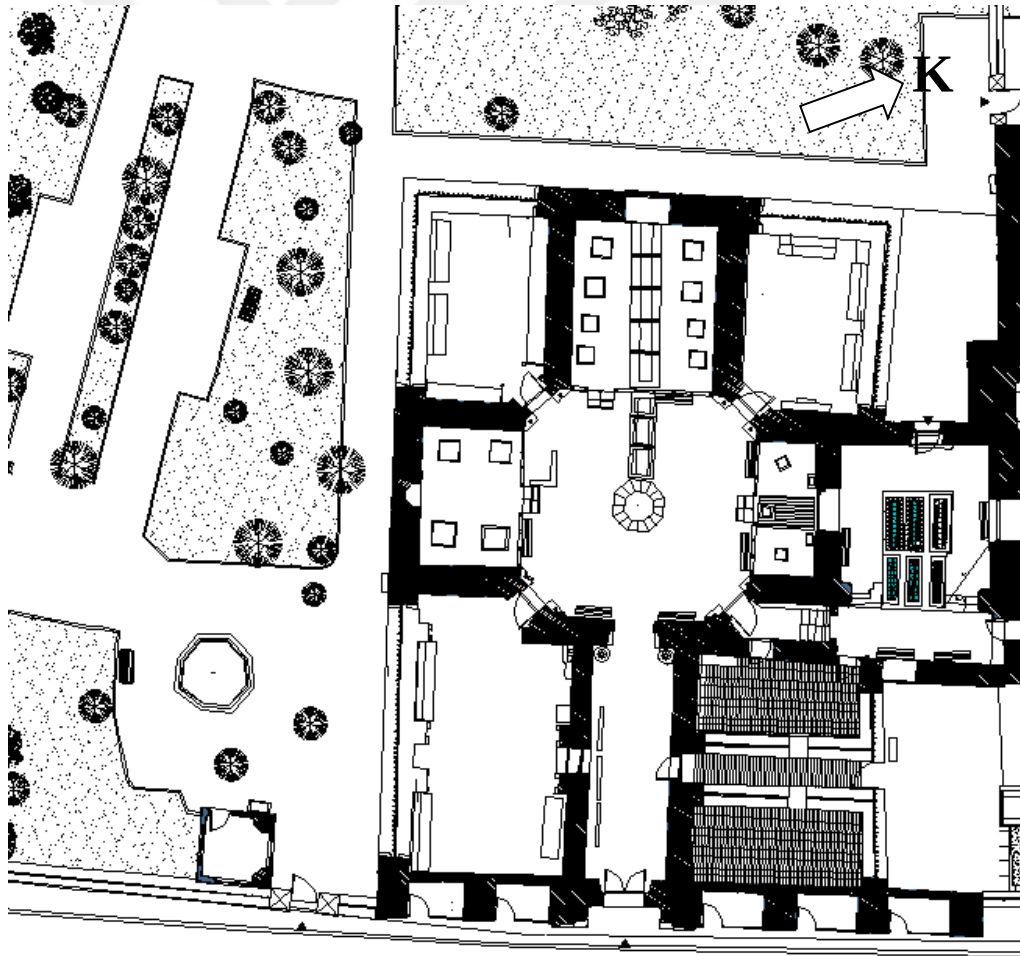
Eyvanlarda ve tonozlarda yer yer su kaynaklı bozulmalar gözlemlenmektedir. Bunun önüne geçebilmek için hankahın üst örtüsünde yer alan yalıtımın kontrolü yapılmalıdır. Dış duvarlarda yer yer derz boşalmaları bulunmaktadır.

Atıl halde bulunan dükkanlarda ise iç tonozlarda çatlaklar ve sıva bozulmaları izlenmektedir. Dükkan yapılarının kullanılmıyor oluşu en büyük koruma sorunlarından biri olarak ifade edilebilir.

4.3.2. Sahip Ata Hankahı Mimari ve Plan Özellikleri

Şekil 4.61. Sahip Ata Hankahı, Türbesi ve Camii Zemin Kat Planı (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Şekil 4.62. Sahip Ata Hankahı ve Türbesi Zemin Kat Planı (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Hankahın doğu cephesinde bulunan taç kapısının basık kemerli çift kanatlı 160 cm genişliğindeki ahşap kapısından giriş eyvanına ulaşılır. Bu mekân 330x1260 cm ebatlarında doğu-batı yönünde dikdörtgen planlıdır (Şekil 4.63). Mekânın batısından tuğla sivri kemer içine alınmış basık kemerden avlu mekânına geçiş sağlanmaktadır. Ayrıca kuzey duvarının orta aksından kuzeydoğu odasına açılır bir kapı, güney duvarının orta aksında ise güneydoğu odasına açılır bir pencere yer almaktadır. Bu sebeple eyvanın orta aksı çapraz tonoz örtülü geri kalanı ise beşik tonozludur (Şekil 4.64). Zemini taş kaplama olan giriş eyvanının duvarları kesme taştır. Kuzeydoğu odasına açılır kapı 95 cm genişliğinde olup ahşap doğramalıdır. Bu kapının üstünde alçı şebekeli bir üst pencere vardır. Kapının tam karşısında yer alan güneydoğu odasına açılır pencere de aynı şekilde 95 cm genişliğe sahip ahşap doğramalıdır.

Şekil 4.63. Şahin Ata Hancahı Giriş Eyvanı.

Şekil 4.64. Sahip Ata Hankahı Giriş Eyvanı Çapraz Tono.

Günümüzde bu mekân hem giriş holü olarak kullanılmaya devam etmekte olup hem de yerleştirilen ahşap panolar vasıtasıyla hankaha ait eski fotoğraflar ve hankahın tarihçesini anlatan dökümanların sergilendiği alan olarak kullanılmaktadır.

Giriş eyvanının batısından hankahın avlusuna ulaşılmaktadır. Avlu 935x935 cm genişliğinde köşeleri 120 cm pahlı sekizgeni andırır kare formdadır. Avlunun ortasında sekizgen taş havuz bulunmaktadır (Şekil 4.66). Havuzun su kanalı batı eyvanının orta aksından gelmektedir. Günümüzde bu kanalın üstü cam malzeme ile örtülmüştür. Havuzun orta genişliği 207 cm'dir. Avlunun kuzeyinde, güneyinde ve batısında ikişer basamak yükseltilmiş eyvanlar vardır (Şekil 4.65). Eyvanların köşesinde köşe mekânlara geçiş kapıları bulunmaktadır. Tek kanatlı ahşap kapıların üstlerinde alçı şebekeli çini bezemeli pencereler bulunmaktadır. Kapı boşlukları sivri taş kemerlerle geçilmiştir. Avlu üstü kubbe örtülüdür. Kubbe zikzak yapan tuğlalarla yıldız motifi oluşturulacak şekilde örülmüştür. Bir sıra yalın tuğla bir sıra çini süsleme şeklinde ilerlemektedir. Kubbenin ortasında aydınlatma feneri bulunmaktadır. Kubbeye geçiş Türk üçgenleriyle sağlanmıştır. Kubbe kasnağı çinilerle kaplanmıştır (Şekil 4.67).

Turkuaz çini üzerinde mor çiniyle, kufi yazı hattı ile ‘El-Mülkilillah’¹ yazmaktadır. Bu yazı tekrarlanarak kasnak etrafında dolaşmaktadır.

Şekil 4.65. Sahip Ata Hankahı Avludan Batı Eyvana Bakış.

¹ Hat yazısının okunuşu için başvuru kaynak; Şimşir, Z., “Konya’daki Selçuklu Çini Dekorasyonunda Kûfî ve Ma’kîlî Yazı”, I.Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler (11-13 Ekim 2000), C.II, Konya 2001, s.311-331.

Şekil 4.66. Sahip Ata Halkahı Havuz ve Su Kanalı.

Şekil 4.67. Sahip Ata Halkahı Avlu Kubbesi.

Batı eyvanına avludan 2 basamak ile çıkılmaktadır. Eyvan 575x695 cm genişliğinde doğu-batı yönünde dikdörtgen planlıdır. Eyvanın ortasından avlunun

ortasında yer alan havuza giden su kanalı bulunmaktadır. Su kanalının genişliği 120 cm'dir ve üzeri cam örtülüdür. Eyvanın batısında 160 cm genişliğinde ahşap pencere bulunmaktadır (Şekil 4.68). Pencerenin üstünde alçı şebekeli çini süslemeli içlik yer almaktadır. Onun üstünde de ahşap tepe penceresi bulunmaktadır. Eyvanın duvarları altıgen formda turkuaz çinilerle kaplıdır. Turkuaz çiniler etrafında mor çini bordürler dönmektedir. Üst örtüsü tuğla tonozdur. Zemini taş kaplamadır.

Günümüzde müze işlevine uygun olarak ahşap doğramalı camekânlar şeklinde teşhir elemanları bulunmaktadır. Ayrıca eyvan ile avlu arasını kesecek ahşap babalı arası halatlı korkuluk yapılmıştır.

Şekil 4.68. Sahip Ata Hankahı Batı Eyvan Pencere

Şekil 4.69. Sahip Ata Halkalı Batı Eyvanı.

Şekil 4.70. Sahip Ata Halkalı Batı Eyvanı Tonoza.

Güney eyvanı da batı eyvanında olduğu gibi 2 basamak ile avludan yükseltilmiştir. Güney eyvanı doğu- batı yönünde dikdörtgen formda 555x415 cm boyutlarındadır. Batı eyvanında olduğu gibi üç duvarı altıgen formda turkuaz çinilerle bezelidir. Turkuaz çinilerin etrafında mor çini bordür dönmektedir. Güney duvarında alçı bir mihrap bulunmaktadır (Şekil 4.71). Mihrap, duvar içinde kalacak şekilde niş olarak yapılmıştır. Mihrabın köşelerinde turkuaz çiniler bulunmaktadır. Mihrabı iç bordür çevrelemekte olup, ortada bulunan bordürde yazı dolaşmaktadır. Zemini taş kaplama olan eyvanın üst örtüsü tuğla sivri kemerli tonozdur. Mihrap üstünde eyvanı aydınlatan 2 tane tepe penceresi bulunmaktadır. Bu eyvanda 3 adet ahşap kürsü ve bir camekânın içerisinde ahşap kepenkler sergilenmektedir.

Şekil 4.71. Sahip Ata Hankahı Güney Eyvan Mihrap.

Şekil 4.72. Sahip Ata Hankahı Güney Eyvan.

Yapının son eyvanı olan kuzey eyvanı diğer eyvanlardan daha küçüktür. Yine diğer eyvanlarda olduğu gibi avludan 2 basamakla yükseltilmiştir. Doğu-batı yönünde dikdörtgen formudur. 260x545 cm iç ölçülere sahiptir. Bu ayvanında duvarları altıgen formda turkuaz çinilerle bezelidir (Şekil 4.73). Kuzey duvarında türbeye açılır 135 cm genişliğinde ahşap bir penceresi vardır. Pencere çevresi taş sövelidir. Taş söve üzerinde alçı şebekeli çini süslemeli bir pencere vardır. Üst örtüsü diğer eyvanlarda olduğu gibi tuğla sivri tonozludur. Zemini pencere aksı boyunca ahşap kaplama etrafı taş kaplamadır.

Şekil 4.73. Sahip Ata Hankahı Kuzey Eyvan.

Hankahın köşe odalarının beden duvarları günümüze ulaşamamıştır. Yalnızca temel duvarları kalmış olan odaların su basman olacak şekilde taş duvar örüldükten sonra üst örtüye kadar ahşap görünümlü alüminyum pencere ve korkuluklar yapılmıştır. Bu odalar da sergi alanları olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.75). Tavan kaplamaları ahşap çıtalı tavandır. Üst örtüleri de iki yöne eğimli kurşun kaplamalı kırma çatı yapılmıştır. Kuzey doğu ve güneydoğu odasının temel izleri ve giriş holünde bulunan çapraz tonoz referans alınarak bu odaların tavanı üç adet yan yana tonozu andırır şekilde ahşap tavan yapılmıştır. Köşe odalarına geçiş basık kemerli tek kanatlı ahşap kapılardan sağlanmaktadır. Kapı üstlerinde alçı şebekeli çini süslemeli pencereler bulunmaktadır.

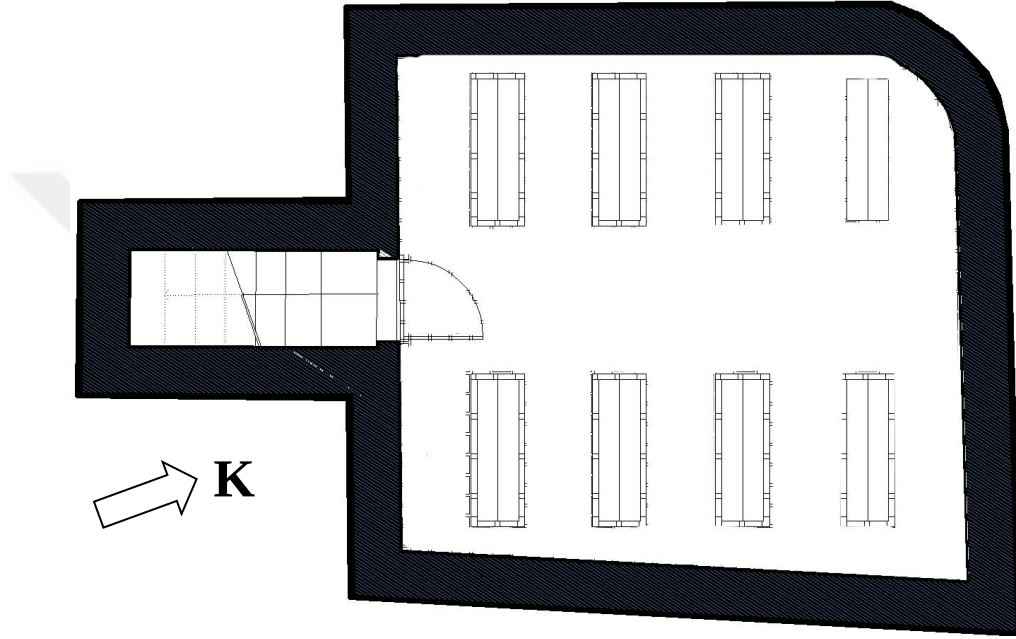

Şekil 4.74. Sahip Ata Hankahı Türbe Odasına Geçiş Kapısı.

Şekil 4.75. Sahip Ata Hankahı Kuzeydoğu Odası.

Hankahın kuzeydoğu köşe kapısından türbeye geçişi sağlayan hole ulaşılmaktadır. Bu holden aynı zamanda kuzeydoğu da bulunan odaya açılır bir kapıda bulunmaktadır. Kuzeydoğu odasından da direkt türbeye açılır bir kapı vardır. Hol 375x150 cm ölçülerinde kuzey-güney doğrultusundadır. Holden kriptaya inen 7 basamaklı bir merdiven vardır. Kripta kısmında 8 adet tuğla kaideli ahşap sanduka vardır.

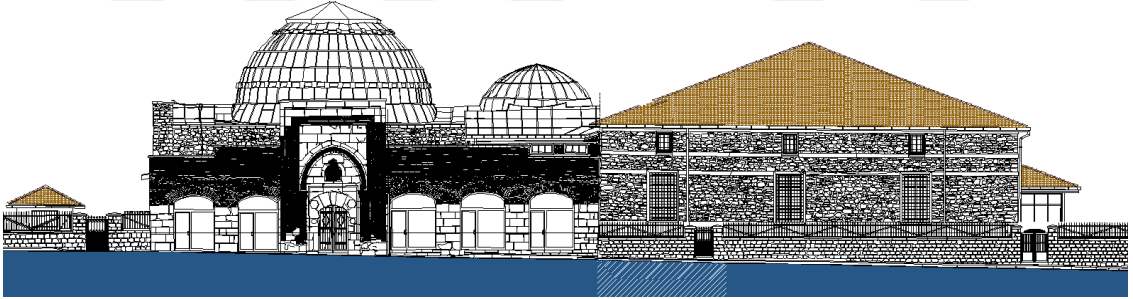
Şekil 4.76. Sahip Ata Hankahı Türbe Kriptası (Ceray Mimarlık Arşivi).

Türbe 2 kısımdan oluşmaktadır; üstü kubbe örtülü sandukaların olduğu 610x585 cm genişliğindeki ziyaret alanı ile cami ve hankaha bağlantının sağlandığı kubbeli alandan çini süslemeli bir kemerle ayrılan 685x210 cm genişliğindeki alan. Türbenin mezar zemin katında 3 adet pencere yer almaktadır. Güney duvarında hankaha açılır pencere, kuzey duvarında camiye açılır pencere ve doğu duvarında da bahçeye açılır penceresi bulunmaktadır. Aynı zamanda 3 adet de kapısı vardır. Türbeye dışarıdan girişin sağlandığı kapı batı duvarında yer almaktadır. Güney duvarındaki kapı hankaha, kuzey duvarındaki ise camiye açılmaktadır.

4.3.3. Sahip Ata Hankahı Cephe Özellikleri

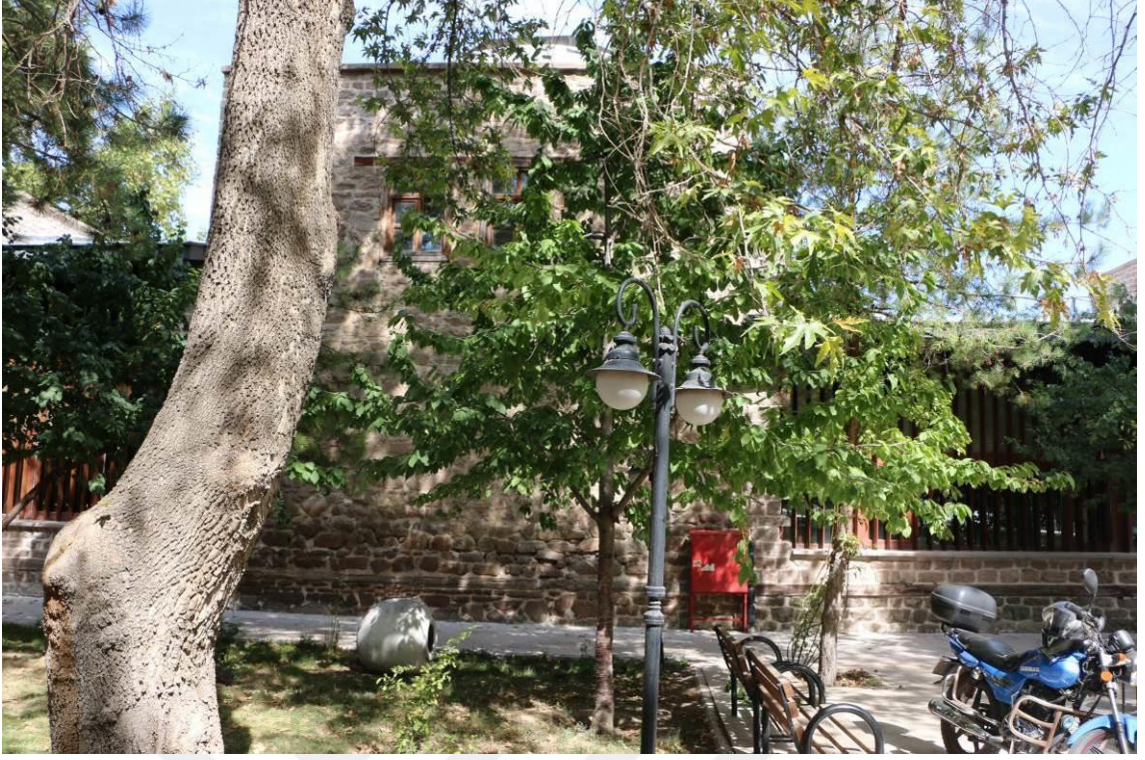

Şekil 4.77. Sahip Ata Hankahı Doğu Cephesi.

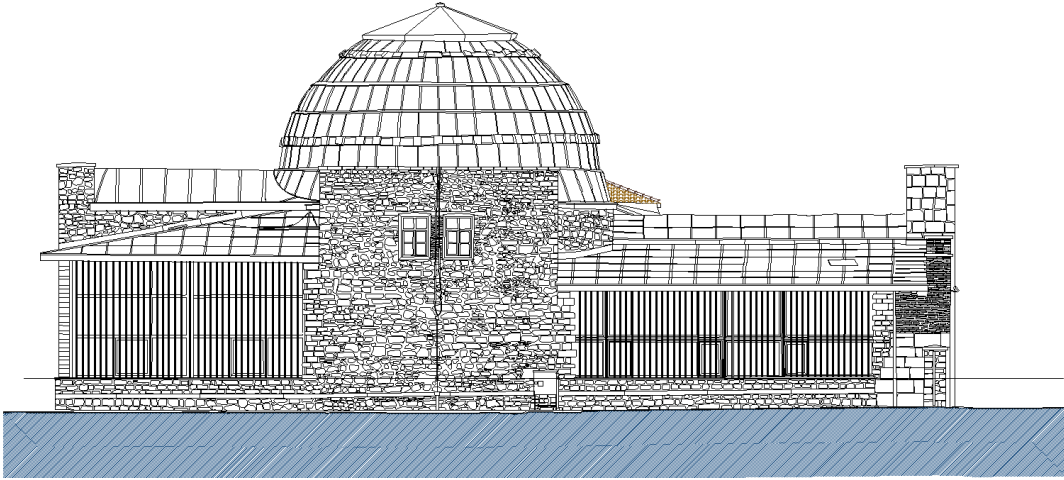

Şekil 4.78. Sahip Ata Hankahı Doğu Cephesi Görünüş (Ceray Mimarlık Arşivi).

Hankahın doğu cephesi giriş cephesidir. 2460 cm genişliğe sahiptir. 575 cm genişliğinde ve 850 cm yüksekliğinde bir taç kapısı vardır. Taç kapının 3 tarafında 4 farklı süsleme bordürü dönmektedir. Taç kapının ortasında süslemeli bir sivri kemer vardır. Bu kemerin ortasında kitabe yer almaktadır. Kitabenin altında basık kemer ile giriş kapısı bulunmaktadır. Taç kapının solunda 2, sağında 3 olmak üzere aynı tipte dükkânlar yer alır. Bu dükkânların kemere kadar olan kısmı kesme taş duvardır, basık tuğla kemerle geçiş sağlanmıştır. Taş duvarın üzerinde üst örtüye kadar tuğla duvar yükselmektedir. Dükkânların arkasında bulunan köşe odalarının üst örtüleri günümüze ulaşmadığı için ön cephede de bu kısımlar yarım bırakılmıştır.

Şekil 4.79. Sahip Ata Hankahı Güney Cephesi.

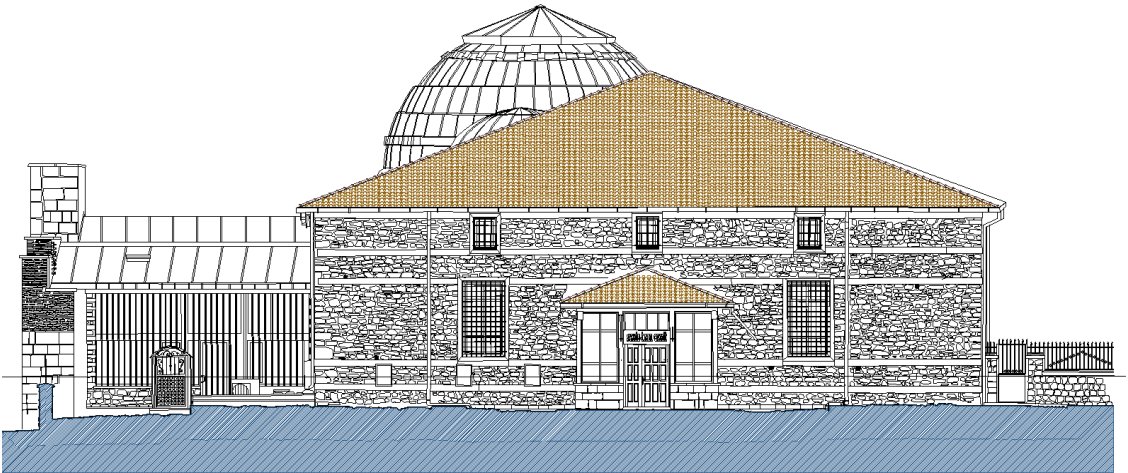
Şekil 4.80. Sahip Ata Hankahı Güney Cephesi Görünüş (Ceray Mimarlık Arşivi).

Hankahın güney cephesi 30.20 m genişliğindedir. Giriş cephesine nazaran sade bir cephesi vardır. Cephe duvarları sıralı moloz taş duvardır. Yapının köşe odalarının yalnızca temel duvarları günümüze ulaştığı için o mekânlara geçişte taş duvar yarım bırakılmıştır. Yarım bırakılan alana ahşap görünümlü alüminyum doğrama ile tamamlama yapılmıştır. Cephenin orta bölümünde yer alan eyvana açılır 2 adet ahşap tepe penceresi vardır. İki pencere arası tuğla ile örülmüştür.

Şekil 4.81. Sahip Ata Hankahı Batı Cephesi.

Yapının batı cephesi de güney cephesiyle benzerlik göstermektedir. Cephenin ortasında eyvana ait dış duvar sıralı moloz taşrandır. İki yanında bulunan köşe odalar ise ahşap görünümlü alüminyum doğrama ile kaplanmıştır. Cephe 2415 cm genişliğindedir. Tam orta aksında eyvana açılır 158 cm genişliğinde ahşap doğramalı demir parmaklıklı bir pencere onun üzerinde alçı şebekeli bir pencere ve onun üzerinde ise 85 cm genişliğinde ahşap bir tepe penceresi bulunmaktadır. Alçı pencere etrafı tuğla duvardır.

Şekil 4.82. Sahip Ata Hankahı Kuzey Cephesi Görünüş (Ceray Mimarlık Arşivi).

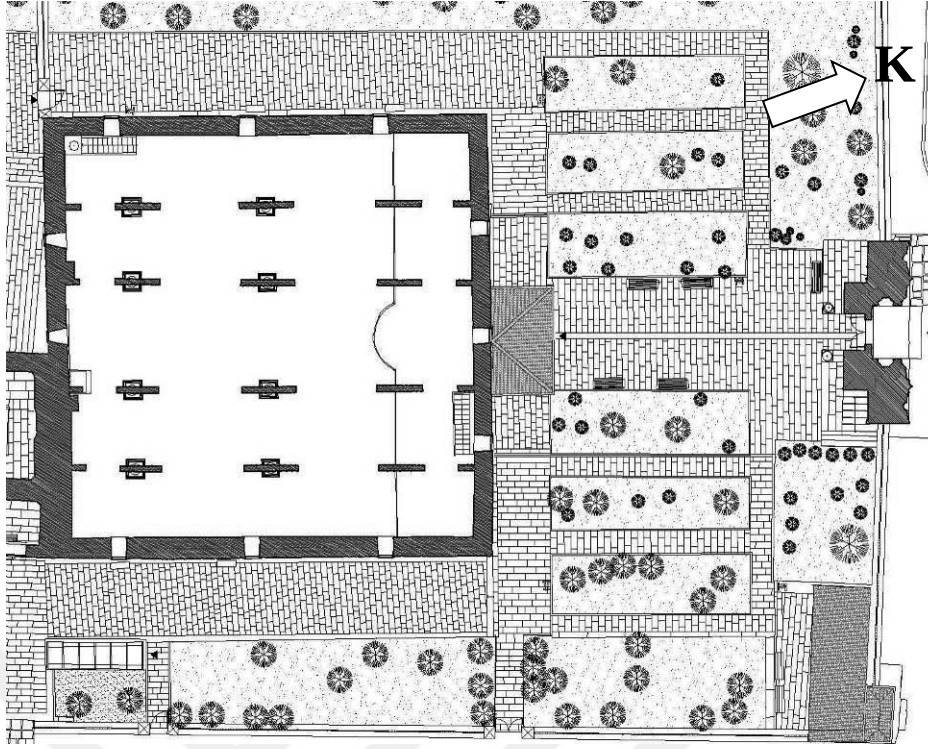
Yapının kuzey cephesi türbeye ve camiye bitişik olduğu için dışarıdan algılanmamaktadır. Yalnızca köşe odaların ahşap görünümlü alüminyum doğraması ve kurşun kaplı kubbe gözükmetedir.

4.3.4. Sahip Ata Külliyesinde Yer Alan Diğer Yapılar

Külliye'nin inşası H.656/M.1258 yılında tamamlanan cami ile başlamıştır. Daha sonra tam tarihi bilinmemekle birlikte H.670/M.1272 yılından önce tamamlandığı düşünülen hamam ve H.668/M.1269 yılında tamamlanan hankah ile devam etmiştir. Türbe birimi ise bu yapılardan daha sonra H.675/M.1277 yılında inşa edilmiş ve H.682/M.1283 tarihinde yenilenmiştir. Külliye bünyesinde yer alan çeşme ise 19. yüzyıl eseridir (Erdem, 2019).

Cami: Sahip Ata Külliyesi içerisinde ilk yapılan bölüm olan cami, kitabesinden anlaşıldığı üzere H.656/M.1258 yılında tamamlanmıştır. Osmanlı devrinde H.978/M.1570, H.1114/M.1702, H.1245/M.1825 yıllarında onarım görmüştür. H.1248/M.1848 yılında da Külliye'nin tamire ihtiyaç duyduğu ve bunun için bir keşif yapıldığı görülmektedir. Daha sonra iki defa yangın geçiren cami tamamen harap olmuş ve H.1288/M.1871 yılında günümüze ulaşmış olan yapı inşa edilmiştir. Yalnızca mihrap ve mihrap duvarında yer alan gömme ayaklar ile caminin kuzeyinde yer alan doğu minaresi yıkılmış, çifte minareli taç kapı özgün Selçuklu eseri olarak günümüze ulaşmıştır. Yeniden yapılan caminin duvarları ahşap hatıllarla desteklenmiş moloz taş ve yer yer tuğla ile örülmüştür. Caminin orijinal duvarlarının tuğla olduğu O.C. Tuncer'in mihrap çevresinde yapmış olduğu sıva raspası ile gün yüzüne çıkarılmıştır (Yavaş, 2007).

Özgün olarak günümüze ulaşan taç kapı, çifte minareli taç kapıya ilk örneklerden biridir. Taç kapının doğuda yer alan minaresi kaidesine kadar tamamen yıkılmış, batıdaki minaresinin ise şerefesi ile üst tarafı yıkılmış daha sonra tamamlanmıştır. Taç kapının zemin kısmında Roma dönemine ait mermer taşlar kullanılmıştır. Kapı kemerinde ise mavi ve beyaz mermerler sıralı bir şekilde kullanılmıştır. Hankahın Taç kapısından bu özellikleri ile farklılaşan portalde yine farklı olarak mukarnaslı kavsara bulunmaktadır. Özgün haliyle minarenin kaide ve gövde kısımları tuğla malzeme ile inşa edilmiştir.

Şekil 4.83. Sahip Ata Camii Planı (Ceray Mimarlık Arşivi).

Şekil 4.84. Sahip Ata Camii Taç Kapısı.

Yapılan kazı çalışmaları sonucunda yeni yapılan caminin özgün camiden daha küçük olduğu görülmüştür. Mevcut haliyle kare planlı olan cami mihrap duvarına dik, beş sahnalı plan şemasına sahiptir. Caminin özgün halinde yanlara doğru birer sahnın daha genişlediği ve kuzey duvarının taç kapıya kadar ulaştığı ve dikdörtgen planlı olduğu temel izlerinden anlaşılmaktadır (Erdemir, 2014).

Caminin harimine kuzeyde yer alan ve künde-kari tekniği ile yapılmış ahşap kapıdan girilmektedir. Ancak bu kapı hırsızlık olayları sebebiyle kaldırılmış ve hankahta sergilenmeye başlanmıştır.

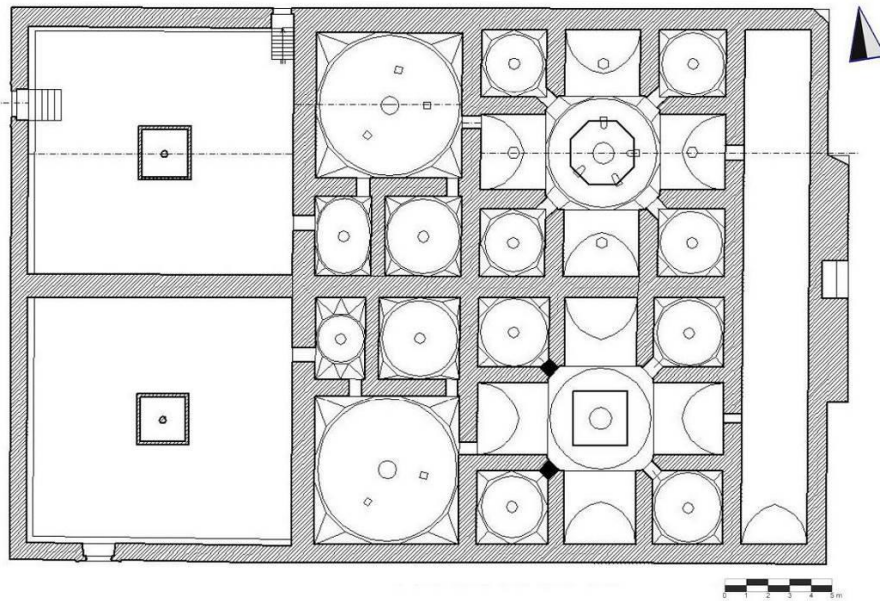
şekil 4.85. Sahip Ata Camii Kapısı (Ceray Mimarlık Arşivi).

Tavanı ahşap direklerle taşınan caminin mihrap ekseninde yer alan sahn daha geniş olmak üzere beş sahnalı kare planlı şemada inşa edilmiştir. Kuzey yşnünde muhdes ahşap bir mahfil yer alır. Gőneybatı köşesinde yer alan minber ile mőezzin mahfili de muhdes ektir (Parlak, 2008). Mihrabı bőyők őlőőde korunarak gőnőmőze ulaşmıştır. Mihrap geometrik ve bitkisel sőslemelere sahip patlıcan moru, lacivert ve turkuaz renklerde çini sőslemelidir (Erdem, 2019).

Şekil 4.86. Sahip Ata Camii Mihrabı (Ceray Mimarlık Arşivi).

Hamam: Hankahın doğusunda yer alan hamam, aradan geçen yol sebebiyle külliyyeden ayrılmıştır. Hamam, Osmanlı döneminde harap duruma geldikten sonra onararak keçe üretiminde kullanılmıştır ve bu sebeple ‘Keçeciler Hamamı’ olarak adlandırılmaya başlanmıştır. 1960’lı yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılan hamamda muhdes olarak inşa edilen keçe imalatı bölümü yıkılmış ve yapı restore edilmiştir (Erdemir, 2014).

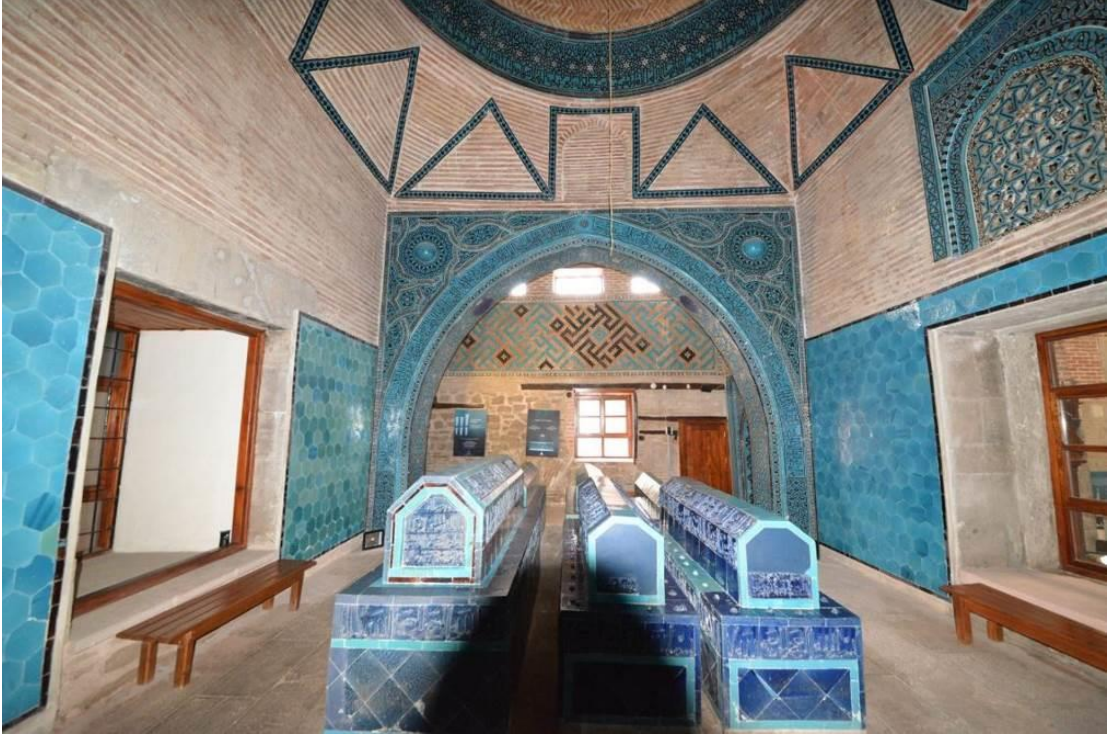

Şekil 4.87. Sahip Ata Hamamı Planı (VGM Arşivi).

Anadolu Selçuklu döneminde inşa edilen en büyük çifte hamam olan yapı, doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Hamam duvarları moloz taş malzemeden üst örtüsü ise tuğla malzeme ile inşa edilmiştir. Soyunmalık, aralık, soğukluk, sıcaklık ve külhan birimlerinden oluşan hamam klasik Türk hamamının en eski örneklerinden birisidir. Hamamda erkekler ve kadınlar bölümü birbirinin simetriği olarak inşa edilmiştir. Kadınlar girişi güney cephesinden sağlanırken erkekler bölümü kuzey tarafta yer alır ancak buraya giriş kapısı hamamın batısında yer almaktadır. Kapıdan taş merdivenle soyunmalık bölümüne girilir. Soyunma bölümünün ahşap direklere oturan ahşap kirişleme tavanı 1960'lı yıllarda yapılan restorasyon ile betonarme olarak inşa edilmiştir. Günümüzde betonarme tavanın ortasında aydınlık feneri yer almaktadır. Kare planlı olan soyunmalık bölümünün ortasında taş şadırvan bulunmaktadır. Soyunmalık bölümünden erkekler bölümü için kuzeydoğu bölümünde yer alan aralık bölümüne geçilir. Dikdörtgen planlı olan aralık bölümünün üzeri kubbe ile örtülüdür. Aralık bölümünden soğukluk kısmına geçilir. Kare planlı olan soğukluk kubbe ile örtülüdür. Soğukluk bölümünde köşe üçgenlerinin arasında sivri kemerli nişler bulunmaktadır. Soğukluğun doğu duvarından ise sıcaklık bölümüne geçilir. Sıcaklık bölümü kubbe ile örtülü merkezi avlulu ve avluya bağlanan 4 eyvanlı ve köşe odalarından oluşmaktadır. Köşe odalarının üzeri kubbe ile örtülüdür. Hamamın doğusunda yapıyı kuzey-güney doğrultusunda sivri tonoz ile örtülü külhan bulunmaktadır.

Türbe: Külliye içerisinde en son inşa edilen türbe C.Huart'a göre Anadolu Selçuklu çini sanatının en gelişmiş örneklerindendir (Yavaş, 2007). Türbenin kitabesi yoktur ancak kubbeli ziyaret alanı ile doğusunda yer alan koridoru birbirinden ayıran muntazam süslemeli sivri kemerin batı yüzeyinde ayetlerin yer aldığı yazıtın sonunda H.682/M.1283 tarihinde yenilendiğini gösteren bir ifade bulunmaktadır. Türbede yer alan altı sanduka, Sahip Ata Fahreddin Ali, oğulları Taceddin Hüseyin, Nusretüddin Hasan ile kızı Melike Hatun ve torunu Şemseddin Mehmed'e aittir (Şekil 4.88). 6.sandukanın kime ait olduğu ise belli değildir. Türbede yatmakta olan Sahip Atanın iki oğlu Taceddin Hüseyin ile Nusretüddin Hasan 1277 yılında yaşanan Karamanoğlu Mehmet Beyin Konya'yı işgali sırasında yapılan savaşta şehit düşmüşlerdir. Bu sebeple türbenin bu yılda inşa edilmiş olması muhtemeldir. Taş ve tuğla ile inşa edilmiş olan türbe yapısı güney duvarı ile hankaha kuzey duvarı ile camiye bağlanır. Türbe 2 bölümden oluşmaktadır. Cami ve hankaha bağlantının sağlandığı kubbeli alandan çini

süslemeli bir kemerle ayrılan 685x210 cm genişliğindeki bölüm ile 610x585 cm genişliğindeki kare planlı şemaya sahip ziyaret alanı. İki bölümü birbirinden ayıran sivri kemer alt ve yan yüzeylerde barındırdığı eşsiz zenginlikte süslemelerle dikkat çekicidir. Kubbe geçiş elemanı olarak Türk üçgenleri kullanılmıştır. Türbenin kubbesi tamamen tuğla malzemeden inşa edilmiştir.

Şekil 4.88. Sahip Ata Türbesi Doğu Yönüne Bakış (Ceray Mimarlık Arşivi).

Kubbe kasnağında kufi yazıyla yazılmış Al-i İmran suresi bulunmaktadır. Kubbe merkezinde bulunan madalyonda ise yine kufi yazıyla ‘Muhammed, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali’ yazısı yer almaktadır.

Türbeye dışarıdan girişin sağlandığı kapı batı duvarında yer almaktadır. Güney duvarındaki kapı hankaha, kuzey duvarındaki ise camiye açılmaktadır.

Hankahın kuzeydoğu köşe kapısından türbeye geçişi sağlayan hole ulaşılmaktadır. Bu holden aynı zamanda kuzeydoğu da bulunan odaya açılır bir kapıda bulunmaktadır. Kuzeydoğu odasından da direkt türbeye açılır bir kapı vardır. Hol 375x150 cm ölçülerinde kuzey-güney doğrultusundadır. Holden kriptaya inen 7 basamaklı bir merdiven vardır. Kripta kısmında 8 adet tuğla kaideli ahşap sanduka yer almaktadır. Türbe büyük ölçüde orijinal halini korumuştur. Kripta bölümünde yer alan fazladan 3 cesedin ahşap sandukalarının birisinin 1277’de Konya’nın işgali sırasında

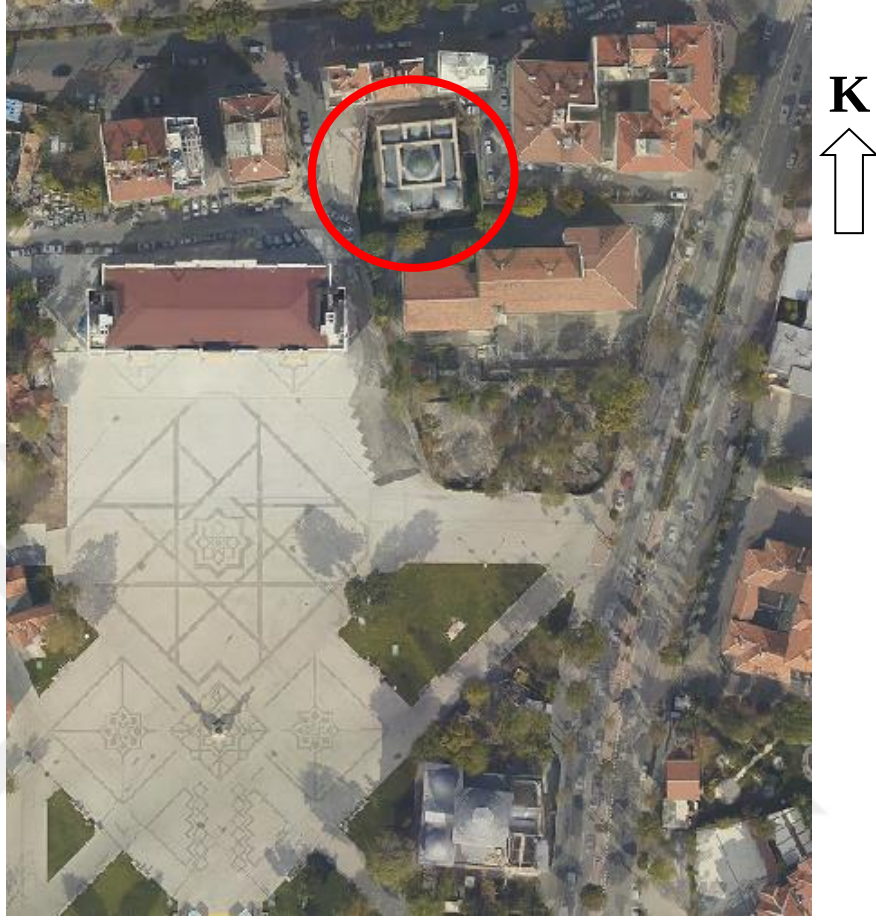
öldürülen Saltanat Naibi Emir Eminüddin'e ait olma ihtimali vardır. Diğer 2 sandukanın ise Sahip Ata'nın daha önceden ölen iki oğluna ait olduğu tahmin edilebilir ancak bu tahminler şu ana kadar belgelenememiştir.

Çeşme: Sahip Ata Camiinin kuzeyinde yer alan çeşme yapım tarihi kesin olmamakla birlikte malzeme ve yapım tekniğine bakılarak 19. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmektedir (Karpuz, 2009). Çeşmenin ön cephesi Kesme taş ile inşa edilmişken yan cepheleri kesme ve moloz taş ile inşa edilmiştir. Kitabesi bulunmayan çeşme sivri kemerli formdadır. Sille taşı ile birlikte devşirme taşların da kullanıldığı çeşme sade bir yapıda olup sivri kemeri dışında bir hareketlilik bulunmamaktadır. Çeşmede mevcut musluğun altında yer alan oyuğun çeşmenin musluğunun daha önceki yerini göstermektedir. Musluğun alt tarafında yalak bulunmaktadır. Çeşmenin üzeri ise alaturka kiremit ile kırma çatı ile örtülüdür. Çeşme oldukça sağlam bir vaziyette günümüzde işlevini sürdürmektedir. İnsan eliyle yapılan boya deformasyonu ve zamanla oluşan yüzey kirlenmeleri haricinde ciddi bir sorunu bulunmamaktadır.

Şekil 4.89. Sahip Ata Çeşmesi.

4.4. Ali Gav Zaviyesi- Kapalı veya Açık Avlulu Selçuklu Dönemi Medrese Tipi Tekkeler

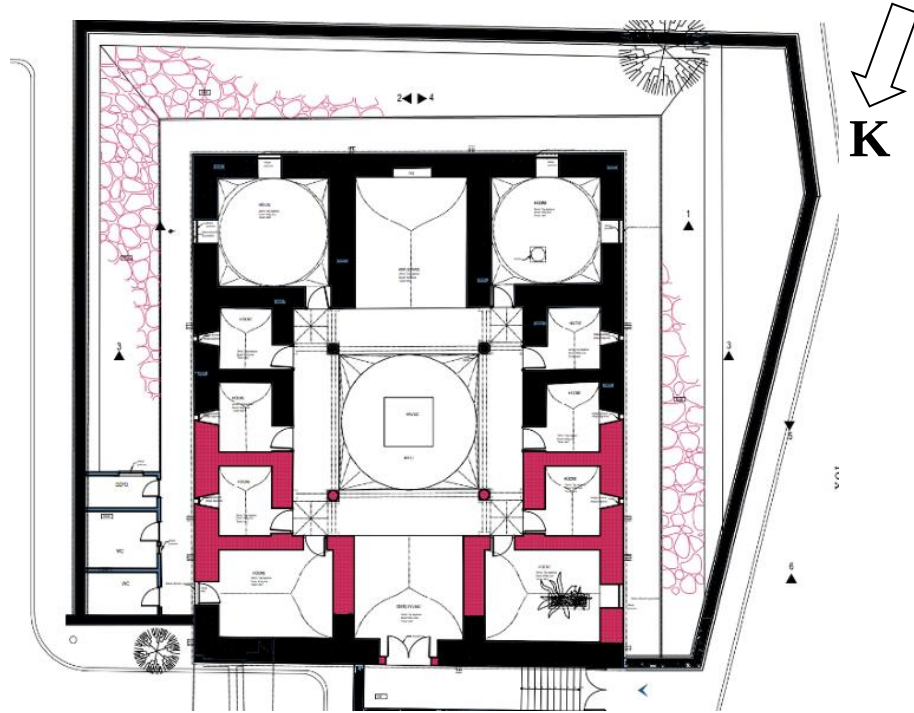

Şekil 4.90. Ali Gav Zaviyesi (Konya Kent Bilgi Sisteminden Alınan Hava Fotoğrafı).

13. yüzyıl Anadolu Selçuklu dönemi eseri olan Ali Gav Zaviyesi, kapalı avlulu medrese tipi tekke yapısıdır. Bektaşî tekkesi olarak kullanılan zaviye, 19. yüzyılda Bektaşîliğin yasaklanması sebebiyle medreseye dönüştürülmüştür. Bu durum özgün mimari ve tarihi özelliklerinin tahrip olmasına sebep olmuştur. Günümüze ulaşan belgeler ve kaynaklar incelendiğinde, Selçuklu döneminde özel teşebbüsle Miladi 13. yüzyılın ilk yarısından önce inşa edilmiş bir tarikat yapısı olduğu anlaşılmaktadır (Kuran, 1969). Özgün eserin duvarları moloz ve kesme taş malzeme ile yığma tekniğinde inşa edilmiş, üst örtüde tuğla malzeme kullanılmıştır.

Zaviyenin özgün durumunu ortaya çıkarmak için yapılan kazılarda güneybatı yönünde yer alan köşe odasında çıkarılan tandır aynı zamanda zaviye yapısında aşevi bulunduğunu göstermektedir. Bektaşî tekkelerinde aşevi çok yoğun kullanılan bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anadolu Selçuklu dönemi devlet adamları tarafından inşa edilen tekke yapıları belirli bir tarikatın kullandığı tekke yapıları olmaz, bu yapılarda görevli olan kişiler devlet tarafından atanır, tekkenin geliri için çeşitli vakıflar kurulurdu. Ali Gav Zaviyesinin ise Selçuklu dönemine ait herhangi bir vakfı bulunmamaktadır. Osmanlı yönetiminde ise 1467 tarihli vakıf defterinde zaviyenin bitişiğinde bir arazisinin olduğu ama vakfının bulunmadığı yazmaktadır. III. Murat'ın hükümdarlığı dönemi H.992/M.1584 tarihli vakıf tahririnde ise bu arazisinin ekilip dikilen bir bağ olduğu ve zaviyenin vakıf gelirinin buradan sağlandığı anlaşılmaktadır. Bu arazinin daha sonradan Alaeddin Köşkü'nün bahçesi olarak ilhak edildiği, Celali isyanları sırasında ise şahısların eline geçerek kullanıldığı sonrasında bu arazinin şahısların elinden alınarak tekrar vakıf yapıldığı görülmektedir (Küçükdağ, 2020). Konyalı (1964)'nın zaviyedarlığa ait olduğunu belirttiği altı dönümlük vakıf bahçesinin bahsi geçen arazi olması muhtemeldir. Bütün bu bilgiler ve belgeler de yapının devlet adamları tarafından değil özel teşebbüsle yapıldığını ispatlar niteliktedir. Bu durumda zaviyenin çini süslemelerin yalnızca zaviye bünyesinde yer alan türbenin sandukasında yer aldığı, bunlar haricinde genel anlamda süslemesiz ve fonksiyonun ön plana çıktığı, seyyah dervişler ve misafirlerin ağırlandığı ayrıca dervişlerin daimi kaldığı, tevhidhane, semahane, derviş odaları, şeyh odası, aşevi, türbe odası ve kuzeyinde bulunan haziresi ile tam teşekküllü bir tarikat yapısı olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Şekil 4.91. Ali Gav Zaviyesi Restorasyon Planı (Ceray Mimarlık Arşivi).

Eldeki veriler kapsamında özgün durumda zaviyenin kullanım şemasını şu şekilde ifade edebiliriz; mihrap nişinin yer aldığı güney eyvanı zikir, ibadet ve sohbet için kullanılan tevhidhane birimi olmalıdır. Güney eyvanın iki yanında yer alan köşe odalarından güneybatı da yer alan oda aşevi ve mutfak olarak hizmet vermektedir. Güneydoğu köşe de yer alan odanın şeyh odası olarak kullanıldığı çıkarılabilir. Merkezi avlunun semahane, ayin birimi ve selamlık olarak kullanıldığı, eyvanlar arasında kalan doğu-batı ekseninde yer alan toplam 4 odanın derviş odaları olarak kullanıldığı bilinmektedir. Kuzey eyvanın iki yönünde yer alan odaların misafirhane, depo gibi kullanıldığı sonucuna ulaşılabılır. Ayrıca zaviyenin kuzeyinde bir haziresinin yer aldığı da günümüze ulaşan mezar taşları ile ispatlanmaktadır.

Günümüzde yapı içerisinde kalan mezar Bektaşî şeyhi Ali Kemter Dede'ye aittir. Ali Kemter Dede zaviyede şeyhlik yapmış, H.1261/M.1845 tarihinde vefat edince zaviyenin kuzeyinde yer alan hazireye defnedilmiştir (Küçükdağ, 2015). Ali Kemter Dede haricinde de mezarların bulunduğu Konyalı (1964) tarafından bildirilmektedir.

4.4.1. Ali Gav Zaviyesi Mimari İncelemesi

İncelenme Tarihi: 18.10.2021

Bulunduğu Konum: Ferhuniye Mahallesi, Ali Gav Sokak, No:3, Selçuklu/Konya.

Ada Parsel Bilgisi: 29425 Ada 13

7 Parselde yer almaktadır.

Banisi: Zaviyenin banisi bilinmemekle beraber Bektaşîlerin iddiasına göre Hacı Bektaşî Veli'nin halifesi olan Ali Gav isminde bir zat tarafından inşa edilmiştir (Ünver, 1967). Tekkenin Hacı Bektaşî Veli'nin halifelerinden Şeyh Rasûl Baba tarafından inşa edildiği, Ali Gav'ın ise burada şeyhlik yaptığı söylenebilir. H.1319/M.1901 tarihinde dönemin Konya valisi Avlonyalı Ferit Paşa tarafından Mahmudiye Medresesine dönüştürülmüştür.

Mimari: Zaviyenin Mimarı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Bilinen en eski belgeye göre H.1039/M.1629 tarihinde Bektaşî şeyhi Kasım Dede tarafından harap halde iken onarılmıştır. Zaviye yapısı H.1319/M.1901 tarihinde Avlonyalı Ferid Paşa tarafından Hadimli Hoca Mehmed Vehbi İbn Hüseyin'e yapının medreseye dönüştürülmesi için teslim edilmiştir. Kerpiç malzeme kullanılarak yapıya 4 oda daha eklenmiştir (Konyalı, 1964).

İnşa Edildiği Yıl/Dönem: Yapım tarihi tam olarak bilinmemekle beraber mimari plan şemasından yola çıkarak 13. yüzyılın ilk yarısından önce Anadolu Selçuklu döneminde yapıldığı düşünülmektedir (Kuran, 1969).

Tescil Durumu/Tarihi: 13.11.1982, A-3861 sayılı kurul kararı ile tescil edilmiştir.

Kitabesi: Günümüzde yapının giriş kapısının üzerinde yer alan kitabe H.1319/M.1901 tarihinde zaviyenin medreseye dönüştürülmesi sırasında kuzey duvarına eklenmiştir. 2012-2013 yıllarında yürütülen restorasyon çalışmaları sırasında kitabe günümüzdeki halini almış ve giriş kapısının üzerine yerleştirilmiştir.

Üç satırdan oluşan kitabe süslemesiz talik hat ile yazılmış ve dikdörtgen şekilli mermer levhaya yerleştirilmiştir. (Kunt, Soy, 2020).

Şekil 4.92. Ali Gav Zaviyesinin, Medreseye Dönüştürülmesiyle Eklenen Kitabesi.

Kitabenin Arapça Okunuşu;

1-Sâye-i Emranvâye Hazret-i Hilafetpennahide Vali-i Vilâyet Devleti

2-Mehmed Ferid Paşa Hazretlerinin Asar-ı Adide-i Muvaffakiyyetlerinden

3-İbrî de Mekkâ Temyir Vahia Olunan Ashbu Mahmudiye Mdrse Sider.

1319 Hicri - 1317 Rumi

Kitabenin Okunuşu;

“1-Sâye-i ümrân vâye-i hazret-i hilafet ppenahide vali-i vilâyet devletlû

2-Mehmed Ferid Paşa hazretlerinin asar-ı adide-i muvaffakiyyetlerinden

3-Biri de mükemmelen ta'mir ve ihya olunan işbu Mahmudiye medresesidir”
(Kunt, Soy, 2020).

Kitabenin Tercümesi;

“Halife hazretlerinin mamur eden gölgesinde bulunan, Konya vilayetinin valisi Mehmet Ferit Paşa hazretlerinin birçok muvaffak eserinden biri de mükemmel bir şekilde tamir edilip yaşatılan bu Mahmudiye medresesidir. 1317/1319.” (Kunt, Soy, 2020).

Onarım Durumu/Tarihi: Zaviyenin belgelerde ulaşılan ilk onarımı 17. yüzyıldadır. Zaviye, H.1036/M.1627 tarihli emri şerifte ifade edildiğine göre celali isyanı sırasında harabe hale gelmiştir. Bu sebeple hazırlanan H.1039/M. 1629 tarihli berat çerçevesinde zaviye, Bektaşî şeyhi Kasım Dede tarafından kendi parasıyla tamir ve ihya edilmiştir (Küçükdağ, 2015). Bu tarihten sonra zaviyenin Bektaşî tekkesi olarak kullanıldığı 1826 yılından sonra tekrar harabe hale geldiği bilinmektedir.

Belgelerde keşfedilen ikinci onarım, Haziran 1878 ile Mart 1881 yılları arasında Konya Valiliği yapan Arnavut Mehmed Akif Paşa (Kuneralp, 1999) tarafından yaptırılmıştır (Ünver, 1967).

Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, 1897 yazında Konya gezisi sırasında gördüklerini kaleme alan tarihçi Ahmed Vahid Bey’in hatıra mektuplarını 1967 yılında tercüme edip yayınlamıştır. Bu gezi kapsamında Ahmed Vahid Bey, Ali Gav Zaviyesini de ziyaret etmiş ve bu ziyaretinde tekke yapısının yanında harap halde bir mescit bulunduğunu ifade etmiştir. Zaviyenin Bektaşîler tarafından kullanıldığını ifade eden Vahid Bey, tekkede az sayıda beктаşinin konakladığını söylemiş ancak bir sayı vermemiştir. Burada bulunan Bektaşîler tarafından, Ali Gav’ın Hacı Bektaşî Veli’nin halifesi olduğunun söylendiğini bildirir. Ayrıca yapıda bir kitabe bulunmamakla beraber bir levha asılı olduğunu söylemiştir. Levha’da yazılanlar ise şu şekildedir;

1-Sultan Ali Gav Veli Nadir menendi bir veli

2-Piri anın Kerrar Ali Lazımdır olmak mülteci

9-Tecdid olundu dergehi Hemd et Reşida sen dahi

10-Ettin bu babda hizmeti Oldun ana sen mülteci

Tekkede yaşanan bir cinayet vakası sonrası 1901 yılında Konya valisi Avlonyalı Ferit Paşa, Konya milletvekili ve şer’iye vekili Hadimli Hoca Mehmed Vehbi İbn Hüseyin’e yapıyı teslim etmiş, o da kerpiç malzeme ile zaviyeye ekstra 4 oda daha ekleyerek 12 odalı bir medrese yapısına dönüştürmüştür (Konyalı, 1964). Bu tarihten itibaren Yeniçeri Ocağını kaldırarak Bektaşîliği yasaklayan II. Mahmud’a ithafen

yapıya Mahmudiye Medresesi ismi verilmiştir. Günümüze ulaşan kitabesi de o tarihte yapıya eklenmiştir. Bu değişikliğin yapıyı tahrip ettiği bir gerçek olarak önümüzde durmaktadır. Özgün eserden tamamen farklı bir malzeme kullanılarak yapılan tamamlama ve eklemeler yapının izlerinin kaybolmasına sebep vermiş olabilir. Zaviyenin kubbeli köşe odalarından biri olan güneydoğu odasının batı penceresinin bulunduğu yerin restorasyondan önce giriş kapısı olarak kullanılıyor olması da yapının uğradığı tahribatı gözler önüne sermektedir.

Şekil 4.93. K.K.V.K.K. 12.12.2007 tarihli 42.00/4 nolu Dosyadan Ali Gav Zaviyesinin Miladi 1901 Tarihli Günümüze Ulaşan Kitabesi.

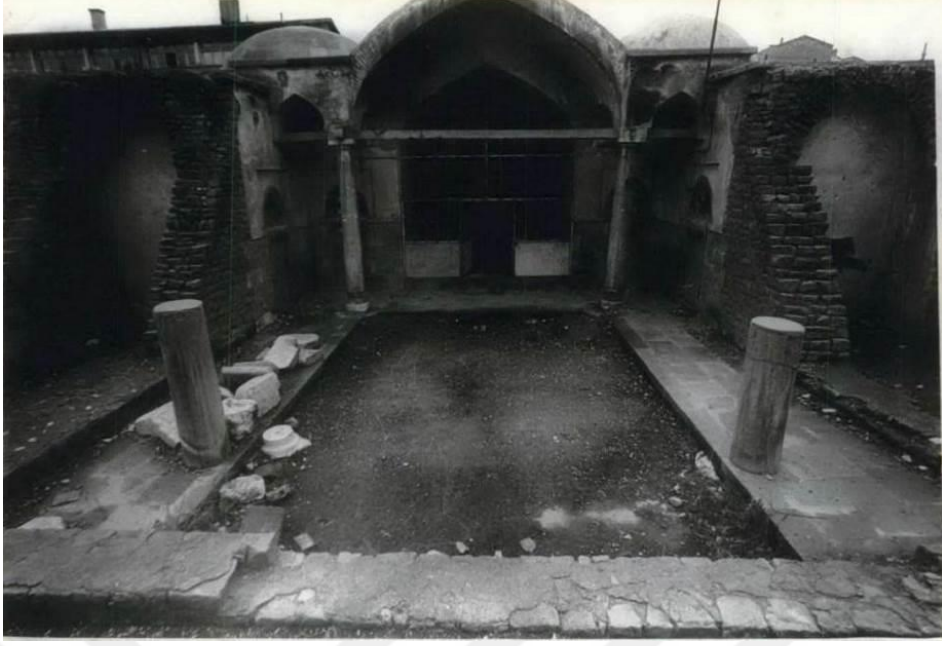
Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise zaviye yapısından geriye mihrabın yer aldığı güney eyvanı ile eyvanın iki yanında yer alan köşe odaları ve eyvanın önünde yer alan iki sütun kalmıştır. Eyvanın sağır olması göz önünde bulundurulursa merkezi avlunun üzerini kapatan kubbenin aydınlık fenerinin olması muhtemeldir. Ayrıca eyvanı tuğla örgülüdür ve köşe odalarında kubbelere geçişi Türk üçgenleri ile sağlanmaktadır. Zaviyenin Anadolu Selçuklu dönemi hankahları gibi merkezi kapalı avlulu ve eyvanlı plan şemasına sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. 1901 yılında derbeder bir halde iken kerpiç duvarlarla desteklenerek medreseye dönüştürülmüş olması, 1826 yılında Bektaşiliğin yasaklanması sebebiyle 1901 yılına kadar yapının bakımsızlık ve ilgisizlik sebebiyle harap hale geldiği ve kuzey bölümünün tahrip olduğu, medrese inşasında ise bu bölümlerin hücre odaları olarak ihya edilmiş olduğu muhtemeldir. Herhangi bir özgün kitabesinin bulunmayışı yapının devlet adamları tarafından yaptırılmadığı sonucunu göstermektedir.

Konyalı (1964) yapının güney eyvanında bir türbe yer aldığını ve türbede ahşap sanduka bulunduğunu ifade edilmiştir. Benzer bir ifade Ünver (1967)'nin yayınladığı Ahmed Vahid Efendi'nin 1897 tarihli hatıra defterinde de geçmektedir. Ancak bu

ifadeler dışında mihrap nişinin yer aldığı ana eyvanda bir sandukanın varlığı belirlenememiştir. Yapıya ait 1950’li yıllarda çekilmiş bir fotoğraf da Konyalı (1964) ile Ahmed Vahid Bey’in ifadelerinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (Şekil 4.94). Bu fotoğrafa göre güney eyvanın doğusunda yer alan kubbeli köşe odası ayrı bir mekân izlenimini vermektedir. Benim bu konudaki çıkarımım ise, elimizde bulunan diğer örneklerde incelendiğinde ana eyvan olarak nitelendirebileceğimiz mihrap nişinin yer aldığı güney eyvanın ilk dönemlerde sohbet, ayin ve ibadet mekânı olarak kullanılırken 1826’da Bektaşiliğin yasaklanması ve Bektaşilere yönelik sindirme politikaları sonucu yapının tahrip olması ile burayı mesken edinen az sayıda Bektaşî’nin ana eyvana ahşap sandukayı yerleştirdiği ve doğudaki kubbeli odayı da mescit olarak kullandıkları sonucunu çıkarmaktayım. Yapılan kazı çalışmaları sonucunda zaviyenin güneydoğu odasında bulunan çiniler çinili bir sandukasının varlığını da gündeme getirmektedir.

Şekil 4.94. Ali Gav Zaviyesi’nin 1950’li Yıllarda Çekilmiş Fotoğrafı (VGM Arşivi).

Şekil 4.95. K.K.V.K.K. 15.03.1984 tarihli 42.00/4 nolu Dosyadan Ali Gav Zaviyesinin 1984 Tarihli Kuzeyden Çekilmiş Güney Eyvan ile Köşe Odalarına Bakış Fotoğrafı.

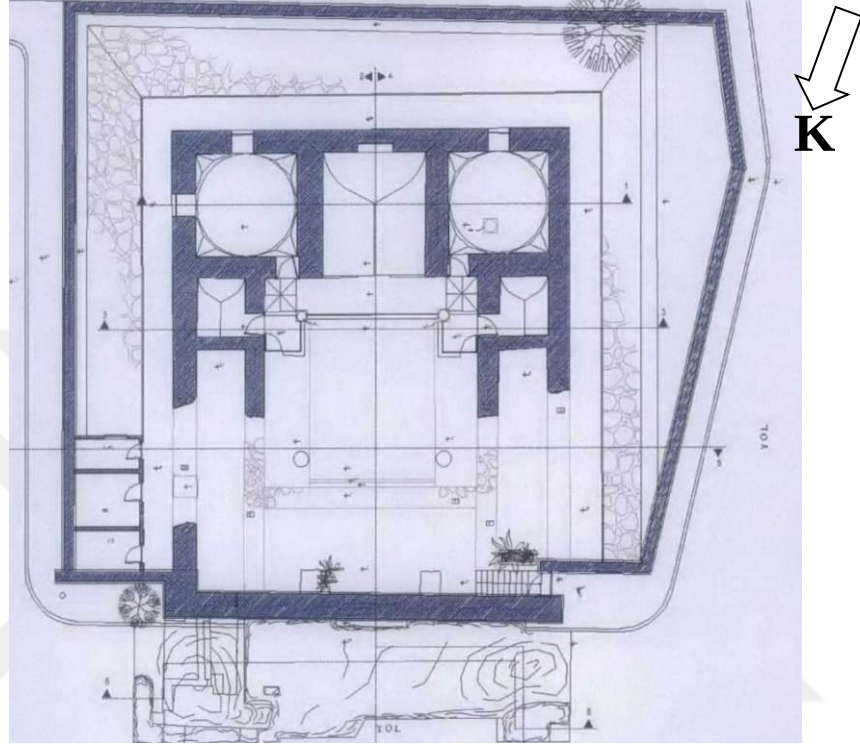

Şekil 4.96. K.K.V.K.K. 15.03.1984 tarihli 42.00/4 nolu Dosyadan Ali Gav Zaviyesinin 1984 Tarihli Kuzeydoğu Yönünden Çekilmiş Fotoğrafı.

Medreseye dönüştürüldükten sonra Mehmed Vehbi Efendi (Hadimli Hoca Mehmed Vehbi İbn Hüseyin) yapıya müderris olarak tayin edilmiştir. 1944 yılına kadar Mehmed Vehbi Edendi bahçeyi ve medreseyi yazlık ikametgâh olarak kullanmıştır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde yıktırılması düşünülen yapı sonradan çocuk kütüphanesi olarak kullanılmıştır.

1965 yılında Yılmaz Önge öncülüğünde yapılan kazı çalışmalarında ise çini parçaları ortaya çıkarılmış ayrıca yapının sütun kaideleri ile özgün duvar hizası da

ortaya çıkmıştır. Belgelerden ve kazılardan ortaya çıkan bilgiler, tez içerisinde daha önce de bahsedilen Selçuklu dönemi tekkelerinin plan şemasına uygun olarak merkezi kapalı avlulu ve bu avluya bağlanan eyvanlardan meydana gelen tekke yapısı olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.97. K.K.V.K.K. 05.11.2009 tarihli 42.00/4 nolu Dosyadan Ali Gav Zaviyesinin Rölöve Planı.

Şekil 4.98. K.K.V.K.K. 05.11.2009 tarihli 42.00/4 nolu Dosyadan Ali Gav Zaviyesinde Yürütülen Kazı Çalışmalarını Gösteren Hava Fotoğrafı.

Afyon'da yer alan Boyalıköy Hankahı'nda Ali Gav Zaviyesine benzer şekilde kuzey eyvanından giriş sağlanmaktadır. Sivri tonoz örtülü bu eyvanın iki yanında büyükçe iki oda bulunmaktadır. Sivri kemerli bir kapı vasıtasıyla merkezi avluya bağlanan hankahın güneyde yer alan ana eyvanının iki yanında yarım kubbe ile örtülü iki adet eyvanlı mekânlar bulunmaktadır. Merkezi avlu ise kare planlıdır ve 4 köşesinde mermer sütun ile avlunun kubbesi taşınmaktadır. Ali Gav Zaviyesinin devşirme malzeme ile yapılmış sütunları ve bu sütunların güneyinde yer alan ana eyvanı ile kubbe örtülü köşe odaları iki yapının da benzerliğini göstermektedir.

1968-1978 yılları arasında İl halk kütüphanesi tarafından çocuk kütüphanesi olarak kullanılmıştır. Harap bir vaziyette iken 1994 yılında Tarih, Edebiyat, Kültür ve Sanat Derneği tarafından restorasyonu yapılması karşılığında kiralanmıştır. 1995 yılında yapılan onarımlar sırasında kalıntı duvarlarının yıkıldığı, yapıdan geriye orijinal olarak kalan mihrap eyvanının önünün demir profillerle kapatıldığı tespit edilmiştir. Yapılan uygunsuz onarımlar sebebiyle restorasyon çalışmaları durdurulmuş ve yapının projelerinin hazırlanması sonrası onarımların devam etmesine karar verilmiştir. Yapılan proje çalışmaları sonucunda restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmiş ve yapı ebru, hat, musiki ve el sanatları kursu olarak kullanılmakla birlikte kültür, sanat, tarih ve edebiyat alanlarında düzenlenen seminerlere ev sahipliği yapmış, eyvan bölümü de kültür ve sanat ürünlerinin sergileme alanı olarak kullanılmıştır.

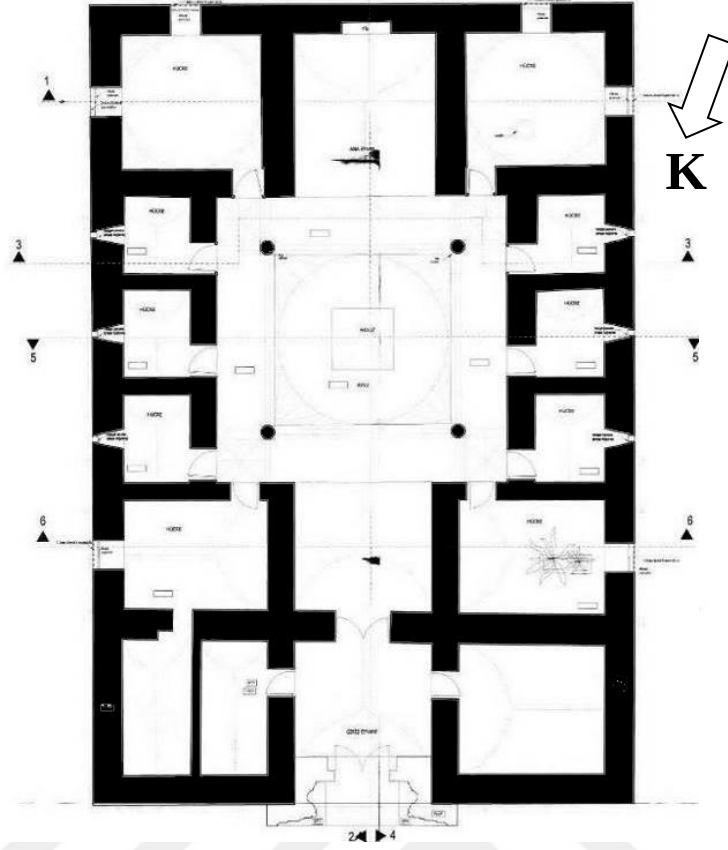
1996 yılında tadilat kapsamında bahçe duvarına bitişik şekilde müstemilat eklenmiştir.

2007 yılında restorasyon çalışmaları ile yapının bütüncül bir şekilde tamamlanmasına karar verilmiş bu sebeple yeterli bilimsel verilere ulaşabilmek için zaviyenin kuzeyinde 2009 yılında kazı çalışmaları başlatılmıştır. Bu kazı ve sondaj çalışmaları sırasında çini parçalarına rastlanmış ancak zaviyenin özgün plan şeması için yeterli veriye ulaşılamamıştır.

Şekil 4.99. K.K.V.K.K. 05.11.2009 tarihli 42.00/4 nolu Dosyadan Ali Gav Zaviyesinde Yürütülen Kazı Çalışmalarını Sırasında Bulunan Çini Parçaları.

Bu sebeple Afyon Boyalıköy Hankahı, zaviyenin güneybatı tarafında bulunan Karatay Medresesi ve Isparta’da yer alan Atabey Ertokuş Medresesi örneklerinden yola çıkılarak restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmış ve bu projelerin 2009 yılında onaylanması ile beraber yapı bütüncül bir şekilde tamamlanmak üzere çalışmalar başlatılmıştır. Bu kapsamda zaviye 2010 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Konya Büyükşehir Belediyesi’ne restorasyon çalışmalarını yürütmesi şartıyla kiralanmıştır. Restorasyon çalışmaları sırasında 2012 yılında restorasyon revizyon projeleri ile yapının üstünün temperli cam kubbe ile örtülmesine karar verilmiş, ayrıca kuzeydoğu ve kuzeybatı odalarının üst örtü sistemi değiştirilmiştir.

Şekil 4.100. Ali Gav Zaviyesi Restitüsyon Planı (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Arşivi).

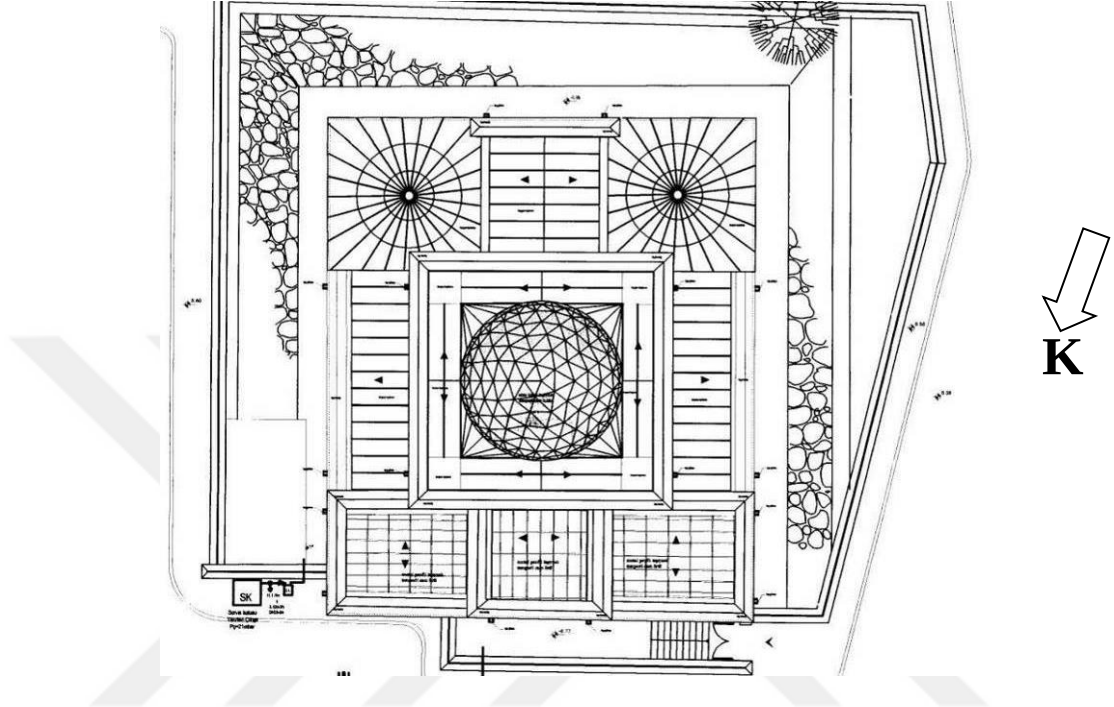
2013 yılında tamamlanan restorasyon çalışmaları ile Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından Komek bünyesinde önce geleneksel el sanatları kursu olarak hizmet vermiştir. Günümüzde ise özgün işlevine daha yakın olan darülhuffaz olarak hizmet vermektedir (Şenalp, 2019).

Günümüzdeki Durumu: Günümüzde Konya Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Komek kurs binası fonksiyonunda kullanılmaktadır. Hafızlık eğitiminin verildiği darülhuffaz birimi olarak hizmet veren yapı özgün işlevine yakın bir amaçla kullanılmaktadır.

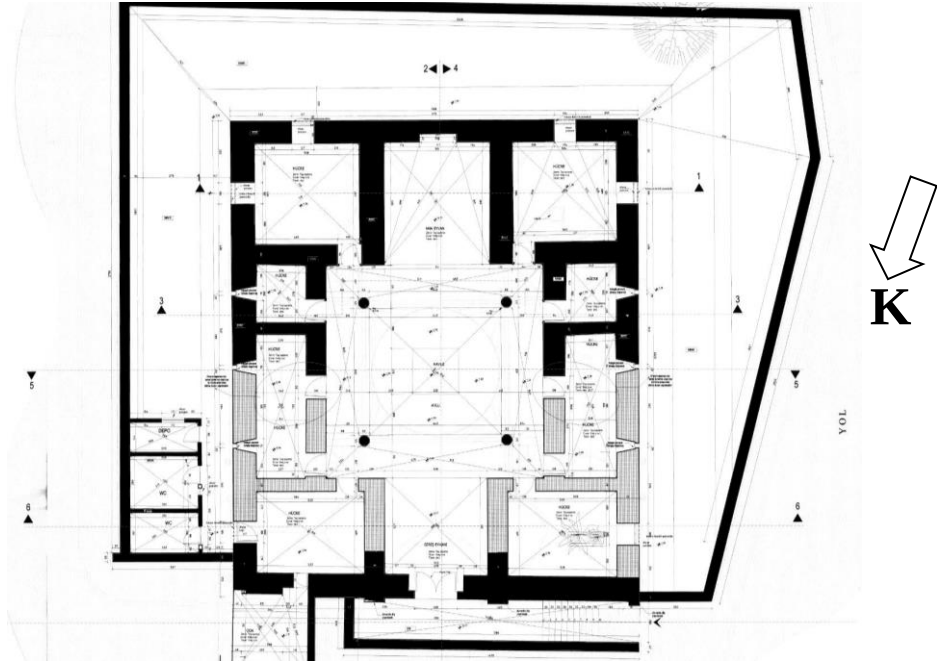
4.4.2. Ali Gav Zaviyesi Mimari ve Plan Özellikleri

Ali Gav zaviyesi plan şeması olarak merkezi avlulu ve avluya bağlı çift eyvandan oluşmaktadır. Kuzeyde giriş eyvanı, güneyde ana eyvan bulunmaktadır. Bu eyvanların yanında ve avlunun doğu ve batısında hücreler yer almaktadır. Günümüzde ana eyvanın sağında ve solunda tuğla kubbeli iki oda, giriş eyvanının yanında üst örtüsü günümüze ulaşmadığı için ahşap tavanla geçilmiş iki oda bulunmaktadır. Doğu da 3, batı da 3 olmak üzere 6 hücre kapısı daha vardır. Fakat günümüzde sonradan yapılan

hücre odalarının arası duvar ile bölünmemiştir ve tek mekân olarak kullanılmaktadır. Zaviyeden günümüze orijinal olarak kalan mekânlar ana eyvan ve yanındaki iki odasıdır. Zaviyenin kalan kısmı yapılan kazı ve projelendirme çalışmaları sonucunda inşa edilmiştir.

Şekil 4.101. Ali Gav Zaviyesi Restorasyon Vaziyet Planı (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Arşivi).

Şekil 4.102. Ali Gav Zaviyesi Restorasyon Zemin Kat Planı (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Arşivi).

Avlu üzeri temperli camdan uzay kafes sistemli kubbe ile örtülüdür (Şekil 4.103). Kubbeye geçişte Türk üçgenleri kullanılmış olup kubbeyi 4 adet taş sütun taşımaktadır. Taş sütunlar birbirine ahşap hatıllar ile bağlanmıştır. Taş sütunlar arası avlu ölçüleri 645x625 cm'dir. Avlu, yanlarda bulunan revaklardan bir basamak aşağıdadır. Ortasında 225x225 cm ölçülerinde kare bir taş havuz vardır. Avlu zemini taş kaplamadır.

Avlunun 4 yanında eyvanlara ve hücrelere geçişi sağlayan revaklar bulunmaktadır. 4 tarafı eşit ve 210 cm genişliğindedir. Üzerleri sivri tuğla tonoz örtülüdür. Revakların köşe birleşimleri çapraz tonozdur. Revakların hücre odalarına bakan duvarlarının kapı üst hatılına kadar olan kısmı düzgün kesme taştandır. Kapı üstü kısımlarda alçı pencere etrafı tuğladan, geri kalan duvar tonozu kadar sıralı moloz taştandır. Kapı ve pencere üstlerinde ahşap hatıl dönmektedir.

Şekil 4.103. Ali Gav Zaviyesi Avlu Üst Örtü.

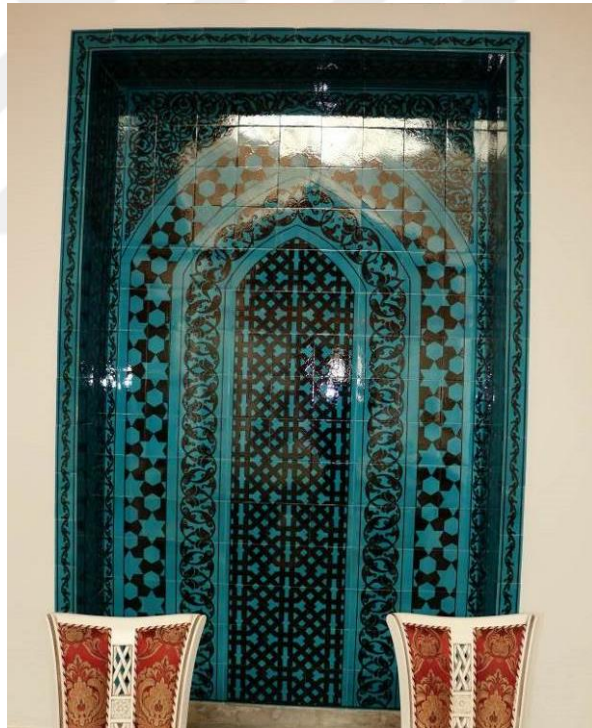
Şekil 4.104. Ali Gav Zaviyesi Avludan Güney Eyvana Bakış.

Avlunun güneyinde ana eyvan ve köşe odalarına açılan 2 kapı mevcuttur. Doğusunda ve batısında birbirine paralel üçerden altı hücre kapısı yer almaktadır. Kuzeyinde ise güney eyvana paralel bir giriş eyvanı ve 2 köşe oda kapısı yer almaktadır. Oda kapıları ahşap kapı olup üstlerindeki pencereler alçı şebekelidir.

Avludan güney eyvanına bir basamak kot farkı ile çıkılmaktadır. Eyvan 515x605 cm ebatlarında kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Eyvanın güney duvarında çini kaplı mihrap bulunmaktadır. Mihrap duvar içerisine 40 cm girinti yapmış 175 cm genişliğinde dikdörtgen formdadır. Eyvan duvarları sıvalı ve boyalıdır. Zemini taş kaplama olup üst örtüsü tuğla sivri tonozdur (Şekil 4.105).

Şekil 4.105. Ali Gav Zaviyesi Avludan Güney Eyvan Tonozu.

Şekil 4.106. Ali Gav Zaviyesi Avludan Güney Eyvan Mihrabı.

Güney eyvanın batısında bulunan köşe odası 500x500 cm ölçülerinde kare planlıdır. Odanın güney ve batı duvarında 105 cm genişliğinde ahşap pencereleri vardır. Pencerelerin üzerinde alçı şebekeli aydınlatma penceresi yer alır. Türk üçgenlerinin bulunduğu kotta küçük ahşap tepe pencereleri vardır. Odanın duvarları sıvalı ve boyalıdır. Pencere üstlerinde tuğla kemer vardır. Üst örtüsü Türk üçgenleri ile geçilmiş

tuğla kubbedir (Şekil 4.107). Zemini taş kaplamadır. Bu odada yapılan kazı çalışmalarında tandır olduğu tespit edilmiştir. Bu mekân geçmişte aşevi olarak kullanılmış, günümüzde ise müdür odası olarak kullanılmaktadır.

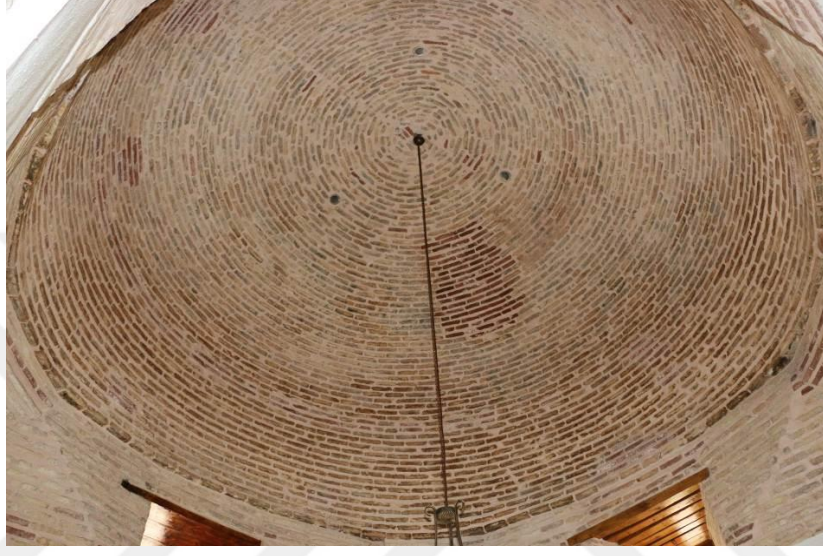
Şekil 4.107. Ali Gav Zaviyesi Güneybatı Odası Kubbe.

Şekil 4.108. Ali Gav Zaviyesi Güneybatı Odası.

Yapının güneydoğu odası, güneybatı odası ile simetrik yapılmıştır. Birbirlerinin simetriği olacak şekilde yapılmıştır. Güneydoğu odası, 508x495 cm ölçülerinde kare planlıdır. Odanın güneyinde ve doğusunda olmak üzere benzer özellikte 105 cm genişliğinde 2 penceresi mevcuttur. Bu pencerelerin üzerinde alçı şebekeli aydınlatma

penceresi onunda üzerinde küçük ahşap tepe pencereleri yer almaktadır. Odanın duvarları sıvalı ve boyalıdır, fakat alçı pencere üstleri tuğla kemerlidir. Zemini taş kaplamadır. Üst örtüsü Türk üçgenleri ile geçilmiş tuğla kubbedir (Şekil 4.109). Geçmişte bu odanın şeyh odası olarak kullanılması muhtemeldir. 19. yüzyılın sonlarında mescit olarak kullanılan oda günümüzde ise toplantı odası olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.109. Ali Gav Zaviyesi Güneydoğu Odası Kubbesi.

Şekil 4.110. Ali Gav Zaviyesi Güneydoğu Odası.

Yapının girişinin bulunduğu kuzey eyvanı revaklı kısımdan bir basamak yüksekliktedir. Eyvan 500x480 cm genişliğinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Eyvanın kuzey duvarında yapıya giriş kapısı bulunmaktadır. Kapı 205 cm genişliğinde

Çift kanatlı tablalı ahşap kapıdır. Eyvanın duvarları sıvalı ve boyalıdır. Zemini taş kaplamadır. Üst örtüsü tuğla sivri tonozdur.

Şekil 4.111. Ali Gav Zaviyesi Kuzey Giriş Eyvanı.

Kuzey eyvanının yanında bulunan kuzeybatı köşe odası 528x415 cm ölçülerinde doğu-batı yönünde dikdörtgen planlıdır. Odanın batı duvarında 105 cm genişliğinde ahşap bir pencere yer almaktadır. Pencere üstünde alçı şebekeli aydınlatma penceresi vardır. Alçı pencere etrafında tuğla kemerlidir. Odanın içerisinde taş kaideli mermer bir mezar yer almaktadır. Konyalı (1964)'nın aktardığına göre mezar taşının başlığı Bektaşî serpuşudur (Şekil 4.112). Mezarın herhangi bir sandukası yoktur. Mezar doğu-batı yönünde 187x70 cm boyutlarındadır. Mezarda yatan kişi Ali Kemter Dede olarak bilinen bir zattır. Odanın zemini taş kaplama, duvarları sıvalı ve boyalıdır. Tavanı ahşap çıtalıdır.

Şekil 4.112. Ali Gav Zaviyesi Kuzeybatı Odası.

Yapının kuzeyinde bulunan bir diğer köşe olası olan kuzeydoğu köşe odası 525x405 cm ölçülerindedir. Odaya güneyinde bulunan ahşap bir kapı ile girilmektedir. Odanın doğu duvarında 105 cm genişliğinde ahşap bir kapı bulunmaktadır (Şekil 4.113). Bu kapı bahçeye açılmaktadır ayrıca müstemilata doğrudan erişim sağlamaktadır. Kapının üstünde alçı şebekeli aydınlatma penceresi vardır. Alçı pencere etrafı tuğla kemerlidir. Odanın duvarları sıvalı ve boyalıdır. Zemini taş kaplamadır. Tavanı ise ahşap çıtalıdır. Günümüzde bu oda yönetim birimi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.113. Ali Gav Zaviyesi Kuzeydoğu Odası Bahçeye Açılır Kapı.

Zaviyenin batı hücre odaları günümüzde kadın darülhuffazı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.114). Kuzeyde bulunan oda 240x285 cm boyutlarındadır. Oda, bir adet mazgal ahşap pencere ile aydınlatılmaktadır. Odanın zemini taş, duvarları sıvalı ve boyalıdır. Üst örtüsü tuğla tonozdur.

Şekil 4.114. Ali Gav Zaviyesi Batıda Bulunan Küçük Hücre Odası.

Diğer kadın darülhuffaz odası olan hücreye açılır 2 kapı bulunmaktadır (Şekil 4.115). Odaya güneyde yer alan kapıdan giriş sağlanmakta olup kuzeyde bulunan kapı kapatılmış ve önüne seyyar dolap konularak niş olarak kullanılmaktadır. Oda, 2 adet ahşap mazgal pencere ile aydınlatılmaktadır. Oda 250x700 cm boyutlarındadır. Zemini taş kaplama olup duvarları sıvalı ve boyalıdır. Tavanı tuğla tonozdur.

Şekil 4.115. Ali Gav Zaviyesi Batıda Bulunan Büyük Hücre Odası.

Zaviyenin doğusunda da benzer mimari özelliklere sahip 2 adet hücre bulunmaktadır. Bu hücrelerden güneyde yer alan, günümüzde mescit olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.116). 240x 280 cm ebatlarındaki odayı ahşap mazgal bir pencere aydınlatmaktadır. Odaya sonradan seyyar bir ahşap mihrap eklenmiştir. Odanın zemini taş, duvarları sıvalı ve boyalıdır. Tavanı ise tuğla tonozdur.

Şekil 4.116. Ali Gav Zaviyesi Mescit Olarak Kullanılan Hücre.

Doğuda bulunan büyük hücre odası ise günümüzde erkek darülhuffaz olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.117). Odada 2 kapı bulunmaktadır. Odanın kuzeyindeki kapı günümüzde kullanılmamaktadır. Hücreyi, 2 adet ahşap doğramalı mazgal pencere aydınlatmaktadır. Diğer odalarda olduğu gibi bu odanın da zemini taş, duvarları sıvalı ve boyalıdır. Üst örtüsü ise tuğla tonozdur.

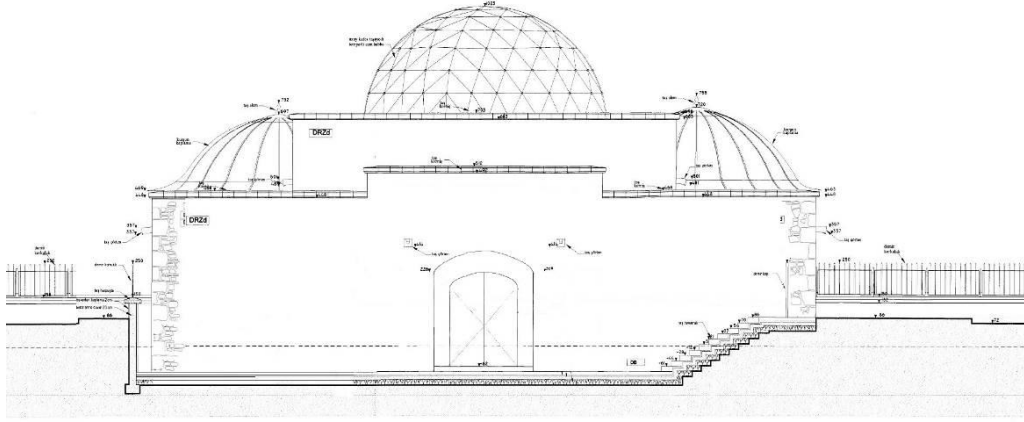

Şekil 4.117. Ali Gav Zaviyesi Erkek Darülhuffaz Olarak Kullanılan Hücre.

4.4.3. Ali Gav Zaviyesi Cephe Özellikleri

Şekil 4.118. Ali Gav Zaviyesi Kuzey Cephesi.

Şekil 4.119. Ali Gav Zaviyesi Kuzey Cephe Görünüş (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB arşivinden yararlanarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Ali Gav Zaviyesinin giriş cephesi olarak kullanılan kuzey cephesi 1980 cm uzunluğundadır. Kuzey eyvanın sivri tonozla örtülmesi sebebiyle bulunduğu bölge yükseltilerek cepheye hareketlilik sağlanmıştır. Zemin kotundan 695 cm yükselen eyvan duvarının iki yanında kuzeydoğu ve kuzeybatı köşe odaları yer almaktadır. Moloz taş örgülü cephenin köşelerine kesme taşlar yerleştirilmiştir. Cephe duvarları üzerine taş harpuşa yapılmıştır. Zaviyeye giriş, kuzey eyvanın önünde 205x290 cm ölçülerinde çift kanatlı, kesme taş söveli kemerli kapı ile sağlanır (Şekil 4.120). Kapı zemin kotundan

15 cm taş eşikle yükseltilmiştir. Giriş kapısının üzerinde sağda ve solda olmak üzere üst kotu zemin kotundan 555 cm yüksekte 430 cm mesafeyle iki adet taş çörten bulunmaktadır.

Şekil 4.120. Ali Gav Zaviyesi Kuzey Cephe Giriş Kapısı.

Zaviyenin bahçesi, çevresinde yapılan iskan ve yol faaliyetleri sonucunda günümüzde yol kotundan 160 cm aşağıda kalmıştır (Şekil 4.121). Bu sebeple zaviyenin bahçe kotuna kuzeybatı köşesine yapılan 10 basamaklı taş merdiven ile inilir. Kuzey cephenin önünde yer alan bölüm bahçe duvarına kadar taş kaplamadır.

Şekil 4.121. Ali Gav Zaviyesi Kuzey Cephede Yer Alan Taş Merdiven.

Yapının kazı izlerini ifade etmek amacıyla cephenin batısında taş ile hareketlilik sağlanmıştır. Ayrıca cephenin doğu bölümünde de kazılarda ortaya çıkan duvar kalıntısı ile devşirme taşlar sergilenmektedir.

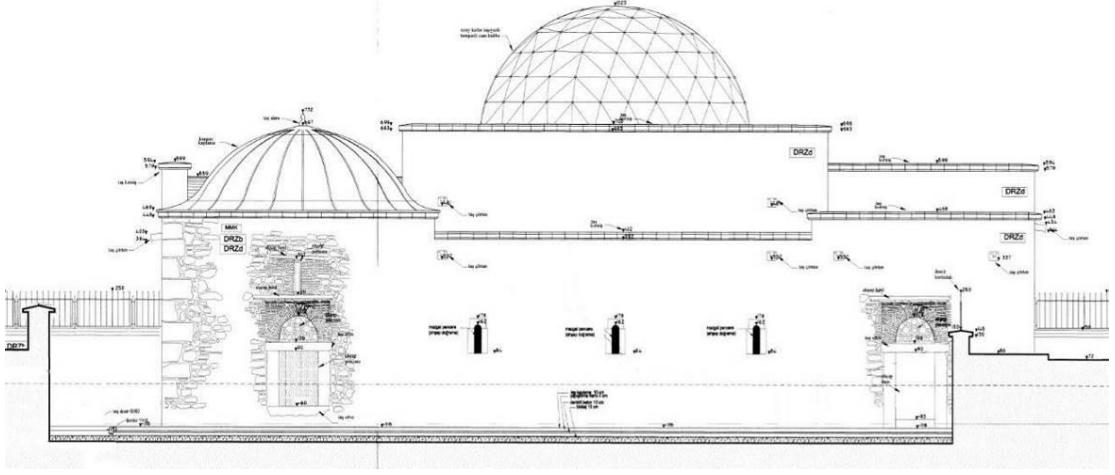
Şekil 4.122. Ali Gav Zaviyesi Kuzey Cephede Yapının Kalıntı İzleri.

Şekil 4.123. Ali Gav Zaviyesi Kuzey Cephede Yapının Kalıntı İzleri.

Şekil 4.124. Ali Gav Zaviyesi Doğu Cephesi.

Şekil 4.125. Ali Gav Zaviyesi Doğu Cephe Görünüş (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB arşivinden yararlanarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Zaviyenin doğu cephesinde moloz taş örgü, aydınlatma ve mazgal pencerelerin çevresinde ise tuğla örgü kullanılmıştır. Cephenin köşelerine kesme taşlar yerleştirilmiştir. Duvarların üzerinde ise taş harpuşa yer almaktadır.

Cephenin uzunluğu 2340 cm'dir. Cephenin solunda yer alan güneydoğu köşe odası, sağında yer alan kuzeydoğu köşe odası duvarları yükseltilerek cepheye hareketlilik getirilmiştir. Ayrıca hücre odalarının arkasında yer alan temperli camlı geodezik kubbenin oturduğu kasnak yükseltilerek bu hareketlilik desteklenmiştir (Şekil 4.126). Köşe odalarının duvarları zemin kotundan 565 cm yükseltilmiştir, hücre odalarının duvarı ise 510 cm'dir. Temperli camlı geodezik kubbenin üst kotu ise 1120 cm yüksekliktedir. Cephenin solunda yer alan köşe odasının kubbesi kurşun ile örtülmüştür ve zemin kotundan 810 cm yüksekliktedir.

Cephenin solunda yer alan güneydoğu köşe odasının 105x150 cm ölçülerinde açılır ahşap penceresi bulunmaktadır. Pencerenin 4 tarafında tek parça halinde taş söve geçmektedir. Pencere lokmalı demir korkulukludur. Üstünde tuğla kemer örgülü alçı şebekeli ahşap aydınlatma penceresi vardır. Onun da üzerinde tuğla kemerden ahşap hatilla ayrılan 10x80 cm ölçülerinde tepe penceresi mevcuttur. Tepe penceresinin üzeri ahşap hatıldır. Doğu hücre odalarına ait olan duvarda 3 adet 20x80 cm ölçülerinde ahşap mazgal pencere yer alır. Pencerenin üzeri ve iki yanı taş söve ile desteklenmiştir. Cephenin sağında bulunan kuzeydoğu köşe odasının duvarında 105x200 cm ölçülerinde ahşap kapı bulunmaktadır. Üzerinde alçı şebekeli aydınlatma penceresi vardır. Onun da üzeri ahşap hatıllarla desteklenen tuğla kemer örgülüdür.

Cephede ikisi doğu hücre odalarının duvarında ikisi ise kuzeydoğu köşe odasının duvarında olmak üzere dört adet taş çörten bulunmaktadır. Ayrıca cephenin gerisinde yer alan moloz taş örgülü kasnakta iki adet taş çörten daha mevcuttur.

Şekil 4.126. Ali Gav Zaviyesi Doğu Cephesi Taş Çörtenler ile Geodezik Temperli Cam Kubbe.

Doğu cephede, restorasyon projesi ile yenilenmiş 1996 yılında yapıya eklenen muhdes müştemilat bulunmaktadır. Muhdes müştemilatın üst kotu bahçe duvarının altında kaldığı için dışarıdan algılanmamaktadır.

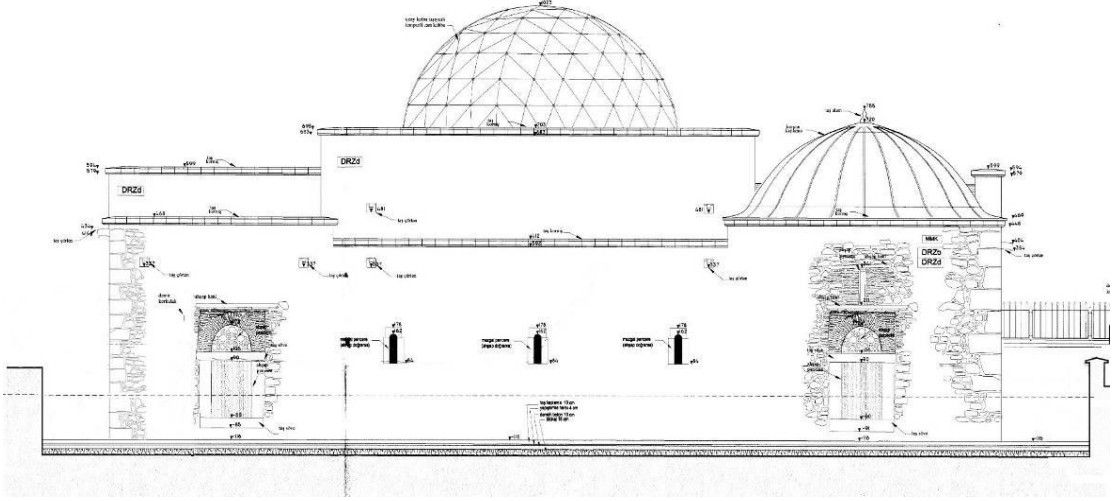
Doğu cephenin zemini 130 cm taş tretuvar kaplama ve kaplamanın sonunda oluklu taş bordür ile toprak zeminden ayrılmıştır. Taş bordürden bahçe duvarına kadar olan kısım ise çim ile yeşillendirilmiştir (Şekil 4.127).

Şekil 4.127. Ali Gav Zaviyesi Doğu Cephesi Bahçesi.

Şekil 4.128. Ali Gav Zaviyesi Batı Cephesi.

Şekil 4.129. Ali Gav Zaviyesi Batı Cephe Görünüş (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB arşivinden yararlanarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Zaviyenin batı cephesinin uzunluğu 2340 cm'dir. Doğu cephe ile benzer mimari özellikler gösteren batı cephe moloz taş örgülüdür. Cephede aydınlatma ve mazgal pencerelerin çevresinde ise tuğla örgü kullanılmıştır. Köşelerine kesme taşlar yerleştirilmiştir. Duvarların üzerinde ise taş harpuşa yer almaktadır. Köşe odaları zemin kotundan 565 cm yükseltilmiştir, hücre odalarının duvarı ise 510 cm'dir. Batı cephede doğu cepheden farklı olarak herhangi bir giriş kapısı yoktur. Cephenin sağında ve solunda yer alan kuzeybatı ve güneybatı köşe odalarının 105x150 cm ölçülerinde ahşap penceresi mevcuttur. Pencerelelerin etrafı tek parça halinde taş sövelidir. Pencereleler lokmalı demir parmaklıdır. Pencerelelerin üstünde tuğla kemer örgülü alçı şebekeli ahşap aydınlatma penceresi yer alır. Onun üzerinde tuğla kemerden ahşap hatilla ayrılan 10x80 cm ölçülerinde tepe penceresi bulunmaktadır. Doğu cephede olduğu gibi cephede 3 adet 20x80 cm ölçülerinde ahşap mazgal pencere yer alır. Üzeri ve iki yanı taş söve ile desteklenmiştir.

Cephede ikisi batı hücre odalarının duvarında, ikisi ise kuzeybatı köşe odasının duvarında dört adet taş çörten mevcuttur. Ayrıca kasnak üzerinde iki adet taş çörten daha vardır.

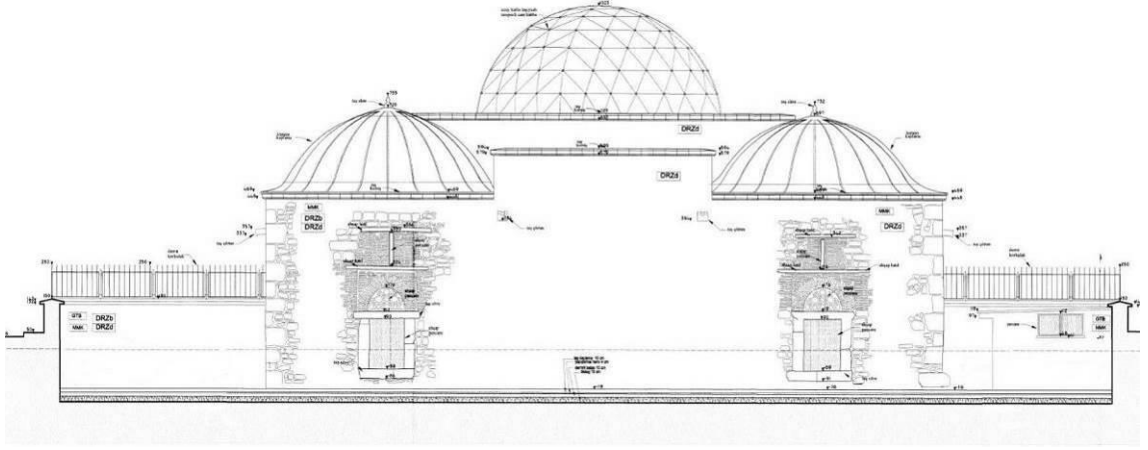
Batı cephenin zemini, doğu cephede olduğu gibi 130 cm taş tretuvar kaplama ve kaplamanın sonunda oluklu taş bordür ile toprak zeminden ayrılmıştır. Oluklu taş bordürden bahçe duvarına kadar olan kısım ise çim ile yeşillendirilmiştir.

Şekil 4.130. Ali Gav Zaviyesi Batı Cephesi Bahçesi.

Şekil 4.131. Ali Gav Zaviyesi Güney Cephesi.

Şekil 4.132. Ali Gav Zaviyesi Güney Cephe Görünüş (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB arşivinden yararlanarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Ali Gav Zaviyesinin özgün yapıya ait olarak günümüze ulaşan tek cephesi güney cephesidir. Günümüzde moloz taş örgülü olan cephenin, aydınlatma ve mazgal pencerelerin çevresinde ise tuğla örgülüdür. Köşelerine kesme taşlar yerleştirilmiştir. 2000 cm uzunluğu ile kuzey cepheden 20 cm daha uzundur. Güney eyvanın sivri tonozla örtülmesi sebebiyle eyvanın bulunduğu duvar yükseltilerek cephede hareket sağlanmıştır. Zemin kotundan 695 cm yükselen eyvan duvarının iki yanında köşe odaları yer almaktadır. Duvarların üzerinde taş harpuşa yer almaktadır. Cephede, sağ ve solunda yer alan köşe odalarının kurşun kaplı kubbeleri görünmektedir.

Köşe odalarında birer adet 105x150 cm ölçülerinde ahşap pencere bulunmaktadır. Bunlar, diğer cephelerde bulunan pencereler ile aynı mimari özellikleri göstermektedir. Cephede güney eyvan duvarının iki yanında üst kotu zemin kotundan 525 cm yüksekte iki adet taş çörten bulunmaktadır.

Güney cephenin zemini doğu ve batı cephelerde olduğu gibi 130 cm taş tretuvar kaplama ve kaplamanın sonunda oluklu taş bordür ile toprak zeminden ayrılmıştır. Oluklu taş bordürden bahçe duvarına kadar olan kısım ise çim ile yeşillendirilmiştir (Şekil 4.133). Cephenin bahçesinde bir adet devşirme taş bulunmaktadır.

Şekil 4.133. Ali Gav Zaviyesi Güney Cephesi Bahçesi.

4.5. Mevlana Âsitânesi- Birden Fazla Üslubun Gözlemlendiği Külliye Tipi Tekkeler

Şekil 4.134. Mevlana Âsitânesi (Konya Kent Bilgi Sisteminden Alınan Hava Fotoğrafı).

Mevlana Âsitânesi, bünyesinde barındırdığı birimlerle özelde Mevlevi tekkelerinde, genelde geniş kapsamlı bütün tekkelerde yer alan fonksiyonları göstermesi açısından mimarlık tarihimizde çok önemli bir konumda bulunmaktadır.

Anadolu insanlarının ortak bir manevi heyecan, neşve ve derinlik içinde oluşu, Mevlana'nın tasavvuf anlayışına ve tekkesine olan ilgiyi her geçen gün arttırmıştır. Bu sebeple Mevlana'nın eserleri çerçevesinde kurulan bu tarikat yapısı Anadolu'nun dört bir tarafına açılan Mevlevi tekkeleri ile yayılmıştır. Bu durum Mevlana'nın türbesini içinde bulunduran Konya'daki tekkeyi âsitâne konumuna yükseltmiş, Mevleviliğin merkezi tekkesi yapmıştır.

Geniş kapsamlı bu âsitânenin daha iyi anlaşılması için diğer örneklerden farklı olarak bünyesinde barındırdığı birimleri ve bu birimlerin fonksiyonları kısaca anlatılacaktır.

4.5.1 Mevlana Âsitânesi Mimari Programı

Mevlana Âsitânesi oldukça geniş bir alana yayılım gösteren çok kapsamlı bir tekke yapısıdır. Bu özelliği Anadolu'nun diğer şehirlerinde kurulan Mevlevi

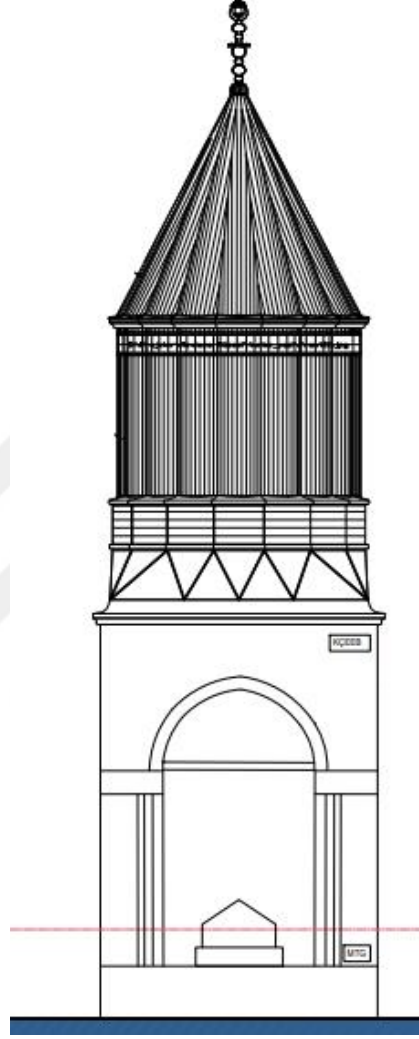
tekkelerinde de görmek mümkündür. Bu sebeple İstanbul gibi Osmanlı'nın başkenti bir şehirde yalnızca 5 Mevlevi tekkesi kurulmuştur (Tanman, 1994).

Mevlana Âsitânesi, mimari programı ve bu programın gerektirdiği bölümleri ile incelendiğinde semahane ile mescit birimlerinin birbirinden ayrılmış olması, Mevlana'nın anavatanı Horasan'da bulunan hankah yapılarında karşımıza çıkan bir üsluptur (Tanman, 1994). Ayrıca türbesinin, âsitânenin oluşumunda temel teşkil etmiş olması ve semahane, mescit gibi ibadet, ayin mekânları ile aynı yapı içinde bulunması Anadolu'da tarikatlara ait tekke yapılarında sık sık karşımıza çıkan bir durumdur. Mevlana Âsitânesi, ibadet, ziyaret, barınma, beslenme, eğitim, sosyalleşme ve temizlenme gibi tekkelerde karşılaşılan fonksiyonların kapsamlı bir şekilde çözüldüğü bir tarikat yapısıdır. Bu kapsamda görülen mekânlar ve üstlendikleri fonksiyonları şu şekilde sıralayabiliriz;

- Tarikatın pirinin gömülü olduğu türbe yapısı (Kubbe-i Hadra),
- Kendisinden sonra tekkenin başına geçen postnişinlerin ve aile efradının gömülü oldukları türbe yapısı (Kıbabü'l Aktab),
- Tekke mensupları ile muhiplerinin kabirlerinin yer aldığı hazire (Valideler Mezarlığı, Neyzenler Mezarlığı, Hamuşan Mezarlığı),
- Âsitânenin batı kapısından giriş yapılan, Bahaeddin Veled ile birlikte Horasan'dan gelen Horasan erlerinin sandukalarının yer aldığı Dahil-i Uşşak,
- Kubbe-i Hadra ile Semahane arasında kalan, dedelerin post serdikleri Post Kubbesi,
- Mevlevilere özgü mukabele-i şerif adı verilen ayinlerin icra edildiği Semahane,
- Semahanenin batı bitişiğinde yer alan bir diğer ibadet mekânı Mescit,
- Son cemaat mahalli olarak inşa edilen bölümden ayrılarak oluşturulmuş, sabah namazından sonra Kur'an-ı Kerim okunan Tilavet Odası,
- 1001 günlük çilenin çekildiği aynı zamanda âsitânenin mutfakı olarak hizmet veren Matbah-ı Şerif,
- 1001 günlük çileyi tamamlayan dervişlerin konakladığı Dedegan Hücreleri,
- Muhiplerin kullanamadığı yalnızca dedelerin ve çilesini tamamlayan dervişlerin murabeke, sohbet ve toplantı odası olarak kullandıkları Meydan-ı Şerif,
- Avluda yer alan Şadırvan, Selsebil ve Şeb-i Aruz havuzundan oluşan su mahalleri,
- Ziyaretgâh olarak hizmet veren âsitânenin avlusuna sonradan eklenen Türbeler,
- Âsitânenin kitaplarını bünyesinde barındıran Kütüphane,

-Tekke postnişinin ve ailesinin konakladığı harem ve şeyhin misafirlerini ağırladığı selamlık amacıyla da kullanılan Çelebi Konağı,

-Günümüze ulaşamayan ancak tekkenin fonksiyonlarına katkı sağlamış olan Hamam, Ahır ile eğitim müessesesi olarak hizmet veren Medrese-i Celaliye.

Şekil 4.135. Mevlana Külliyesi Kubbe-i Hadra Görünüş (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Kubbe-i Hadra: Âsitânenin günümüze ulaşan tek Selçuklu eseri yapısı olmasına karşın zaman içerisinde uğradığı değişiklikler ve onarımlar sonucu özgün mimarisi oldukça değişen Mevlana türbesi, günümüzde yapının güneyinde yer alır (Şekil 4.136). Türbenin üç tarafı açıktır ve güney duvarında niyaz penceresi bulunmaktadır. Niyaz penceresi önceden çelebi odasına bağlanırken M. 1854 yılında buraya kütüphane kurulmuştur (Anonim9, 2016). İçten yıldız tonoz dıştan dilimli gövde ve dilimli konik külah üst örtüsü, sivri kemerler ile 4 adet fil ayağına bağlanarak

taşınmaktadır. Doğusunda ve kuzeydoğusunda bir, batısında iki adet olmak üzere üzere 4 adet kubbe ile örtülü kare planlı Kıbabü'l Akrab mekânları ile kuzeyinde mukarnaslı üzerinde aydınlık feneri bulunan kubbe örtülü Post Kubbesi yer alır. Âsîtanenin merkezi olan türbe, tekkelerde görülen ziyaret fonksiyonun yerine getirildiği mekân olmakla birlikte âsîtanenin ibadet, ayin ve murakabe mekânları ile de yan yana olması tekkelerin mimari üsluplarını etkileyen muhiplerin ve müritlerin her an ölümü hatırlaması ve ölüme hazırlanması bilincini aşlamaktadır.

Şekil 4.136. Kubbe-i Hadra Dışardan Görünümü.

Dahil-i Uşşak ve Kıbabü'l Akrab: Kubbe-i Hadranın çevresinde gelişen bu bölümler Karamanoğlu Beyliği döneminde inşa edilmiştir. Kubbe-i Hadra'nın doğusuna ve kuzeydoğusuna bir, batısına iki olmak üzere dört adet üzeri kubbe örtülü kare planlı mekândan oluşan Kıbabü'l Akrab, kubbe-i Hadra ile birlikte yapının güney bölümünü oluşturmaktadır. Kıbabü'l Akrab, tekkenin postnişinlerinin ve Mevlana'nın aile efradının gömülü olduğu türbe birimidir. Batıda yer alan Kıbabü'l Akrabın kuzeyinde aynı dönemde yapılmış üzeri kubbe ile örtülü, kubbesinin kemerlerle fil ayaklarına oturduğu kare planlı Dahil-i Uşşak bölümü yer almaktadır. Dahil-i uşşak bölümü yapıya girişin sağlandığı bölüm iken daha sonra mescit ile birlikte yapılan Tilavet Odası yapıya giriş bölümü olmuştur. Dahil-i Uşşak'ın doğusunda Post Kubbesi, kuzeyinde ise mescit bölümü yer almaktadır. Dahil-i Uşşak, Bahaeddin Veled ile birlikte Konya'ya gelen Horasan erlerinin kabirlerinin bulunduğu mekândır. Aynı zamanda bu bölüm âsîtaneye

giriş bölümünde yer alması muhiplerin ve dervişlerin âsitâneye her girişte türbe mekânlarından geçmelerini sağlamaktadır.

Post Kubbesi: Mevlana'nın türbesi (Kubbe-i Hadra) ile semahane arasında yer alan bu bölüm, semahanede mukabele yapılırken tekkenin postnişini, tarikatçı dede ve mesnevihana ait üç adet post serildiği için Post Kubbesi bir diğer adıyla Huzur-ı Pir olarak adlandırılmıştır (Karpuz, 2004). Post Kubbesinin üzeri mukarnaslı kubbe ile inşa edilmiş, ortasında aydınlık feneri bulunmaktadır.

Şekil 4.137. Post Kubbesinin İçeriden Görünümü.

Semahane: Semahaneye Post Kubbesinin kuzeyinden geçiş sağlanır. Semahane Mevlevilerin asli mekânlarından birisidir. Mevlevi ayinlerinin yapıldığı semahane âsitânenin kuzeydoğu bölümünde bulunur. Kare planlı, üzeri kubbe ile örtülü Klasik Osmanlı Dönemi eseridir. Sivri kemerlerle taşınan kubbesi dört köşede ve köşelerin ortasında yer alan fil ayaklarına oturur. Kuzeyinde ve doğusunda II. Abdülhamid tarafından eklenen iki katlı mahfiller yer alır. Zemin katta yer alan mahfiller misafirler ve Mevlevi ayinlerinde musiki icra eden mutripler tarafından kullanılırken üst katta yer alan mahfiller kadınlara tahsis edilmiştir (Karpuz, 2014).

Şekil 4.138. Semahane Genel Görünümü.

Mescit: Kareye yakın dikdörtgen planlı olan mescidin üzeri kubbe ile örtülüdür. Kubbe, doğu ve güney yönlerden fil ayaklarına, kuzey ve batı yönlerden ise duvarlara oturur. Günümüzdeki semahane ile birlikte yapılan mescit semahanenin batısında, Dahil-i Uşşak bölümünün kuzeyindedir. Semahanenin kuzeybatısında yer alan kapıdan ve Dahil-i Uşşak'ın kuzeyindeki çerağ kapısından geçiş yapılabilen mescidin esas girişi batısında yer alan taç kapıdan sağlanır. Mescit bölümü yapının diğer bölümlerinden bir kademe yükseltilmiştir. Güneybatı köşesinde minareye geçişi sağlayan ahşap kapısı bulunur. Bu kapının üzerinde mesnevihan kürsüsü yer almaktadır. Güneyinde yer alan fil ayağının önünde mermer mihrabiyesi yer alır (Şekil 4.139). Batısında ise ahşap malzemeden yapılmış müezzin mahfili yer alır (Karpuz, 2004).

Şekil 4.139. Mescidin Kuzeyinden Mihrabiyeye Doğru Bakış.

Tilavet Odası: Mescit yapısına 18. yüzyılda eklenen, mescitin batısında yer alan üç kubbeli son cemaat mahalinin güneyinde bulunan Tilavet Odası kare planlı ve üzeri kubbe ile örtülüdür (Şekil 4.140). Her sabah namazından sonra Kur'an-ı Kerim okunduğu için Tilavet Odası olarak adlandırılan bu mekândan Dahil-i Uşşak bölümüne geçiş Sokullu Mehmed Paşa'nın oğlu Vezir hana Paşa tarafından M.1599'da yaptırılan gümüş kapıdan sağlanmaktadır (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015).

Şekil 4.140. Tilavet Odasının Kubbesi.

Dedegan Hücreleri: Âsitâne avlusunun kuzey ve batısını çevreleyen Dedegan Hücreleri, kare planlı kubbeli bir oda ile bu odaların önünde yer alan revaktan oluşmaktadır (Şekil 4.141). Odaların her birinde barok empire üslupta ocak ve revaklı bölüme açılan bir kapı ile biri avluya diğeri dışarı bakan ikişer pencere bulunmaktadır (Karpuz, 2004). Ayrıca her bir odanın etrafında ısıtma sağlamak için kanallar bulunmaktadır. Bu hücreler âsitâne bünyesinde Mevleviliğe özgü olan 1001 günlük çileyi tamamlayan dervişlere tahsis edilirdi.

Şekil 4.141. Dedegan Hücrelerine Genel Bakış.

Matbah-ı Şerif: Mevlevilere özgü mutfaklar olan Matbah-ı Şerifler, âsitânedede barınan dervişler ve yoksul kimseler için yemek çıkarılan bir mekân olmasının yanı sıra önemli bir ibadet ve eğitim birimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Azsöz, 2018). Matbah-ı Şerif, Mevlevi tarikatına özgü, rıza kelimesinin ebced karşılığı olan 1001 günlük çile çıkartılan âsitânenin asli mekânlarından birisidir (Azsöz, 2016). Ocak, saka postu, somathane, sema talimi ve çile çıkarılan bölümlerden oluşmaktadır (Azsöz, 2018). İlk matbah külliyesinin kuzeybatısındaki günümüzde Çelebi Konağı'nın bitişiğinde yer alan tek katlı dikdörtgen planlı kâgir binaydı. 16. yüzyıldan itibaren kullanılan Matbah-ı Şerif ise külliyesinin güneydoğusuna III. Murat tarafından M. 1584 yılında inşa edilmiş, yapılan eklemeler ve onarımlarla M.1867 yılında son halini almıştır. Kuzeybatısında Meydan-ı Şerif odası bulunurken kuzeyine açılan kapı Şeb-i Arus havuzuna bakmaktadır. Doğu bitişiğinde ise Hürrem Paşa Türbesi yer alır. Matbah batı-doğu doğrultusunda uzanan dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Matbah taş malzeme ile yığma tekniğinde yapılmış, üzeri tonoz ile örtülüdür.

Şekil 4.142. Matbah-ı Şerif ve Meydan-ı Şerif'e Batı Yönünden Bakış.

Meydan-ı Şerif: Matbah-ı Şerif'in kuzeybatı bitişiğinde, Dedegan Hücrelerinin güneybatı köşesinde yer alan Meydan-ı Şerif, dikdörtgen planlı taş malzemeye yığma tekniğinde yapılmış üzeri tonoz örtülüdür. Günümüzdeki yapı, sikkehane ve Meydan-ı Şeriften oluşan iki katlı bina yıkılarak M.1867'de inşa edilmiştir (Anonim11, 2016). Meydan-ı Şerif, dervişlerin sabah murakabesini gerçekleştirdikleri, ayrıca idari merkez olarak işlev gören birimdir. Mevlevihanelerin idari meseleleri, tayinler, aziller ve buna benzer bütün idari hususlar Meydan-ı Şerif de görüşülürdü. Meydan-ı Şerif'e sabah namazından sonra dervişler ve dedeler sırasıyla gelerek duvar önüne dizilerek oturur, en son şeyh gelerek giriş kapısının karşısında yer alan postuna otururdu. Bir tepsi içinde gelen çörekler yenir ardından kahve içilerek murakabeye girilirdi. Murakabeden sonra dervişler Meydan-ı Şeriften ayrılır, tekkenin dedeleri ile şeyh toplantı gerçekleştirirdi (Azsöz, 2018).

Çelebi Konağı: Külliye'nin kuzeybatısında yer alan Çelebi Konağı tek katlı, dikdörtgen plan şemasına sahip bir yapıdır. İç sofaya açılan odalardan oluşmaktadır. Âsitâne postnişinin konakladığı bu yapı aynı zamanda şeyhin Cuma ve bayram günleri misafirlerini ağırladığı selamlık birimi olarak da hizmet vermektedir (Küçükdağ, 2020).

Şekil 4.143. Çelebi Konağı Güney Cephesi.

Türbeler: Âsitâne bünyesinde 6 adet Türbe yapısı mevcuttur. Bunlar yapım tarihlerine göre şu şekildedir;

-Eflaki Dede Türbesi, M.1361 yılında ölen Ahmet Eflaki Dede için yaptırılan türbe âsitânenin doğusunda yer alır.

-Hürrem Paşa Türbesi, Matbah-ı Şerif'in doğu duvarına bitişiktir. Sekizgen planlı türbe M.1528 yılında Hürrem Paşa için inşa edilmiştir (Karpuz, 2014).

-Mehmet Bey Türbesi, âsitânenin güneydoğu bölümünde hazire alanında yer alan türbe, M. 1534 yılında Çoban Mustafa Paşa'nın oğlu Mehmet Bey için yaptırılmıştır (Küçükdağ, 2020). Kare planlı üzeri kubbe ile örtülü, kubbenin oturduğu sivri kemerlerin 4 köşeden sütunlarla taşındığı baldeken bir türbe yapısıdır.

-Hasan Paşa Türbesi, günümüzde ihtisas kütüphanesinin batı bitişiğinde, âsitânenin güney duvarına bitişik sekizgen planlı üzeri kubbe ile örtülü türbe M.1573 tarihinde Hasan Paşa adına inşa edilmiştir (Karpuz, 2014).

-Sinan Paşa Türbesi, âsitânenin güneybatısında, Fatma Hatun Türbesi'nin güneyinde yer alan sekizgen planlı üzeri kubbe ile örtülü türbe yapısı M.1574 yılında Sinan paşa için yaptırılmıştır (Küçükdağ, 2020).

-Fatma Hatun Türbesi, Sinan Paşa Türbesinin kuzeyinde sekizgen planlı üzeri kubbe ile örtülü türbe yapısı, M.1586'da vefat eden Karaman Beylerbeyi Murat Paşa'nın kızı Fatma Hatun adına inşa edilmiştir (Küçükdağ, 2020).

Şekil 4.144. Sinan Paşa Türbesi Güney Cepheden Görünüm.

Kütüphane: Postnişin Mehmed Said Hemdem Çelebi tarafından M.1854 yılında yaptırılmıştır. Günümüzdeki kütüphane, âsitânenin niyaz penceresine bitişik olan çelebi dairesini de içine alarak M.1919 yılında kurulmuştur (Karpuz, 2004).

Hazire: Âsitânenin bünyesinde üç adet mezarlık bulunmaktadır. Valideler Mezarlığı, âsitânenin kuzeyinde yer alır. Neyzenler mezarlığı ise âsitânenin batı avlusunda şadırvanın güneyindedir (Şekil 4.145). Hamuşan mezarlığı âsitânenin güney bahçesinde yer almaktadır.

Şekil 4.145. Valideler Mezarlığı ile Neyzenler Mezarlığı Genel Görünüm.

Su Yapıları: Külliye'nin avlusunda 3 adet su yapısı bulunmaktadır. Şadırvan, mescidin son cemaat mahalinin önünde yer alır. 16 dilimli, revaklı ve üzeri kûlah ile örtülü şadırvan 1984 yılında Prof. Dr. Yılmaz Önge tarafından yeniden inşa edilmiştir (Karpuz, 2014). Selsebil ise postnişin Mehmed Said Hemdem Çelebi tarafından M.1859-60 yılında niyaz penceresinin karşısında güney ihata duvarının iç kısmına yaptırılmış, 1959'da âsitânenin kuzeybatısında bulunan derviş hücrelerinin önüne taşınmıştır. Kenarları kesme taştan yapılan selsebilin mermer aynalığı roma dönemine aittir (Karpuz, 2004). Şeb-i Arus havuzu iç içe geçmiş iki altıgendenden oluşmuş ve mermerden inşa edilmiştir. Ejder başlı mermer bir su oluğu bulunan havuz, Matbah- 1 Şerif'in kuzeyinde yer almaktadır.

Şekil 4.146. Avluda Yer Alan Selsebil, Şadırvan ve Şeb-i Arus Havuzu.

Âsitânenin Kapıları: Âsitânenin avlusuna doğu yönden Küstahan kapısı, batı yönden Dervişan kapısı, kuzey yönden Çelebiyan kapısı ve güney yönden Hamuşan kapısı ile 4 yönden de giriş sağlanmaktadır.

Şekil 4.147. Âsitâneye Batı Yönünden Giriş Sağlayan Dervişan Kapısı.

4.5.2. Mevlana Âsitânesi Mimari İncelemesi

İncelenme Tarihi: 26.10.2021

Bulunduğu Konum: Aziziye Mahallesi, Müze Alanı Caddesi, Karatay/Konya.

Ada Parsel Bilgisi: 30 ada 1 parselde yer almaktadır.

Banisi: Külliye farklı dönemlerde inşa edildiği için tek bir banisi bulunmamaktadır. İlk olarak Alaeddin Keykubad döneminde şehrin surların dışında yer alan, sultana ait bir gül bahçesinin Mevlana'nın babası Bahaeddin Veled'e bağışlanması ile külliye'nin temelleri atılmıştır (Karpuz, 2014). Külliye bünyesinde kurulan ilk yapı olan Mevlana'nın babası Bahaeddin Veled'in türbesinin ve türbeyle beraber kurulan ancak günümüze ulaşmayan tekkenin banisi Alaeddin Keykudab'ın atabeyi Bedrettin Gühertaş'tır (Konyalı, 1964). Daha sonra Mevlana Celaleddin Rumi'nin vefatı ile H.672/M.1274 tarihinde tamamlanan türbenin banisi ise Selçuklu saltanat naibi Müinüddin Süleyman Pervane ile karısı Gürcü Hatun olduğu düşünülmektedir (Kesik, 2006). Türbenin üzerinde yer alan ve günümüze ulaşan külahlı Kubbe-i Hadra, Karamanoğlu hükümdarı Alaeddin Ali Bey (M.1361-1398) tarafından yaptırılmıştır (Konyalı, 1964). Türbenin etrafında teşekkül eden üzeri kubbe ile örtülü Kıbabü'l

Aktab, Dahil-i Uşşak ve post kubbesi de Karamanoğlu Beyliği dönemine aittir. Osmanlı döneminde yapılan semahane, M.1461-M.1474 Anadolu Beylerbeyliği görevinde iken Sadrazam Gedik Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır (Küçükdağ, 2020). Daha sonra yıkılan semahane, günümüze ulaşan mescit ve minare ile birlikte Kanuni Sultan Süleyman tarafından inşa edilmiştir (Karpuz, 2004). Tekkenin batısında bulunan 18 hücreli derviş odalarının banisi Kanuni Sultan Süleyman ile III. Murat Han'dır (Küçükdağ, 2020). M.1333 tarihinde Konya'yı ziyaret eden meşhur seyyah İbn Battuta'nın eserinde türbenin etrafında oluşan dergâha gelen misafirler ve yoksul kimseler için yemek çıktığını belirtmesi âsitânenin bünyesinde mutfak olduğu göstermektedir (Altıntaş, 2019). Günümüze ulaşan mutfak, Mevlevilikteki adıyla Matbah-ı Şerif ise III. Murat tarafından M.1584 yılında yaptırılmıştır. Matbah-ı Şerif'in kuzeybatı bitişiğinde yer alan Meydan-ı Şerif odası, günümüze ulaşan haliyle M.1867 yılında Sadrettin Çelebi'nin başvurusu üzerine Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılmıştır. Avluda yer alan şadırvanın üzerine kurulduğu çeşme, Sultan Veled adına H.690/M.1291 tarihinde Emir Mehmed Söğürcü tarafından yaptırılmış, Germiyanlı Yakup Bey tarafından Sultan Veled'e H.707/M.1307'de mermer havuz hediye edilmiştir (Özönder, 1987). Günümüze ulaşan şadırvan M.1517 yılında Osmanlı hükümdarı I. Selim tarafından Mısır seferi dönüşünde yaptırılmıştır (Anonim11, 2016). Bir diğer su yapısı olan Selsebil ile günümüze ulaşan kütüphane, M.1815-M.1858 tarihlerinde âsitânenin postnişini olan Mehmed Said Hemdem Çelebi tarafından yaptırılmıştır (Anonim9, Anonim12, 2016). H.934/M.1527 yılında Sadrazam İbrahim Paşa tarafından avluya Matbah-ı Şerif'in doğu bitişiğine Hürrem Paşa Türbesi yaptırılmıştır (Özönder, 1987). Âsitânenin haremî olan Çelebi Konağının banisi Kanuni Sultan Süleyman'dır (Konyalı, 1964). Çelebi Konağı ise yapılan müdahaleler sonucu H.1285/M.1868 tarihinde günümüzdeki halini almıştır (Özönder, 1987). Günümüze ulaşmayan yapılardan olan Medrese-i Celaliye, derviş hücrelerinin batı bitişiğine III. Murat tarafından M.1584 yılında yaptırılmıştır (Küçükdağ, 2020). Âsitâneye en son II. Abdülhamit tarafından M.1887 yılında mahfiller eklenmiş, oluşan yükü taşımak için mescit ve semahanenin, semahane ile Kıbabü'l Aktabın birleştiği duvara kalın payandalarla destek verilmiştir (Ceray Mimarlık, 2008). Bunlar dışında külliyenin bünyesinde yer alan yapıların banileri bilinmemektedir.

Mimarı: Tahmini olarak H.672/M.1274 yılının Temmuz ayında tamamlandığı düşünülen Mevlana'nın türbesinin mimarı Bedrettin Tebrizi'dir (Atçeken, 1998). Âsitâne bünyesinde yer alan diğer yapıların mimarları bilinmemektedir. Küçükdağ

(2020)'ın aktardığına göre Kanuni Sultan Süleyman döneminde inşa edilen semahane ve mescit bölümünün mimarı Mimar Sinan'dır.

Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlığı döneminde M.1558 yılında Konya'ya gönderilen II. Selim'in babasının emriyle Mevlana Âsitânesi batısına yaptırdığı Sultan Selim Camii ve Külliyesi'nin de Mimar Sinan'a atfedilmesi, aynı dönemde âsitâneye eklenen semahane ve mescidin Mimar Sinan tarafından inşa edildiği hipotezini desteklese de bu konuda herhangi bir kanıt bulunmamaktadır.

İnşa Edildiği Yıl/Dönem: Bahaeddin Veled'in M.1231 tarihinde vefatından sonra türbesinin çevresinde tekkenin temelleri atılmaya başlanmış, Mevlana Celaleddin Rumi hayatta iken yolculara, misafirlere ve yoksullara yemek verilen bir tekke yapısı haline gelmiştir. Ancak bu yapı günümüze ulaşmamıştır. Âsitânenin günümüze ulaşan yapıları ise Selçuklu Döneminde inşa edilmeye başlanmış, Karamanoğlu Beyliği ve Osmanlı Devleti döneminde yapılan eklerle gelişmeye devam etmiştir. Bu sebeple âsitâne'de belirgin bir dönemin izi bulunmamaktadır.

Tescil Durumu/Tarihi: 13.11.1982, A-3861 sayılı kurul kararı ile tescil edilmiştir.

Kitabesi: Günümüzde Mevlana Müzesinin bünyesinde muhtelif bölümlerde kitabeler bulunmaktadır. Bu kitabeler çoğunlukla II. Mahmud döneminde yapılan geniş çaplı onarımlar neticesinde yapıya eklenmiş kitabelerdir. Türbe yapılarında bulunan kitabeler ise türbenin yapıldığı yılları göstermektedir.

Tilavet Odasının üzerinde yer alan kitabe, yapının 1927 yılında Müzeye dönüştürülmesi ile eklenmiştir (Şekil 4.148). Kitabe enine dikdörtgen şemada, kufi hatla yazılmış altın varaklı işlemeye sahiptir. Rumi yapraklar ile süslenmiştir. Kitabenin sol alt kısmında Muhammed Yusuf imzası bulunmaktadır. Sağ ve sol alt köşesinde tarihler yazılıdır. Kitabenin üzerinde Sultan II. Mahmud dönemine ait tuğra bulunmaktadır (Kunt, Soy, 2021).

Şekil 4.148. Tilavet Odasına Giriş Kapısının Üzerindeki Kitabe.

Kitabe Metni;

قونية آثار عتيقه موزه سی
۱۳۴۵۱۹۲۶

Kitabenin Okunuşu;

“Konya Asar-ı Atika Müzesi

1345 1926” (Kunt, Soy, 2020).

Kunt, Soy (2020) aktardığına göre yapıda bulunan diğer kitabeler şu şekildedir;

- Son cemaat mahfilinde bulunan, kemerin kilit taşı üzerinde yer alan daire şeklinde kitabe. Kitabede hicri 1307 senesinin muharrem ayına ait tarih yazılıdır.
- Son cemaat mahallinin beden duvarında bulunan taş üzerine işli bir diğer kitabede ise Rebiul evvel sene 1337 tarihi yazmaktadır.
- Dervişan kapısının üzerinde bulunan II. Mahmud’a ait tuğra ile birlikte mermer bir kitabe yer almaktadır. 3 satırdan ve 6 panodan oluşan kitabeden III. Murad Han tarafından derviş hücreleri bölümünün yaptırıldığı anlaşılmaktadır.
- Hamuşan kapısı üzerinde de yine II. Mahmud’a ait mermer üzerine varaklı tuğra bulunmaktadır.

- Niyaz pencersinin sağında bulunan kitabe dikdörtgen mermer bir platform üzerine geoit formu talik hatla yazılmıştır. Kitabede II. Mahmud'un tuğrası ile birlikte 1250/1834 tarihleri yer almaktadır. Kitabenin iki yanında ise mimar ve usta isimleri yazmaktadır.
- Fatma Hatun Türbesine ait kitabe mermer üzerine talik hatla 2 satır ve 8 panodan oluşmaktadır. Kitabede Karaman Beylerbeyi Murad Paşa'nın ölen kızı Fatma Hatun için 994/1585 yılında yapıldığı yazmaktadır.
- Hasan Paşa Türbesine ait kitabe mermer üzerine talik hat ile yazılmış ve 2 satır ve 4 panodan oluşmaktadır. Kitabede yazana göre Karaman Beylerbeyi Hasan Paşa için 981/1573 yılında yapılmıştır.
- Hürrem Paşa Türbesine ait kitabe mermer üzerine sülüs ile 2 satırdan oluşmaktadır. Kitabeye göre Karaman Beylerbeyi Hürrem Paşa için 934/1528 tarihinde Sadrazam İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır.
- Sinan Paşa Türbesine ait kitabe birer pano halinde ikiye bölünmüş, panoların içi dikey ve yatay silmelerle 4 panoya ayrılmıştır. Ortadaki hücrelerde ise "Tarihü'l vefat" ve "Tarihü'l bina" yazılmıştır. Sağdaki 2 satır mısra paşanın ölüm tarihini, soldaki 2 mısra ise türbenin yapılış tarihini anlatmaktadır.
- Şadırvanda bulunan mermer kitabe iki ayrı pano halinde yazılmıştır. Üst kısımda bulunan kitabede 3 satır 6 panodan oluşmaktadır. Alt kısımda bulunan kitabede 3 satır 6 panodan oluşmaktadır. Üstteki kitabeden anlaşıldığı üzere 1285 senesinde Beyazid oğlu Sultan Selim tarafından yaptırılmıştır. 2. Kitabeden anlaşıldığı üzere de Abdülaziz Han şadırvanı tamir ettirmiştir.
- Mevlana Dergâhının batı duvarı üzerinde yer alan mermer kitabede 'Maşallah' ibaresi ve 1284/1868 ibaresi bulunmaktadır. Bu kitabenin yapılan bir tamirat sırasında konulduğu düşünülmektedir.

Onarım Durumu/Tarihi: Mevlana Âsitânesi ilk kurulduğu günden itibaren çok sayıda tamirat ve onarım yaşamış, kimi zaman onarımlarla beraber inşa faaliyetleriyle âsitâne büyümeye devam etmiştir. Âsitâne'nin Anadolu Selçuklu Devleti, Karamanoğlu Beyliği, Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet döneminde 1987 yılına kadar geçirdiği onarım faaliyetleri hakkında Dr. Hasan Özönder hocanın yapmış olduğu 1987 tarihli 'Mevlana Türbe Ve Külliyesinin Tamir Ve İlaveler Kronolojisi' çalışması kronolojik olarak

kaynaklarda geçen onarımları ele almıştır. Ayrıca Prof. Dr. Yusuf Küçükdağ hocanın 1996 tarihli ‘1251 H/1835 M. Tarihli Mevlana Türbesi Ve Çelebi Efendi Konağı Tamir Ve İnşası Defteri’ ile 2020 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından basılan ‘Konya’nın Kırk Tekkesi’ çalışması yapılan onarımlar hakkında detaylı bilgiler sunmaktadır. Bu sebeple tez kapsamında 1987 yılından sonra yapılan onarımlar değerlendirilecektir.

1989 yılında Mevlana Müzesine Konya Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından bahçe düzenlemesi ile ihata duvarı çalışmaları başlatılmıştır (Şekil 4.149).

Şekil 4.149. K.K.V.K.K. 18.10.1989 tarihli 42.00/188 nolu Dosyadan Mevlana Âsitânesinin Kuzeydoğu Yönünden Görşeli.

1991 yılında Mevlana Müzesinin iç avluda yer alan duvarların kuzey bölümünün yıktırılması sonucunda Çelebiyan kapısı harap olmuştur. Çelebiyan kapısı 1997 yılında onarılmış, bahçe duvarı da aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir (Şekil 4.150).

Şekil 4.150. K.K.V.K.K. 07.04.1997 tarihli 42.00/188 nolu Dosyadan Çelebiyan Kapısının Güney Görünüşü.

1995 yılında avluda yer alan mermer döşemeler değiştirilmiştir.

1999 yılında Fatma Hatun Türbesi, Meydan-ı Şerif ve Derviş hücrelerinden sertarik odası ile türbedar odasının zemin döşemesi yenilenmiştir.

2008 yılında Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanan restorasyon projesi kapsamında yapının bünyesinde yer alan tüm muhdes ekler kaldırılmış, müze giriş çıkışları yeniden düzenlenmiş, derviş hücrelerinin önündeki muhdes duvar kaldırılarak özgün haline uygun ahşap dikmeli revaklar yapılmış, derviş hücreleri özgün fonksiyonlarına göre düzenlenmiştir (Şekil 4.151).

Şekil 4.151. Derviş Hücrelerinin Restorasyon Öncesinde Görünüşü (Ceray Mimarlık Arşivi).

Şekil 4.152. Derviş Hücrelerinin Restorasyon Uygulaması Sırasında Görünüşü.

2010 yılında Kuzey cephede Çelebiyan kapısı ile Küstehan kapısı arasında yer alan kısmi duvar, ziyaretçilerin sirkülasyon alanlarını kısıtladığı için kaldırılmıştır. 2020 yılında Mevlana Müzesi'nde Kubbe-i Hadra başta olmak üzere Eflaki Dede Türbesi, Mehmet Bey Türbesi'nde restorasyon çalışmaları başlatılmıştır. Devam eden restorasyon çalışmaları neticesinde 1965 yılında Kubbe-i Hadra'ya yapılan çiniler kaldırılarak çini yüzey ile tuğla örgü kubbeye kadar 15 cm'ye ulaşan beton sıva sökülmüş, kubbe 100 ton yükten kurtarılmıştır (Anonim13, 2020). Yeni imal edilen çiniler ise 1835 yılında kubbeye uygulanan çiniler örnek alınarak turkuaz renkte imal edilmiştir (Şekil 4.153). 21 Mayıs 2021 tarihinde Konya Büyükşehir Belediyesi Başkanı Uğur İbrahim Altay tarafından ilk çiniler horasan harcı sıva üzerine monte edilmiştir (Anonim14, 2021).

Şekil 4.153. Kubbe-i Hadra'ya Monte Edilen İlk Çiniler (Anonim14, 2021).

Şekil 4.154. Kubbe-i Hadra'nın Tuğla Duvar Örgüsü (Anonim15, 2021).

Günümüzdeki Durumu: Mevlana Âsitânesi, 30 Kasım 1925 tarihinde tekke ve zaviyelerin kapatılması ile birlikte Maarif Vekaletine devredilmiş ve tekkede yürütülen bütün faaliyetler sonlandırılmıştır. Ancak Mevlana Âsitânesi diğer tarikat tekkelerinden farklı olarak çok geçmeden müzeye dönüştürülerek açılan ilk tekke yapısı olmuştur.

İstanbul Asar-ı Atika Müzeleri Müdürü Halil Ethem Bey'in Maarif Vekaletine 23 Kasım 1925 tarihinde yazdığı, Konya'daki Mevlana Tekkesinin müze yapılmasının uygun olduğunu belirten yazısı, Maarif Vekaletini harekete geçirmiş ve Maarif Vekili Mustafa Necati Bey tarafından 24 Aralık 1925 tarihinde Baş Vekalet'e gönderilen yazıda, Konya Mevlana Tekkesinin mimari tarzı nedeniyle kıymetli ve içerdiği zengin eserleri ile müze yapılmasının elverişli olduğu bildirilmiştir. Bunun üzerine Halil Ethem Bey'den rapor istenmiştir. Mevlana Tekkesini ziyaret ederek bir rapor yazan Halil Bey yapının sadece beş ay kapalı kalmasının dahi duvarlarda kabarmalara, tekkenin kıymetli eşyalarında bozulmalara sebep olduğunu tespit etmiştir. Nihayet 6 Nisan 1926 tarihinde Mevlana Tekkesinin müzeye dönüştürülmesine karar verilir. Mevlana Âsitânesi, Konya Asar-ı Atika Müzesi adıyla 2 Mart 1927 tarihinde müze olarak ziyarete açılmıştır (Şekil 4.156). Müzeye dönüşüm sırasında yalnızca sergilenecek eserlere müdahale edilmiş olması hem tekke yapısının mimari özelliklerinin bozulmamasını sağlamış hem de bünyesinde barındırdığı kıymetli eserlerin tahribat yaşamamasını sağlamıştır (Karaduman, 2005).

Şekil 4.155. Âsitânenin Müze Olarak 2 Mart 1927 Tarihinde Açılışı (Bakırcı, 2007).

1953 yılında müzede sergilenen arkeolojik eserler İplikçi Camii'ne taşınmış ve yeniden düzenlenen Mevlana Âsitânesi 1954 yılında Mevlana Müzesi adını almıştır (Karpuz, 2004). Mevlana Müzesi günümüzde ülkemizin en çok ziyaret edilen müzelerindendir. 2017 yılında 2 milyon 480 bin ziyaretçi ile Türkiye'de en çok ziyaret edilen müze olurken (Anonim16, 2018), 2019 yılında 3 milyon 400 bin ziyaretçi ile Topkapı Sarayı'ndan sonra en çok ziyaret edilen müze olmuştur (Anonim17, 2020).

4.5.3. Mevlana Âsitânesi Mimari, Plan ve Cephe Özellikleri

Mevlana Âsitânesi farklı dönemlerde plan şemasına eklemeler yapılarak genişleyen bir tekke yapısıdır. İlk yapıldığında nasıl bir mimariye sahip olduğunu bilmesek de yapılan eklemeler çoğunlukla günümüze ulaşmıştır. Bu sebeple Mevlana Âsitânesi farklı dönemlere ait mimari ve plan özellikleri taşıyan zengin bir tekke yapısıdır.

Şekil 4.157. Dervişan Kapısı.

Şekil 4.158. Hamuşan Kapısı.

Âsitâneye güneyden girişi sağlayan kapı Hamuşan kapısıdır (Şekil 4.158). Sağında ve solunda taş bahçe duvarı bulunmaktadır. Kapı direkt olarak açık avluya açılmaktadır. Kapı saçağı taşıyan 290 cm genişliğinde 100 cm derinliğinde kesme taştan bir duvarın ortasında yer almaktadır. Kapı üstü basık taş kemerle geçilmiş olup, kapı yanları taş sövelidir. 145 cm genişliğinde çift kanatlı ahşap tablalı kapıdır. Giriş saçağı 520x320 ölçülerinde kurşun kaplama kırma çatılı ahşap saçaktır. Saçak 4 adet demir eli böğründeler ile duvara bağlanmaktadır. Saçak altı çitalı ve süslemelidir. Kapının üstünde II. Mahmut'a ait tuğra yer almaktadır. Geç Osmanlı dönemi eseridir.

Âsitânenin kuzeyinde bulunan kapı Çelebiyan kapısıdır (Şekil 4.159). 520 cm genişliğinde 85 cm derinliğinde moloz taştan bir duvarın ortasında yer almaktadır. Çelebiyan kapısı, taş söveli, basık kemerli, 140 cm genişliğinde çift kanatlı ahşap kapıdır. Kapının üstünde 4 tarafa eğimli kurşun kaplı ahşap kırma saçak bulunmaktadır.

Şekil 4.159. Çelebiyan Kapısı.

Şekil 4.160. Küstehan Kapısı.

Âsitânenin doğusunda bulunan kapı Küstehan kapısıdır (Şekil 4.160). Kapının taş söveleri iki yanında bulunan moloz taştan bahçe duvarına oturmaktadır. Kapı açıklığı 110 cm olup, söveler 30 cm'dir. Kapı tek kanatlı ahşap kapıdır. Mevlana âsitânesinin ana yapısının arkasına açılmaktadır.

Âsitânenin açık avlusundan derviş hücrelerine, Matbah-ı Şerif ve Meydan-ı Şerif, içinde Kubbe-i Hadra, Semahane gibi birimleri barındıran âsitânenin ana yapısına geçiş vardır. Ayrıca avluda 4 adet türbe, Şeb-i Arus havuzu, Şadırvan, Selsebil ve Neyzenler mezarlığı bulunmaktadır. Avlunun batısından ana binaya 2 adet giriş vardır. Bunlardan biri Tilavet Odası giriş kapısı diğeri son cemaat mahallinden mescide açılan kapıdır.

Mevlana Âsitânesi Ana Binası: Âsitânenin ana binası olan türbenin, semahanenin ve mescidin bulunduğu yapıya 2 farklı noktadan giriş vardır. Ana giriş kabul edilen Tilavet Odası girişidir. Tilavet Odası son cemaat mahallinin en sağında bulunan 2 mermer sütun arası bölünerek oluşturulmuştur. Bu oda ismini sabah namazlarından sonra bu alanda Kur'an-ı Kerim ve mesnevi okunmasından almıştır (Şekil 4.161). Odanın zemini taş döşeme olup, üst örtüsü sıvalı kubbedir. Odanın doğu duvarı kesme taştan yapılmıştır. Çift kanatlı 135 cm genişliğinde ahşap bir kapı ile mekâna giriş sağlanmaktadır. Bu kapının üzerinde dış cephede müze kitabesi yer almaktadır. Batı duvarı ahşap kafes ve ahşap camekânla örtülmüştür. Tilavet Odası 510x630 cm ölçülerindedir. Güney duvarında 170 cm genişliğinde ahşap pencere bulunmaktadır. Odanın doğusundan 135 cm genişliğinde ahşap bir kapıdan Dahil-i Uşşak bölümüne geçilmektedir.

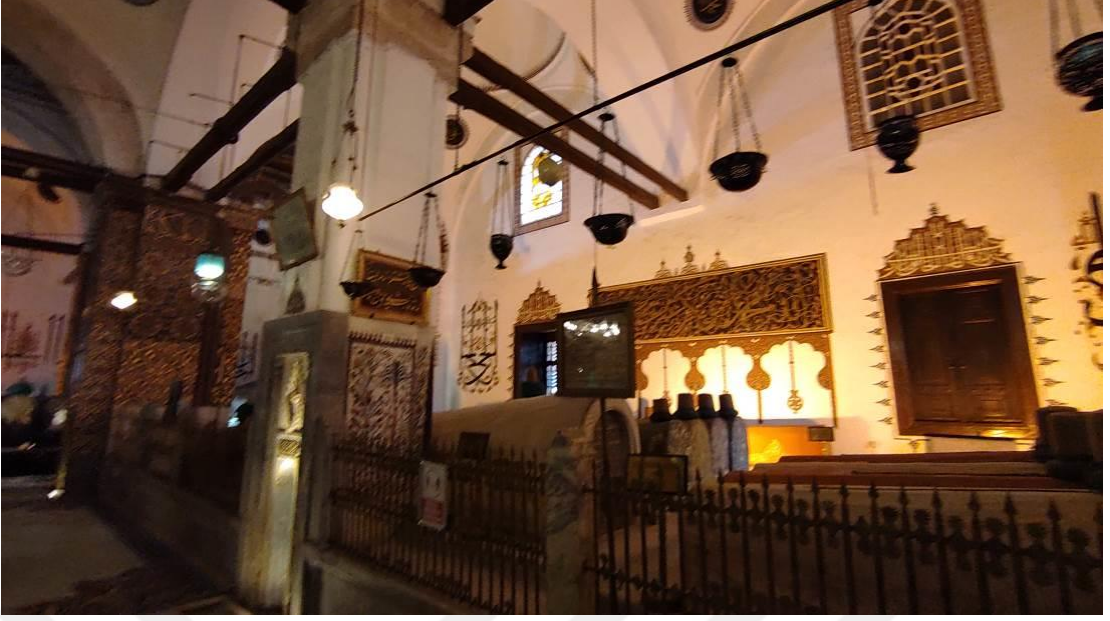

Şekil 4.161. Tilavet Odası Kuzey Duvarı.

Dahil-i Uşşak bölümüne geçiş kapısı mermer söveli ve basık kemerlidir. Burası 2 kubbeli bir alandan oluşmaktadır. Mekânın toplam ölçüleri 1455x680 cm'dir. Kubbeler fil ayaklarına oturmaktadır. Kubbeye geçiş, pandantifler ile sağlanmıştır. Üzeri sıvalı olup üzerine kalemişi süslemelidir. Dahil-i Uşşak bölümünün kuzeyinde mescit bulunmaktadır. Mescit ile arasında yarıya kadar kesme taş duvar, ahşap kafes vardır. Bölücü taş duvar önünde fil ayakları arasında taş seki ile yükseltilmiş 6 adet Horosan Erenlerine ait sanduka bulunmaktadır (Şekil 4.162). Kuzey duvarının en solundan mescide açılır çift kanatlı ahşap bir kapı bulunmaktadır. Güneyinde Kıbabü'l Akrab bölümü, doğusunda Post Kubbesi bulunmaktadır. Mekânın güneyindeki fil ayaklarında mermer mihrabiyeler yer almaktadır.

Şekil 4.162. Dahil-i Uşşak Sandukalar ve Mescide Geçiş Kapısı.

Şekil 4.163. Dahil-i Uşşak'tan Kibabül Akrabâ'ya Bakış.

Kıbabü'l Akrabâ, Mevlana Dergâhının güney duvarı boyunca ve doğu duvarında semahaneye kadar ilerleyen L şeklinde bir mekândır. Bu mekânda Mevlana ve onun yakınlarının sandukaları yer almaktadır (Şekil 4.163). Kubbe-i Hadra'nın batısından itibaren Mevlana'nın soyundan gelenlerin metfun olduğu 2 kubbeli bölüm ve onun doğusunda tekrar kubbeli bir mekân ve bunun kuzeyinde bir kubbeli bölüm Kıbabü'l Akrabâ'ı oluşturmaktadır. Mekânın batı duvarında bir adet açık avluya açılır, doğu duvarında 2 adet bahçeye açılır penceresi vardır. Güney duvarında ise biri Hasan Paşa Türbesine açılan, biri İhtisas Kütüphanesine açılan diğeri de bahçeye açılan üç adet penceresi vardır. Bu mekân Dahil-i Uşşak bölümünden taş bir seki ile yükseltilmiştir. Mekânı ayırmak için mermer babalar arasında demir korkuluk yapılmıştır. Mekânın duvarları ve kubbesi, Mevlana'nın sandukasının bulunduğu kısım hariç, sıvalıdır. Duvarlarda ve kubbede kalemişi bezemelidir. Mevlana'nın sandukasının bulunduğu Kubbe-i Hadra'nın içi tamamen kalemişi süsleme ve ayetler ile tezyin edilmiştir. Fil ayakları ve duvarlarda da aynı üslupta bezemeler vardır. Kubbe-i Hadra'yı 4 adet 175 cm'lik fil ayakları taşımaktadır. Güney duvarında dış cephede taş payanda bulunmaktadır. İçten içe 400x400 kare bir mekândır. Kubbe-i Hadra'nın kuzeyinde Post Kubbesi yer almaktadır.

Şekil 4.164. Mevlana'nın Türbesinin Üst Örtüsü.

Şekil 4.165. Mevlana'ya ait Sanduka.

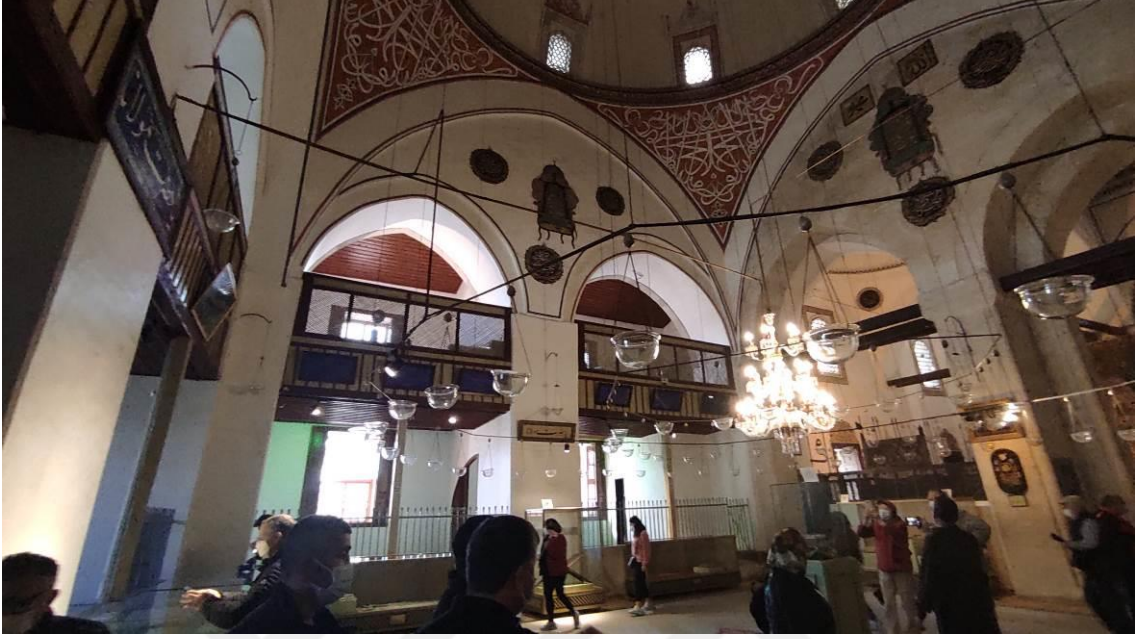

Şekil 4.166. Post Nişin Kubbesi.

Post Kubbesinin doğusunda Dahil-i Uşşak, batısında Kıbabü'l Aktab, güneyinde Kubbe-i Hadra, kuzeyinde ise semahane bölümü vardır. Semahanede mukabele yapılırken tekkenin postnişini, tarikatçı dede ve mesnevihana ait üç adet post serildiği için buraya Post Kubbesi denmiştir (Karpuz, 2004). Mekânın üst örtüsünde mukarnaslarla geçilerek özgün bir kubbe oluşturulmuştur (Şekil 4.166).

Post kubbesinin kuzeyinden Semahane bölümüne geçilmektedir. Semahane bölümü 1180x1200 cm ebatlarında kare formlu üstü kubbe örtülü bir mekândır. Kubbe fil ayakları ile taşınmaktadır. Fil ayaklarının arası taş kemerler ile geçilmiştir. Kubbeye geçiş elemanı olarak pendentifler kullanılmıştır. Kubbede 8 adet aydınlatma penceresi bulunmaktadır. Kubbe ve pendentifler sıvalı olup, kalemişi süslemeler yer almaktadır. Semahanenin doğusunda mescit, güneyinde naat kürsüsü ve post kubbesi, kuzeyinde mutriphane ve mahfil, batısında da mahfiller bulunmaktadır. Mahfiller iki katlı olup güneyde bulunan merdivenle çıkılmaktadır. Zemin katta bulunan mahfil semahaneden 4 basamak yukarıdadır (Şekil 4.167). Mahfillerin üstü ahşap çıtalı tavan ile örtülüdür. Bu mekânın doğu ve kuzey duvarında alt kat ve üst katta ikişer olmak üzere toplam 8 adet pencere yer almaktadır. Alt katları erkekler, üst kat kadınların sema ayini izlemesi için yapılmıştır. Kadınlar bölümüne çıkış doğu duvarından doğrudan merdivene açılır tek kanatlı ahşap bir kapı ile sağlanır. Mutriphane ise ayin sırasında ayin müziklerinin yapıldığı yer olarak kullanılmaktaydı. Mutriphanenin batısından bir koridorla ulaşılan

dışarı açılır kapı vardır. Mutriphaneden oval bir duvar ortasında ahşap bir kapı ile erkekler mahfiline geçiş sağlanır.

Şekil 4.167. Semahane Genel Görünüm.

Semahane ve Mescit demir korkuluk ile birbirinden ayrılmış, semahanenin kuzeybatısından bir kapı ile mescide geçiş sağlanmaktadır. Mescide bir diğer giriş de güney duvarında bulunan kapı ile Dahil-i Uşşak bölümünden sağlanmaktadır. Mescidin harimi bir basamak yükseltilmiştir. Semahane ve Dahil-i Uşşak kapıları boyunca L biçimli sirkülasyon alanı ahşap bölücü elemanlar ile ayrılmıştır. Harime ulaşım mescide dışarıdan erişimi sağlayan, son cemaat mahallinden açılan 160 cm genişliğindeki çift kanatlı ahşap kapı önünde bulunan alandan sağlanmaktadır. Kuzeybatı köşesinden müezzin mahfiline çıkan ahşap bir merdiven bulunmaktadır. Batı duvarının güneyinde ise minareye çıkış kapısı mevcuttur. Güney duvarının ortasında bulunan fil ayağına 190 cm genişliğinde mermer mihrabiye yerleştirilmiştir. İki yanında ahşap sergenler yer alır. Mescit, 1360x1340 cm ölçülerinde kare planlıdır (Şekil 4.168). Üst örtüsü kubbeli, kubbeye geçiş elemanı olarak pendentifler kullanılmıştır. Pendentif alt kemerleri tuğladır. Kubbe ve duvarlar sıvalı olup, kalemişi süslemelidir. Kubbede 8 adet aydınlatma penceresi yer alır. Kuzey duvarında, zeminde 2, mahfilde 2, batı duvarında zeminde 1, mahfil kotunda 1 adet olmak üzere toplam 6 penceresi bulunmaktadır. Mahfil kotunda bulunan pencereler alçı şebekelidir. Zemin kotunda bulunan pencereler 120 cm genişliğinde ahşap kepenklidir.

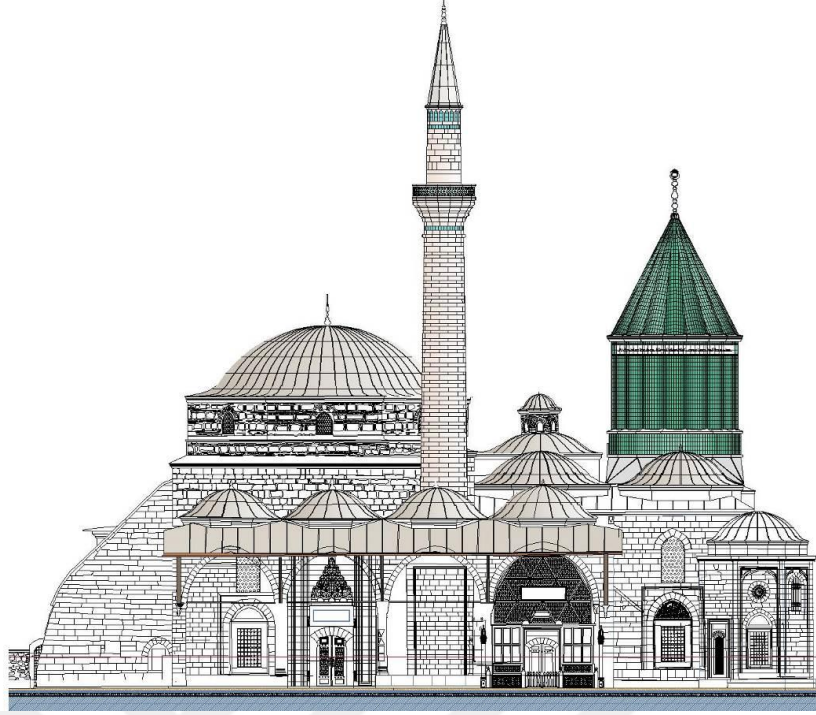
Şekil 4.168. Mescit Güney Duvarına Bakış.

Mescidin batısında son cemaat mahalli bulunmaktadır (Şekil 4.169). Mekânın doğu duvarında mukarnaslı mermer basık kemerli giriş kapısı bulunmaktadır. Duvarları kesme taştandır. Kuzey duvarında altlı üstlü bulunan iki adet demir parmaklıklı penceresi vardır. Mekânın batısında yer alan 2 adet mermer sütun taş kaidelere oturmakta olup, taş başlıklıdır. Sütun araları taş kemerle geçilmiştir. Kubbeye geçişte pandantifler kullanılmış ve sıvalıdır. Zemini taş döşemedir ve avludan 2 basamak yükseltilmiştir.

Şekil 4.169. Avludan Son Cemaat Mahalline Bakış.

Mevlana Âsitânesi Ana Binası Cepheler: Yapının girişi batı cephededir (Şekil 4.171). Girişlerin bulunduğu kısım 4 kubbe ile örtülüdür. Kubbeye geçişte beşik kemer kullanılmıştır. Kemerler arasında 3 mermer sütun vardır. Sağda ve solda kemerler kesme taş duvara oturmaktadır. Müzeye girişin olduğu tilavet odası kemer altından zemine kadar ahşap bölücü elemanla kapatılmıştır. Mescit girişinin olduğu kapı basık taş kemerli ve üstünde taş mukarnaslı süsleme bulunmaktadır. Giriş kapısının solunda lokmalı demir parmaklıklı ahşap pencere vardır. Pencere etrafı taş söve çevrili ve açıklığı taş kemerle geçilmiştir. Bu pencere hizasında alçı şebekeli bir aydınlatma penceresi yer almaktadır. Müze girişinin sağ yanında Kıbabül Aktab'a açılan, lokmalı demir parmaklıklı ahşap bir pencere vardır. Bu da aynı şekilde taş söveli ve taş kemerlidir. Kemer altında taş süslemeleri vardır. Üst hizasında alçı taşıyıcılı aydınlatma penceresi bulunmaktadır. Minare, en net bu cepheden algılanmaktadır. Kesme taş malzemeyle inşa edilmiş, tek şerefelidir. Külâhı kurşun kaplıdır. Cephenin bir kısmı Fatma Hatun Türbesi tarafından kapanmıştır. Cephede kesme taş kullanılmıştır. Fakat mescidin kubbe kasnağında almaşık örgü vardır. Kubbeler kurşun kaplıdır.

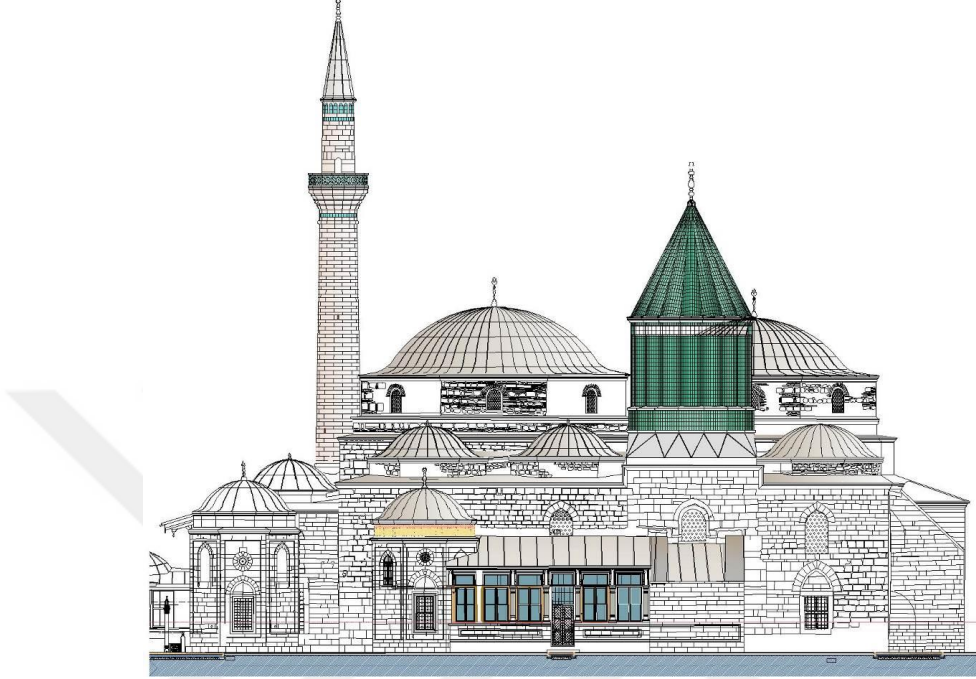
Şekil 4.170. Mevlana Âsitânesi Ana Bina Batı Cephe Görünüş (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Şekil 4.171. Mevlana Aistanesi Ana Bina Batı Cephesi.

Yapının güney cephesi de benzer karakterde kesme taştan yapılmıştır (Şekil 4.173). Mescit ve semahane kubbelerinin kasnakları almaşık düzendir. Kubbeler kurşun kaplıdır. Bu cepheden Kubbe-i Hadra net bir şekilde algılanmaktadır. Kubbe-i Hadra yeşil çinilerle kaplıyken, son restorasyon çalışmasıyla özgün olan turkuaz çiniler kullanılmıştır. Bu cephede ana binaya bitişik Hasan Paşa Türbesi ve İhtisas Kütüphanesi bulunmaktadır. İhtisas kütüphanesi 90 cm kesme taş duvar üzerine 5 adet mermer

sütunun taşıdığı kurşun kaplama bir çatı ile örtülüdür. Sütunlar arasında ahşap pencereler bulunmaktadır. Kütüphane girişi mekânın ortasından ahşap bir kapı ile sağlanmaktadır.

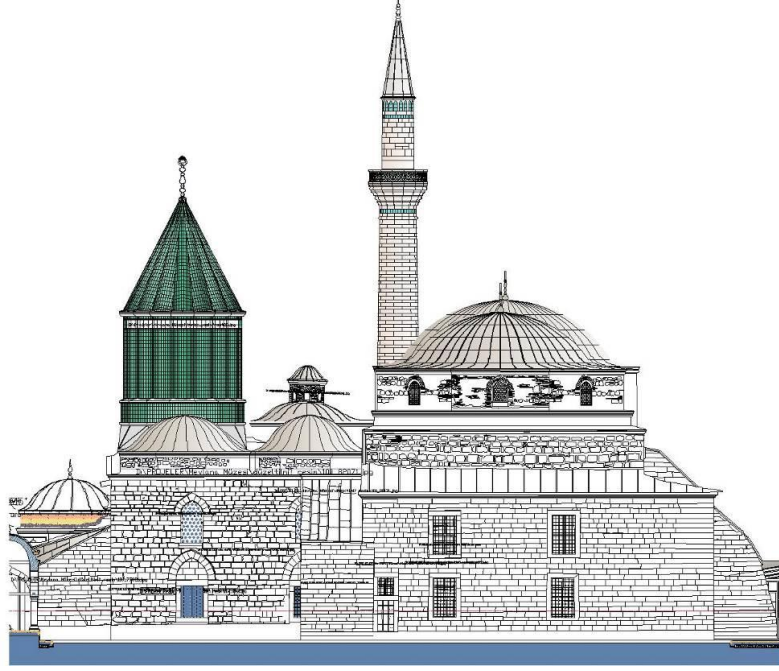

Şekil 4.172. Mevlana Âsitânesi Ana Bina Güney Cephe Görünüş (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Şekil 4.173. Mevlana Âsitânesi Ana Bina Güney Cephe.

Doğu cephesi de diğer cephelerde olduğu gibi kesme taştan yapılmıştır (Şekil 4.175). Yapının kuzey, güney ve doğusunda bulunan taş payandalar bu cepheden görülmektedir. Cephede 6 adet lokmalık demir parmaklıklı ahşap pencere, 2 adet de alçı şebekeli aydınlatma penceresi bulunmaktadır. Payandanın sağında, kadınlar mahfiline çıkan merdivene açılır bir kapı ve üstünde ahşap bir pencere vardır.

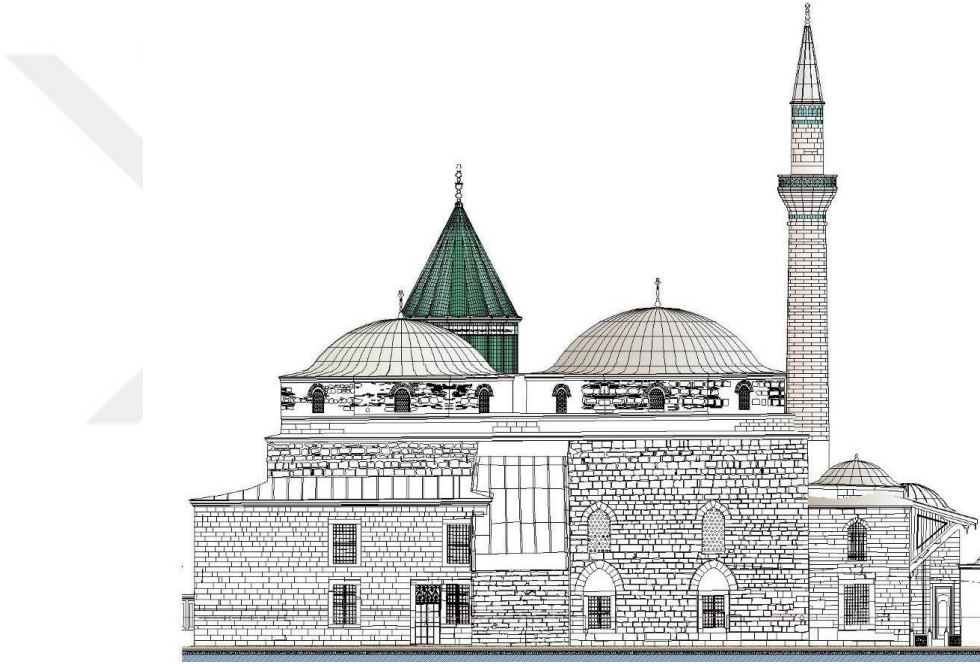

Şekil 4.174. Mevlana Âsitânesi Ana Bina Doğu Cephe Görünüş (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Şekil 4.175. Mevlana Âsitânesi, Ana Bina Doğu Cephe.

Yapının kuzey cephesi kesme taş örgülüdür (Şekil 4.177). Üst örtüsü ve kubbesi kurşun kaplıdır. Diğer cephelerde olduğu gibi kurşun kaplama altında taş korniş dönmektedir. 6 adet lokmalı demir parmaklıklı ahşap pencere, 2 adet alçı şebekeli aydınlatma penceresi mevcuttur. Payandanın sağında kalan mescide ait pencereler taş söveli ve taş kemer geçişlidir. Semahane pencerelerinin ise etrafı taş sövelidir. Ayrıca payandanın solunda mutriphaneye açılan bir adet ahşap kapı bulunmaktadır. Cephedeki diğer 2 pencere ise son cemaat mahalline açılır taş söveli lokmalı demir parmaklıklıdır ancak doğrama bulunmamaktadır.

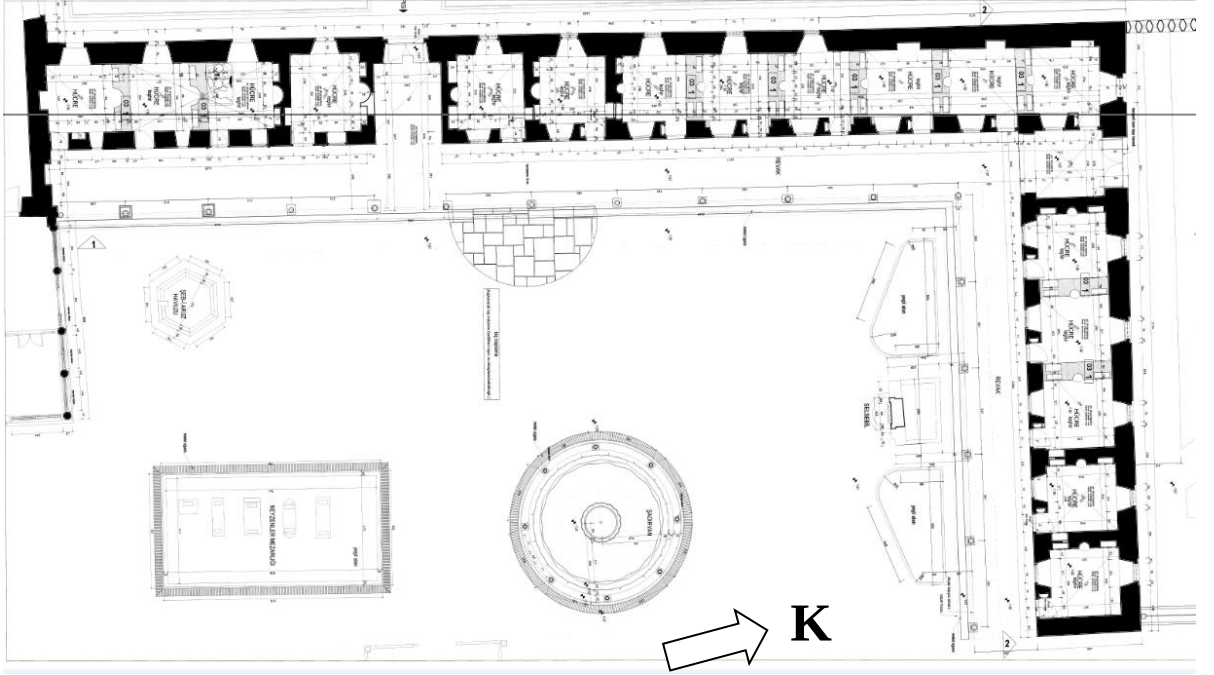
Şekil 4.176. Mevlana Âsitânesi Ana Bina Kuzey Cephe Görünüş (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Şekil 4.177. Mevlana Âsitânesi Ana Bina Kuzey Cephe.

Dedegan Hücreleri: Avluyu kuzey ve batıdan L şeklinde çevreleyen 18 adet hücre birimi bulunmaktadır. Kare planlı, kubbeli odaların bitişik nizam ile bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Hücrelerin önünde ahşap sütun ile taşınan revaklı alan bulunmaktadır. Odaların her birinde bir adet ocak, iki yanında ahşap dolap, revaka açılan ahşap bir kapı ile biri dışarıya biri avluya bakan ikişer pencere bulunmaktadır. Ayrıca her bir odanın etrafında ısıtma sağlamak için kanallar yer almaktadır. Bu hücreler âsîtâne bünyesinde Mevleviliğe özgü olan 1001 günlük çileyi tamamlayan dervişlere tahsis edilirdi.

Derviş hücrelerinin her biri 290x290 cm ölçülerinde kare planlıdır. Üzeri kubbe ile örtülüdür. Kubbe 4 tarafta tuğla örgülü pandantiflerle sivri kemerlere oturur. Hücrelerin duvarları horasan harcı ile sıvalıdır. Duvarlar, sivri kemerli tuğla kemere kadar moloz taş ile örgülüdür. Zemin ahşap kaplamadır. Kubbesi tuğla örgülü, içeriden beyaz horasan harçlı sıvalı iken dışarıdan kurşun kaplamalıdır.

Şekil 4.178. Dedegan Hücreleri Planı (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Arşivi).

Batı tarafta yer alan hücrelerin güney duvarında, kuzeyde yer alan hücrelerin ise batı duvarında bir adet ocak nişi mevcuttur (Şekil 4.179). Niş mermer ocak kaidesi ile ikiye ayrılmıştır. Niş yarım daire formunda 45 cm genişlikte, 30 cm derinlikte ve üst

kotu zeminden 230 cm yüksekliktedir. Ocağın sağ ve solunda tek kanatlı ahşap dolap bulunmaktadır.

Şekil 4.179. Dedegan Hücresi Ocak ve Dolap Nişleri.

Batı tarafta yer alan hücrelerin batı duvarında, kuzeyde yer alan hücrelerin kuzey duvarında bir adet 145x80 cm ölçülerinde ahşap doğramalı, geçmeli demir parmaklıklı pencere yer almaktadır. Yalnızca batıdaki hücrelerin kuzeyinde yer alan üç hücre odasında pencere yerine dolap nişi yer almaktadır.

Şekil 4.180. Dedegan Hücresi Dış Pencere Yerinde Dolap Nişi.

Batıdaki hücrelerin doğu duvarı, kuzeyde yer alan hücrelerin güney duvarı avluya bakmaktadır. Avludan hücreye giriş, 80x160 cm ölçülerinde tek kanatlı ahşap bir kapıdan sağlanır. Kapı 15 cm bir eşikle yükseltilmiştir. Kapı haricinde avluya bakan 80x110 cm ölçülerinde çift kanatlı, geçmeli demir parmaklıklı ahşap doğrama pencere yer almaktadır.

Şekil 4.181. Dedegan Hücresi Giriş Kapısı ve Pencere.

Batı tarafta yer alan hücrelerin kuzey duvarları ile kuzeydeki hücrelerin doğu duvarında birer adet tek kanatlı ahşap dolap yer almaktadır.

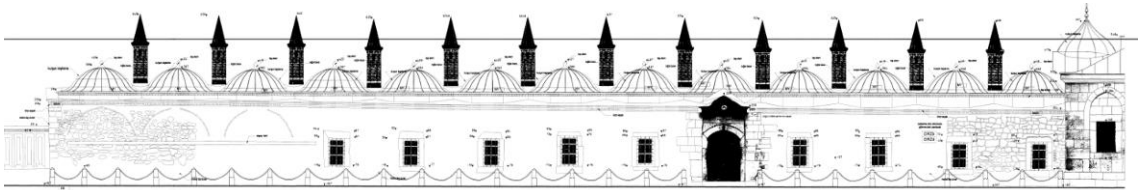
Hücreler batı ve kuzeyden dışarıya, doğu ve güneyden avluya bakan cephelere sahiptir.

Batı cephe duvarı moloz taş örgülüdür (Şekil 4.182). Duvarın üstünde tuğla kirpi saçaklar yer almaktadır. Zeminden kirpi saçığın üst kotu 380 cm yüksekliktedir. Cephede üst örtüde 13 adet sırayla dizilmiş kubbeler görünmektedir. Kubbelerin oturduğu sekizgen kasnaklar tuğla örgülüdür. Kasnakların üzerinde tuğla kirpi saçaklar yer almaktadır. Kasnaklarda yer alan kirpi saçakların üst kotu zeminden 440 cm yüksekliktedir. Kurşun malzemeyle kaplı olan kubbelerin üst kotu zemin kotundan 555 cm yüksekliktedir. Kubbelerin üzerinde taş alem bulunmaktadır. Kubbelerden ayrı olarak iki kubbenin arasında, iki odayı birbirinden ayıran duvardan yükselen ocak bacaları yer almaktadır. Tuğla örgülü bu bacalar altıgen formda gövdeye konik formda başlığa sahiptir. Konik başlığın üzeri kurşun ile kaplanmıştır. Bacanın üst kotu zemin

kotundan 800 cm yüksekliktedir. Cephenin sol tarafında yer alan üç adet kubbeli hücrenin duvarı sağır tutulmuştur. Bu kısımda üst kotu zemin kotundan 215 cm yüksekte ahşap hatıllıdır. Ayrıca bu kısımda kubbelerin altında sivri kemer izleri görülmektedir. Bu izler tuğla örgüyle oluşturulmuştur. Cephede 80x145 cm ölçülerinde 9 adet ahşap doğramalı, geçmeli demir parmaklıklı pencere bulunmaktadır. Pencereilerin çevresinde tek sıra halinde 20 cm genişlikte taş söveler yer almaktadır. Pencereilerin üst kotu zemin kotundan 230 cm yüksekliktedir. Ayrıca bu cephede Dervişan kapısı yer almaktadır. Dervişan kapısı mermer söveli çift kanatlı 180 cm genişlikte ahşaptandır. Kapının üzerinde yapım kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin üzerinde kurşun kaplamalı iki yöne eğimli ahşap saçak bulunmaktadır. Dervişan kapısı güneyde beşinci kubbenin altında yer almaktadır.

Şekil 4.182. Dedegan Hücreleri Batı Cephesi.

Şekil 4.183. Dedegan Hücreleri Batı Cephe Görünüş (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Arşivi).

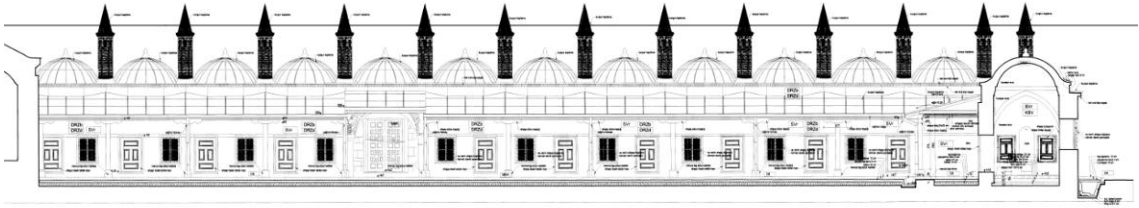
Kuzey cephe duvarı moloz taş örgülüdür (Şekil 4.184). Duvarın üstünde tuğla kirpi saçaklar bulunmaktadır. Zemin kotundan kirpi saçağın üst kotu 380 cm yüksekliktedir. Cephede duvarın üzerinden 7 adet sırayla dizilmiş kubbeler görünmektedir. Kubbelerin oturduğu sekizgen kasnaklar tuğla örgülü ve tuğla kirpi saçaklıdır. Kasnaklarda yer alan kirpi saçakların üst kotu zeminden 440 cm yüksekliktedir. Kurşun malzemeyle kaplı olan kubbelerin üst kotu zemin kotundan 555 cm yüksekliktedir. Kubbelerin üzerinde taş alem bulunmaktadır. Kubbelerden ayrı olarak iki kubbenin arasında, iki odayı birbirinden ayıran duvardan yükselen ocak bacaları yer almaktadır. Tuğla örgülü bu bacalar altıgen formda gövdeye, konik formda başlığa sahiptir. Konik başlığın üzeri kurşun ile kaplanmıştır. Bacanın üst kotu zemin kotundan 800 cm yüksekliktedir. Cephede 80x145 cm ölçülerinde 6 adet ahşap doğramalı, geçmeli demir parmaklıklı pencere bulunmaktadır. Pencereilerin 4 tarafında tek sıra halinde 20 cm genişlikte taş söveler yer almaktadır. Pencereilerin üst kotu zemin kotundan 230 cm yüksekliktedir. Cephede restorasyon projesi ile sağdan ikinci hücrenin duvarı yıkılarak temperli camdan geçiş kapısı yapılmıştır. Ahşap çerçeveli çift kanatlı temperli cam kapının genişliği 225 cm'dir. Kapının üzeri basık kemerlidir. Kemer çevresi tuğla örgülüdür. Kapının üst kotu zemin kotundan 320 cm yüksekliktedir.

Şekil 4.184. Dedegan Hücreleri Kuzey Cephesi.

Şekil 4.186. Dedegan Hücreleri Doğu Cephesi.

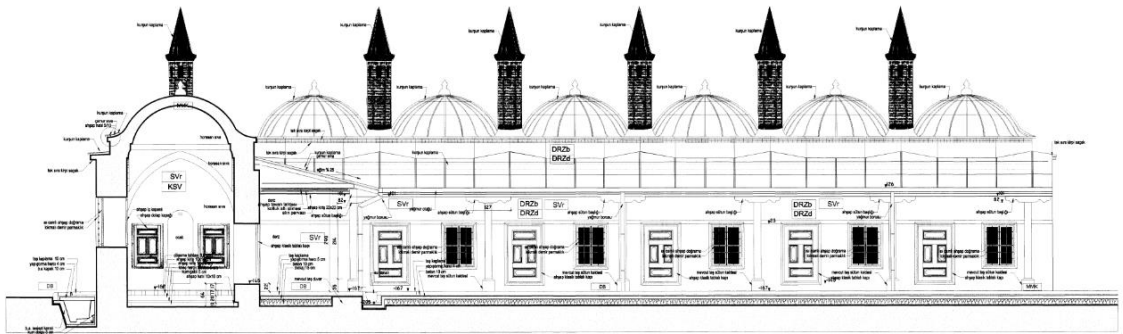
Şekil 4.187. Dedegan Hücreleri Doğu Cephe Görünüş (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Arşivi).

Güney cephe avluya bakan bir diğer cephedir (Şekil 4.188). Cephenin duvarı moloz taş örgülüdür. Bu duvarda 5 adet ahşap doğramalı tek kanatlı 80x160 cm ölçülerinde hücre giriş kapısı yer almaktadır. Ayrıca 5 adet ahşap doğramalı, geçmeli demir parmaklıklı, çift kanatlı 80x110 cm ölçülerinde ahşap pencere bulunmaktadır. Kapı ve pencerelerin üst kotları aynıdır ve zemin kotundan 175 cm yüksekliktedir. Kapı ve pencerelerin üzerinde cephe boyunca devam eden yekpare ahşap hatıl yer almaktadır. Duvarın önünde revaklı bölüm yer almaktadır. Revakların üst örtüsü tek yöne eğimli kurşun kaplamalı ahşap çatıdır. Revaklar avlu yönünden ahşap dikmelerle, hücre yönünden moloz taş duvara oturarak taşınmaktadır. Ahşap dikmeler 380 cm aralıklarla yerleştirilmiştir. Taş kaide üzerine oturan ahşap dikmelerin başlıkları da ahşaptır. Başlıkların üzerinde ahşap alınlıklar yer almaktadır. Ahşap alınlıkların üst kotu zemin kotundan 295 cm yüksekliktedir. Revaklı alanın zemini taş kaplamadır. Cephede duvarın üzerinde 6 adet sırayla dizilmiş kubbeler görünmektedir. Kubbelerin oturduğu sekizgen kasnaklar tuğla örgülüdür. Kasnakların üzerinde tuğla kirpi saçaklar yer

almaktadır. Kasnaklarda yer alan kirpi saçakların üst kotu zeminden 440 cm yüksekliktedir. Kurşun malzemeyle kaplı olan kubbelerin üst kotu zemin kotundan 555 cm yüksekliktedir. Kubbelerin üzerinde taş alem bulunmaktadır. Kubbelerden ayrı olarak iki kubbenin arasında, iki odayı birbirinden ayıran duvardan yükselen ocak bacaları yer almaktadır. Tuğla örgülü bu bacalar altıgen formda gövdeye, konik formda başlığa sahiptir. Konik başlığın üzeri kurşun ile kaplanmıştır. Bacanın üst kotu zemin kotundan 800 cm yüksekliktedir.

Şekil 4.188. Dedegan Hücreleri Güney Cephesi.

Şekil 4.189. Dedegan Hücreleri Güney Cephe Görünüş (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Arşivi).

Matbah-ı Şerif: Mevlevilere özgü mutfaklar olan Matbah-ı Şerifler, âsitâne de barınan dervişler ve yoksul kimseler için yemek çıkarılan bir mekân olmasının yanı sıra önemli bir ibadet ve eğitim birimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Azsöz, 2018). Matbah-

1 Şerif, Mevlevi tarikatına özgü, derviş olabilmek için 1001 günlük çile çıkartılan âsitânenin asli mekânlarından birisidir (Azsöz, 2016). Ocak, saka postu, somathane, sema talimi ve çile çıkarılan bölümlerden oluşmaktadır (Azsöz, 2018). Mevlevi tarikatında yalnızca âsitâne bünyelerinde bulunan Matbah-ı Şeriflerde çile çıkartılarak Mevlevi dervişi olunurdu. Çile çıkaran derviş dilerse âsitâne de kendisine tahsis edilen hücrede kalabilir dilerse diğer Mevlevi tekkelerinde konaklayabilirdi.

Derviş hücrelerinin güney bitişiğinde, Hürrem Paşa Türbesinin batı bitişiğinde yer alan matbah âsitânenin ana binasının güneybatısında bulunmaktadır (Şekil 4.190). Batı-güney dış duvar ölçüleri 1240x1310 cm olan Matbah kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Kesme taş malzemeden yığma tekniğinde yapılan Matbah-ı Şerif içerden sıvalı ve boyalıdır. Matbah'ın üzeri tonozlarla örtülmüştür.

Şekil 4.190. Matbah-ı Şerif'in Minare Şerefesinden Görünüşü (Ceray Mimarlık Arşivi).

Matbah-ı Şerif'in kuzeyine, Meydan-ı Şerif'in doğusuna bitişik şekilde kuzeyde beş, batıda bir ve Matbah giriş kapısına bitişik iki mermer sütunla taşınan sütunlar arası camekân yapılmış revaklı birim bulunmaktadır. Matbah-ı Şerif'e giriş kuzeyde bulunan bu revaklı bölümden sağlanmaktadır. Revaklı mekân doğu-batı doğrultusunda 235x890

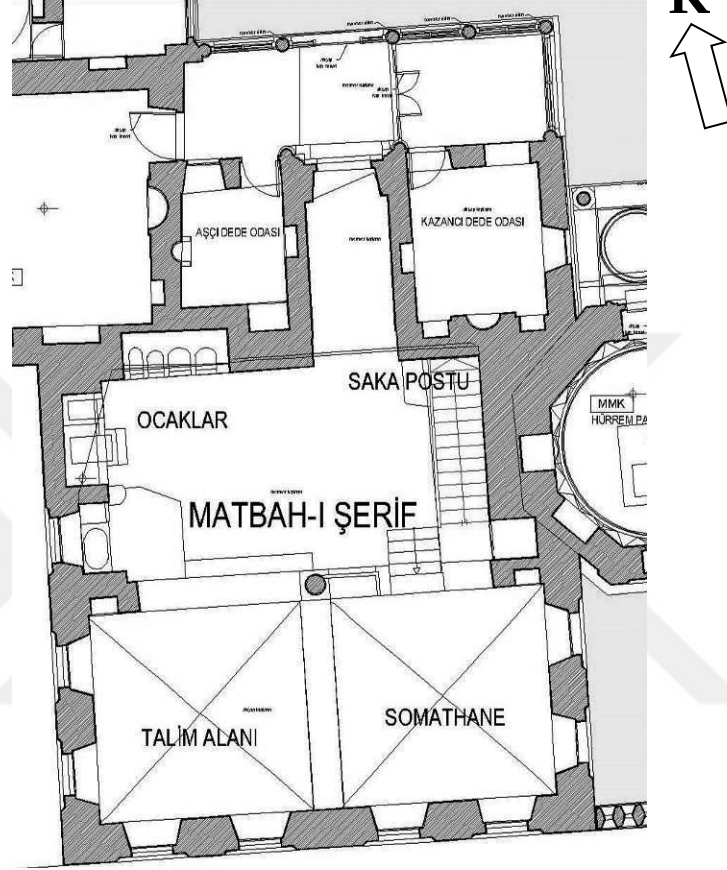
cm ölçüsünde dikdörtgen planlıdır. Üzeri tonoz örtülüdür. Tonoz örtünün ortasında kubbe bulunmaktadır (Şekil 4.191). Kubbenin iki tarafı, batısından Meydan-ı Şerif odasına ve doğusundan çift sütunla taşınan sivri kemere kadar olan bölüm sivri tonoz ile örtülmüştür. Kubbe sivri kemerlerle 4 mermer sütuna oturur. 4 mermer sütun Matbah kapısının önünde 240x240 cm kare bir mekân oluşturmaktadır. Güneyde yer alan 2 mermer sütun aynı zamanda Matbahın giriş kapısının yanlarında yer alan taş kemere bitişiktir. Üst örtü tamamen kurşun ile kaplıdır.

Şekil 4.191. Matbah-ı Şerif Revaklı Bölümde Bulunan Kubbe.

Mekânın batısında Meydan-ı Şerif'e geçiş sağlayan tek kanatlı ahşap kapı bulunmaktadır. Matbahın giriş kapısı matbahın kuzeyinde yer almaktadır. Matbah giriş kapısına göre batıda, 260x280 cm ölçülerinde Aşçı Dede odası yer almaktadır. Odanın zemini ahşap kaplamadır. Aşçı Dede odasının güney ve doğu duvarında dolap nişi bulunmaktadır. Güney duvarında 95 cm genişliğinde, doğu duvarında ise 75 cm genişliğinde ahşap dolap yer almaktadır. Odanın batı duvarında ise derviş hücrelerinde yer alan ocaklara benzer 45 cm genişliğinde ocak nişi bulunmaktadır. Kuzey duvarında tek kanatlı 90 cm genişliğinde ahşap kapı ile 80 cm genişliğinde çift kanatlı demir ferforje parmaklıklı ahşap pencere bulunur. Matbah giriş kapısına göre doğuda, 320x370 cm ölçülerinde Kazancı Dede odası bulunmaktadır. Odanın zemini ahşap kaplamadır. Kazancı Dede odasının batı duvarında 70 cm genişliğinde ahşap dolap bulunmaktadır. Güney duvarında 80 cm genişliğinde ocak nişi ile birlikte ocağın iki yanında yer alan 60 cm genişliğinde dolap nişi bulunmaktadır. Odanın batı duvarında ise avluya bakan 80 cm genişliğinde çift kanatlı parmaklıklı ahşap pencere yer

almaktadır. Odanın kuzey duvarında 90 cm genişliğinde tek kanatlı ahşap kapı ile sonradan kapatılmış 110 cm genişliğinde pencere nişi yer almaktadır. Kazancı Dede ile Aşçı Dede âsitâne bünyesinde dervişlerin terbiyesinden ve 1001 günlük çile sürecinden sorumlu dedelerdir.

Şekil 4.192. Matbah-ı Şerif Zemin Kat Planı (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Matbah'a giriş kuzeyde yer alan 130x310 cm ölçülerinde çift kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Kapının etrafında basık kemerli mermer söve bulunur (Şekil 4.193). Girişi oluşturan kemer, üzengi taşı seviyesinde profilli kaideye oturmaktadır. Kemerin iki kenarında bitkisel süsleme yapılmıştır. Ahşap kapının üzerindeki kemerin kilit taşında yaprak motifi bulunmaktadır. Sövenin dışından ise silmeli taş kapıyı çerçevelemektedir. Ahşap kapıdan üzeri beşik tonoz örtülü sıvalı koridora girilir. Burası 200x410 cm ölçülerindedir. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı koridordan sivri taş kemerle Matbah-ı Şerif'in ana mekânına geçiş sağlanır.

Şekil 4.193. Matbah-ı Şerif Giriş Kapısı.

Şekil 4.194. Matbah-ı Şerif'e Giriş Koridoru.

Matbah iki bölümden oluşmaktadır. Koridor ile aynı kotta yer alan bölüm matbahın kuzeyini oluşturmaktadır. Bu mekân 500x800 cm ölçülerindedir. Üzeri taş kemerle birbirinden ayrılan iki adet çapraz tonoz ile örtülüdür. Bu bölüm ocakların, çeşmenin, saka postunun ve merdivenin yer aldığı kısımdır. Zemini taş kaplamadır. Duvar ve tavanı ise sıvalıdır. Kuzey duvarda 4 bölüme ayrılmış 260 cm genişliğinde taş beşik kemerli ocak yer almaktadır (Şekil 4.196). Bu ocak nişinin hemen yanında Matbah'ın batı duvarında 225 cm genişliğinde 2 bölüme ayrılmış taş beşik kemerli ocak bulunmaktadır. Ocakların üzerinde tuğla malzeme ile örülmüş baca bulunmaktadır. Batı duvarında ayrıca ocak nişinin yanında çeşme ve taş yalak yer almaktadır. Çeşme ve

yalağın bulunduğu niş 170 cm genişliğindedir. Ayrıca çeşmenin arkasında beşik kemerli pencere nişi yer almaktadır. Bu nişte 100x230 cm ölçülerinde çift kanatlı demir ferforje parmaklıklı ahşap pencere bulunmaktadır. Bu bölümün doğusunda ise saka postu makamı, üst kata çıkış sağlayan merdiven ile alt katta yer alan kilere geçiş sağlayan ahşap kapı yer almaktadır. Saka postu matbah'ın kuzeydoğu köşesinde yerden 60 cm yüksekliktedir. Saka postu bölümü 120x200 cm ölçüsündedir. Saka postu Mevlevi tarikatına girip 1001 günlük çile çekmeye talip olan 'nevniyaz' olarak adlandırılan kişilerin 3 gün boyunca konakladığı yerdir (Şekil 4.198). Burada oturarak yapılan işleri gözlemleyen talip 3 günün sonunda kalmaya karar verirse 1001 günlük çile eğitimi başlardı.

Şekil 4.195. Matbah-ı Şerif Batı Köşede Yer Alan Ocak ve Çeşmesi.

Şekil 4.196. Matbah-ı Şerif Kuzey Duvarında Yer Alan Ocak.

Şekil 4.197. Matbah-ı Şerif Ocakların Bulunduğu Birinci Bölümün Üst Örtüsü.

Şekil 4.198. Matbah-ı Şerif Saka Postu.

Matbahın ikinci bölümü ise yemeklerin yendiği somaathane ile sema ayinlerinin yapıldığı kısımdır. Bu bölüm Matbahın güneyini oluşturmaktadır. İkinci bölüm ocakların bulunduğu birinci bölümden 90 cm yükseltilmiştir (Şekil 4.199). İkinci bölüme geçiş ahşap merdivenin bitişiğinde yer alan 125 cm genişliğinde 5 basamaklı taş merdiven ile sağlanmaktadır. İkinci bölüm 510x1130 cm ölçülerinde doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Zemini ahşap kaplamadır. İkinci bölüm orta noktasında yer alan çapı 70 cm olan mermer sütuna bağlanan iki beşik kemerle birinci bölümden ayrılmaktadır. Üzeri iki adet çapraz tonoz ile örtülüdür. Tonozlar içerden sıvalı, dışardan ise kurşun kaplamalıdır. Çapraz tonozlar birbirinden kuzey-güney

doğrultulu beşik kemer ile ayrılmaktadır. Beşik kemerle ikiye ayrılan bu bölümün doğusu yemek için kullanılan somat adı verilen sofranın serildiği kısımdır. Batısı ise çilede bulunan derviş adaylarına sema talimi yaptırılan kısımdır. Doğu ve batı olarak iki simetrik mekân oluşturan sema talim alanı ile somathane alanı güney duvarında dört, doğu ve batı duvarında ikişer sivri kemerli 100x230 cm ölçülerinde çift kanatlı demir ferforje parmaklıklı ahşap pencere yer almaktadır.

Şekil 4.199. Ocakların Bulunduğu Bölümden Somathane ve Talim Alanına Bakış.

Şekil 4.200. Matbah-ı Şerif'in Sema Talim Alanı.

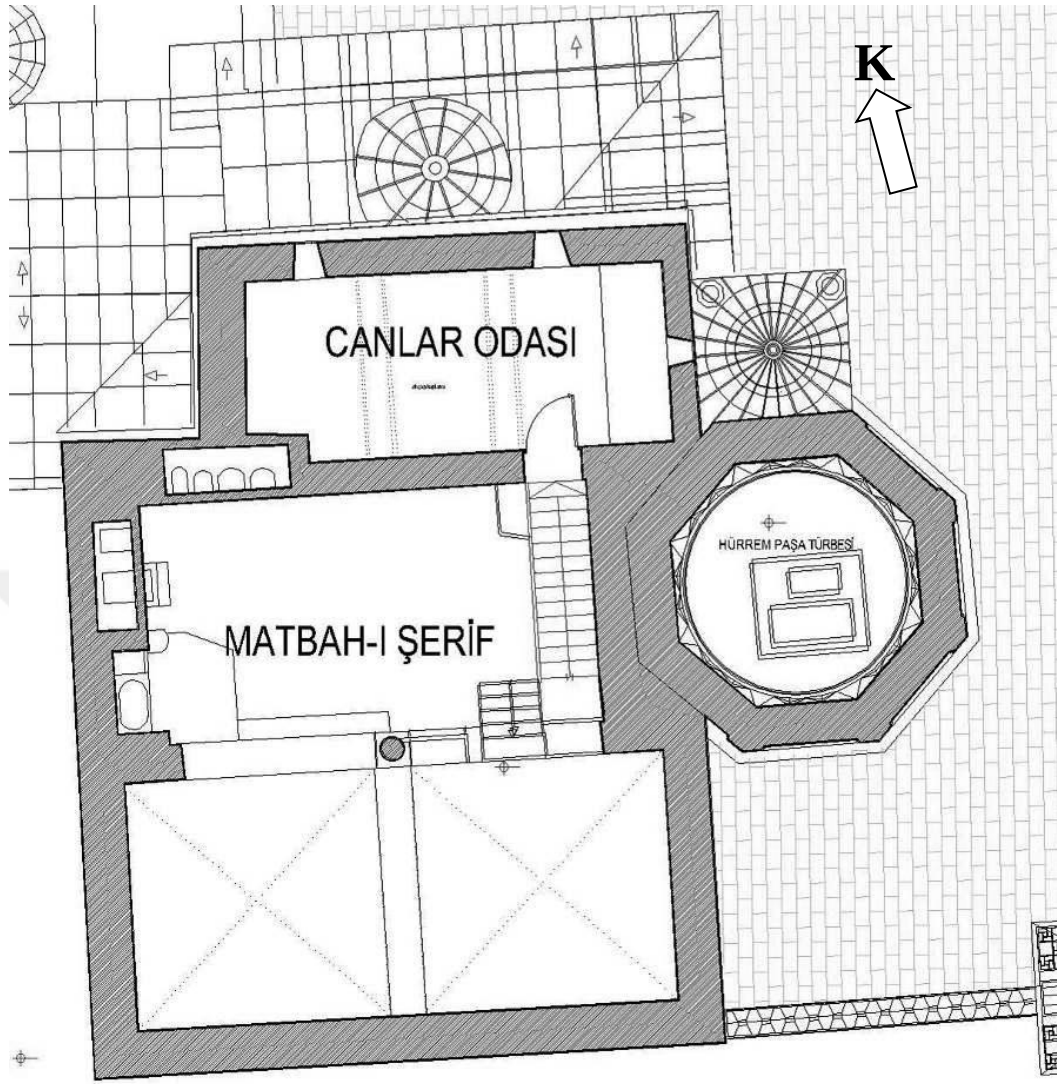

Şekil 4.201. Matbah-ı Şerif'in Somathanesi.

Somathane olarak kullanılan doğu bölümünün kuzeyinde üst kata çıkış sağlayan 125 cm genişliğinde 12 basamaklı ahşap merdiven yer almaktadır. Bu merdiven ile ‘canalar odası’ olarak adlandırılan, murakabe ve yatakhane olarak kullanılan bölüme ulaşılır (Şekil 4.202). Canlar odası 370x830 cm ölçülerinde doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlı mekândır. Günümüzde depo olarak kullanılmakta olduğu için ziyarete kapalıdır. Zemini ahşap kaplamadır. Üst örtüsü beşik tonozdur. Kuzey duvarında iki, doğu duvarında bir adet 45 cm genişlikte tek kanatlı penceresi bulunur. Güney duvarı matbaha bakmaktadır. Güney duvarında biri taş sivri kemerli diğeri taş beşik kemerli iki adet pencere ile merdivene açılan tek kanatlı basık sivri kemerli ahşap kapı yer almaktadır.

Şekil 4.202 Matbah-ı Şerif'in Üst Katında Yer Alan Canlar Odasına Bakış.

Şekil 4.203. Matbah-ı Şerif Üst Kat Planı (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Matbah-ı Şerif güney cephede kesme taş örgölüdür. Duvarın üzerinde cephe boyunca taş korniş dolaşmaktadır. Kornişin üst kotu zemin kotundan 760 cm yüksekliktedir. Cephede 4 adet 100x230 cm ölçülerinde çift kanatlı demir ferforje parmaklıklı ahşap pencere bulunmaktadır. Ahşap pencerelerin etrafında beşik kemerli taş söve bulunur. Kilit taşı süslemelidir. Taş sövenin etrafında tek sıra halinde silmeli beşik taş söve dolanmaktadır. Pencerelerin altında kiler havalandırma açıklıkları yer almaktadır.

Şekil 4.204. Matbah-ı Şerif Güney Cephesi.

Matbah-ı Şerif'in batı cephesi Meydan-ı Şerif'e bitişik cephelidir. Güney cephe ile aynı mimari karaktere sahiptir. Kesme taş duvar örgülüdür. 3 adet 100x230 cm ölçülerinde çift kanatlı demir ferforje parmaklıklı ahşap penceresi bulunmaktadır. Pencere etrafı güney cephede olduğu gibi taş söveli ve beşik kemerlidir. Cephenin sol kısmında üst kat üçgen formlu olarak yükselmiştir. Saçak altı taş korniş bu forma uygun şekilde saçak altında dolanmaktadır. Üçgen taş alınlıklı kısmın ortasında 1867 yılında gerçekleştirilen onarıma ait mermer H.1284 tarihli ve 'maşallah' ibaresinin yer aldığı kitabe bulunmaktadır (Şekil 4.206).

Şekil 4.205. Matbah-ı Şerif Batı Cephesi.

Şekil 4.206. Matbah-ı Şerif Batı Cephesi Kitabesi.

Matbah-ı Şerif'in doğu cephesine Hürrem Paşa Türbesi bitişiktir. Hürrem Paşa Türbesinin girişinde bulunan revaklı alan Kazancı Dede odası penceresinin önünde yer almaktadır. Bu pencere haricinde cephenin güney tarafında diğer cephelerle aynı karakterde 2 ahşap pencere daha yer almaktadır. Cephe revaklı alan hariç kesme taş duvarlıdır. Diğer cephelerde dönen saçak altı korniş bu cephede de devam etmektedir. Cephenin kuzey tarafında sonradan camekân ile kapatılmış revaklı bölüm yer almaktadır. Ahşap doğrama camekâna kadar kesme taş duvarlıdır. Camekân üstü sıvalı ve boyalıdır. Revaklar taş kemerlerle geçilmiştir. Kemerleri mermer sütunlar taşımaktadır. Bu cephede de 1 adet mermer sütun gözükmektedir. Sütun taş kaideye oturmaktadır, başlığı da taş koçbaşısıdır. Taş kaidenin altında 75 cm yüksekliğinde taş seki bulunmaktadır.

Şekil 4.207. Matbah-ı Şerif Doğu Cephesi.

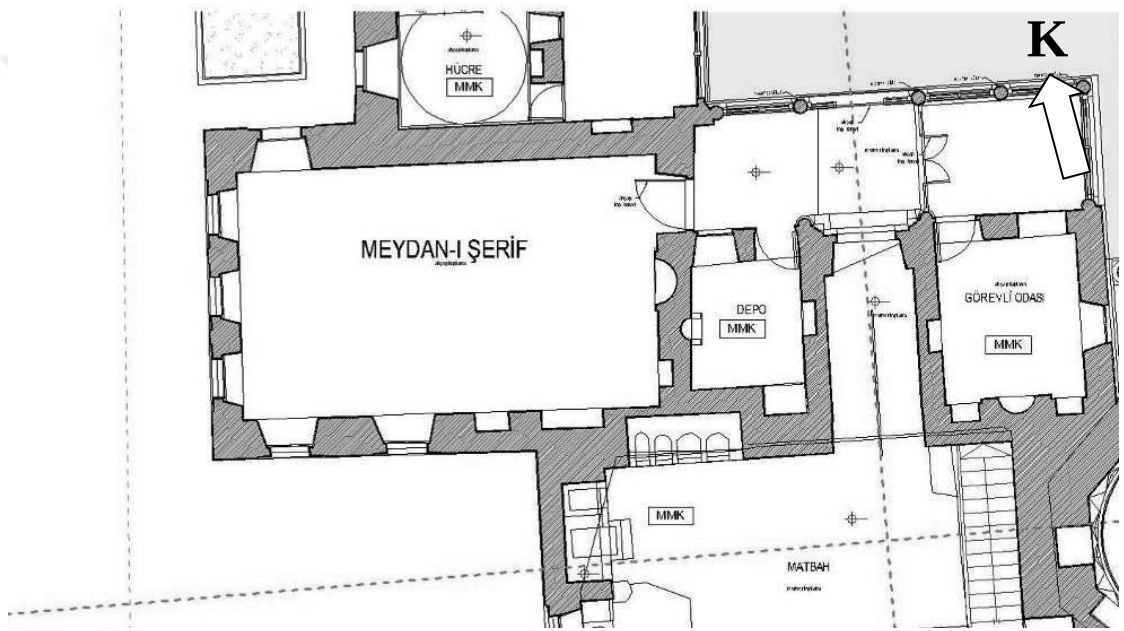
Matbah-1 Şerif'in kuzey cephesinin batı tarafı Meydan-1 Şerif'e bitişiktir. Meydan-1 Şerif'in kuzey cephesinin Matbah yönüne bakan doğu kısmı ise Dedegan Hücreleri tarafından kapatılmıştır. Kuzey cephede Matbah-1 Şerif'e ait revaklı bölüm bulunmaktadır. Bu bölüm sonradan ahşap camekân ile kapatılmıştır. Cephenin giriş kapısının üzerinde taş sivri kemerle kubbeli alana geçiş vardır. Giriş kapısının batısında bir, doğusunda iki adet nispeten küçük basık sivri kemer bulunur. Revakın tonoz örtüsü bu kemerlerle mermer sütunlara oturur. Sütun başları mermer koçbaşıdır. Sütunlar taş kaideye oturmakta olup taş kaidenin altında 75 cm taş seki bulunmaktadır. Kot farkı sebebi ile ahşap giriş camekânına taş 4 basamak ile ulaşılmaktadır. Ahşap camekânların altı kesme taş duvar olup, camekân üstleri kemerler hariç sıvalı ve boyalıdır. Ahşap camekânlar iki sütun arasını tamamen dolduracak şekilde uygulanmıştır.

Şekil 4.208. Matbah-1 Şerif Kuzey Cephesi.

Meydan-1 Şerif: Matbah-1 Şerif'in kuzeybatı bitişğinde, Dedegan Hücrelerinin güneybatı köşesinde yer alan Meydan-1 Şerif, dikdörtgen planlı, dıştan kesme taş içten moloz taş ile yığma tekniğinde yapılmış üzeri aynalı tonoz ile örtülüdür. Tavanı barok ve ampir üslupta doğa manzaraları ve bitkisel motiflerin bulunduğu kalemşi süslemeler ile bezenmiştir (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015). Günümüzdeki yapı, sikkehane

ve Meydan-ı Şeriften oluşan iki katlı bina yıkılarak M.1867’de inşa edilmiştir (Anonim10, 2016). Meydan-ı Şerif, dervişlerin sabah murakabesini gerçekleştirdikleri, ayrıca idari merkez olarak işlev gören birimdir. Mevlevihanelerin idari meseleleri, tayinler, aziller ve buna benzer bütün idari hususlar Meydan-ı Şerif de görüşülürdü. Meydan-ı Şerif’e sabah namazından sonra dervişler ve dedeler sırasıyla gelerek duvar önüne dizilerek oturur, en son şeyh gelerek giriş kapısının karşısında yer alan postuna otururdu. Bir tepsi içinde gelen çörekler yenir ardından kahve içilerek murakabeye girilirdi. Murakabeden sonra dervişler Meydan-ı Şeriften ayrılır, tekkenin dedeleri ile şeyh toplantı gerçekleştirirdi (Azsöz, 2018).

Şekil 4.209. Meydan-ı Şerif Kat Planı (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Meydan-ı Şerif’e giriş sonradan ahşap camekân ile kapatılmış Matbah önü revaklı bölümden sağlanmaktadır. Doğu duvarı Aşçı Dede odasına bitişiktir. Giriş kapısı revaklı bölümün batısında yer almaktadır. 115 cm genişliğinde çift kanatlı, kanatları bitkisel motiflerle süslemeli ahşap kapıdan Meydan-ı Şerif odasına girilmektedir.

Şekil 4.210. Meydan-ı Şerif Giriş Duvarı.

Meydan-ı Şerif 565x960 cm ölçülerinde doğu-batı doğrultusunda, dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Oda da sirkülasyonu bozan herhangi bir bölücü veya taşıyıcının olmayışı oldukça geniş ve ferah bir mekân ortaya çıkarmıştır. Odanın batı duvarında üç adet 90 cm genişliğinde çift kanatlı ahşap pencere bulunmaktadır. Pencereilerin üstündeki duvara sonradan perde için ahşap kornişler takılmıştır.

Şekil 4.211. Meydan-ı Şerif Batı Duvarına Bakış (Ceray Mimarlık Arşivi).

Doğu duvarında girişin hemen yanında 100 cm genişliğinde beşik kemerli ocak nişi yer almaktadır. Nişin altında mermer bir taş bulunmaktadır. Bu ocağın Meydan-ı

Şerifte gerçekleştirilen toplantılarda çörek yanında içilen kahve için kullanılmış olması muhtemeldir. Ocak nişinin güneyinde 60 cm genişliğinde tek kanatlı ahşap bir dolap bulunmaktadır.

Şekil 4.212. Meydan-ı Şerif Doğu Duvarına Bakış (Ceray Mimarlık Arşivi).

Güney duvarının doğusunda 140 cm ve 75 cm genişlikte, 40 cm derinlikte iki adet dolap nişine yerleştirilmiş ahşap gömme dolaplar bulunmaktadır. Bu kısım ayrıca matbaha bitişiktir. Güney duvarının batısında ise iki adet 90 cm genişliğinde çift kanatlı ahşap pencere yer alır. Pencereilerin üstündeki duvara sonradan perde için ahşap kornişler takılmıştır. Meydan-ı Şerif'in kuzey duvarı ise çoğunlukla derviş hücreleri tarafından kapatılmıştır. Duvarın batı tarafında dış mekâna açılan bir adet 90 cm genişliğinde çift kanatlı ahşap pencere yer alır. Pencerenin üstündeki duvara sonradan perde için ahşap korniş takılmıştır. Bu tek pencere haricinde duvar sağırdır. Meydan-ı Şerif'in zemini ahşap kaplama, duvar ve tavanı ise sıvalıdır. Meydan-ı Şerif'in üzeri aynalı tonoz ile örtülüdür. Tonoz dışarıdan kurşun kaplama ile korunmaktadır. Meydan-ı Şerif'in tavanı süsleme bakımından dikkat çekicidir (Şekil 4.213). Tavanda çiçek motifleri, tavan eteklerinde doğa kesitleri bulunur. Köşelerde kıvrımlar ile oluşturulmuş madalyonlar içinde yapraklar arasında meyve resimleri yer alır. Batı kaynaklı barok-ampir üslupları bu süslemelerde kendisini göstermektedir.

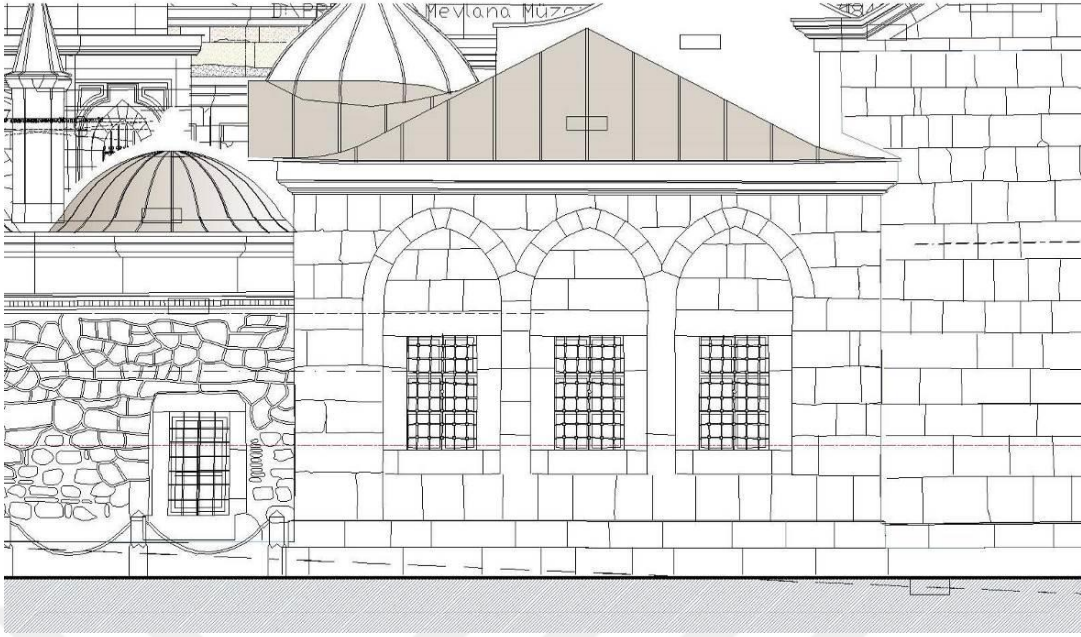

Şekil 4.213. Meydan-ı Şerif Tavan Süslemeleri (Ceray Mimarlık Arşivi).

Meydan-ı Şerif'in batı cephesi, Selimiye Camii'nin 800 cm doğusunda yer almaktadır. Cephe kesme taş örgülüdür. Duvarın üzerinde cephe boyunca taş korniş dolaşmaktadır. Kornişin üst kotu zemin kotundan 510 cm yüksekliktedir. Taş kornişin üzerine tek sıra kesme taş örülmüştür. Cephede 3 adet 100x230 cm ölçülerinde çift kanatlı lokmalık demir parmaklıklı ahşap pencere bulunmaktadır. Ahşap pencerelerin etrafında tek sıra düz taş söve dolaşmaktadır. Taş sövenin kenarında ise taş beşik kemer bulunur. Beşik kemerin kilit taşının üst kotu zemin kotundan 480 cm yüksekliktedir.

Şekil 4.214. Meydan-ı Şerif Batı Cephesi.

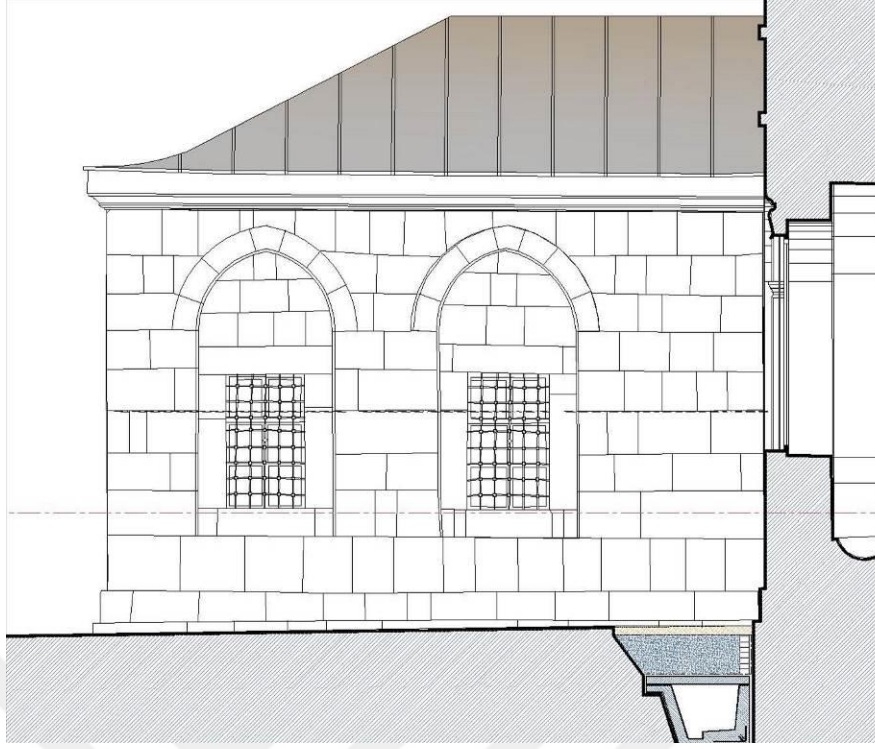

Şekil 4.215. Meydan-ı Şerif Batı Cephe Görünüşü (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Meydan-ı Şerif'in güney cephesi Matbah-ı Şerif ile birleşmektedir (Şekil 4.216). Cephe kesme taş örgülüdür. Duvarın üzerinde cephe boyunca taş korniş dolaşmaktadır. Kornişin üst kotu zemin kotundan 510 cm yüksekliktedir. Taş kornişin üzerine tek sıra kesme taş örülmüştür. Cephede 2 adet 100x230 cm ölçülerinde çift kanatlı lokmalı demir parmaklıklı ahşap pencere bulunmaktadır. Ahşap pencerelerin etrafında tek sıra düz taş söve dolaşmaktadır. Taş sövenin kenarında ise taş beşik kemer bulunur. Beşik kemerin kilit taşının üst kotu zemin kotundan 480 cm yüksekliktedir.

Şekil 4.216. Meydan-ı Şerif Güney Cephesi.

Şekil 4.217. Meydan-ı Şerif Güney Cephe Görünüşü (Ceraay Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Meydan-ı Şerif'in kuzey cephesi Dedegan Hücreleri ile bitişiktir (Şekil 4.218). Bu sebeple cephe bütüncül olarak okunamamaktadır. Kesme taş örgülüdür. Duvarın üzerinde cephe boyunca taş korniş dolaşmaktadır. Kornişin üst kotu zemin kotundan 510 cm yüksekliktedir. Taş kornişin üzerine tek sıra kesme taş örülmüştür. Cephede bir adet 100x230 cm ölçülerinde çift kanatlı lokmalı demir parmaklıklı ahşap pencere bulunmaktadır. Ahşap pencerelerin etrafında tek sıra düz taş söve dolaşmaktadır. Taş sövenin kenarında ise taş beşik kemer bulunur. Beşik kemerin kilit taşının üst kotu zemin kotundan 480 cm yüksekliktedir.

Şekil 4.218. Meydan-ı Şerif Kuzey Cephesi.

Meydan-ı Şerif'in doğu cephesi Matbah-ı Şerif ile bitişik olduğu için okunamamaktadır.

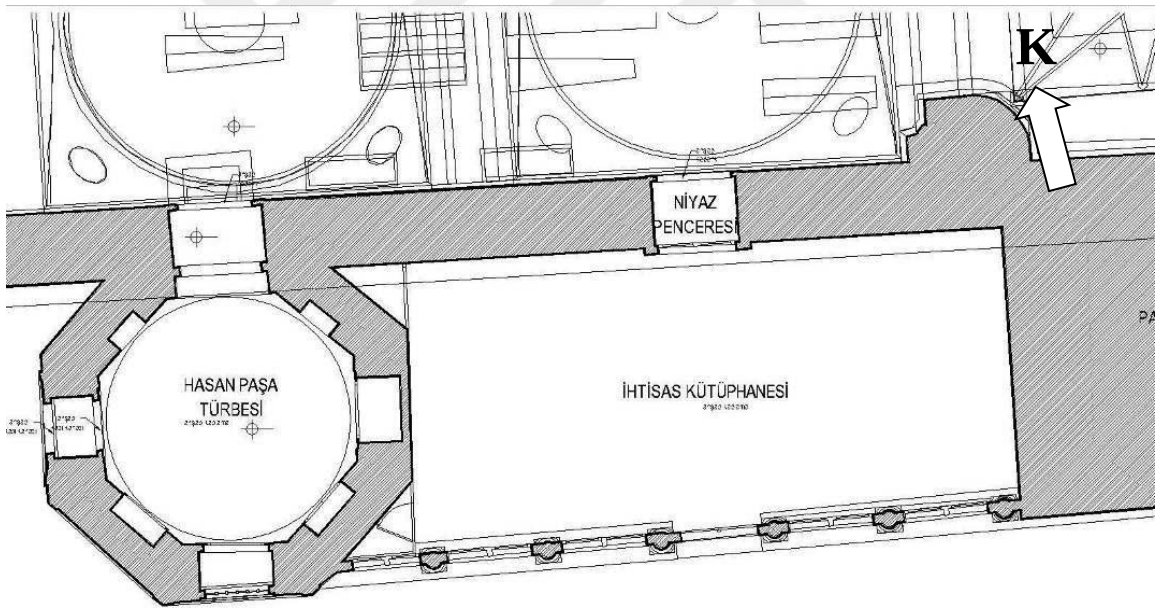
Kütüphane: Âsitânenin ana binasına bitişik olarak inşa edilen kütüphane Kıbabü'l Aktab'ın güneyinde, Hasan Paşa Türbesinin doğu bitişiğinde yer almaktadır (Şekil 4.219). Âsitâne bünyesinde müstakil olarak ilk kütüphane Postnişin Mehmed Said Hemdem Çelebi tarafından M.1854 yılında yaptırılmıştır. Günümüzdeki kütüphane, âsitânenin niyaz penceresini de içine alarak M.1919 yılında kurulmuştur (Karpuz, 2004).

Kütüphane'deki kitaplar önceden Dedegan Hücreleri, Tilavet Odası başta olmak üzere âsitâne bünyesinde farklı yerlerde muhafaza edilmekte idi. Kütüphane yapısının kurulmasıyla kitaplar bu binaya toplanmıştır. Tekkelerin kapatılmasının ardından müzeye dönüştürülen âsitânenin bünyesindeki kitaplar dönemin müze müdürü Yusuf Akyurt tarafından kayıt altına alınmıştır. Bu kayıtlara göre kütüphane bünyesinde 2.500 kadarı yazma eser olmak üzere 11.000 adet kitap bulunmaktadır (Bakırcı, 2007).

Kütüphane 435x950 cm ölçülerinde doğu-batı doğrultuda dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Kütüphane'nin girişi güney cephesinde yer alan 120x220 cm ölçülerinde çift kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Zemin ahşap kaplama, duvar ve tavanı sıvalıdır. Kütüphane'nin üst örtüsü güneyde 6 mermer sütunun taşıdığı ahşap payandalara oturan, kuzeyde ise âsitâne ana binasının güney duvarı ile taşınan tek yöne eğimli kurşun kaplamalı ahşap çatıdır.

Şekil 4.219. Kütüphane Güney Cephesi.

Şekil 4.220. Kütüphane Planı (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Kütüphanenin kuzey duvarı aynı zamanda âsîtâne ana binasının güney duvarıdır. Bu duvarda 120x185 cm ölçülerinde çift kanatlı ahşap niyaz penceresi yer almaktadır. Niyaz penceresi bir diğer ifadeyle hacet penceresi kökleri Mescid-i Nebvi'ye dayanan ve Anadolu topraklarında büyük veli ve sahabe türbelerinde karşılaşılan aydınlatama fonksiyonu için değil ziyaret fonksiyonu için yapılmış pencerelere rastlanmaktadır. Mevlana Türbesine açılan bu niyaz penceresinin dört tarafı tek sıra taş söve ile

geçilmiştir. Pencerenin üzerindeki söve düz mermer taştır. Mermerin üzerinde bitkisel motifli kalemişi süsleme bulunmaktadır. Pencere üzerinde taş basık kemer yer almaktadır. Kemer içinde kalem işi Mevlevi tacı resmedilmiş, tacın üzerine talik hattı ile “Yâ Hz. Mevlânâ” ibaresi ve bu ibarenin altında Mevlana Celaleddin Rumi’nin “Ey keremde, yücelikte, nur saçıcılıkta güneşin, ayın ve yıldızların kendisine kul köle kesildiği güzel. Garip âşıklar senin kapından başka bir yol bulamasınlar diye, bütün kapılar kapatılmış, yalnız senin kapın açık bırakılmıştır.” rubaisi yazmaktadır (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015).

Kuzeyden âsitânenin ana binasına, batıdan Hasan Paşa Türbesine, doğudan taş payandaya bitişik olan kütüphane yalnızca güneyden cephe vermektedir. Cephede yer alan giriş kapısı 120x220 cm ölçülerindedir. Kapı 15 cm kalınlıkta iki adet taş eşğin üzerinde yer alır. Kapının üzerinde 120x100 cm ahşap çıtalı penceresi vardır. Bu pencerenin üzerinde 130x90 cm ebatında ahşap çıtalı aydınlatma penceresi bulunmaktadır. Giriş kapısının batısında üç, doğusunda iki adet aynı mimari özellikte beş adet pencere yer alır. Kütüphanenin güney cephesi giriş kapısı hariç zemin kotundan 160 cm yüksekliğe kadar kesme taş örgülüdür. Bu kot seviyesinden ahşap saçağa kadar olan kısım giriş kapısı hariç 130 cm aralıklarla yerleştirilmiş 6 adet mermer sütun ile mermer sütunlar arasında çift kanatlı ahşap pencereler yer almaktadır. Pencereler 130x200 cm ölçülerindedir. Pencerelerin üzerinde ise 130x90 cm ebatında ahşap çıtalı aydınlatma pencereleri bulunmaktadır. Aydınlatma pencerelerinin üzerinde işlemeli ahşap korniş ve onun üzerinde de ahşap saçak bulunur. Ahşap saçak cepheden 100 cm çıkma yapmaktadır. Ahşap alınlığın üst kotu zemin kotundan 480 cm yüksekliktedir. Kurşun kaplamalı çatı, kuzeyde alçı şebekeli aydınlatma penceresini 30 cm kapatmaktadır. Kuzey duvarında çatının bittiği nokta zeminden 645 cm yüksekliktedir.

Şekil 4.221. Kütüphane Güney Cephe Görünüşü (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Çelebi Konağı: Külliye'nin kuzeybatısında yer alan Çelebi Konağı taş ve kerpiç ile yığma tekniğinde inşa edilmiş, tek katlı, kırma çatılı, dikdörtgen plan şemasına sahip bir yapıdır (Şekil 4.222). İç sofaya açılan dört adet odadan oluşmaktadır. Âsitâne postnişinin konakladığı bu yapı âsitânenin haremi olarak hizmet vermekteydi. Ayrıca âsitâne şeyhinin cuma ve bayram günleri misafirlerini ağırladığı selamlık birimi olarak da kullanılmaktaydı (Karpuz, 2009).

Şekil 4.222. Çelebi Konağı Güney Cephesi.

Kuzeyde yer alan Çelebiyan kapısının kuzeybatısında bulunan konak doğu-batı doğrultusunda 1110x1430 cm ölçülerindedir. Zemin kotundan 380 cm yükselen yapının üstü alaturka kiremit çatı ile örtülüdür. Çatının üst kotu zeminden 565 cm yüksekliktedir. Günümüzde doğu cephesine bitişik olan 540x820 cm ölçülerindeki yapı cumhuriyet döneminde misafirhane olarak kullanılan konağın tuvalet ve mutfak ihtiyacı için sonradan eklenmiştir (Şekil 4.223). Konağın dış cephe zemininde 25 cm genişliğinde taş kaplama dolanmaktadır. Konağın giriş kapısı güney cephede iki adet taş basamak ile yükseltilmiş giriş eyvanında bulunur. Giriş kapısı odalara göre geriye çekilerek bu giriş eyvanı oluşturulmuştur. Eyvanın önünde iki adet mermer kaideye oturan ahşap sütun bulunmaktadır. Ahşap sütunlar ile cephe duvarları arasında üç adet beşik kemerli geçiş yer alır. Bu kemerli alan günümüzde cam malzeme ile kapatılmış, ahşap sütunların arasına çift kanatlı cam kapı eklenmiştir.

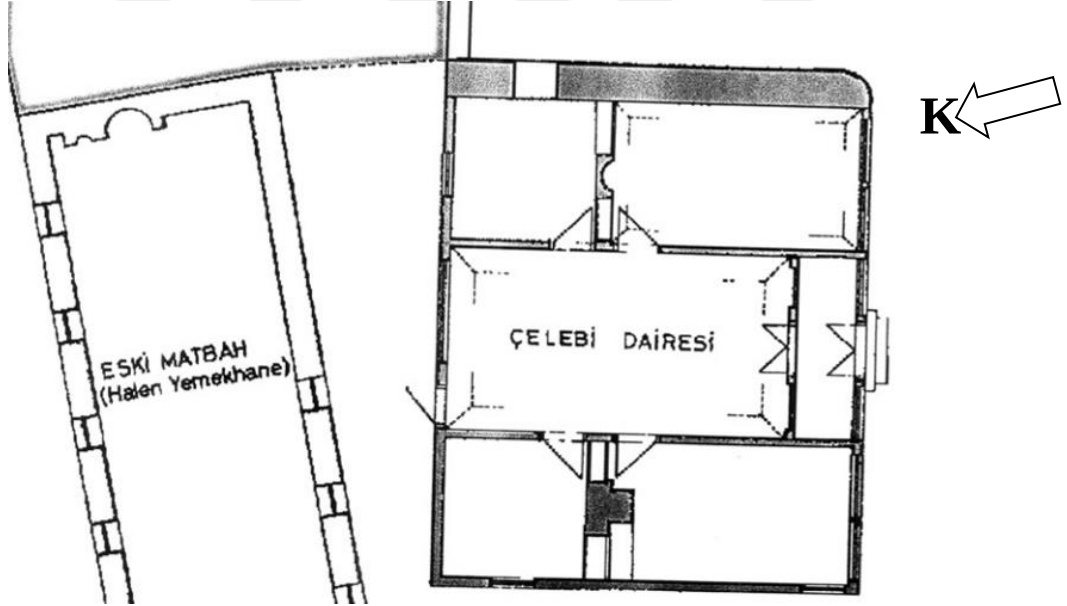
Şekil 4.223. Çelebi Konağı ile Batı Duvarına Bitişik Olan Müştemilat.

Giriş eyvanının doğusunda ve batısında ikişer adetten dört adet oda bulunmaktadır. Eyvanda yer alan çift kanatlı ahşap kapıdan iç sofaya giriş sağlanmaktadır. Sofanın kuzey ve güneyinde ikişer adet olmak üzere toplam dört adet çift kanatlı geçmeli demir parmaklıklı ahşap penceresi vardır. Sofanın güneydoğusunda yer alan odanın üç adet, kuzeydoğusunda yer alan odanın bir adet çift kanatlı geçmeli demir parmaklıklı penceresi bulunmaktadır. Sofanın güneybatısında yer alan odanın dört adet, kuzeybatısında yer alan odanın iki adet çift kanatlı geçmeli demir parmaklıklı ahşap penceresi vardır. Pencereleler dikdörtgen formu, düz lentoludur. Dış cephesi sade olan yapının iç sofa tavanındaki kalemişi resimler oldukça zengindir (Şekil 4.224).

Meydan-ı Şerif odasının tavan eteklerindeki süslemeler ile üslup bakımından benzerlik göstermektedir. Tavanda yaprak ve çiçek motifleri, tavan eteklerinde doğa kesitleri, resimler arasında çiçek motifleri bulunur.

Şekil 4.224. Çelebi Konağı İç Sofa Tavan Süslemeleri (Çeray Mimarlık Arşivi).

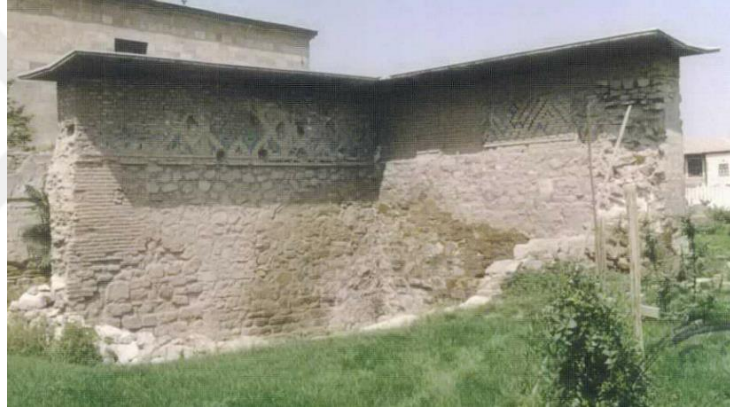
Şekil 4.225. Çelebi Konağı Planı (Karpuz, 2009).

Dışarıdan ve içeriden sıvalı iken günümüzde dış cephesinde taş görünümü verilmiş boyama bulunmaktadır.

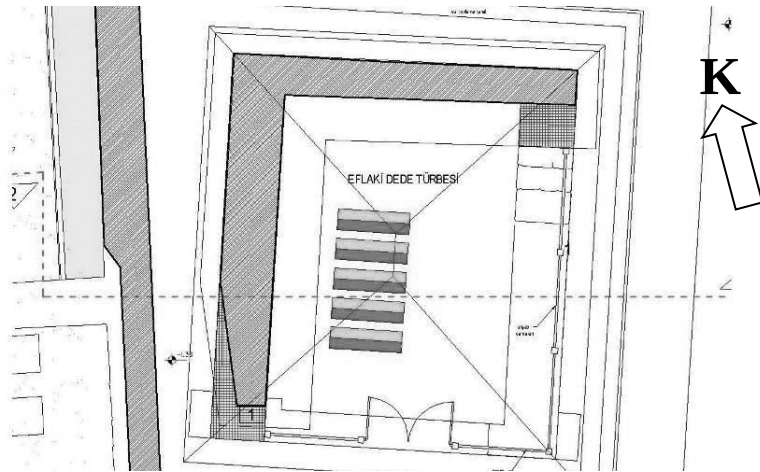
Âsitâne bünyesinde bu konaktan başka Türk evi özelliklerini yansıtan çelebi ve dedelerin kullandığı harem birimleri olmakla beraber bunların günümüze ulaşamadığı düşünülmektedir (Karpuz, 2009).

Türbeler: Âsitâne bünyesinde 6 adet Türbe mevcuttur. Bu türbeler âsitânenin ziyaret fonksiyonuna hizmet etmektedir. Yapım sırasına göre mevcut Türbe yapıları şu şekildedir;

Eflaki Dede Türbesi, M.1361 yılında ölen Ahmet Eflaki Dede için yaptırılmıştır (Şekil 4.226). Türbe âsitânenin doğusunda, iç duvarın dışında yer alır. Moloz taş ve tuğla ile yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Günümüze ancak kuzey ve batı duvarları ulaşabilmiştir. Yapılan kazı çalışmaları ile temel taşları ortaya çıkarılan türbenin kalan kısımları 2009-2010 yıllarında restorasyon çalışmaları ile ahşap doğramalı camekân olarak tamamlanmıştır (Şekil 4.228). 810x920 cm dış duvar ölçüleri ile kareye yakın dikdörtgen planlı türbenin tuğla duvarlarında yer yer sırlı tuğlalar kullanılmıştır. Yapının üzeri ahşap kirişlerle taşınan kırma çatı ile örtülüdür. Restorasyon çalışmaları sebebiyle günümüzde ziyarete kapalıdır.

Şekil 4.226. K.K.V.K.K. 10.09.1991 Tarihli 42.00/188 nolu Dosyadan Eflaki Dede Türbesi Fotoğrafı.

Şekil 4.227. Eflaki Dede Türbesi Planı (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Şekil 4.228. Eflaki Dede Türbesi Güneydoğu Görünüşü.

Hürrem Paşa Türbesi, Matbah-ı Şerif'in doğu duvarına bitişiktir (Şekil 4.229). Kitabesine göre M.1528 yılında Hürrem Paşa için inşa edilmiştir. Sekizgen planlı türbenin cephe veren beş kenarı bulunmaktadır. Her kenar dıştan 285 cm'dir. Kesme taş ile yığma tekniğinde yapılan türbe sekizgen kasmağa oturan kubbe ile taşınmaktadır. Kenar duvarlarına hareket sağlamak amacıyla köşelerden 40 cm sonra taş duvar 5 cm içeriye alınmıştır. Doğu ve güney kenarlarında 90 cm genişliğinde dört açılır lokmalı demir parmaklıklı ahşap pencere bulunmaktadır. Kubbe kasmağında ise sonradan kapatılmış daire formlu dört adet pencere yer almaktadır. Türbe girişi kuzeyde yer alan matbaha bitişik revaklı alandan yapılmaktadır. Girişin kapısının bulunduğu revaka kuzeyde yer alan iki taş basamak ile çıkılmaktadır. Revaklı alanın zemini bu sayede zeminden 30 cm yükseltilmiştir. Kubbe ile örtülü revak her kenarda toplam dört sivri kemer ile kuzeyde iki adet mermer sütuna güneyde ise türbenin duvarına oturur. Türbeye giriş revaklı bölümden 45 cm yüksekte 90x175 cm ölçülerinde çift kanatlı basık beşik kemerli ahşap kapıdan sağlanır. Kapı üzerinde kitabe bulunur. Türbe içerde beyaz sıvalıdır. İçerde pencereler haricinde kuzeydoğu, güneydoğu ve güneybatı kenarlarında nişler bulunur. Kubbeye geçiş elemanı olarak Türk üçgenleri kullanılmıştır (Şekil 4.231). Türbenin içerisinde iki adet mermer sanduka yer alır. Bu sandukalar Hürrem Paşa ile Hacı Bey'e aittir.

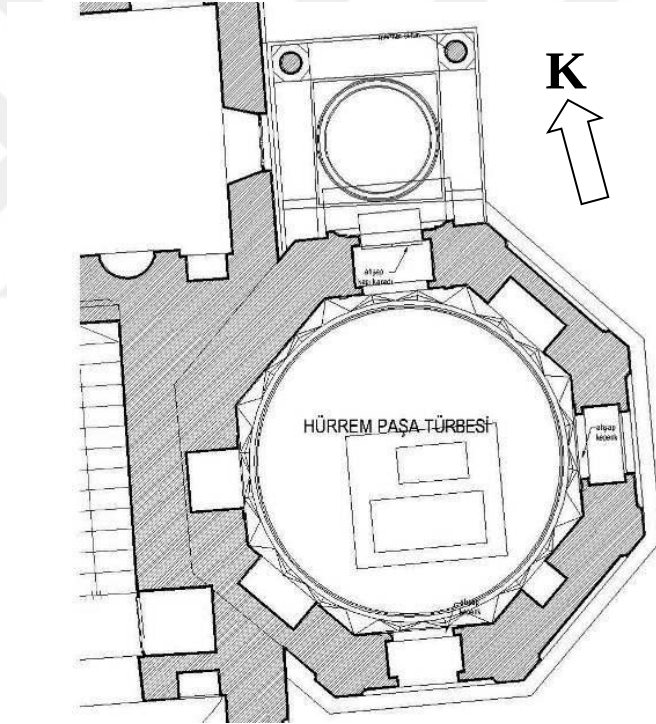
Şekil 4.229. Hürrem Paşa Türbesi Kuzey Görünüşü.

Şekil 4.230. Hürrem Paşa Türbesi Güneydoğu Görünüşü.

Şekil 4.231. Hürrem Paşa Türbesi Türk Üçgenleri ve Kubbe (Ceray Mimarlık Arşivi).

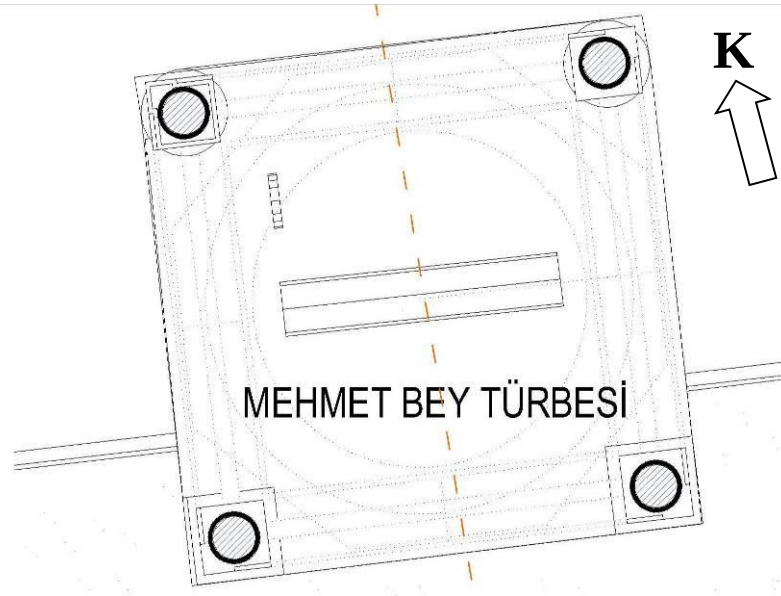
Şekil 4.232. Hürrem Paşa Türbesi Planı (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Mehmet Bey Türbesi, âsitânenin güneydoğu bölümünde hazire alanında yer alır (Şekil 4.233). M. 1534 yılında Çoban Mustafa Paşa'nın oğlu Mehmet Bey için yaptırılmıştır (Küçükdağ, 2020). 350x350 cm ölçülerinde kare planlı üzeri kubbe ile örtülü baldeken bir türbe yapısıdır. Kubbenin oturduğu sekizgen kasnak sivri kemerlerle dört köşeden dört mermer sütunla taşınmaktadır. Kesme taş malzeme ile inşa edilen

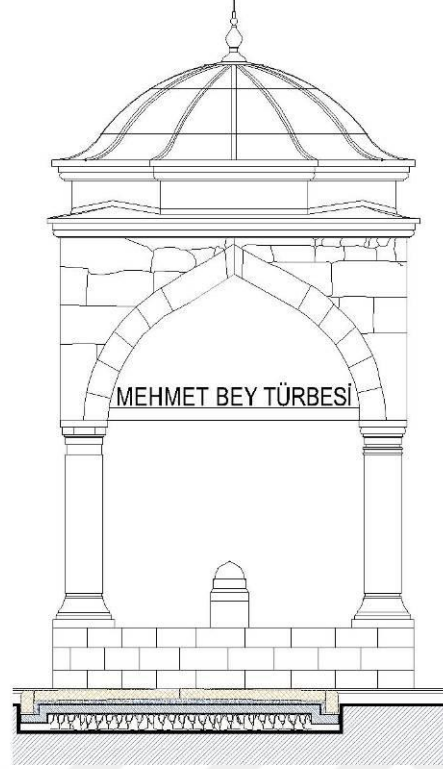
türbenin zemini de kesme taş ile yükseltilmiştir. Türbede mermer bir sanduka yer almaktadır. Günümüzde restorasyon çalışmaları sebebiyle ziyarete kapalıdır.

Şekil 4.233. Mehmet Bey Türbesi Restorasyon Çalışmaları.

Şekil 4.234. Mehmet Bey Türbesi Planı (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

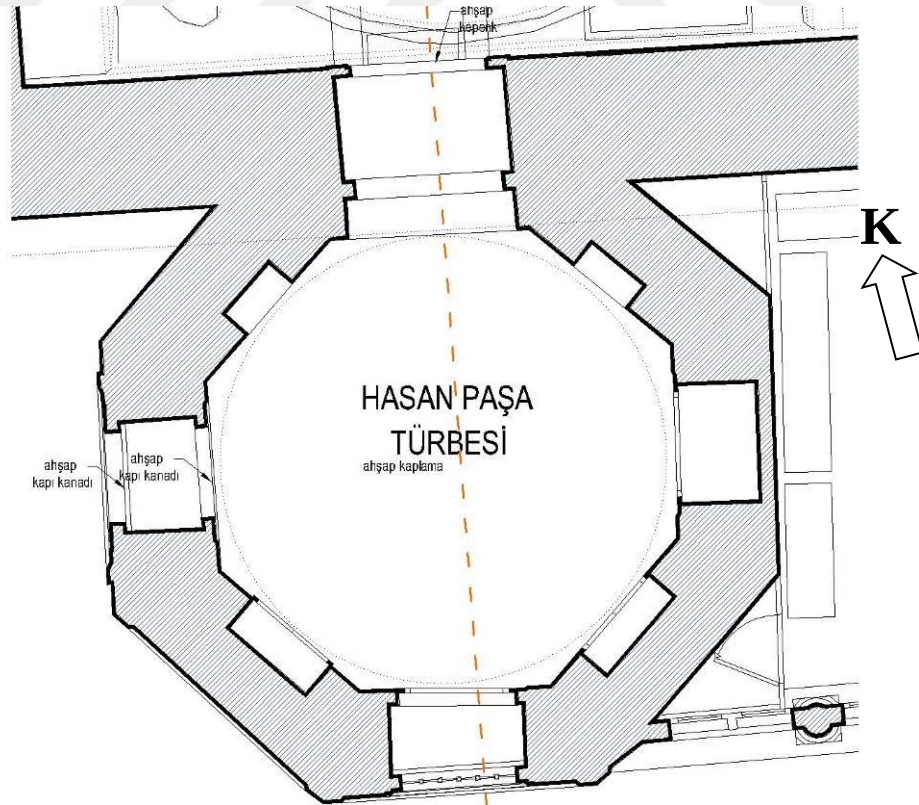
Şekil 4.235. Mehmet Bey Türbesi Batı Cephe Görünüş (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Hasan Paşa Türbesi, ihtisas kütüphanesinin batısında, âsitânenin güney duvarına bitişik olup M.1573 tarihinde Hasan Paşa adına inşa edilmiştir (Karpuz, 2014). Hasan Paşa Türbesi Hürrem Paşa Türbesi gibi Klasik Osmanlı dönemi izlerini taşımaktadır. Kesme taş malzemeyle inşa edilen türbe sekizgen planlıdır (Şekil 4.236). Kenarlar dıştan 240 cm genişliğindedir. Türbenin üzeri kubbe ile örtülüdür. Kubbe on altıgen kasmağa oturmaktadır. Türbenin girişi batı kenarında bulunan mermer basık kemerli çift kanatlı ahşap kapıdan sağlanır. Bu kapının haricinde türbeye âsitâne içerisinden Kıbabü'l Akab'dan geçiş sağlayan bir kapı daha vardır. Bu kapı pencere iken batıda yer alan kapının kapatılması sonucu türbeye geçiş sağlayabilmek için kapı haline getirilmiştir. Kapatılan batı kapısı ise 2003 yılında özgün haline getirilerek açılmıştır. Dışarıya açılan kapının ve pencerelerin söveleri mermerdir. Giriş kapısının üzerinde kitabe yer alır. Türbenin güney ve doğu duvarında dikdörtgen formu 100 cm genişliğinde açılır ahşap pencereleri bulunurken ihtisas kütüphanesi sebebiyle doğu kenarda yer alan penceresi kapatılmıştır. Türbede ayrıca güneyde açılır pencerenin üzerinde daire formu, güneydoğu ve güneybatıda sivri kemerli aydınlatma pencereleri bulunmaktadır. Türbe içinde kuzeydoğu, kuzeybatı, güneydoğu ve güneybatı

duvarlarında nişler yer almaktadır. Türbenin zemini ahşap kaplama, duvarlar ve tavan sıvalıdır.

Şekil 4.236. Hasan Paşa Türbesi Batı Cephesi.

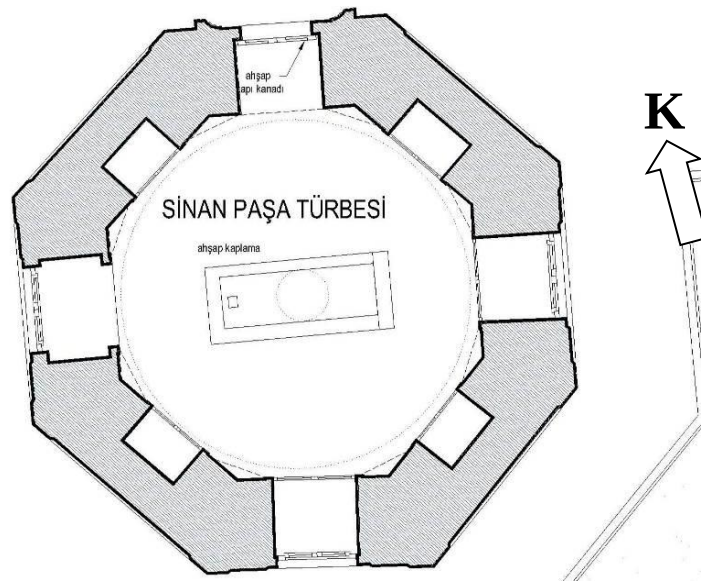
Şekil 4.237. Hasan Paşa Türbesi Planı (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Şekil 4.239. Sinan Paşa Türbesi İçerden Kubbeye Bakış.

Şekil 4.240. Sinan Paşa Türbesi Mermer Sanduka.

Şekil 4.241. Sinan Paşa Türbesi Planı (Ceraş Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Fatma Hatun Türbesi, Sinan Paşa Türbesinin kuzeyinde yer alır. M.1586'da vefat eden Karaman Beylerbeyi Murat Paşa'nın kızı Fatma Hatun adına inşa edilmiştir (Küçükdağ, 2020). Âsitâne bünyesinde yer alan Osmanlı türbe yapıları ile benzer mimari özelliklere sahip olan Fatma Hatun Türbesi aynı diğer Osmanlı türbeleri gibi kesme taş malzemeyle yığma tekniğinde inşa edilmiş, kapı ve pencere söveleri mermer, sekizgen planlı, üzeri kubbe ile örtülüdür (Şekil 4.242). Kubbesi on altıgen kasnağa oturmaktadır. Fatma Hatun Türbesinin en ayırt edici özelliği köşe taşlarının daire formunda yapılarak sütun izlenimi vermiş olmasıdır. Türbe üzerindeki taş işçiliğın zerafeti de yapının bir hanımefendiye ait olduğunu belli eder niteliktedir. Kapı ve pencerelerin üst kotuna denk gelen taşlar kuşak görünümü verecek şekilde tek sıra olarak tüm cephe boyunca sille taşından yapılmıştır. Aynı kuşak görünümü sekizgen gövdenin üst kotunda son sıra taşlarda da yapılmıştır. Türbeye giriş kuzeybatı kenarda bulunan mermer söveli basık kemerli çift kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Kapı kemerinin üzerinde mermer kitabe bulunmaktadır (Şekil 4.243). Güney, batı ve kuzeydoğu duvarlarında olmak üzere üç adet dört açılırlı lokmalı demir parmaklıklı ahşap pencere bulunmaktadır. Sinan Paşa Türbesine benzer olarak pencereler ve giriş kapısı haricindeki kuzey, güneydoğu, güneybatı ve doğu duvarlarında ise dolap nişleri yer almaktadır. Nişlerin üzerinde ise sivri kemerli ahşap aydınlatma pencereleri bulunmaktadır. Açılır pencerelerin üzerinde ise daire formda ahşap aydınlatma pencereleri yer almaktadır. Yalnızca Hasan Paşa Türbesi'ne bakan cephesi sağır tutulmuştur. Türbe kubbesi içerden kalemişi süslemeler barındırmaktadır (Şekil 4.244). Barok ve ampir üslupta olan bu süslemelerin türbeye sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır. Pencerelerin söveleri mermerdir. Türbenin içinde mermer sanduka bulunmaktadır. Sanduka kalemişi motifler ve mukarnaslarla süslenmiştir.

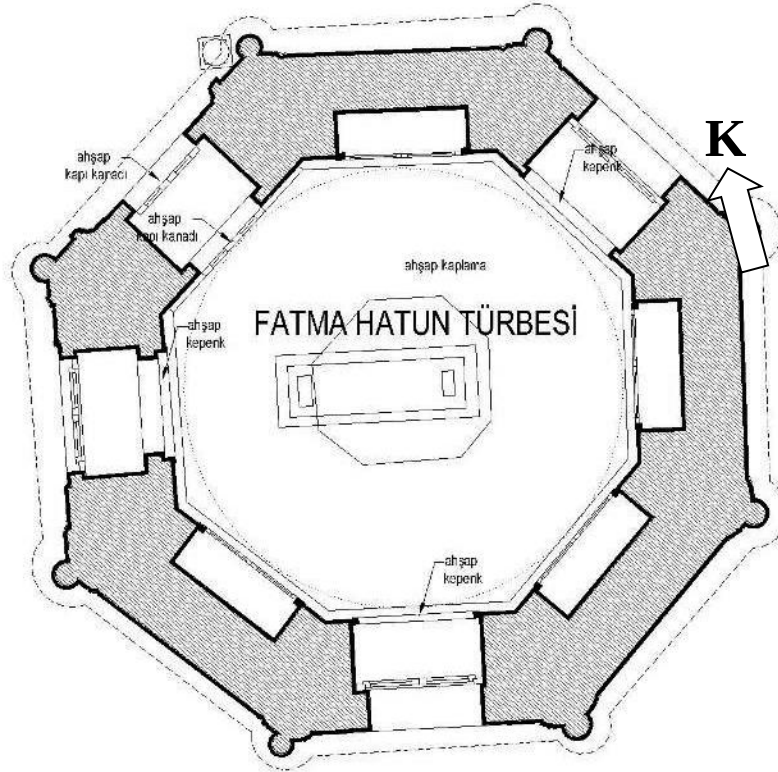
Şekil 4.242. Fatma Hatun Türbesi Kuzeydoğu Görünüşü.

Şekil 4.243. Fatma Hatun Türbesi Giriş Kapısı ve Kitabe.

Şekil 4.244. Fatma Hatun Türbesi Kubbe Teziniatı (Ceraı Mimarlık Arşivi).

Şekil 4.245. Fatma Hatun Türbesi Planı (Ceraı Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Su Yapıları: Külliye'nin avlusunda 3 adet su yapısı bulunmaktadır. Şadırvan, mescidin son cemaat mahallinin önünde yer alır. Cumhuriyet döneminde yıkılmış, 1984 yılında Prof. Dr. Yılmaz Önge tarafından yeniden inşa edilmiştir (Önge, 1987).

Şadırvan, ahşap saçak hizasında sonradan yapılmış on altıgen mermer basamak ile zeminden yükseltilmiştir (Şekil 4.246). Su oluğu işlevi gören mermer bordür daire formda şadırvanı çevrelemektedir. Mermer bordür üzerinde 230 cm aralıklarla yerleştirilmiş sekiz adet mermer kaide ve bu kaidelere oturan mermer sütunlar bulunmaktadır. Sütunların başlıkları yaprak motifleriyle süslenmiştir. Sütunlar arasında iki adet beşik kemerli açıklık bulunmaktadır. Şadırvanın üzeri kurşun kaplamalı on altıgen planlı basık külâhla örtülüdür. Külâhın üzerinde bakır alem yer almaktadır. Şadırvanın havuzu on altıgen planlı, üstten ve alttan profilli, dikdörtgen şemada oyulmuş ve bitkisel motifli süslemeleri olan mermer malzemeden inşa edilmiştir. Havuzun üzerinde demir ferforje korkuluk bulunmaktadır. Havuz içerisinde havuzun su ihtiyacını karşılayan fiskiyeli göbeği yer almaktadır. Şadırvanın tavanı ve saçığı ahşap kaplamadır. Ahşap kaplama tavan, merkezden çevreye doğru yayılım gösteren ahşap işleme ile süslenmiştir.

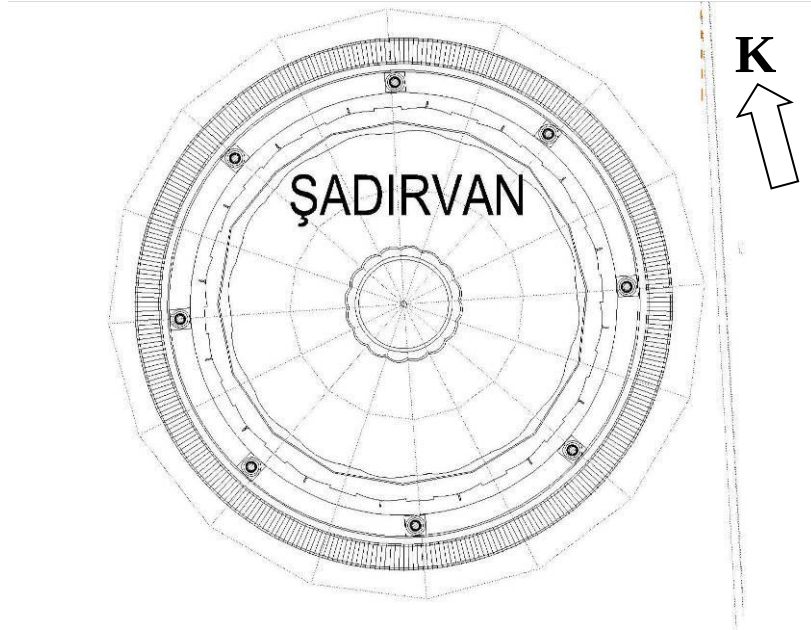

Şekil 4.246. Şadırvan Kuzey Cephesi.

Şekil 4.247. Şadırvan Güney Cephede Yer Alan Kitabesi.

Şadırvanın güney cephesinde havuz üzerine yerleştirilmiş, dikdörtgen mermer kitabe yer almaktadır. Kitabe iki farklı dönemi bünyesinde barındırır. Üst kısımda üç satırdan oluşan H. 1004 yılında yapılmış bölüm bulunurken onun hemen altında üç satırdan oluşan H. 1285 tarihli bölüm yer almaktadır. Kitabenin üzerinde yazıların altında süslemeli mermer musluk taşı yer almaktadır.

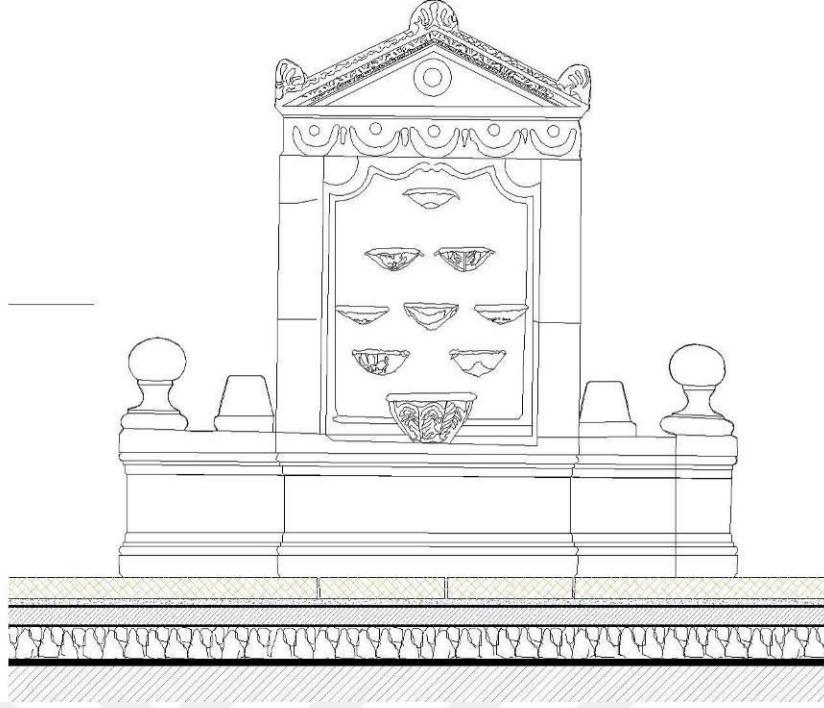
Şekil 4.248. Şadırvan Planı (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Selsebil, postnişin Mehmed Said Hemdem Çelebi tarafından M.1859-60 yılında niyaz penceresinin karşısında güney ihata duvarının iç kısmına yaptırılmış, 1959'da âsitânenin kuzeybatısında bulunan derviş hücrelerinin önüne taşınmıştır (Karpuz, 2004).

Selsebil farklı dönemlere ait mermer malzemeden inşa edilmiştir (Şekil 4.249). Dikdörtgen formlu iki mermer kenar taşı, kenar taşlarının arasında yer alan dikdörtgen formlu mermer aynalık ile bunların üzerine yerleştirilmiş roma dönemi lahit kapağı'ndan devşirilmiş üçgen alınlık taşından oluşmaktadır. Selsebil yarım daire formlu mermer bir kaide ile yerden yükseltilmiştir. Selsebilde aynalık ve alınlıkta süslemeler bulunmaktadır. Roma dönemi bezeme özelliklerini bünyesinde barındıran alınlıkta, en altta bir girland bezemesi, üzerinde ion kymationu ile üçgen profilde inci-boncuk dizilimi bezeme ve üçgenin üç köşesinde akroter görülmektedir. Aynalık ise dilimli kemerlerle hareketlendirilmiş, üstten alta doğru 1-2-3-2-1 düzeninde mermer su çanakları yerleştirilmiştir. En altta yer alan çanak daha büyük yapılmıştır.

Şekil 4.249. Selsebil Güney Cephesi.

Şekil 4.250. Selsebil Güney Cephe Görünüşü (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

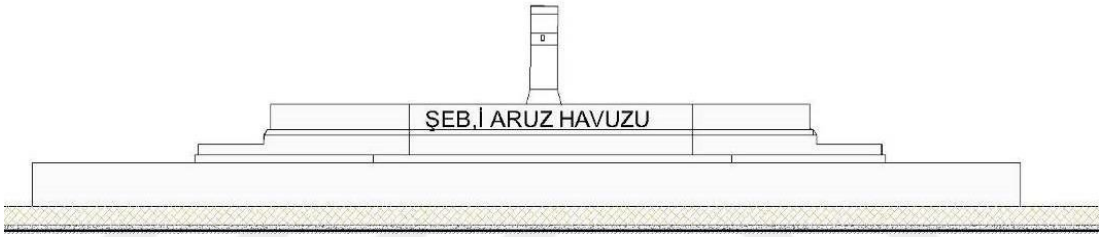
Şeb-i Arus havuzu, Matbah-ı Şerif'in kuzeyinde yer almaktadır. Mevlana'nın vefat yıldönümlerinde dervişler ve dedeler bu havuzun yanında toplanıp sema ayini yaptıkları için havuza Şeb-i arus havuzu denmiştir. İç içe geçmiş iki adet altıgen formda mermer çerçeve havuzu oluşturmaktadır (Şekil 4.251). Dış çerçevenin her bir kenarı 195 cm'dir. İç çerçevenin kenar ölçüsü ise 150 cm'dir. Havuzun güney tarafında mermerden yapılmış ejder başlı oluktan su akmaktadır.

Şekil 4.251. Şeb-i Arus Havuzu Kuzey Cephesi.

Şekil 4.252. Şeb-i Arus Havuz Başlığı.

Şekil 4.253. Şeb-i Arus Havuzu Görünüş (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

4.6. Bulgur Dede Tekkesi- Selçuklu Dönemi Cami Tipi Tekkeler

Şekil 4.254. Bulgur Dede Tekkesi (Konya Kent Bilgi Sisteminden Alınan Hava Fotoğrafı).

‘Selçuklu Dönemi Cami Tipi Tekkeler’ grubunda yer alan Bulgur Dede Tekkesi özgün plan şeması ve mimari özellikleri ile oldukça dikkat çekicidir. Temelden zemin kat pencere alt kotuna kadar kesme taş, pencere alt kotundan üst örtüye kadar ise tuğla malzemeye yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Cephelerde ve iç mekânlarda süsleme amacıyla çini kullanımı görülmektedir. Yapının günümüze ulaşan ve mescit olarak kullanılan bölümü haricinde başka bina ve bölümleri de ihtiva ettiği, Osmanlı son dönem mimarlarından Mimar Muzaffer tarafından da dile getirilmektedir (Konyalı, 1964). Konyalı (1964) kuzey duvarında yer alan anıtsal mihrap nişinin kuzeye doğru genişleyen bir mabetin varlığına işaret ettiğini, yapının kuzeyinde kazılarda kalın duvar ve harçlı izlere rastlandığını belirtmektedir. Yerinde yaptığım incelemelere göre, avluda yer alan mukarnaslı mihrabın iki yanında ve ikisi doğu ile batı mescit duvarına bitişik, ikisi ise mihrabın kuzey doğrultusunda olmak üzere toplam altı adet kalın sütun ve bunların üzerlerindeki tuğla örgü, kuzey duvarında doğu ve batı kapılarında görülen kemer izlerinden üç adet beşik tonozla örtülü bir mekân olduğu sonucu çıkmaktadır. Buna göre merkezde yer alan anıtsal mihrabın bulunduğu bölüm eyvan olarak hizmet vermekteydi. Mescit olarak kullanılan biriminin bir kat yukarıda olması ayrıca son

cemaat mahallinde yer alan mukarnas bezemeli anıtsal mihrap nişi, mevcut yapının kuzey duvarına bitişik kuzeye doğru genişleyen yazlık mescit olduğu hipotezini desteklemektedir (Şekil 4.263).

Yazlık mescitler, mevcut bir ibadet yapısının duvarına bitişik yapılan mihraplardan ibaret, ana binaya ait bir ön mekân işlevi üstlenmeyen, yarı bağımsız üzeri örtülü veya açık mekânlardır. Üzeri örtülü yazlık mescitler her ne kadar revaklı son cemaat mahalli izlenimi verseler de ana yapıya doğrudan giriş sağlamazlar (Şancı, 2020).

Tekkenin özgün girişi batısında yer alan kapı ile sağlanmaktaydı. Bu kapı tekkenin batı duvarına dükkânların yanaşması ile kapatılmıştır. Günümüzde beşik tonoz örtülü tabhane bölümünde batı duvarda yer alan çift kanatlı ahşap kapı özgün giriş kapısının yerini ifade etmektedir (Şekil 4.270).

Tekkenin tevhidhane (mescit) olarak kullanılan bölümünde duvarlarda belli bir yüksekliğe kadar altıgen formlu turkuaz çiniler bulunmaktadır. Mihrap nişinde ise büyük bölümü yok olsa da günümüzde de lacivert ve turkuaz renkli çini kaplamaları görülmektedir.

Tekke yapısı 20. yüzyılın başlarında mescit olarak ihya edilirken günümüzde dükkânların arasında kalan çeşmesi yapılmış olmalıdır (Şekil 4.277).

4.6.1. Bulgur Dede Tekkesi Mimari İncelemesi

İncelenme Tarihi: 04.11.2021

Bulunduğu Konum: Sahibata Mahallesi, Bulgur Tekke Sokak, No:18, Meram/Konya.

Ada Parsel Bilgisi: 180 Ada 1 Parselde yer almaktadır.

Banisi ve Mimarı: Tekkeye ait herhangi bir kitabesinin veya vakfiyesinin bulunmaması sebebiyle banisi, mimarı ve yapıldığı yıl hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

İnşa Edildiği Yıl/Dönem: Tekkenin yapıldığı dönem ile ilgili iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bu görüşlerden birincisi yazlık mescit olarak kullanıldığını düşündüğümüz revaklı bölümde yer alan sandukanın mezar taşında yazan ve yapının tarihine dair tek bilgi kaynağı olan, H. 847 yılının tekkenin kurucu şeyhine ait olduğu fikri üzerinden Karamanoğlu dönemine ait bir eser olduğu şeklindedir. İkinci görüş ise bu tez kapsamında ele alındığı şekliyle, Konyalı (1964), Altun (1971), Karpuz (2009),

Önder (1962)'de ortak olarak yapının yapım malzemesinden, tekniğinden, çini süslemelerinden yola çıkılarak 13. yüzyıl Anadolu Selçuklu eseri olduğu yönündedir.

Tescil Durumu/Tarihi: 13.11.1982, A-3861 sayılı kurul kararı ile tescil edilmiştir.

Kitabesi: Yapının günümüze ulaşan herhangi bir kitabesi bulunmamaktadır. Yazlık mescit mihrabının kuzeybatısında yer alan mermer sanduka yapıyla ilgili en eski bilgi kaynağıdır. Mezar taşı alışıldık formun dışında tabanda altıgen başlık kısmında ise kesik küredir. Oldukça aşınmış olan mezar taşının başlık kısmında ve kitabesinde palmetlerle çevrilmiş süslemeleri bulunmaktadır.

Şekil 4.255. Bulgur Dede Tekkesi Mermer Sanduka ve Mezar Taşı.

Kitabenin Okunuşu;

“1-Seyyid Ahmed ibn

2-Şeyh Mahmud tabe

3-Serahe ve Ceal-

4-el cennete mesvahü

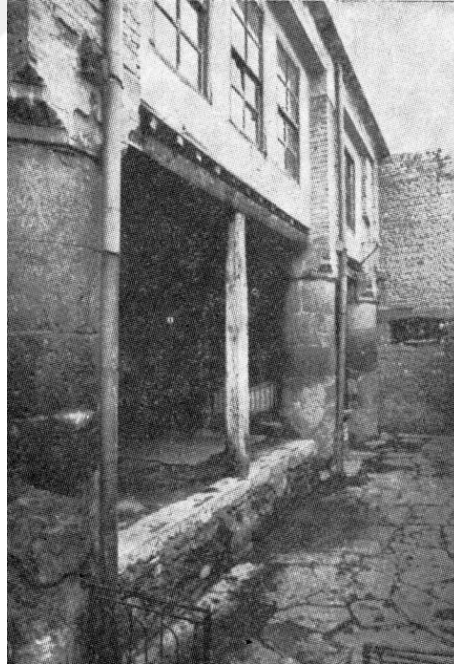
5-Fi tarihi Şaban el mübarek

6-Seba ve erbain ve semanemie” (Altun, 1971).

Kitabeden, mezarda yatan kişinin H.847/M.1443 yılı Şaban ayında vefat eden Şeyh Mahmud oğlu Seyyid Ahmed isminde bir zat olduğu anlaşılmaktadır. Bu zatın tekkenin banisi olmadığı ancak tekkede şeyhlik yapan önemli biri olduğu sonucu çıkarılabilir. Halk arasında Bulgur Dede lakabı ile anılan Seyyid Ahmed’in mezarı ve dolayısıyla tekkesi önemli bir ziyaretgâh merkezi olmuştur.

Onarım Durumu/Tarihi: Tespit edilebilen ilk onarım H.1325/M.1907 tarihli sicil kaydından öğrenilmektedir. Bu kayıtlara göre yapı harap halde iken hayırseverler tarafından mescit olarak kullanılmak üzere ihya edilmiştir. Aynı kayıta mescitin tek gelir kaynağı olarak bir mağazadan söz edilmektedir (Atçeken, 1998). Konyalı (1964) mescidin imamından naklederek verdiği bilgiye göre 19. yüzyılın sonlarında harap durumda olan yapının tevhidhane (mescit) ve tabhane bölümleri soğan deposu olarak kullanılmıştır. 1907 tarihli sicil kaydı Konyalı'nın verdiği bilgiyi doğrular niteliktedir. Bu durumda tekke yapısının harap halde iken 20. yüzyılın ilk yıllarında ihya edilerek mescit işlevi ile kullanılmaya başlandığı sonucuna ulaşabiliriz.

I. Dünya savaşı (1914-1918) yıllarında günümüzde son cemaat mahalli olarak kullanılan bölüme ahşap bir asma kat inşa edilerek iki katlı olarak kullanılmıştır (Konyalı, 1964). Bu ahşap asma kat Altun (1971)'de görülmektedir. K.K.V.K.K. arşivinden elde ettiğim 1981 yılına ait rölöve çizimlerinde ise bu muhdes ek görülmemektedir. Buradan 1971 ile 1981 tarihleri arasında bir dönemde ahşap asma katın kaldırıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 4.256. Bulgur Dede Tekkesi muhdes asma kat (Altun, 1971).

1923 yılında yapının kuzeydoğu köşesine, doğu kapısının üzerinde yapıdan bağımsız şekilde ahşap minare eklenmiştir (Şekil 4.257). Tek şerefeli bu muhdes minare yıkılma tehlikesi arz ettiği gerekçesiyle 1993 yılında kurul kararıyla yıkılmıştır.

1928 yılından itibaren mescit işlevinin yanı sıra hafızlık ve Kur'an kursu olarak da kullanılmıştır. Günümüzde kurs hizmeti verilmemektedir.

Şekil 4.257. K.K.V.K.K. 19.07.1993 Tarihli 42.00/470 nolu Dosyadan Muhdes Ahşap Minarenin Yıkılmadan Önceki Görşeli.

Yapıya sonradan eklendiğı bilinen son cemaat mahallindeki betonarme tavan ile zemin katta yer alan harimin yine betonarme kirişli tavan ve kolonunun hangi tarihte yapıldığı bilinmemektedir. Ancak Konyalı (1964)'nın 1940'lı yıllarda ahşap kirişli üst örtüden bahsetmesi ve Altun (1971)'un yapıyı incelediğı 1971 yılında betonarme tavanın olması, bu müdahalenin 1945 ile 1971 yılları arasında yapıldığını gözler önüne sermektedir. Tez kapsamında incelediğimiz Sahip Ata Hankahı, Süt Tekkesi gibi yapıların 1950'li yıllarda uğradığı tahribat ve değişimden yola çıkarak özgün eserin ruhuna oldukça uyumsuz şekilde gerçekleştirilen bu değişimin 1950'li yıllarda gerçekleştirilen imar faaliyetleri sırasında yapıldığı düşünülebilir.

1997 ve 2001 yılında alınan kurul kararlarıyla kapsamlı bir onarım faaliyeti düzenlenmiştir. Yapıya bu çerçevede; kubbe ve tavana kurşun kaplama yapılmış, yapının zeminine su yalıtımı döşenmiş, ahşap kapı ve pencereler aslına uygun olacak şekilde yenilenmiş, tuğla duvarlarda görülen bozulmalar tuğla malzeme kullanılarak giderilmiş, iç duvarlarda, mihrapta ve dış cephe pencere üstlerinde çinilerin olduğu

bölümlere yeni çiniler yerleştirilerek tamamlama yapılmıştır (Şekil 4.259). Yerinde yaptığım incelemelerde yenilenmiş duvar ve mihrapta özgün çinilerin yapı detay ve tekniklerini ayırt etmenin zor olduğunu gözlemledim.

Şekil 4.258. K.K.V.K.K. 27.12.2005 tarihli 42.00/470 nolu Dosyadan Mihrapta Yer Alan Özgün Çiniler.

Şekil 4.259. K.K.V.K.K. 27.12.2005 tarihli 42.00/470 nolu Dosyadan Restorasyon Uygulaması Sonrası Mihrabın Görşeli.

Günümüzdeki Durumu: Bulgur Dede Tekkesi günümüzde bedesten çarşısı içinde dükkânlar arasında gizlenmiş bir vaziyettedir. Yapı hakkında bilgisi olmayan ziyaretçilerin bu eseri bulup görmesi oldukça zordur. Kuzeybatısında kuş uçuşu 70

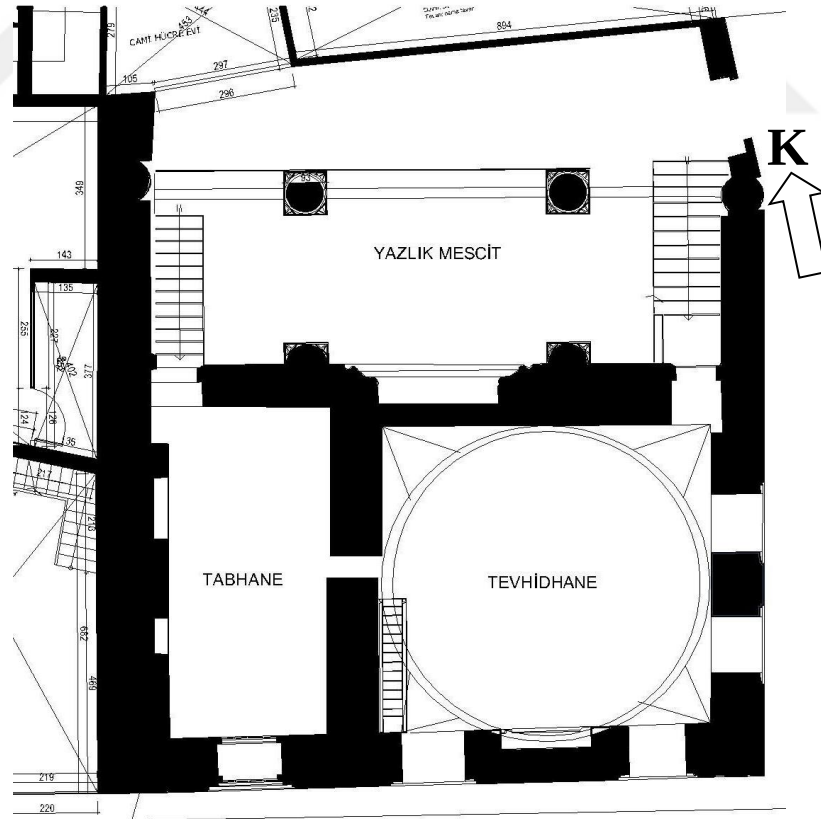
metre mesafede Kapı Camii, kuzeydoğusunda kuş uçuşu 75 metre mesafede Aziziye Camii bulunmaktadır. Bu iki abidevi Osmanlı dönemi eserlerinin arasına gizlenmiş kıymetli bir Selçuklu yapısı olması dikkat çekicidir.

Günümüzde güney ve doğu cephesi sokağa bakan tekkenin kuzey cephesi avlu içine alınarak sokaktan ayrılmıştır. Batı cephesine ise dükkân bitişiktir. Yapının özgün halinde tabhane birimine batı cepheden girilmekteydi ancak günümüzde batı cephesi okunamamaktadır. Güney ve doğu cephelerinin dar olması da yapının okunabilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

19. yüzyılın sonlarında işlevinin değiştirilerek mescit yapısına dönüştüğü anlaşılan tekke yapısı günümüzde de mescit olarak kullanılmaktadır. Avlusunda, son cemaat mahallinde yer alan sanduka ise ziyaret edilmeye devam etmektedir.

Tekkenin çeşmesi ise tekkenin güneyinde yer alan sokakta dükkânların arasına karışmış bir vaziyette kullanımı devam etmektedir.

4.6.2. Bulgur Dede Tekkesi Mimari ve Plan Özellikleri

Şekil 4.260. Bulgur Dede Tekkesi Planı (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Bulgur Dede Tekkesi plan özellikleri açısından oldukça özgün bir şemaya sahiptir. Günümüzde mescit olarak kullanılan bu özgün Selçuklu eserine giriş doğu cephesine sonradan yapılan basık beşik kemerli kesme taş duvar içerisine yerleştirilmiş 140x220 cm ölçülerinde çift kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır (Şekil 4.261). Giriş kapısından sokak zemini ile aynı kotta bulunan yapının avlusuna geçilir. Zemini taş kaplamadır.

Şekil 4.261. Bulgur Dede Tekkesine Giriş Kapısı.

Giriş kapısı avluda yer alan sonradan eklenmiş abdest alma mahalline açılmaktadır. Abdest alma mahalli yapının kuzeyinde yer alan dükkân duvarına eklenmiş 5 musluklu ve daire formda 5 mermer oturaktan oluşmaktadır. Avlunun güneyinde üzeri betonarme kirişli, 4 adet kalın kesme taş sütunlarla taşınan günümüzde mescidin son cemaat mahalli olarak kullanılan bölümü ile son cemaat mahallinin iki yanında mescit ve tabhaneye çıkış sağlayan taş merdivenler yer almaktadır.

Şekil 4.262. Avluda bulunan Abdest Alma Mahalli.

Son cemaat mahalli (yazlık mescit) avlu zemininden 1 basamak yükseltilmiştir. Zemini seramik kaplıdır. Yapının kuzey duvarına bitişik iki adet kesme taş sütun ile aynı doğrultuda ortadaki iki sütun 410x470 cm ölçülerinde bir alan oluşturmaktadır. Bu bölümün yazlık mescidin eyvanı olma ihtimali yüksektir. Batı ve doğu duvarda yer alan tuğla örgü sistemin üst bölümde değişikliğe uğraması ve ortada bulunan taş sütunların üzerinin tuğla malzemeyle devam etmesi ayrıca mescit (tevhidhane) ile tabhane bölümlerinin duvarlarının kesme taş, üst kısımlarının ise beşik kemer oluşturacak şekilde tuğla örgülü olması, bu mekânda arka arkaya sıralanmış üç adet tuğla tonoz olduğunu göstermektedir. Günümüzde üst örtü betonarmedir ve sütunların arasında ayırıcı duvar bulunmamaktadır.

Şekil 4.263. Bulgur Dede Tekkesi Son Cemaat Mahalli Olarak Kullanılan Bölüm (Yazlık Mescit).

Kesme taş sütunların kaideleri ve başlıkları mukarnas bezemelidir. Güney duvarında 470 cm genişliğinde 50 cm derinliğinde mukarnaslı anıtsal bir mihrap bulunmaktadır (Şekil 4.264). Mihrap taş duvar oyularak yapılmıştır. Mihrabın iki yanında yer alan kuzey duvarına bitişik kesme taş sütunlar ve taş yüzey oyularak oluşturulmuş beşik kemerli sövesi ile oldukça dikkat çekicidir.

Şekil 4.264. Son Cemaat Mahallinde Bulunan Mihrap.

Son cemaat mahallinin doğusunda duvara bitişik 120 cm genişlikte 12 basamaklı taş merdiven, 110x120 cm ölçülerinde taş sahanlığa çıkmaktadır. Sahanlığın güneyinde mescide giriş kapısı vardır. Sahanlığın altında son cemaat mahallinden ulaşılan ahşap bir kapı bulunmaktadır (Şekil 4.265). Bu kapı beşik taş tonozla örtülü bir koridora açılmaktadır. Tonozun taşlarından bu koridorun özgün olduğunu anlaşılmaktadır. Tonozlu bu koridorun güneyinde ahşap bir kapı bulunmaktadır.

Şekil 4.265. Sahanlığın altında bulunan ahşap kapı.

Şekil 4.266. Zemin Kat Mescidine Geçiş Sağlayan Tonoğlu Koridor.

Bu kapı taş duvarlı üstü betonarme döşeme, ortasında da betonarme kolonu olan günümüzde mescit olarak kullanılan mekâna çıkmaktadır. Ana mescidin altında bulunan bu mekânda, üst kat mescitten doğrudan inişi sağlayan betonarme merdiven bulunmaktadır (Şekil 4.268). Merdiven kuzey duvarına bitişiktir. Merdiven ve beton döşeme 1945-1971 tarihleri arasında bir dönemde yapıya eklenmiştir. Güney duvarında mekânı aydınlatır biri taş söveli, kemerli diğeri ise dikdörtgen 2 adet ahşap pencere vardır. Pencerenin bir kısmı sonradan yapılan beton ekleme sebebiyle duvar içinde kalmıştır.

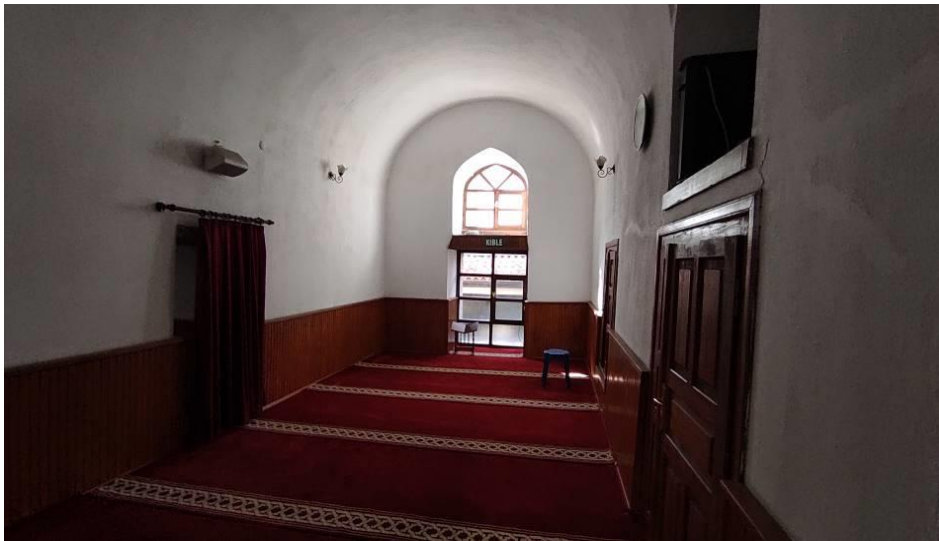
Şekil 4.267. Zemin Kat Mescidinin Güney Duvarına Bakış.

Şekil 4.268. Zemin Kat Mescidinin Kuzey Duvarına ve Merdivene Bakış.

Son cemaat mahallinin batı duvarına bitişik 120 cm genişlikte 12 basamaklı merdiven ile tabhane bölümüne ulaşılmaktadır. Doğu duvarında bulunan merdivenin aksine buranın altı tamamen doludur.

Tabhane bölümüne giriş 100 cm genişliğinde tek kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Tabhane 335x700 cm ölçülerinde kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 4.269). Üzeri beşik tonoz örtülüdür. Duvarlarda zeminden 85 cm yüksekliğe kadar ahşap lambri bulunmaktadır. Duvarlar beyaz renkli sıvalıdır. Güney duvarında 120x130 cm ölçülerinde sivri kemerli pencere ve bu pencerenin alt kotundan 35 cm genişlikte ahşap kaplama lento ve lentodan zemine kadar uzanan 120x170 cm ölçülerinde ahşap pencere yer almaktadır.

Şekil 4.269. Tabhane Güney Duvarına Bakış.

Batı duvarında 30 cm derinlikte 75 cm genişlikte ahşap dolap nişi ile tekke yapısının özgün halinde ana giriş kapısı olarak kullanılan, yapının bitişiğine dükkanların eklenmesi ile kapatılan, 130 cm genişliğinde ahşap kapı bulunmaktadır. Kapının üzerinde yer alan sivri kemerli pencere de bu durumu ispatlar niteliktedir.

Şekil 4.270. Tabhane Batı Duvarına Bakış.

Kuzey duvarı günümüzde tabhaneye girişin sağlandığı duvardır. Bu duvarda ahşap giriş kapısı ve kapının yarı boyuna kadar uzanan taş söve yer alır.

Şekil 4.271. Tabhane Kuzey Duvarına Bakış.

Doğu duvarı mescide geçiş sağlayan 45 cm genişlikteki, yapının özgün halinde de bulunan açıklık haricinde sağlamdır.

Şekil 4.272. Tabhane Doğu Duvarına Bakış.

Bulgur Dede Tekkesi harim bölümüne iki ayrı noktadan giriş yapılabilmektedir. Bunlardan birisi tabhanenin doğu duvarında yer alan özgün açıklıktan, diğeri son cemaat mahallinden taş merdivenle çıkılan ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Harim 660x700 cm ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Üzeri tuğla kubbe ile örtülü ve balıksırtı tuğla örgü ile yıldız motifi oluşturulmuştur (Şekil 4.274). Kubbeye geçiş Türk üçgenleri ile sağlanmaktadır (Şekil 4.275). Göbeği ise sıvalıdır. Güney duvarında mihrap üstü geçiş elemanında 110x110 cm ölçülerinde sivri kemerli ahşap aydınlatma penceresi bulunmaktadır. Harimin dört duvarı zeminden 165 cm yüksekliğe kadar turkuaz renkli altıgen çinilerle kaplıdır. Bu çinilerin büyük çoğunluğu tahrip olmuş ve 1997-2001 yıllarında yenilenmiştir. Altıgen karolarının üzerinde çerçeve oluşturacak şekilde tek sıra lacivert küçük dikdörtgen çiniler dolanmaktadır. Duvarların tuğla kubbeye kadar kalan kısımları beyaz renkli sıva ile kaplanmıştır. Güney duvarı 45 cm derinlikte oyularak dikdörtgen formu mihrap nişi oluşturulmuştur. Mihrapta mozaik çini tekniğinde lacivert ve turkuaz renkli çiniler bulunmaktadır. İki yanında 120x130 cm ölçülerinde sivri kemerli pencere ve bu pencerelerin alt kotundan 40 cm genişlikte ahşap kaplama lento bulunur. Lentodan zemine kadar 120x165 cm ölçülerinde ahşap pencere yer almaktadır.

Şekil 4.273. Harim Güney Duvarına Bakış.

Şekil 4.274. Harimin Kubbesi.

Şekil 4.275. Harimde Kubbeye Geçiş Elemanı Olarak Türk Üçgenleri.

Harimin batı duvarı, tabhane birimine geçiş sağlayan 45 cm genişlikteki, yapının özgün halinde de bulunan açıklık haricinde sağlamdır. Bu duvarın önünde tekkenin camiye dönüştürülmesi ile yapıya eklenmiş ahşap minber ve müezzin mahfili de yer almaktadır.

Doğu duvarında iki adet 110x130 cm ölçülerinde sivri kemerli aydınlatma penceresi ve bunların altında 40 cm genişlikte ahşap kaplama lento ve lentodan zemine kadar 110x165 cm ölçülerinde ahşap pencereler bulunmaktadır.

Kuzey duvarı doğu köşesinde ahşap tek kanatlı giriş kapısı bulunmaktadır.

Şekil 4.276. Mescitte Kuzey Duvarına Bakış.

Bulgur Dede Çeşmesi: Tekkenin çeşmesi ise tekkenin güneyinde yer alan sokakta dükkânların arasına karışmış bir vaziyette kullanımı devam etmektedir (Şekil 4.277). Çeşmenin yalağı mermer malzemeden tekne biçimli iken bedesten sağlıklılaştırması kapsamında değiştirilmiştir. Günümüzde yalak taşı andezit taştan dikdörtgen şekildedir. Özgün olamayan yalak taşının üzerinde iki parça farklı nitelikte mermerden aynalık ve alınlık yer almaktadır. Alt tarafta bulunan mermer aynalık oldukça sade kareye yakın dikdörtgen formdadır. Ortasında musluk boşluğu bulunmaktadır. Ancak günümüzde çeşme musluğu mermer aynalığı deforme edecek biçimde çeşmenin yan tarafında bulunan duvara bağlanmıştır. Süslemesiz aynalık taşının üzerinde ise bitkisel motifli bezemelerin yer aldığı üst kısımda daire formu ile sonlanan dikdörtgen mermer alınlık taşı yer almaktadır. Orta kısmında vazoda üzüm motifli bezeme yer alırken daire formu üst kısım şemse motifli rozet bezemeye sahiptir.

Herhangi bir kitabesi bulunmayan çeşmenin süsleme ve malzeme özelliklerinden yola çıkarak 20. yüzyıl başlarında yapılan ihya çalışmaları sırasında yapıldığı düşünülebilir.

Şekil 4.277. Bulgur Dede Sokak Çeşmesi.

4.6.3. Bulgur Dede Tekkesi Cephe Özellikleri

Şekil 4.278. Bulgur Dede Tekkesi Güney ve Doğu Cepheleri.

Şekil 4.279. Bulgur Dede Tekkesi Güney Cephesi.

Şekil 4.280. Bulgur Dede Tekkesi Güney Cephe Görünüş (KUDEB Arşivinden alınarak, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Bulgur Dede Tekkesinin güney cephesi 1400 cm uzunluğundadır. Güney cephede zemin kotundan pencere denizliğine kadar 200 cm yükseklikte olan kısım kesme taş ile yığma olarak inşa edilmiştir. Kesme taşın üzerinden saçağa kadar ise tuğla malzemeye yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Cephede taş duvarda 60x85 cm ölçülerinde ferforje demir parmaklıklı ahşap pencere bulunmaktadır. Bu pencerenin bir

kısmı iç mekânda betonarme müdahale sebebiyle betonun içinde kalmıştır. Cephede taş duvarda ayrıca sivri kemerli ahşap bir pencere daha bulunmaktadır. Ancak günümüzde bu pencerenin önüne klima dış ünitesi konularak pencerenin önü kapatılmıştır. Sivri kemerli bu pencerenin batısında ise tabhane biriminin altında yer alan mekâna giriş sağlayan açıklık 100x140 cm ölçülerinde çift kilitli demir kapı ile kapatılmıştır. Buradaki mekânla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Cephenin tuğla örgü duvarında ise aynı mimari özellikte pencereler yer almaktadır. Tuğla duvar 5 cm derinlikte oyularak dikdörtgen formlu 170x430 cm ölçülerinde 3 adet pencere nişi oluşturulmuştur. Bu sayede cephede hareketlilik sağlanmıştır. Her bir nişte, altta dikdörtgen formlu üstte sivri kemerli ahşap pencere bulunmaktadır. Sivri kemerli ahşap pencerelerin üzerinde ise mozaik çini tekniğinde lacivert ve turkuaz renklerde çiniler yer alır. Dikdörtgen formlu ahşap pencereler ile pencerelerin arasında tuğla kaplama lento yer alır. Pencerelerin denizliği mermer, diğer etrafı ise tuğladır. Güney cephede bunlar haricinde mihrap üstü aydınlatma penceresi de bulunmaktadır. Sağında ve solunda tuğla örgü sövesi bulunan ahşap aydınlatma penceresinin kemeri beton saçağa dayanmaktadır. Basık sivri kemerli bu pencere tuğla duvar oyularak oluşturulmuş 120x150 cm ölçülerinde nişe yerleştirilmiştir. Cephede doğu ve batı köşesinde iki adet çinko yağmur iniş borusu bulunmaktadır. Cephenin üzerinde mescidi örten kurşun kaplama kubbesi bulunur. Ancak dükkânların eklenmesiyle daralan sokaklar kubbenin görünmesini engellemektedir (Şekil 4.282). Kubbenin üst kotu zeminden 1075 cm yüksekliktedir. Üzerinde Ayyıldız alem bulunur.

Şekil 4.281. Bulgur Dede Tekkesi Kubbesi (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Arşivi).

Şekil 4.282. Bulgur Dede Tekkesi Doğu Cephesi.

Şekil 4.283. Bulgur Dede Tekkesi Doğu Cephe Görünüş (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Arşivinden alınarak, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Bulgur Dede Tekkesinin doğu cephesi girişin sağlandığı muhdes kesme taş duvarın da bulunduğu cephe (Şekil 4.282). Cephenin uzunluğu 1310 cm'dir. Cephede kuzeyden güneye doğru yükselen bir eğim bulunmaktadır. Doğu cephenin kuzey köşesinin zemin kotu güney köşesinin zemin kotundan 30 cm daha aşağıdadır. Ancak bu eğim farkı cephede vurgulanmamıştır. Pencere denizlikleri aynı hizaya yerleştirilmiştir. Doğu cephe, aynı güney cephede olduğu gibi dikdörtgen formlu pencerelerin denizlik hizasına kadar kesme taş yığma inşa edilmiştir. Kesme taşın üzerinden saçağa kadar ise tuğla malzemeyle yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Güney

cepheden farklı olarak doğu cephede kesme taş duvar yüzeyinde herhangi bir pencere veya kapı bulunmamaktadır. Doğu cephenin kuzey köşesi mukarnas bezemeli kaide ve başlığa sahip kesme taş sütun ile sonlanmaktadır. Taş başlığın üzeri tuğla yığma duvar olarak devam etmektedir. Doğu cephede güney cephe ile benzer özelliklere sahiptir. Cephenin tuğla örgü duvarında, aynı mimari özelliklere sahip pencereler yer almaktadır. Tuğla duvar güney cephede olduğu gibi 5 cm derinlikte oyularak dikdörtgen formlu 160x430 cm ölçülerinde 2 adet pencere nişi oluşturulmuştur. Bu sayede cephede hareketlilik sağlanmıştır. Nişlerde, altta dikdörtgen formlu üstte sivri kemerli ahşap pencere bulunmaktadır. Sivri kemerli ahşap pencerelerin üzerinde güney cephede olduğu gibi mozaik çini tekniğinde lacivert ve turkuaz renklerde çiniler yer alır. Dikdörtgen formlu ahşap pencereler ile sivri kemerli ahşap pencerelerin arasında 40 cm genişlikte tuğla kaplama lento bulunmaktadır. Pencerelerin denizliği mermer, söve, lento ve kemeri ise tuğladır. Cephede kuzey köşede bir adet çinko yağmur iniş borusu vardır. Güney cephede taş sütun ile tekkenin kuzeyinde yer alan dükkana bitişik, tekkeye giriş kapısının yer aldığı kesme taş duvar bulunmaktadır. Bu muhdes kesme taş duvarın üzerinde yapıya sonradan eklenen ancak günümüze ulaşmayan ahşap minare bulunmaktaydı

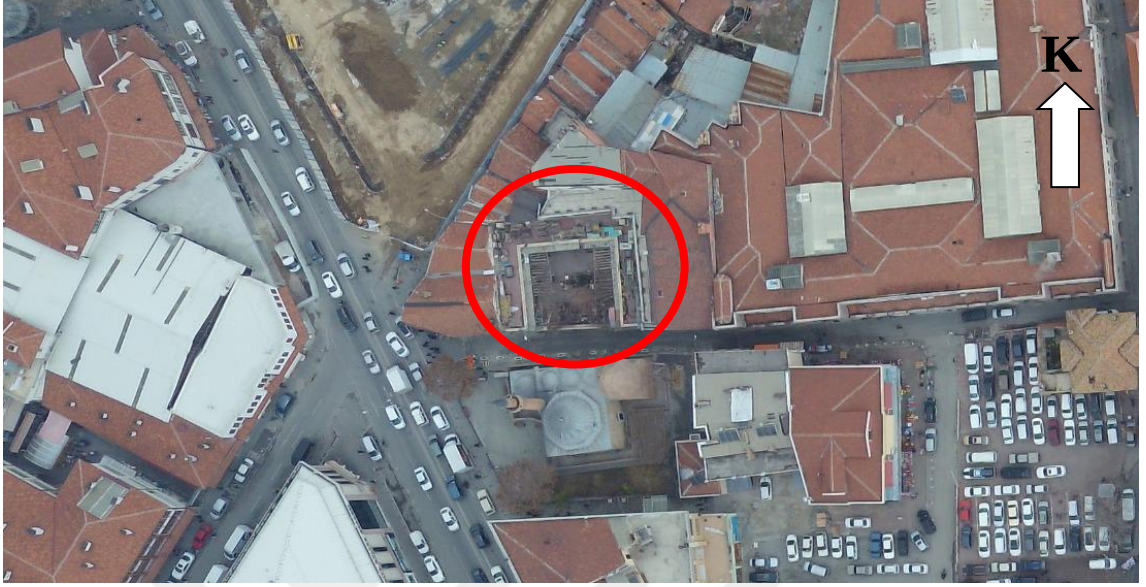

Şekil 4.284. Bulgur Dede Tekkesi Kuzey Cephe Mescit Giriş Kapısı.

Tekkenin kuzey cephesi, tekke avlusunda yer almaktadır (Şekil 4.284). Kuzey cephe, yapının diğer cephelerinden oldukça farklı mimari özelliklere sahiptir. Cephenin önünde kesme taş malzemeyle inşa edilmiş sütunlar ve bu sütunların taşıdığı betonarme üst örtü tekkenin değişimini göstermektedir. Sütunların kaide ve başlıkları mukarnas bezemelidir. Kuzey cephe duvarının orta noktasında mukarnas bezemeli anıtsal taş mihrap bulunmaktadır. Bu mihrap, taş duvarın oyulması ile yapılmıştır. İki yanında aynı özelliklerde günümüzde işlevsiz kalan kesme taş sütunlar bulunur. Cephe, sütunların başlıklarına kadar kesme taş örgülüdür. Başlıkların üzerinde ise beşik kemer oluşturacak şekilde tuğla örgü bulunmaktadır. Bütün bu mimari izler bize bu cephede beşik tonozla örtülü 3 adet mekân olduğunu göstermektedir. Cephenin doğu ve batı köşelerinde 12 basamaklı taş merdiven ile ulaşılan, mescit ve tabhane birimlerine geçiş sağlayan 2 adet ahşap kapı bulunmaktadır. Kuzey cephede tabhaneye çıkış sağlayan taş merdivenin yanında mermer sanduka ve mermer mezar taşı yer almaktadır. Karamanoğlu beyliği döneminde tekkede şeyhlik yapmış Şeyh Mahmud oğlu Seyyid Ahmed burada metfundur.

Bulgur Dede Tekkesinin batı cephesi, yapının özgün halinde yapıya esas girişin yapıldığı cephedir. Günümüzde bu cepheye bitişik şekilde dükkânlar yerleştirildiği için cephe okunamamaktadır. Ancak gözlemlenebilen izlerden cephe özelliklerinin doğu cephe ile benzer olduğu söylenebilir.

4.7. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi- Osmanlı Dönemi Açık Avlulu Medrese Tipi Tekkeler

Şekil 4.285. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi (Konya Kent Bilgi Sisteminden Alınan Hava Fotoğrafı).

Osmanlı dönemi inşa edilen açık avlulu medrese tipi tekkelerin, Konya il merkezinde bulunan tek örneği olması sebebiyle oldukça önemli bir tekke yapısıdır.

‘U’ plan şemasında inşa edilen zaviye 18 hücrelidir (Küçükdağ, 1992). Konyalı (1964)’ı incelemesi sırasında 12 hücre tespit etmiştir. 1997 yılında restorasyon öncesinde 8 hücreden oluşurken günümüzde yalnızca 4 adet birim bulunmaktadır. Hücrelerden oluşan yapı haricinde bünyesinde barındırdığı cami, hamam, imaret, şeyh evi, çeşme, şadırvan, misafirhane, kiler, fırın, odunluk, ahır, matbah, türbe ile birlikte kapsamlı bir külliye yapısıdır (Karpuz, 2009). Ancak günümüzde bu külliye yapısından geriye zaviye, cami, türbe ile M. 1660 yılında vakıf mütevellisi tarafından satılan, M. 1667 yılında Şeyh Ahmet Efendi Hamamı olarak yeniden faaliyete geçen hamam kalmıştır. Kaynaklarda ‘hankah’ olarak da geçen tekke yapısında yolcu misafirler ağırlanmış ve banisi devlet adamı olsa da özellikle Mevlevi tarikatına ve dervişlerine tahsis edilmiş olması, yapının hankah yapısı değil Mevlana Âsitânesine bağlı zaviye olduğunu göstermektedir. Nitekim Osmanlı dönemine ait belgelerde tekke isimlendirmelerinin yapının durumuna bakılmaksızın yapıldığını biliyoruz.

Bu kapsamlı tekke yapısı, Yavuz Sultan Selim ile Kanuni Sultan Süleyman’ın saltanatında M. 1518-1523 yılları arasında sadrazam olarak görev yapan, Konya doğumlu Piri Mehmet Paşa tarafından Mevlevi tarikatına tahsis edilmek üzere

yaptırılmıştır (Küçükdağ, 2007). 20 adet vakfiyesi ile oldukça önemli bir gelir kaynağına sahip olan zaviyede vakıf geliri tekkede görevli 42 kişi geçinmekteydi. İmarette günde iki öğün yemek burada bulunan veya misafir olan Mevlevi dervişlerine yediriliyordu (Küçükdağ, 1992). Piri Mehmet Paşa zaviyesi, Mevlana Âsitânesine kuş uçuşu 150 metre mesafededir. Mevlevi tekkesi olarak faaliyet gösteren zaviye, M. 1726 yılında medrese öğrencilerinin konakladığı, M. 1737 yılında ise yüksek tahsil öncesi derslerin verildiği medrese yapısına dönüşmüştür. Ancak tekkelerin kapatılmasına kadar zaviye ile birlikte külliyenin yönetimi Mevlevilerde olmaya devam etmiştir (Küçükdağ, 1992).

4.7.1. Piri Mehmet Paşa Mimari İncelemesi

İncelenme Tarihi: 14.11.2021

Bulunduğu Konum: Aziziye Mahallesi, Piri Mehmet Paşa Sokak, 3A, Karatay/Konya.

Ada Parsel Bilgisi: 45 Ada 122 Parselde yer almaktadır.

Banisi ve Mimarı: Osmanlı Devleti'nde M. 1518-1523 yılları arasında sadrazam olarak görev yapmış Piri Mehmet Paşa tarafından Mevlevi tarikatına mensup şeyh ve dervişlerin kullanabilmesi, tarikat üyesi yolcuların ağırlanması için yaptırılmıştır. M. 1521 yılından önce tamamlandığı, bu yılda tescil edilen vakfiyeden anlaşılmaktadır (Küçükdağ, 1992). H. 906/M. 1500 tarihli tahrir defterinde Siyavuş Türbesi yakınında Piri Mehmet Çelebi tarafından zaviye yaptırıldığı kaydı, zaviyenin yapımına Piri Mehmet Paşa'nın sadrazam olmadan önce başladığını göstermektedir (Küçükdağ, 2020). Piri Mehmet Paşa bugün caminin doğu bitişiğinde yer alan Sivayuş Türbesini M. 1500 tarihinden önce tamir ettirmiş, daha sonra zaviyenin inşasını başlatmıştır (Konyalı, 1964).

Zaviyenin güneyinde bulunan cami ve camiye bitişik Küçükdağ (1992)'a göre Piri Mehmet Paşa'nın türbesi olarak yaptırılan, Konyalı (1964)'a göre matbah olan yapının inşası M. 1524 yılında tamamlanmıştır. Piri Mehmet Paşa'nın azatlı kölesi Behram ibn Abdullah tarafından zaviyenin yanına bir mektep yaptırılmıştır (Küçükdağ, 1992). Caminin kuzeydoğusunda Padişah III. Murat'ın darüssaade ağası Mehmet Ağa tarafından M. 1590 yılında çeşme yaptırılmıştır. Külliye bünyesinde yer alan ancak günümüze ulaşamayan yapılardan olan şadırvan ise Mevlana âsitânesi postnişini Mehmed Sait Hemdem Çelebi tarafından M. 1840 yılında yaptırılmıştır.

İnşa Edildiği Yıl/Dönem: Zaviye ile birlikte külliye içerisinde bulunan yapıların büyük çoğunluğu M. 1500 ile M. 1521 tarihleri arasında yapılmıştır. Cami ile bitişiğindeki yapı caminin kitabesine göre M. 1524 yılında tamamlanmıştır. Çeşme M. 1590 yılında, şadırvan ise M. 1840 yılında yapılmıştır. Çeşme hariç külliye bünyesindeki yapılar klasik Osmanlı dönemi eserleri iken çeşme geç Osmanlı dönemi eseridir.

Tescil Durumu/Tarihi: 13.11.1982, A-3861 sayılı kurul kararı ile tescil edilmiştir.

Kitabesi: Günümüzde külliyenin bünyesinde cami ve çeşmede olmak üzere iki adet kitabe bulunmaktadır.

Cami kapısı üzerinde bulunan kitabe 50x100 cm boyutlarında dikdörtgen mermer levhanın oyma tekniğinde işlenmesiyle meydana gelmiştir (Şekil 4.286). İki satırdan oluşan kitabe sülüs ile yazılmıştır. Harflerin arasında zambak motifleri, tirfil ve med gözlenmektedir. Mevlana Celaleddin Rumi'ye ithafen ve Mevlevi tarikatına tahsis edilmek üzere yapıldığı için kitabesi iki beyitlik farsça bir manzumeden oluşmaktadır. Kitabenin üzerinde açıkça yapıldığı yıl yazmamaktadır. Bunun yerine son mısradaki harfler ebceet hesabına vurularak yapım tarihi anlaşılmaktadır (Kunt, Soy, 2020).

Şekil 4.286. Piri Mehmet Paşa Camii Kitabesi.

Kitabenin Arapça Okunuşu;

آصف سلطان سليمان سليم
 پير پاشای جمالی ذو العطا
 کرد بنیاد این مقام مولوی
 گشت تاریخش بیوت اتقیا

Kitabenin Okunuşu;

“1-Asaf-ı Sultan Süleyman-ı Selim

2-Pir paşa-yı Cemali zü'l-ata

3-Kerd bunyad in mekam-ı Mevlevi

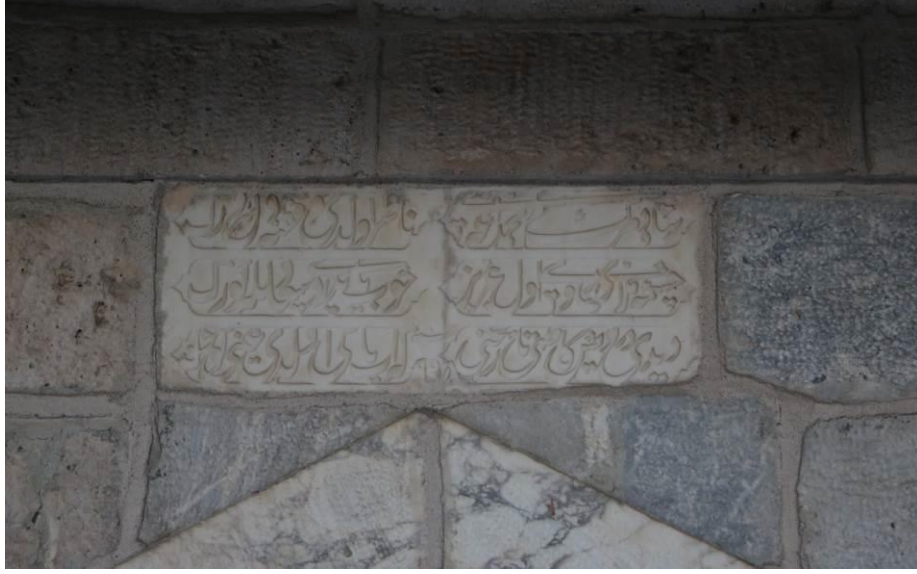
4-Geşt tariheş buyut-i etkiya”(Kunt, Soy, 2020).

Kitabenin Tercümesi;

“Yavuz Sultan Selim’in oğlu Sultan Süleyman’ın veziri, hayır sahibi Pir Paşa Cemali tarafından bu Mevlevi makamı yapılmıştır. Onun yapım tarihi ‘buyut-ı etkiya’ kelimeleridir” (Kunt, Soy, 2020).

Çeşmenin Kitabesi: Mehmet Ağa Çeşmesi olarak isimlendirilen çeşme III. Murad’ın darüssaade ağası Mehmet Ağa tarafından zaviyeye hizmet etmesi için yaptırılmıştır. Kitabesine göre H. 998 yılında yapılan çeşme 1993 yılında Hayra Hizmet Vakfı tarafından kuzeyinde yapılan binaya bitişik olmak üzere taşınmıştır (Şekil 4.287).

Sivri kemerin kilit taşının üzerinde yer alan kitabe, dikdörtgen formlu mermer üzerine zemin oyma tekniğiyle işlenmiştir. Mermer kitabe üç satır ve altı panodan oluşmakta, her satır ve pano silmelerle birbirinden ayrılmaktadır. Talik hatla ve Osmanlı Türkçesi ile yazılan kitabe üç beyitten oluşmaktadır. Kitabeden çeşmenin bulunduğu noktada Mevlana Celaleddin Rumi’ye ithafen yapılmış bir çeşme bulunduğu, harap olan bu su yapısının yerine Mehmet Ağa tarafından günümüzdeki halinin yaptırıldığı anlaşılmaktadır (Kunt, Soy, 2020).

Şekil 4.287. Mehmet Ağa Çeşmesi Kitabesi.

Kitabenin Arapça Okunuşu;

1- شاهد هرك كممحمداً غهسى
ناظر اولدوقفنهاولسرورك
2- چشمه ملابروماولعزيز
خوبيايدر ديسعادتلهورك
3- ديديدرويشكاظميتاريخنى
كهأبىكااولدعينيكوثر ك
سنه ٩٩٨

Kitabenin Okunuşu;

“1-Şah-ı dehrin kim Muhammed Ağası

Nazır oldu vakfına ol serverin

2-Çeşme-i Molla-yı Rum’u ol aziz

Hub yaptırdı saadetle görün

3-Dedi Derviş Kazımı tarihini

Ki ab-ı paki oldu aynıo Kevser’in

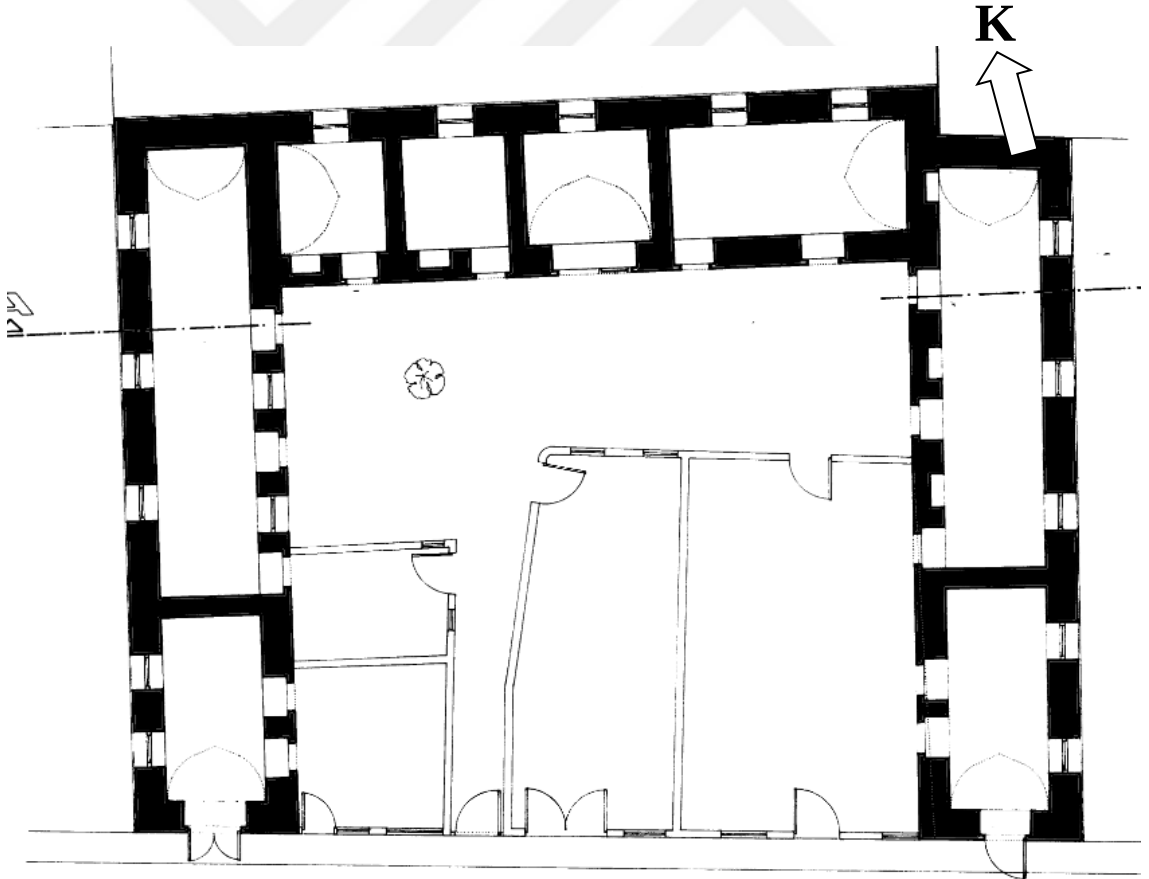
Sene 998” (Kunt, Soy, 2020).

Kitabenin Tercümesi;

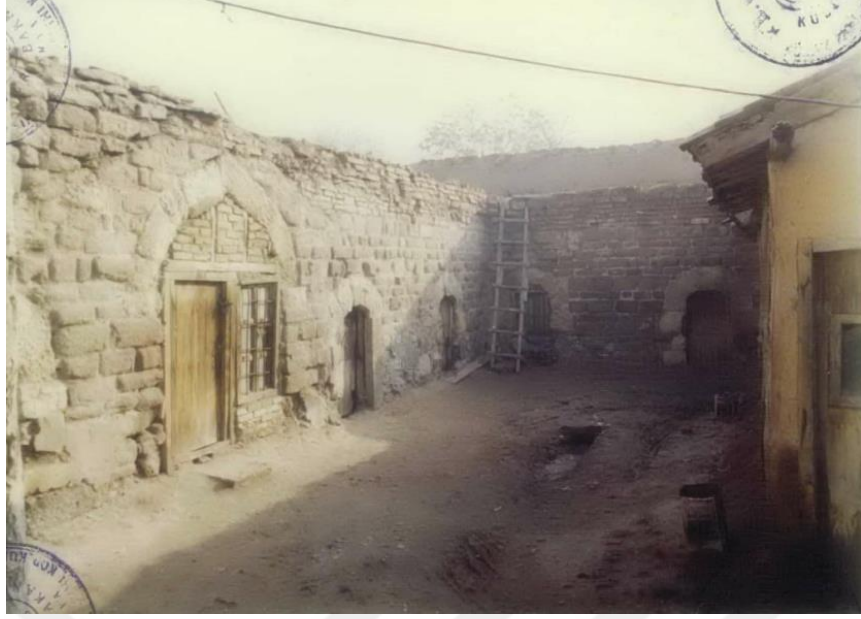
“Zamanın şahının Mehmet Ağa’sı, o önderin vakfına nazır oldu. O azizin Mevlana Rumi Çeşmesi’ni ne güzel yaptırdığını mutlulukla görün. Derviş Kazımı de ona ‘suyu, sanki Kevser suyu gibi tertemiz oldu’ ifadesiyle 998 tarihini söyledi” (Kunt, Soy, 2020).

Onarım Durumu/Tarihi: Tekke yapısı yapıldığı 16. yüzyıldan günümüze kadar çeşitli fonksiyon değişiklikleri ve onarımlar görmüştür. Tekkede yaşanan ilk fonksiyon değişikliği M. 1737 yılında medrese talebelerinin konakladığı, yüksek tahsil öncesi derslerin verildiği medrese yapısına dönüştürülmesiyle olmuştur.

1925 yılında 677 sayılı kanun çerçevesinde tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla işlevsiz hale gelen zaviye zamanla harap duruma düşmüştür. Konyalı (1964)'da zaviyenin Evkaf İdaresi (Vakıflar Genel Müdürlüğü) tarafından satıldığını öğrenmekteyiz. 677 sayılı kanun, dönüştürülerek okul veya kamu binası işlevinde kullanılamayacak tekke yapılarının satılmasını emretmektedir. Bu sebeple zaviyenin Cumhuriyetin ilk yıllarında satıldığını öngörebiliriz. Özel mülke ait olarak işletilen zaviye ticarethaneye dönüştürülmüş, derici ve kalaycı dükkânları olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1979 yılından 1984 yılına kadar özel mülk sahiplerinden hibe ve satın alma yoluyla zaviyenin tamamı 'Hayra Hizmet Vakfı' mülkiyetine geçmiştir. Böylelikle vakıf olan bir eser tekrar vakıf hüviyetine kavuşmuştur.

Şekil 4.288. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Rölöve Projesi Zemin Kat Planı (Mustafa Behiç Aşçı tarafından 1991 yılında çizilmiştir).

Şekil 4.289. K.K.V.K.K. 19.01.1990 tarihli 42.00/207 nolu Dosyadan Piri Mehmet Paşa Zaviyesinin Restorasyon Öncesine Ait Görseli.

Zaviyenin güneyine, 1940'lı yıllardan sonra 3 adet üzeri kiremit çatı örtülü bitişik nizam dükkân yapısı eklenmesiyle 'U' plan şeması okunamaz hale gelmiştir. Bu durum muhdes 3 dükkân yapısının 1991 yılında yıkılmasına kadar devam etmiştir.

Şekil 4.290. K.K.V.K.K. 07.02.1991 tarihli 42.00/207 nolu Dosyadan Piri Mehmet Paşa Zaviyesi ile Güney Cephesini Kapatan 3 Dükkan.

1991 yılında zaviyenin doğu bitişiğinde Hayra Hizmet Vakfı tarafından vakıf binası, kütüphane ve dükkân inşaatı başlamıştır. İnşaat devam ederken yapılan

düzenleme ile yol ortasında kalan tekkenin çeşmesi 1993 yılında yerinden kaldırılarak 1 metre kuzeye, yeni yapılan inşaatın içine taşınmıştır (Şekil 4.292).

Şekil 4.291. K.K.V.K.K. 05.02.1992 tarihli 42.00/207 nolu Dosyadan Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Mehmet Ağa Çeşmesinin Yerinden Taşınmadan Öncesine Ait Görseli.

Şekil 4.292. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Mehmet Ağa Çeşmesinin Günümüzdeki Durumu.

1994 yılında zaviyeye ait restorasyon projesi onaylanmış ve onarım çalışmaları 1996 yılında başlayarak 1997 yılında tamamlanmıştır. Restorasyon projesinde zaviyenin mimari şeması olduğu gibi bırakılarak halı, kilim satış yeri fonksiyonu yüklenmiş, sonradan baharatçı dükkanı açılarak ticarethane olarak kullanılmaya devam etmiştir.

Şekil 4.293. K.K.V.K.K. 22.09.1997 tarihli 42.00/207 nolu Dosyadan Piri Mehmet Paşa Zaviyesinin Restorasyon Sonrasına Ait Görseli.

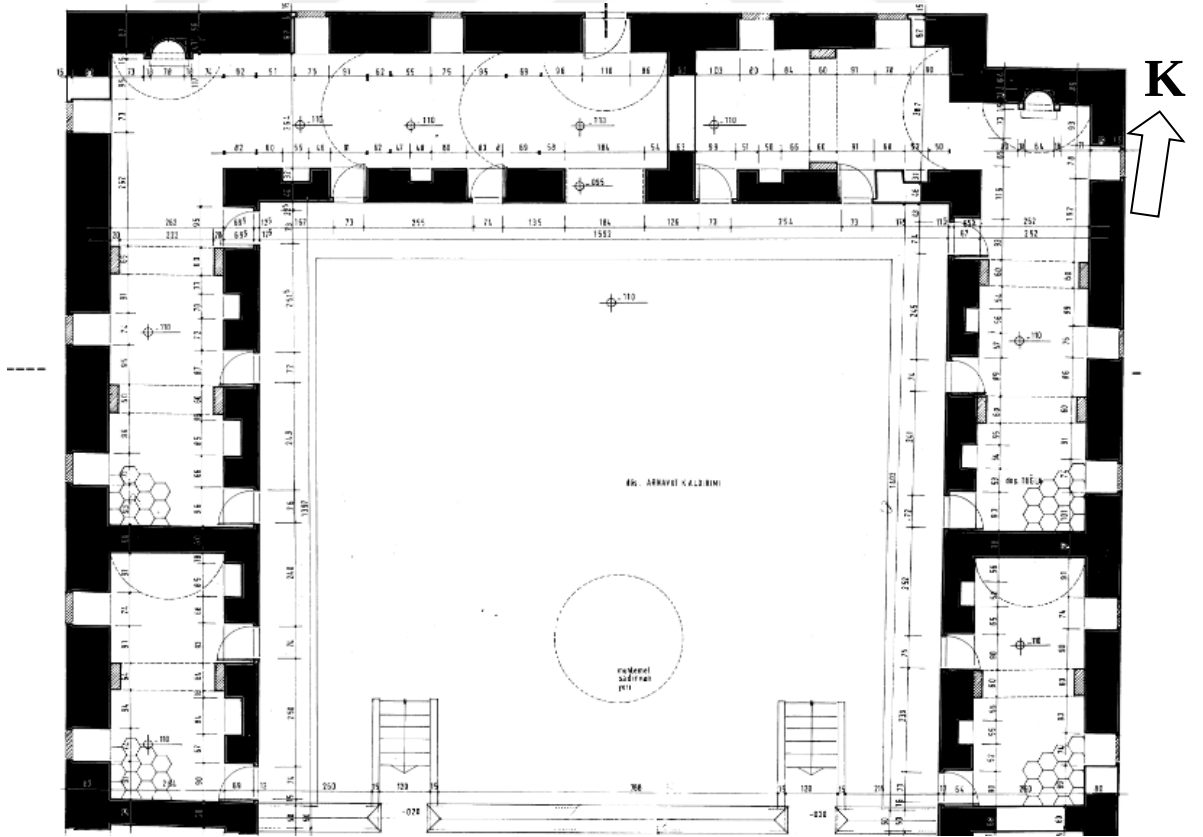

Şekil 4.294. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Günümüzde Baharatçı Dükkanı Olarak Kullanılmaktadır.

Külliyenin bünyesinde yer alan yapıların çoğunluğu günümüze ulaşamamıştır. Külliye en son eklenen ve günümüze ulaşamayan M. 1840 yapım tarihli şadırvanın K.K.V.K.K. 42.00/304 nolu belgede geçen raporlara göre 1963 yılında sağlam bir şekilde mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonradan yıkılan şadırvanın yerine muhdes bir şadırvan yapılmış, 2006 yılında caminin geçirdiği onarımlar sırasında muhdes şadırvan kaldırılmıştır.

Günümüzdeki Durumu: 1997 yılında restorasyon çalışmaları tamamlandıktan sonra zaviye, mülkiyeti elinde bulunan Hayra Hizmet Vakfı tarafından ticarethane işleviyle kullanılmak üzere kiraya verilmiştir ve günümüzde de baharatçı dükkanı olarak bu fonksiyonu devam etmektedir. Vakfın restorasyon çalışmaları sırasında, zaviyenin doğu bitişiğine inşa edilen vakıf binasının bünyesine kütüphane birimi yapılmıştır. Oysa tarihi binanın niteliği kütüphane işlevinde kullanılmaya oldukça müsaittir. Günümüzde yerinde yaptığım incelemede zaviyenin restorasyon sonrası 24 yıllık süreçte ciddi şekilde yıprandığını, ticarethane fonksiyonunun bu yıpranma sürecini hızlandırdığını tespit ettim. Piri Mehmet Paşa zaviyesi, Konya Büyükşehir Belediyesinin çalışmalara başladığı kentsel dönüşüm alanı içinde kalmaktadır. Yakın zamanda kentsel dönüşüm çalışmaları kapsamında zaviye restore edilecektir. Restorasyon çalışmalarında yapının izlerinin tekrar gün yüzüne çıkarılması ve özgün işlevine uygun olarak kütüphane veya gençlik merkezi gibi bir sosyal tesis olarak kullanıma sunulması önem arz etmektedir.

4.7.2. Piri Mehmet Paşa Mimari, Plan ve Cephe Özellikleri

Şekil 4.295. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Zemin Kat Planı (Osman Nuri Dülgerler tarafından 1993 yılında çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Osmanlı dönemi medrese tipi tekke yapılarından olan Piri Mehmet Paşa Zaviyesi ‘U’ plan şemasının Konya il merkezindeki tek temsilcisidir. Günümüzde kuzey, doğu ve batı cephesi ticarethaneler ile bitişik yalnızca güney cephesi sokağa bakmakta olduğu için eserin mimari cephe özellikleri gizli kalmaktadır.

Güney cephe yapının gözlemlenebilen tek cephesidir. Cephe doğrudan Piri Mehmet Paşa sokağına bakmaktadır. U plan şeması ile yekpare inşa edilen zaviyenin güney cephesi doğu ve batı kolunda yer alan iki hücrenin güney cepheleri ve aralarındaki boşluğu örten istinat duvarından oluşmaktadır. Cephe 2425 cm genişliğe sahiptir.

Şekil 4.296. Piri Mehmet Paşa Zaviyesinin Güney Cephesi.

Zaviyenin batı kolunda yer alan hücrenin güney cephesi 440 cm genişliktedir (Şekil 4.297). Kesme taş malzemeyle yığma tekniğinde inşa edilen cephenin üzerinde duvarın devamı gibi algılanan parapet bulunmaktadır. Parapetin üzerinde taş harpuşa yer almaktadır. Taş harpuşa üst kotu sokak zeminden 245 cm yüksekliktedir. Batı zaviye hücresinin güney cephesinde bir adet demir ferforje parmaklıklı tek kanatlı muhdes pencere bulunmaktadır. Hücre duvarında yapının güneye doğru devam ettiğinin göstermek amacıyla doğu köşesinde tek sıra taş çıkma yapılmıştır.

Şekil 4.297. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Batı Kolu Güney Cephesi.

Doğu kolda yer alan zaviye hücresinin güney cephe genişliği 420 cm'dir (Şekil 4.298). Batıda yer alan hücrenin güney cephesi ile aynı mimari özelliklere sahiptir. Kesme taş ile yığma tekniğinde inşa edilen cephenin üzerinde duvar ile aynı karakterde parapet bulunmaktadır. Parapetin üzerinde taş harpuşa yer alır. Taş harpuşa üst kotu zeminden 245 cm yüksekliktedir. Cephede bir adet demir ferforje parmaklıklı muhdes ahşap pencere bulunmaktadır. Hücre duvarında yapının güneye doğru devam ettiğini göstermek amacıyla doğu ve batı köşesinde ikişer sıra taş çıkma yapılmıştır.

Şekil 4.298. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Doğu Kolu Güney Cephesi.

Zaviyenin doğu ve batı kolunun arasında bulunan istinat duvarı 1565 cm genişliktedir. Duvar zaviyenin mimarisi ile uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Kesme taş malzemeye yığma tekniğinde inşa edilen duvarın üzerinde taş harpuşa bulunmaktadır. Harpuşa üzerinde ise demir ferforje parmaklık duvar boyunca devam etmektedir. İstinat duvarında iki adet zaviyenin avlusuna geçiş sağlayan kapı bulunmaktadır. Bu kapılar zaviyenin batı kolundan 275 cm doğuda, doğu kolundan ise 230 cm batıda yer almaktadır. Aynı özellikteki bu kapılar 120 cm genişlikte çift kanatlı demir ferforjedir. İstinat duvarı sokak zeminden yalnızca 50 cm yüksekliktedir. Bu sayede duvarın zaviyeyi baskılaması engellenmiştir.

Piri Mehmet Paşa Zaviyesine giriş Piri Mehmet Paşa sokağından sağlanmaktadır. Güney cephede U plan şemasının iki kolunun arasında yer alan demir ferforje korkuluklu istinat duvarında bulunan iki adet muhdes demir kapıdan zaviyenin avlusuna geçiş sağlanmaktadır. Zaviyenin avlusu sokak kotundan 90 cm aşağıda kalmıştır. Bu sebeple zaviyenin avlusuna geçiş doğuda ve batıda 2 adet bulunan benzer mimari özelliklere sahip 120 cm genişlikte 6 taş merdiven basamağı ile sağlanmaktadır.

Şekil 4.299. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Doğuda Yer Alan Avlu Kapısı ve Merdiveni.

U plan şeması ile oluşturulan zaviyenin avlusu 1400x1590 cm ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Avlunun zemini kilitli parke taşı ile örülüdür. Avlu günümüzde baharatçı dükkanının ardiyesi gibi kullanılmakta, birçok çömlek, halı, kilim ile antika değeri bulunan ahşap ve taş malzemeler bu avluda gelişi güzel şekilde sergilenmektedir (Şekil 4.301). Restorasyon sonrası 170 cm olarak düzenlenmiş olan ahşap saçaklara avlunun doğu ve batı kenarlarında muhdes ahşap saçaklar eklenmiştir.

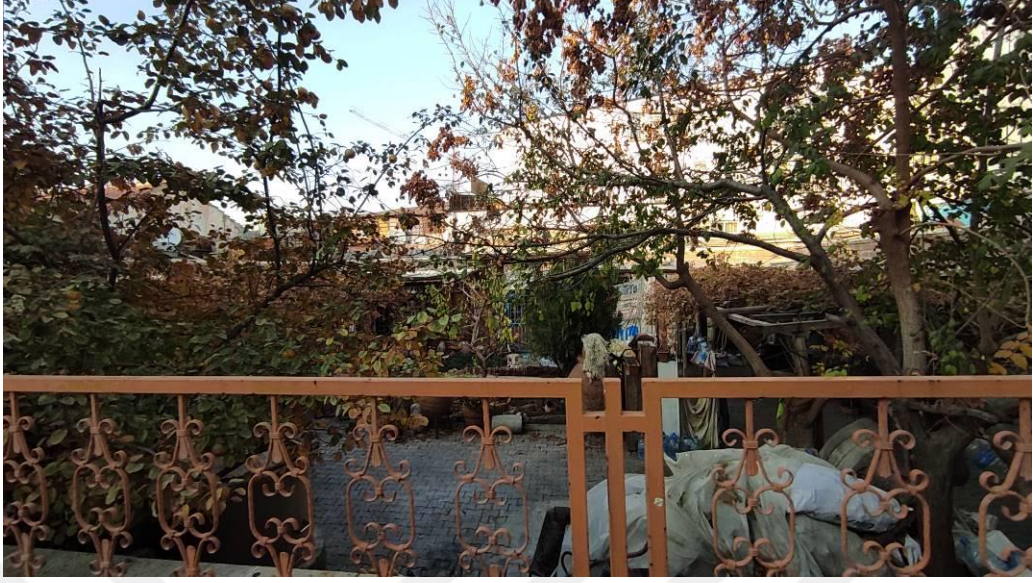
Avlunun merkezine yapılan dikdörtgen toprak zemin ile giriş merdivenlerinin arasında kalan toprak zeminde yetişen ağaçlar, muhdes saçaklarda yetişen sarmaşıklar ve avluda yer alan çok sayıda eşya yapının tek açık cephesi olan güney cephesindeki sokaktan dahi mimari özelliklerinin okunmasını zorlaştırmaktadır.

Şekil 4.300. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Avlusundan Güneye Bakış.

Şekil 4.301. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Avlusunda Yer Alan Eşyalar.

Şekil 4.302. Piri Mehmet Paşa Sokaktan Zaviyeye Bakış.

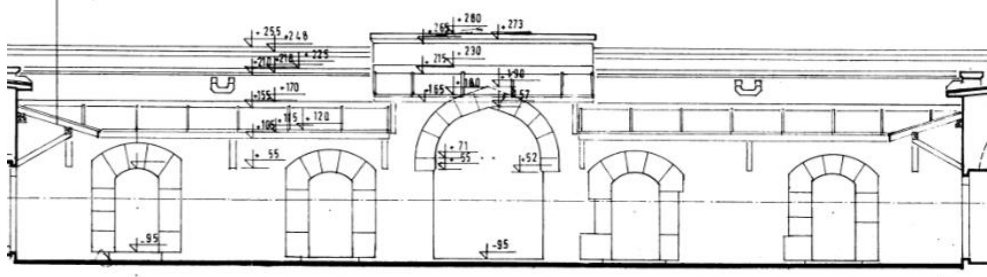
Avlunun kuzeyinde, doğusunda ve batısında olmak üzere üç kenarına günümüzde dükkan odaları olarak kullanılan zaviye hücreleri dizilmiştir. Avlunun güneyinde ise kesme taş örgülü istinat duvarı ve iki adet demir kapı yer almaktadır.

Avlunun kuzeyinde günümüzde dükkanın idari odasının bulunduğu bölüm yer almaktadır. Moloz taş örgülü duvar içerde sıvalı dışarda ise kesme taş kaplamalıdır. Cephenin taş duvarlarının üzerinde taş harpuştalı parapet bulunmaktadır. Harpuştta üst kotu avlu zeminden 335 cm yüksekliktedir. Ana giriş kapısının yer aldığı kısmın taş harpuştta üst kotu avlu zeminden 390 cm yüksekliktedir. Kesme taş kaplamalı duvarda birisi ana giriş kapısı olmak üzere 5 adet ahşap kapı bulunmaktadır. Ana giriş kapısı cephenin ortasında 185x250 cm ölçülerinde sivri kemerli çift kanatlı ahşap kapıdır. Kapının önüne sonradan mavi renkle boyanmış metal kapı eklenmiştir (Şekil 4.303). Sivri kemeri kesme taş bloklarla yapılmıştır. Ana giriş kapısının bulunduğu kısım 55 cm daha yükseltilerek cepheye hareketlilik sağlanmış ve ana giriş vurgulanmıştır. Bu kapının doğusunda ve batısında ikişer adet olmak üzere dört kapı daha bulunmaktadır. Aynı mimari özelliklere sahip olan bu kapılar 75x165 cm ölçülerinde beşik kemerli tek kanatlı ahşap kapılardır. Kemerleri kesme taş bloklar kullanılarak vurgulanmıştır. Bu kapıların önünde yer alan eşyalar mevcut durumlarının gözlemlenebilmesini engellemektedir. Avlunun kuzeyinde yer alan zaviye duvarında ana giriş kapısının bulunduğu bölümün iki yanında 170 cm genişlikte zeminden 230 cm yükseklikte metal yağmur oluklu ahşap saçak bulunmaktadır. Yükseltilen bölümün saçağı da yanlarda

bulunan saçaklara göre 60 cm yüksekliktedir. Ahşap saçaklar ahşap payandalarla taş duvara bağlanmaktadır. Ayrıca bu duvarda doğuda ve batıda saçak üstlerinde olmak üzere iki adet taş çörten vardır.

Şekil 4.303. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Avlunun Kuzeyinde yer alan Ana Giriş Kapısı.

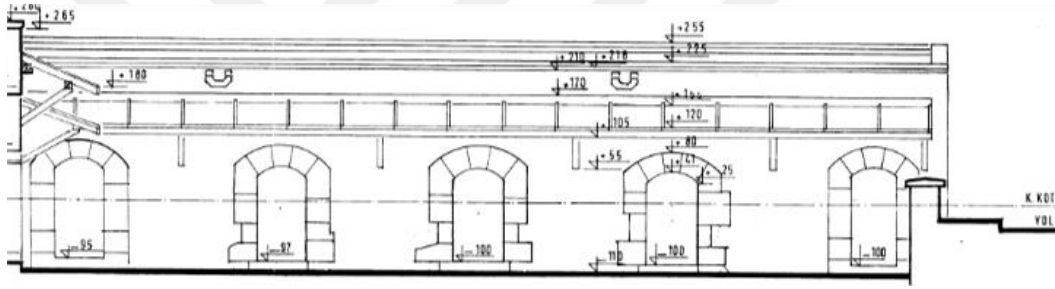

Şekil 4.304. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Avlunun Kuzeyinde Yer Alan Zaviye Hücrelerinin Cephe Görünüşü (Osman Nuri Dülgerler tarafından 1993 yılında çizilmiştir).

Avlunun doğusunda, günümüzde dükkanın deposu ve mutfakı olarak kullanılan zaviye hücrelerinin avluya bakan duvarı yer almaktadır (Şekil 4.305). Cephenin duvarı kuzey duvarda olduğu gibi içerde sıvalı iken dışarda kesme taş kaplamalı moloz taş yığmadır. Üzerinde taş parapet yer almaktadır. Üst kotu avlu zeminden 335 cm yüksekliktedir. Cephede aynı mimari özellikte 5 adet ahşap kapı bulunmaktadır. 75x165 cm ölçülerinde beşik kemerli tek kanatlı ahşap kapıların kemerleri kesme taş bloklarla vurgulanmıştır. Cephede zemin kotundan 230 cm yükseklikte tüm cephe boyunca devam eden metal oluklu ahşap saçak bulunmaktadır. Saçak ahşap payandalarla duvara bağlanır. Kuzey duvarda olduğu gibi bu duvarda da saçak üzerinde iki adet taş çörten vardır. Cephenin mimari özellikleri önünde yer alan eşyalardan dolayı okunamamaktadır.

Şekil 4.305. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Avludan Doğu Duvarına Bakış.

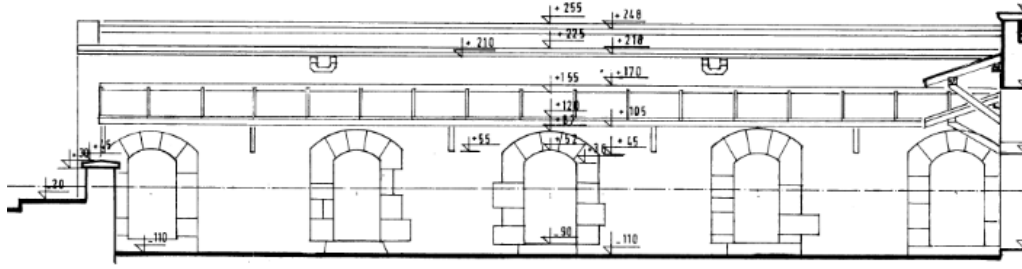

Şekil 4.306. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Avlunun Doğusunda Yer Alan Zaviye Hücrelerinin Cephe Görünüşü (Osman Nuri Dülgerler tarafından 1993 yılında çizilmiştir).

Avlunun batısında, günümüzde müşterilerin dükkana giriş yapabildiği bölüm bulunmaktadır (Şekil 4.307). Cephe diğerleri ile benzer mimari özelliklerdedir. Duvar içerde sıvalı iken dışarda kesme taş kaplamalı moloz taş yığmadır. Duvarın üzerinde taş parapet yer almaktadır. Harpuşa üst kotu avlu zeminden 335 cm yüksekliktedir. Cephede aynı mimari özellikte 5 adet ahşap kapı bulunmaktadır. 75x165 cm ölçülerinde beşik kemerli tek kanatlı ahşap kapıların kemerleri kesme taş bloklarla vurgulanmıştır. Bu kapılardan kuzeyden güneye doğru ikinci kapı baharat dükkanına giriş kapısı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.309). Cephede zeminden 230 cm yükseklikte tüm cephe boyunca devam eden metal oluklu ahşap saçak bulunmaktadır. Saçak ahşap payandalarla duvara bağlanır. Kuzey duvarda olduğu gibi bu duvarda da saçak üzerinde iki adet taş çörtlen vardır. Cephenin mimari özellikleri önünde yer alan eşyalardan dolayı okunamamaktadır.

Şekil 4.307. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Avludan Batı Duvarına Bakış.

Şekil 4.308. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Avlunun Batısında Yer Alan Zaviye Hücrelerinin Cephe Görünüşü (Osman Nuri Dülgerler tarafından 1993 yılında çizilmiştir).

Baharatçı dükkânı olarak kullanılan zaviyenin 15 adet kapısı bulunmaktadır. Ancak bu kapılardan yalnızca avlunun batı duvarında kuzeyden güneye doğru ikinci kapı dükkâna giriş kapısı olarak kullanılmaktadır. Diğer kapıların tamamı kilitli iken bazı kapıların önünde yer alan yığıntılar o kapıları tamamen kullanım dışı bırakmıştır.

Şekil 4.309. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Batı Duvarı Yer Alan Giriş Kapısı.

Baharatçı dükkanına avlunun batısında yer alan kapıdan giriş yaptığımızda zaviyenin hücresel yapısının bozulduğu görülmektedir (Şekil 4.310). Hücreleri birbirinden ayıran beşik kemerlerin arasında herhangi bir bölücü kapı veya duvar bulunmadığı için U plan şemasında bir koridor algılanmaktadır. U plan şemasının batı kolunda yer alan koridor kuzey-güney doğrultuda 260x1095 cm ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Zemin ahşap kaplamadır. Bu koridorun duvarları moloz taş yığma tekniğinde inşa edilmiş, üzeri kuzey-güney doğrultuda tuğla malzeme beşik tonoz ile örtülmüştür. Duvar ve tonoz örtü beyaz sıvalıdır. Duvarların üzerinde bulunan ahşap hatıl ile moloz taş duvar ve tuğla tonoz örtü birbirinden ayrılmaktadır.

Şekil 4.310. Zaviyenin Batı Kolundan Güney Duvarına Bakış.

Şekil 4.311. Zaviyenin Batı Kolundan Kuzey Duvarına ve Zemine Bakış.

Tonoz örtüde zaviyenin her hücreesine denk gelecek şekilde 3 adet metal taşıyıcılı ışıklık bulunmaktadır (Şekil 4.312). Koridor boyunca iki adet beşik kemer, zaviyenin hücrelerinin izlerini göstermektedir. Koridorun iki yan duvarının önünde baharat dolapları sıralanmıştır.

Şekil 4.312. Zaviyede Her Hücrenin Üzerinde Yer Alan Işıklık.

Koridorun batı duvarında bulunan 3 adet 75x140 cm ölçülerindeki açıklıklar, zaviye hücrelerinin batıya açılan pencereleri iken kapatılarak niş haline getirilmiştir. Doğu duvarında 2 adet dolap nişi yer almaktadır. Bu nişlerden güneyde olanı 85 cm, kuzeyde yer alanı ise 70 cm genişliktedir. Doğu duvarında ayrıca biri dükkana giriş kapısı olarak kullanılan diğer ikisi ise kilitli ve kullanım dışı olmak üzere 3 adet aynı mimari özelliklerde 75x165 cm ölçülerinde tek kanatlı ahşap kapı yer almaktadır. Kuzey duvarda 80x155 cm ölçülerde ocak nişi bulunmaktadır (Şekil 4.314). Ocak nişinde zemin kotundan 115 cm yükseklikten itibaren basık beşik kemerli 15 cm çıkma yapılmıştır.

Şekil 4.313. Zaviyenin Batı Kolunda Bulunan Günümüzde Dükkan Giriş Yapılan Kapı.

Şekil 4.314. Zaviyenin Batı Kolundan Kuzey Duvarına ve Ocak Nişine Bakış.

Doğu-batı doğrultusunda uzanan ve U plan şemasının kollarını birbirine bağlayan kuzey koridoru ise 265x1635 cm ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına

sahiptir. Projede hücresel bölünme gösterilmekte iken günümüzde hücrelerin beşik kemer aralarında herhangi bir bölücü bulunmamaktadır (Şekil 4.315). Hücresel ayırım koridorda bulunan 6 adet beşik kemerli açıklıklardan izlenmektedir. Bu koridor da diğer koridorlar ile benzer mimari özelliklere sahiptir. Duvarları moloz taş yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Koridorda ortada yer alan ana giriş kapısının bulunduğu idari odanın üzeri kuzey-güney doğrultuda tuğla beşik tonoz ile örtülü iken bu odanın doğusu ve batısında yer alan odalar doğu-batı doğrultuda tuğla beşik tonoz örtülüdür. Duvar ve tonoz örtü beyaz sıvalıdır. Duvarların üzerinde yer alan ahşap hatıl ile moloz taş duvar ve tuğla tonoz örtü birbirinden ayrılmaktadır. Tonoz örtüde zaviyenin her hücresine denk gelecek şekilde 5 adet metal taşıyıcılı ışıklık bulunmaktadır. Zemin ahşap kaplamadır.

Şekil 4.315. Zaviyenin Kuzey Kolu.

Koridorun kuzey duvarında bulunan 4 adet 75x140 cm ölçülerindeki açıklıklar, zaviye hücrelerinin kuzeye açılan pencereleri iken kapatılarak niş haline getirilmiştir. İdari oda olarak kullanılan merkez hücrenin kuzey duvarında sonradan kapatılan bu pencere nişi 110x145 cm ölçülerindedir. Güney duvarında ise zaviyenin ana giriş kapısı olan ancak günümüzde idari odaya geçiş sağlayan 185x250 cm ölçülerinde sivri kemerli

Çift kanatlı ahşap kapı ile birlikte günümüzde kullanım dışı olan aynı mimari özellikte 4 adet 75x165 cm ölçülerinde tek kanatlı ahşap kapı yer almaktadır (Şekil 4.316). Güney duvarda ayrıca idari oda haricinde her hücrenin kullanımında olacak şekilde 4 adet 55 cm genişlikte dolap nişi bulunmaktadır.

Şekil 4.316. Zaviyenin Ana Giriş Kapısı.

Şekil 4.317. Zaviyenin Kuzey Kolunda Bulunan Kullanıma Kapatılmış Kapı.

U plan şemasının doğu kolu olan koridor, kuzey-güney doğrultuda 250x990 cm ölçülerinde dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Kuzey-güney doğrultu boyunca uzanan bu koridorun duvarları diğer koridorlarda olduğu gibi moloz taş yığma tekniğinde inşa edilmiş, üzeri kuzey-güney doğrultuda tuğla malzeme beşik tonoz ile örtülüdür. Duvarlar ve tonoz örtü beyaz sıvalıdır. Duvarların üzerinde bulunan ahşap hatıl ile moloz taş duvar ve tuğla tonoz örtü birbirinden ayrılmaktadır. Batı koridorundan 105 cm kısa olması dışında doğu koridoru batı koridoru ile aynı mimari özellikleri taşımaktadır. Batı koridor ile aynı olan mimari özellikler şu şekildedir; Tonoz örtüde zaviyenin her hücrelerine denk gelecek şekilde 3 adet metal taşıyıcılı ışıklık bulunmaktadır. Zemin ahşap kaplamadır. Koridor boyunca iki adet beşik kemer, zaviyenin hücrelerinin izlerini göstermektedir. Koridorun iki yan duvarının önünde baharat dolapları sıralanmıştır. Koridorun doğu duvarında bulunan 3 adet 75x140 cm ölçülerindeki açıklıklar, zaviye hücrelerinin doğuya açılan pencereleri iken kapatılarak niş haline getirilmiştir. Batı duvarında 55 cm genişlikte 2 adet dolap nişi yer almaktadır. Batı duvarında ayrıca 3 adet aynı mimari özelliklerde 75x165 cm ölçülerinde tek kanatlı ahşap kapı yer almaktadır. Koridorun kuzey duvarında 80x155 cm ölçülerde ocak nişi bulunmaktadır. Ocak nişinde zemin kotundan 115 cm yükseklikten itibaren basık beşik kemerli 15 cm çıkma yapılmıştır.

Baharatçı dükkanının esas kullanım alanı olan U plan şemalı koridorların batı ve doğu kollarının güneyinde 2 adet oda bulunmaktadır. Bu odalar da diğerleri gibi zaviyenin hücreleri iken günümüzde batıda yer alan oda, depo ve kitaplık olarak kullanılmakta, doğuda yer alan ise mutfak işleviyle kullanılmaktadır. Batı odası 265x585 cm ölçülerinde kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Bu oda zaviyenin iki adet hücresinin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Ancak dükkan bölümünden farklı olarak günümüzde burada zaviyenin hücresel yapısını gösteren herhangi bir kemer izi bulunmamaktadır. Zaviye, U plan şemasında yekpare inşa edildiği için bu odanın mimari özellikleri de diğerleri ile benzerdir. Ancak odanın depo olarak kullanılması sebebiyle oluşan yığıntılardan mimari özelliklerinin okunması zorlaşmaktadır (Şekil 4.319). Duvarları moloz taş malzemeden yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Zemin ahşap kaplamadır. Üst örtüsü ise kuzeyde yer alan dükkanın tonoz örtüsünün devamı olarak kuzey-güney doğrultuda tuğla örgülü beşik tonozdur. Duvarların üzerinde yer alan ahşap hatıl moloz taş duvar ile tuğla tonoz üst örtüyü birbirinden ayırmaktadır. Odanın doğu duvarı, batı duvarı ve güney duvarı ile birlikte

beşik tonoz örtüsü kontraplak malzemeyle kaplanmıştır. Kuzey duvarı ise beyaz sıvalı olup üzerine ahşap kitap rafları yerleştirilmiştir (Şekil 4.318).

Doğu duvarda iki adet 85 cm genişlikte dolap nişi bulunmaktadır. Ayrıca bu duvarda iki adet 75x165 cm ölçülerinde tek kanatlı ahşap kapı da vardır. Bu kapılardan güneyde yer alan kapı içerden ve dışardan önüne yerleştirilen istifler sebebiyle tamamen kullanım dışı kalmıştır. Batı duvarda 2 adet 75x140 cm genişlikte yapının penceresi iken kapatılarak niş yapılmış açıklıklar bulunmaktadır ancak bu nişler doğu duvar boyunca ve tonoz örtüye kadar devam eden yükseklikte halı, kilim yığıntısından dolayı gözlemlenememektedir. Kuzey duvarında ise taş duvara çakılan metal iskelet üzerinde ahşap raflarla kitaplık oluşturulmuştur. Güney duvarda üst kotu tonoz örtüye ulaşan yapıya sonradan eklemiş ahşap bir pencere bulunmaktadır.

Şekil 4.318. Zaviyenin Kuzey Kolunun Güney Ucunda Yer Alan Depo İşlevinde Kullanılan Oda.

Şekil 4.319. Odanın Güney Duvarı ve Penceresi.

U plan şemasının doğu kolunun güneyinde yer alan oda mutfak olarak kullanılmak üzere düzenlenmiştir. 260x575 cm ölçülerinde kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen plan şemalıdır (Şekil 4.320). Zaviyenin bütününde olduğu gibi duvarları moloz taş malzemeden yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Zemini ahşap kaplamadır. Üst örtüsü dükkanın tonoz örtüsünün devamı olarak kuzey-güney doğrultuda tuğla örgülü beşik tonozdur. Hücresel ayrımı ifade eden kemer izi kaybolmuştur. Depo olarak kullanılan oda da olduğu gibi duvar ve tonoz örtüsü güney duvarı hariç ahşap kontrplak malzemeye kaplanmıştır. Güney duvar ise beyaz ve gri renklerde boyalıdır. Depo olarak kullanılan odanın aksine kaplama duvar yüzeyinde yeşile boyanmıştır. Tuğla tonoz örtüde ise rutubetlenme nedeniyle beyaz renkte boya müdahaleleri bulunmaktadır.

Şekil 4.320. Zaviyenin Doğu Kolunun Güney Ucunda Bulunan Mutfak Olarak Kullanılan Odası.

Odanın doğu duvarında 2 adet zaviyenin hücrelerinin pencereleri iken kapatılarak günümüzde mutfak dolabı olarak kullanılan 75x140 cm ölçülerinde niş bulunmaktadır (Şekil 4.321). Batı duvarda 2 adet 75x165 cm ölçülerinde tek kanatlı ahşap kapı vardır. Bu kapılardan güneyde yer alan kapı dışardan çuval yığıntıları, içeriden kontrplak malzemeye kapatılarak kullanım dışı bırakılmıştır. Batı duvarda ayrıca 55 cm genişlikte 2 adet dolap nişi bulunmaktadır. Kuzey duvarda moloz taş seviyesinin üst kotundan üst örtüye kadar duvara sabitlenmiş, mutfak gereçlerinin yerleştirildiği ahşap raflar bulunmaktadır (Şekil 4.322). Güney duvarda metal iskelet üzerine mermer mutfak tezgahı yerleştirilmiştir. Duvarda herhangi bir su musluğu ve su

gideri bulunmamaktadır. Su bidonlarla bu odaya getirilmekte, atık su ise bir plastik bir kap içerisine aktarılmaktadır. Güney duvarda, muhdes ahşap bir pencere bulunmaktadır.

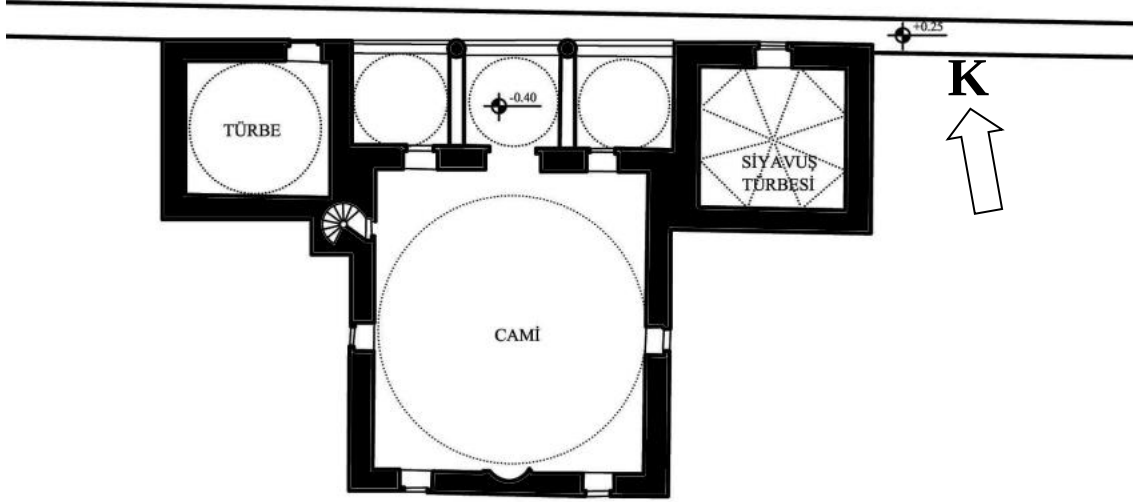
Şekil 4.321. Odanın Doğu Duvarında Yer Alan Dolap Nişi.

Şekil 4.322. Odanın Kuzey Duvarına Bakış.

4.7.4. Piri Mehmet Paşa Külliyesinde Yer Alan Diğer Yapılar

Cami: Piri Mehmet Paşa tarafından Mevlevi tarikatına tahsis edilmek üzere yapılan zaviyenin kuzeyine M.1524 yılında Piri Mehmet Paşa Camii yaptırılmıştır. Doğusunda Siyavuş Türbesi, batısında ise matbaha bitişiktir. Cami, zaviye gibi günümüzde sokak kotundan aşağıda kalmıştır. Bu sebeple Piri Mehmet Paşa sokaktan caminin son cemaat mahalline geçiş 4 basamaklı taş merdiven basamakları ile sağlanmaktadır.

Şekil 4.323. Piri Mehmet Paşa Cami, Matbah ve Siyavuş Türbesi Planı (Karpuz, 2009).

Zaviyeden ayrı olarak inşa edilen cami moloz taş malzemeyle yığma tekniğinde inşa edilmiş, köşelerde ve güney cephede bulunan son cemaat mahallinde kesme taş kullanılmıştır. Caminin kible duvarında iki adet dikdörtgen formda mermer söve ve lentolu, üzeri tuğla örgü kemerli geçmeli demir parmaklıklı ahşap penceresi ve mihrap üzerinde alçı şebekeli aydınlatma penceresi bulunmaktadır. Doğu ve batı duvarlarında ise birer adet dikdörtgen formlu mermer söve ve lentolu, üzeri tuğla kemer örgülü geçmeli demir parmaklıklı ahşap penceresi ile bu pencerelerin üzerinde alçı şebekeli aydınlatma penceresi yer almaktadır.

Şekil 4.324. Piri Mehmet Paşa Cami Kuzey Cephesi ve Son Cemaat Mahalli.

Şekil 4.325. Piri Mehmet Paşa Cami Batı Cephesi.

Şekil 4.326. Piri Mehmet Paşa Cami Güney Cephesi.

Şekil 4.327. Piri Mehmet Paşa Cami Doğu Cephesi.

Cami yaklaşık 9x10 metre boyutlarında, kareye yakın plan şemasında, üzeri kubbe örtülü harim ile üç adet küçük kubbelerle örtülü son cemaat mahallinden meydana gelmektedir. Son cemaat mahalli, iki adet mermer sütun ile doğu ve batı duvarlarına oturan üç adet sivri kemerin oluşturduğu üç bölmeden meydana gelmiştir. Son cemaat mahallinin cepheden okunan kemerleri günümüzde camekân ile kapatılmıştır. Cephenin ortasında yer alan mermer sütunlar mukarnas başlıklıdır (Şekil 4.328). Mermer sütunlarla taşınan kesme taş kemerlerin aralarında iki adet bitkisel motifli taş kabara bulunmaktadır. Son cemaat mahallinin üç kemerli cephesi yapıdan 30 cm kadar içeride kalmaktadır. Bu durum cephenin doğu ve batı köşesinde taş duvar çıkıntıları ile cepheye hareket getirmektedir.

Son cemaat mahallinin kubbelerine geçiş günümüzde beyaz sıvalı ve kalemişi süslemeli pendentiflerle sağlanmaktadır (Şekil 4.329).

Şekil 4.328. Son Cemaat Mahallinde Yer Alan Mermer Sütunlar.

Şekil 4.329. Son Cemaat Mahalli Kubbesi.

Son cemaat mahallinden harime geçiş sağlanan çift kanatlı ahşap kapının eşığı söveleri ve basık kemeri mermerdir (Şekil 4.330). Basık kemerinde mermerler beyaz ve siyah mermer taşlarından geçmeli olarak yapılmıştır. Harime giriş sağlayan bu kapının üzerinde mermer kitabesi yer almaktadır. Harime giriş kapısı ve üzerinde yer alan kitabesi muntazam işçilikli kemerler ve sövelerle anıtsal bir giriş oluşturmaktadır. Harimin üzeri kubbe ile örtülüdür. Kubbeye geçiş beyaz sıvalı tromplarla

sağlanmaktadır. Kubbe klasik Osmanlı üslubunda sekizgen kasnağa oturmaktadır. Sekizgen kasnak harimden sekiz sivri kemerle okunmaktadır. Kasnak kemerleri arasında pendentifler bulunmaktadır. Pendentifler rozet levha ile süslenmiştir. Ayrıca kubbe eteği ve merkezi de kalemîşi süslemeye sahiptir (Şekil 4.333). Mihrap nişi kible duvarının oyulması ile oluşturulmuş, dikdörtgen formudur. Mihrap nişine yerleştirilen alçı mihrap oldukça gösterişlidir. Ancak alçı mihrap üzerine yapılan boya mihrabın görüntüsünü olumsuz yönde etkilemektedir. Mihrabın batısında ise muhdes ahşap minber bulunmaktadır. Harimin kuzeyinde muhdes bir ahşap mahfil bulunmaktadır. Caminin minaresi ise batı duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir. Tek şerefeli minarenin kürsü ve pabuç kısmı kesme taş iken gövdeden itibaren tamamen tuğla malzemeyle inşa edilmiştir. Silindirik tuğla gövdede şerefe altında turkuaz renkli çiniler bulunmaktadır (Şekil 4.331).

Şekil 4.330. Son Cemaat Mahallinden Harime Giriş Kapısı.

Şekil 4.331. Piri Mehmet Paşa Cami Minaresi.

Şekil 4.332. Piri Mehmet Paşa Cami Harimi.

Şekil 4.333. Harimin Kubbesi.

Matbah: Caminin batı duvarına bitişik olan kare planlı, kubbe örtülü bu yapının hüviyeti konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır. Küçükdağ (2020) ve Osman Nuri Dülgerler hoca bu yapının türbe olduğunu savunurken, Konyalı (1964) ile Karpuz (2009) yapının matbah olduğunu ileri sürmüştür. Yapının batı duvarında yer alan ve duvar oyma tekniğiyle oluşturulan nişin ocak olarak kullanılmış olma ihtimali oldukça yüksektir. Nişin sahip olduğu yarım daire formu da bu ihtimali güçlendirmektedir (Şekil 4.335). Ayrıca yapının batı cephesinde moloz taş duvar yüzeyde bariz şekilde tuğla malzemeye tamamlama görülmektedir. Yapının kubbesini bölmek adına baca çıkışının bu kısımda yapılmış olması muhtemeldir. Günümüzde herhangi bir ocak çıkışının bulunmaması ise yapının 1925 yılından sonra sütçülük yapan bir esnafa tahsis edilmesi ve süthane olarak kullanılması sırasında bacasının kaldırılmış olması mümkündür.

Şekil 4.334. Camiye Bitişik Yapının Batı Duvarının Dış Cephesinde Görülen Tuğla Örgü.

Şekil 4.335. Piri Mehmet Paşa Camine Bitişik Olan Yapının Kuzey Duvarında Bulunan Niş.

Bütün bu bilgiler ışığında yapının kapsamlı bir matbah yapısından ziyade yemeklerin hazırlanıp yendiği basit bir matbah yapısı olduğu anlaşılmaktadır. Matbah günümüzde bayanlar mescidi olarak kullanılmaktadır. Matbahın girişi kuzey cepheden sağlanmaktadır (Şekil 4.336). Cephede yer alan kapı mermer malzemenen basık beşik

kemerli ve mermer sövelidir. Tek kanatlı ahşap kapı 85x150 cm ölçülerindedir. Moloz taş örgülü matbahın tüm cephelerinde ahşap hatıl cephe boyunca uzanmaktadır. Moloz taş duvarın üzerinde taş korniş bulunmaktadır. Cephede ayrıca taş korniş altında bir adet taş çörten vardır. Batı cephesinde herhangi bir pencere veya kapı açıklığı bulunmaktadır. Güney cephede bir adet caminin pencereleri ile aynı özelliklerde mermer söve ve lentolu, lento üzerinde tuğla örgü kemerli geçmeli demir parmaklıklı ahşap pencere bulunmaktadır. Güney cephede olduğu gibi kuzey cephede de taş kornişin altında bir adet taş çörten yer almaktadır. Sokak kotundan aşağıda kaldığı için batı köşesine yapılan dar bir merdivenle giriş kapısı kotuna inilir. Kuzey cephede yer alan kapıdan kare planlı matbaha giriş yapılır.

Şekil 4.336. Matbah Kuzey Cephesi.

Şekil 4.337. Matbah Güney Cephe.

Matbah duvarları içerden moloz taş örgülü iken kubbe ve kubbeye geçiş elemanları tuğla malzemedir. Kubbeye geçiş elemanı olarak caminin hariminde olduğu gibi tromp kullanılmıştır (şekil 4.339). Matbahın kubbesinde caminin kubbesine benzer şekilde trompların arasında ve trompların önünde olmak üzere sekiz adet tuğla örgü sivri kemerler bulunmaktadır. Batı duvarında iki adet, kuzey ve güney duvarında ise birer adet aynı özellikte tuğla sivri kemerli dolap işi bulunmaktadır. Doğu duvarda ise kare formda büyük bir dolap nişi yer almaktadır. Matbahın kubbesinde kuzeyde ve güneyde olmak üzere iki adet daire formda niş dikkat çekicidir.

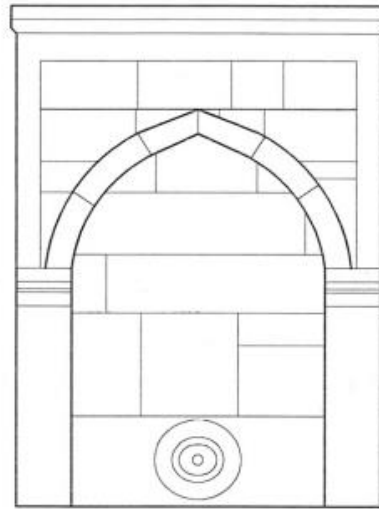
şekil 4.338. Matbah Giriş Kapısından Güney Duvarına Bakış.

Şekil 4.339. Matbahın Kubbesi ve Kubbeye Geçiş Elemanları.

Çeşme: Mehmet Ağa Çeşmesi olarak isimlendirilen çeşme III. Murad'ın darüssaade ağası Mehmet Ağa tarafından zaviyeye hizmet etmesi için yaptırılmıştır (Şekil 4.341). Kitabesine göre H.998/M.1590 yılında yaptırılan çeşme, 1993 yılında Hayra Hizmet Vakfı tarafından kuzeyinde yapılan binaya bitişik olmak üzere taşınmıştır.

Mermer ve gödene taşı ile yapılan çeşme sivri kemerlidir. Çeşmenin ayna taşı iç içe geçen dairelerden oluşmaktadır. Dikdörtgen formlu yalak taşı ise çeşmeye sonradan eklenmiştir. Süsleme açısından oldukça sade yapılan çeşme sağlam bir şekilde ayakta durmaktadır. Çeşme günümüzde kullanılır durumdadır.

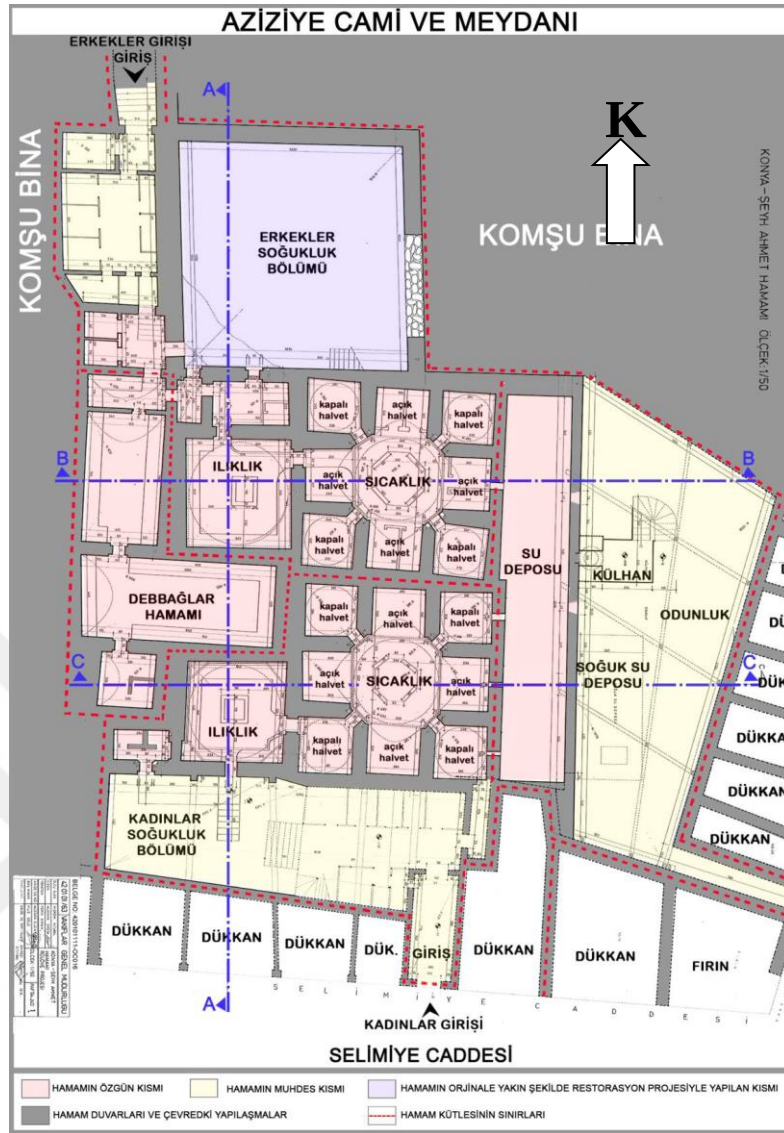

Şekil 4.340. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Mehmet Ağa Çeşmesi Güney Cephe Görünüşü (Karpuz, 2009).

Şekil 4.341. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Mehmet Ağa Çeşmesi.

Hamam: Piri Mehmet Paşa Zaviyesine ait bir hamam olduğu bilinmektedir. Bu hamamın 1660 yılında satıldığı ve yerine Şeyh Ahmet Efendi tarafından yıktırılarak yeni bir hamam yapıldığı aktarılmaktadır. 1667 yılında açılan bu hamam halen günümüzde kullanılmakta olan Şeyh Ahmet Efendi Hamamıdır (Küçükdağ,1992). Piri Mehmet Paşa Zaviyesinin kuzeybatısında bulunmaktadır. Zaviye ile hamam arasında Aziziye Caddesi yer almaktadır. Hamam yapısı çevresinde oluşan yapılaşma ile dükkanların arasında kalmış ve cepheden algılanamamaktadır. Çifte hamam olarak yapılan yapı hem kadınlar bölümü hem de erkekler bölümü içermektedir. Erkekler bölümünün girişi kuzeyden, kadınlar bölümünün girişi güneyden sağlanmaktadır. İskân faaliyetleri sonrasında hamam yaklaşık bir kat boyu zemin kotundan aşağıda kalmaktadır.

Şekil 4.342. Şeyh Ahmet Efendi Hamamı 02.07.1985 yılında onaylanmış Rölöve Projesi Kat Planı (Akıl, 2020).

5. DEĞERLENDİRMELER

İslamiyet'te birlikte yaşama ve ibadet etme geleneği oldukça önemlidir. Bu amaca hizmet eden tekke yapıları İslam dinin bir parçası olarak dinin dünyaya yayıldığı dönemlerde ortaya çıkmıştır.

İlk tekkeler, sınır boylarında cihada giden sahabe türbeleri etrafında teşekkül etmiştir (Tanman, Parlak, 2011). Bu tekkeler bir nevi sınır karakolu görevi gören ribatlar olarak da hizmet vermekteydi. Tekke yapıları çoğunlukla geleneksel mimari üslupları bünyesinde barındırır. Bu sebeple belirgin bir tekke mimarisi bulunmamaktadır. Onun yerine birçok farklı üslupta mimari tasarımın uygulandığı, plan şemasının ve mimari programın ön plana çıktığı yapılar inşa edilmiştir. Yapım amacına göre eğitim fonksiyonun ön plana çıktığı, konaklama fonksiyonunun ön plana çıktığı veya ibadet fonksiyonun ön plana çıktığı tekkeler farklı mimari plan şemasında inşa edilmişlerdir. Bu çerçevede Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti, Karamanoğlu Beyliği ile Osmanlı Devleti'nin de önemli bir vilayeti olan Konya'da farklı mimari üsluplarda ve plan tiplerinde tekke yapıları bulunmaktadır.

Konya'da bulunan tekke yapıları incelendiğinde 7 farklı plan tipinde yapılar görülmektedir. Tez kapsamında tespit edilen her plan tipini en iyi yansıtan tekke yapıları seçilerek incelenmiştir. Plan tipleri şu şekildedir;

- 1) Tek Yapı Ölçeğinde Konut Tipi Tekkeler
- 2) Birden Çok Yapının Bir Araya Gelmesiyle Oluşan Konut Tipi Tekkeler
- 3) Kapalı veya Açık Avlulu Dört Eyvanlı Geleneksel Horosan Tipi Tekkeler
- 4) Kapalı veya Açık Avlulu Selçuklu Dönemi Medrese Tipi Tekkeler
- 5) Birden Fazla Üslubun Gözlemlendiği Külliye Tipi Tekkeler
- 6) Selçuklu Dönemi Cami Tipi Tekkeler
- 7) Osmanlı Dönemi Açık Avlulu Medrese Tipi Tekkeler

Tek yapı ölçeğinde konut tipi tekkeler Konya'da çok sayıda örneği bulunan plan tipidir. Özellikle 18.yüzyıldan sonra inşa edilen tekkeler bu plan tipine sahiptir. Ancak geleneksel konut mimarisi ile inşa edilen bu tekkeler 1925 yılından sonra özel mülkiyete geçerek özelliklerini kaybetmiş veya terk edilip harap olmuştur. Bu tekkeler arasında Karamanoğlu hükümdarı Alaaddin Bey oğlu Mehmet Bey tarafından M. 1418 yılında yaptırılan Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi dikkat çekicidir. Dikdörtgen plan şemasında inşa edilen zaviyede türbe odası da zaviye içinde bulunmaktadır.

Birden çok yapının bir araya gelmesiyle oluşan konut tipi tekkeler, özellikle tekkenin ibadet ve ziyaret birimi ile harem, mutfak, hamam gibi birimlerinin birbirinden ayrı yapılarda çözülmesi ile meydana gelmiş tekke yapılarıdır. M. 1257 yılında Selçuklu sultanı II. Keykavus kızı Fatma Hatun tarafından yaptırılan Süt Tekkesi bu plan tipini Konya’da en iyi yansıtan örnektir. Dikdörtgen plan şemasında yapılan tekkede ibadethane ile türbesini barındıran yapı merkez olmak üzere kuzeyinde harem binası, güneyinde ise 1988’de yıkılan selamlık binası ve günümüze ulaşan çeşmesiyle özgün bir tekke yapısıdır.

Kapalı veya açık avlulu dört eyvanlı geleneksel Horosan tipi tekkeler, Horosan bölgesinde ortaya çıkan ve gezgin dervişlerin konakladığı hankahlarda kullanılan kapalı veya açık merkezi bir avlunun çevresine yerleştirilen dikdörtgen veya kare planlı dört eyvanlı şemayı gösteren tekke yapılarıdır. Horosan bölgesinde ortaya çıkan bu mimari üslup daha sonra Suriye, Mısır ve Anadolu topraklarında yayılarak birçok tekke yapısında uygulanmıştır. Konya’da Anadolu Selçuklu Devleti veziri Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından yaptırılan Sahip Ata Hankahı bu plan tipini muntazam bir şekilde yansıtmaktadır.

Kapalı veya açık avlulu Selçuklu dönemi medrese tipi tekkeler, Anadolu Selçuklu döneminde inşa edilen medrese yapıları ile benzer mimari ve plan şemasına sahip tekkeleri ifade etmektedir. Konya’da bulunan Ali Gav Zaviyesi komşusu olduğu Karatay Medresesi ile benzer bir plan şemasına sahip olması sebebiyle bu plan tipinin Konya örneğinde ele alınmıştır. Merkezi kapalı avlulu, çift eyvanlı zaviye, avlunun etrafına yerleştirilen üzeri kubbe ile örtülü köşe odaları ile tonoz örtülü hücre odalarından meydana gelmektedir. Ali Gav Zaviyesi, Bektaşî tekkesi olarak kullanılmaktaydı. Zaviyenin 1901 yılında medreseye dönüştürülmesi ve Mahmudiye Medresesi olarak kullanımına devam edilmesi, tekke yapılarının bir çeşit eğitim kurumu olduğunu ve mimari tasarım şemasının zamanın eğitim kurumları ile benzerlik gösterdiğini de ifade etmektedir.

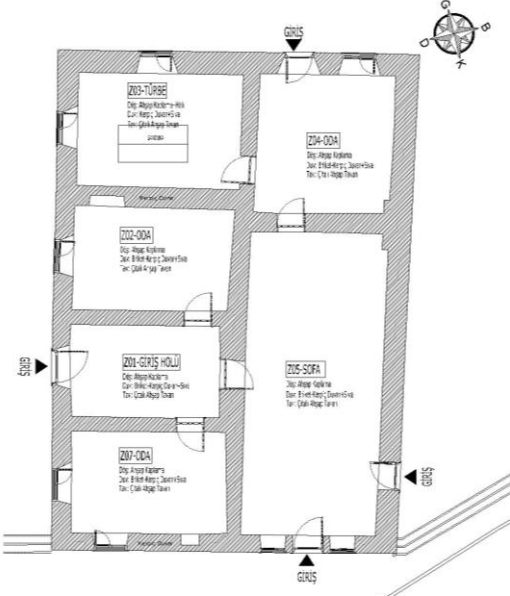
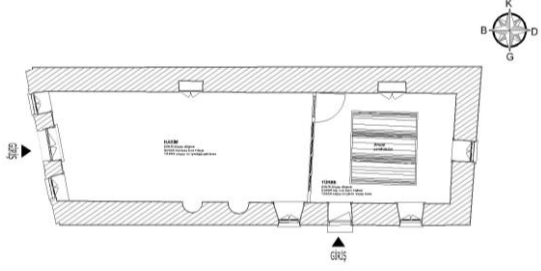
Birden fazla üslubun gözlemlendiği külliye tipi tekkeler, özellikle Mevlevî tarikatına ait olan tekkelerde görülmektedir. Kapsamlı tekke yapılarının ihtiyaç duyduğu bütün fonksiyonları bünyesinde barındıran bu tekkeler, ibadet, ziyaret, barınma, beslenme, eğitim, sosyalleşme, temizlenme, ulaşım gibi bütün ihtiyaçları karşılayan yapılardır. Konya’da bulunan ve Anadolu’nun en büyük âsitâne yapısı olan Mevlana Âsitânesi bu mimari tipin en önemli temsilcisidir.

Selçuklu dönemi cami tipi tekkeler, ibadet fonksiyonun ön planda olduğu tekke yapılarında tevhidhane biriminin camilerde bulunan harime benzer şekilde tasarlandığı tekke yapılarını ifade eder. Konya’da Aziziye Cami ile Kapı Cami gibi iki büyük ve önemli caminin arasında yer alan, 13. yüzyıl Selçuklu dönemi eseri olan Bulgur Dede Tekkesi, cami tipi tekkelerin oldukça özgün bir örneğidir.

Osmanlı dönemi açık avlulu medrese tipi tekkeler, genellikle yönetici sınıfından insanların yaptırdığı tekke yapılarıdır (Tanman, Parlak, 2011). Açık avlu çevresinde L veya U plan tipinde yekpare inşa edilen derviş hücreleri etrafında gelişim göstermektedir. Osmanlı’da M. 1518-1523 yılları arasında sadrazam olarak görev yapan Piri Mehmet Paşa tarafından Mevlevilere tahsis edilmek üzere yaptırılan Piri Mehmet Paşa Zaviyesi bu tekke yapılarının Konya merkezde yer alan tek örneğidir. Açık bir avlunun etrafında U plan şemasında yekpare bir kütleden oluşan derviş hücreleri haricinde cami, hamam, imaret, şeyh evi, çeşme, şadırvan, misafirhane, kiler, fırın, odunluk, ahır, matbah gibi yapıları da bünyesinde barındırırken günümüze yalnızca baharatçı dükkanı olarak kullanılan zaviye ile cami ve çeşmesi ulaşmıştır.

5.1. Konya Tekkeleri Plan Özellikleri

Çizelge 5.1. Konya’da Yer Alan İncelediğimiz Tekkelerin Plan Özellikleri.

1) EBU İSHAK KAZERUNİ ZAVİYESİ -Karamanoğlu Beyliği döneminde H.821/M.1418 yılında inşa edilmiştir. -Tek yapı ölçeğinde konut tipi tekkelerden olan Ebu İshak Kazeruni zaviyesi, kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen plan şemasındadır. -Zaviyenin güneydoğu köşesinde türbe odası bulunmaktadır. Kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen planlı bir tevhidhane hücresi bulunmaktadır. -Tevhidhane ile türbe odası haricinde 3 adet zaviye hücresi bulunmaktadır. -Üst örtüsü konut tipi tekkelerde yaygın olarak görülen toprak serili düz dam iken günümüzde alaturka kiremitli kırma çatılıdır.	 Şekil 5.1. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Planı (Dkn Mimarlık tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).
2) SÜT TEKKESİ -Anadolu Selçuklu döneminde H.665/M.1257 yılında inşa edilmiştir. -Birden çok yapının bir araya gelmesiyle oluşan konut tipi tekkelerinden olan Süt Tekkesi, doğu-batı doğrultuda dikdörtgen plan şemasına sahiptir. -Tevhidhane ve türbe hücrelerinden oluşan yapının haricinde harem, 1988’de yıkılan selamlık ve çeşmesi bulunmaktadır. -Tekkeye giriş batı ve güneyde yer alan iki adet kapıdan sağlanmaktadır. Batı kapısı ile tevhidhaneye giriş yapılırken, güney kapısı ile türbe odasına giriş sağlanmaktadır.. -Tevhidhane ile türbe odası birbirinden ahşap camekân ile ayrılmaktadır. -Türbe odasında bulunan 3 adet sanduka doğu-batı yönünde ve birbirine bitişiktir. -Üst örtüsü günümüzde alaturka kiremitli kırma çatılıdır.	 Şekil 5.2. Süt Tekkesi Planı (Ayşın Özyurt tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

3)

SAHİP ATA HANKAHI

-Anadolu Selçuklu döneminde H.668/M.1269 yılında inşa edilmiştir.

-Merkezi kapalı avlulu ve 4 eyvanlı plan tipine sahiptir. Açık avlulu, kapalı avlulu olarak dikdörtgen veya kare formda farklı mimari şemalarla Anadolu topraklarına yayılan bu plan tipi ilk olarak Horosan bölgesinde inşa edilen hankah yapılarında uygulanmıştır.

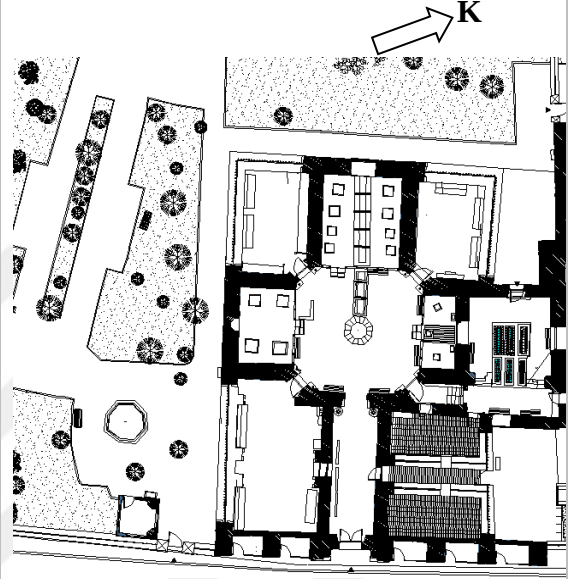
-Güneyde yer alan gösterişli bir taç kapı ile giriş eyvanına ulaşılır. Ortada merkez avlusu bulunmaktadır. Avlusunun 4 tarafında eyvanlar vardır. Eyvanların köşelerinden köşe odalara ulaşılır. Köşe odaların yalnızca temel duvarları günümüze ulaşmıştır.

-Hankahın beden duvarları taş malzemeden yapılmış olup, üst örtülerdeki tonozlarda ve merkez kubbede tuğla kullanılmıştır. İç mekân duvar yüzeylerinde kapı üstlerinde ve kubbede muntazam işçilikli çini süslemeler vardır. Taş ve tuğla işçiliği de muntazam seviyededir. Kubbenin tepesinde aydınlatma feneri mevcuttur. Kubbeğe geçiş için Türk üçgenleri kullanılmıştır. Eyvanların üzeri ise tuğla tonoz örtülüdür. Eyvanlar orta avludan 2 basamak yukarıda yapılmıştır. Avlunun ortasında sekizgen bir havuz bulunmaktadır.

-Hankahın kuzey eyvanına bitişik olarak türbe yapısı yapılmıştır.

-Türbenin kuzey duvarına bitişik Sahip Ata Camii yer almaktadır. Camiden doğrudan türbeye açılan bir pencere ve kapı vardır. Böylece hankah yapısı, türbe yapısı ve camii bitişik duvarlarla birbirine bağlıdır. Aynı zamanda hankah yapısının giriş cephesi olan doğu cephesinde taç kapının ikisi solunda üçü sağında olmak üzere üstü tonoz örtülü dükkânlar yer almaktadır.

-Birbirine bitişik bu 3 yapı ve güneyde çifte hamam ile bir külliye yapısı oluşturmaktadır.

Şekil 5.3. Sahip Ata Hankahı ve Türbesi Planı
(Ceray Mimarlık Arşivi).

4) **ALİ GAV ZAVİYESİ**

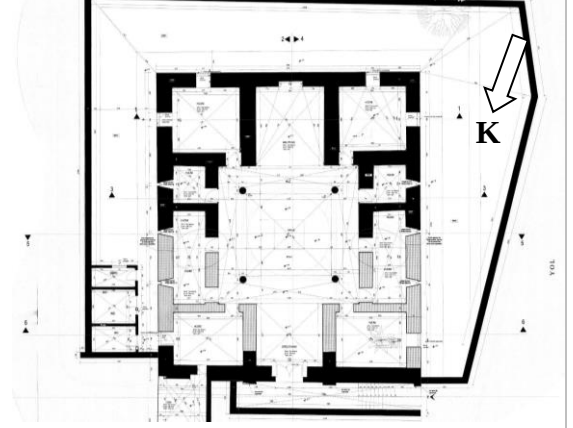
-Anadolu Selçuklu döneminde 13.yüzyılın ilk yarısında inşa edildiği düşünülmektedir.

-Kapalı merkezi avlulu, revaklı Selçuklu dönemi medrese tipi tekke yapılarından olan Ali Gav Zaviyesi, seyyah dervişler ve misafirlerin ağırlandığı ayrıca dervişlerin konakladığı, tevhidhane, semahane, derviş odaları, şeyh odası, aşevi, türbe odası ve kuzeyinde bulunan haziresi ile tam teşekkülü bir tarikat yapısıdır.

-Kareye yakın dikdörtgen plan şemasında, merkezi avlulu ve avluya bağlı çift eyvandan oluşmaktadır.

-Kuzeyde giriş eyvanı, güneyde ana eyvan bulunmaktadır. Bu eyvanların yanında ve avlunun doğu ve batısında hücreler yer almaktadır. Günümüzde ana eyvanın sağında ve solunda iki oda, giriş eyvanının yanlarında iki oda bulunmaktadır.

-Doğu da 3, batı da 3 olmak üzere 6 adet hücreli iken günümüzde 4 hücre olacak şekilde düzenlenmiştir.

Şekil 5.4. Ali Gav Zaviyesi Planı (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Arşivi).

5) **MEVLANA ÂSİTANESİ**

-Anadolu Selçuklu, Karamanoğlu Beyliği ve Osmanlı dönemlerinde farklı zamanlarda inşa edilen bir külliye yapısıdır.

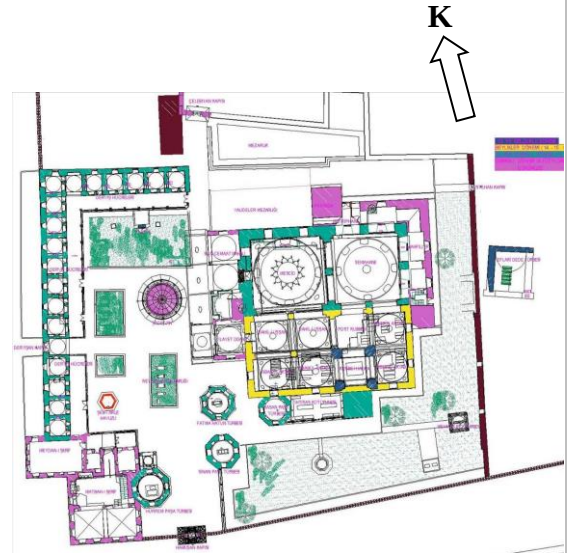
-Farklı dönemlerde inşa edilerek genişleyen Mevlana âsitânesi, birden fazla üslubun gözlemlendiği külliye tipi tekke yapısıdır.

-Mevlana Âsitânesi, mimari programı ve bu programın gerektirdiği bölümleri ile incelendiğinde türbesinin, âsitânenin oluşumunda temel teşkil etmiş olduğu görülür.

-Mevlana Âsitânesi, ibadet, ziyaret, barınma, beslenme, eğitim, sosyalleşme ve temizlenme gibi tekkelerde karşılaşılan fonksiyonların kapsamlı bir şekilde çözüldüğü bir tarikat yapısıdır.

-Mevlana Âsitânesine kuzey, güney, doğu ve batıda yer alan 4 adet kapıdan giriş sağlanmaktadır.

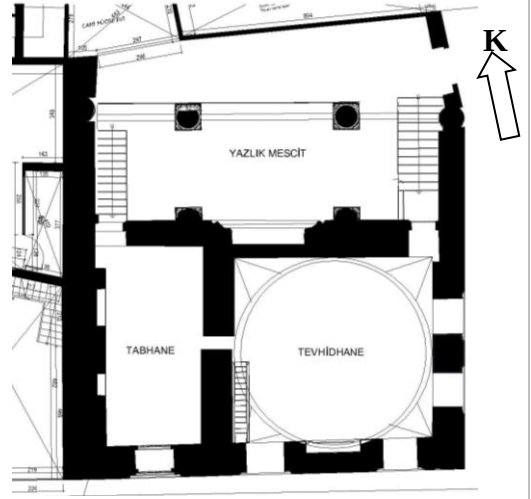
-Âsitânenin ana binası, türbe, semahane ve mescit bölümlerini bünyesinde

Şekil 5.5. Mevlana Külliyesi Planı (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

barındırmaktadır. Sandukaların yer aldığı türbe bölümü doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlıdır. Semahane ve Mescit kare plan şemasında Klasik Osmanlı dönemi özelliklerini göstermektedir. -Derviş hücreleri, uzun kenarı son cemaat mahallinin batısında olmak üzere kuzey-batı doğrultuda L plan şemasında inşa edilmiştir. -Âsitânenin mutfağı ve derviş eğitimlerinin verildiği Matbah-ı Şerif kareye yakın dikdörtgen planlıdır. -Matbah'ın kuzeybatı bitişiğinde yer Meydan-ı Şerif ise doğu-batı doğrultuda dikdörtgen plan şemasına sahiptir. -Âsitâne bünyesinde bulunan türbelerden dördü sekizgen plan şemasındadır. Bunlar haricinde kare planlı baldeken bir türbe ile kareye yakın dikdörtgen planlı bir türbe yapısı daha vardır. -Külliyenin kuzeybatısında yer alan Çelebi Konağı taş ve kerpiç ile yığma tekniğinde inşa edilmiş, tek katlı, kırma çatılı, dikdörtgen plan şemasına sahip bir yapıdır. İç sofaya açılan dört adet odadan oluşmaktadır. Âsitâne postnişinin konakladığı bu yapı âsitânenin haremi olarak hizmet vermekteydi. Ayrıca âsitâne şeyhinin cuma ve bayram günleri misafirlerini ağırladığı selamlık birimi olarak da kullanılmaktaydı.	
6) BULGUR DEDE TEKKESİ -Anadolu Selçuklu dönemi eserlerinden olan tekkenin 13. yüzyılda inşa edildiği düşünülmektedir. -Selçuklu dönemi cami tipi tekkelerinden olan Bulgur Dede Tekkesi, özellikle tevhidhane bölümünün camilerde görülen harimle oldukça benzer yapısı nedeniyle 20. yüzyılda cami olarak kullanılmaya başlanmıştır. -Tekke yapısına giriş doğusunda bulunan kapıdan sağlanmaktadır. -Günümüzde harim olarak kullanılan tevhidhane, kareye yakın dikdörtgen plan şemasında üzeri kubbe ile	

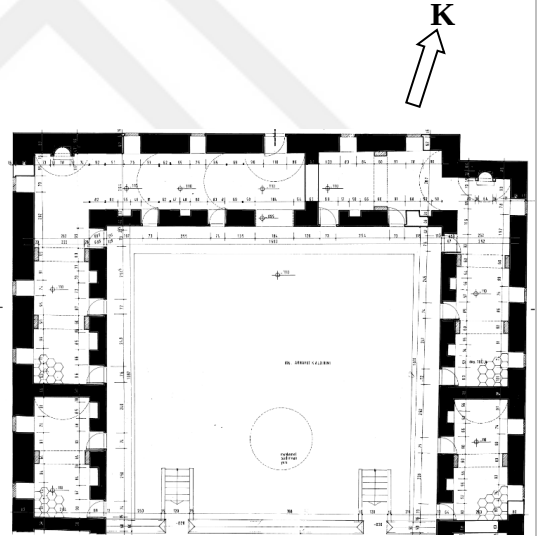
örtülüdür. Tevhidhanenin batısında kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen planlı tabhane bölümü yer almaktadır. Son cemaat mahalli olarak kullanılan yazlık mescit, doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlıdır.

Şekil 5.6. Bulgur Dede Tekkesi Planı (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

7) PİRİ MEHMET PAŞA ZAVİYESİ

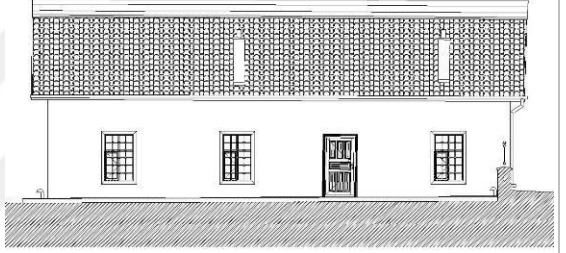
- Osmanlı Devleti döneminde M.1521 yılından önce tamamlanmıştır.
- Osmanlı dönemi açık avlulu medrese tipi tekkelerin Konya il merkezinde bulunan tek örneği olması sebebiyle oldukça önemli bir tekke yapısıdır.
- U plan şeması ile yekpare inşa edilen zaviye günümüzde baharatçı dükkanı olarak kullanılmaktadır.
- Günümüzde kuzey, doğu ve batı cephesi ticarethaneler ile bitişik yalnızca güney cephesi sokağa bakmakta olduğu için eserin mimari özellikleri gizli kalmaktadır.
- U plan şeması ile oluşturulan zaviyenin avlusu kareye yakın dikdörtgen planlıdır.
- Avlunun batısında yer alan kapıdan giriş yaptığımızda zaviyenin hücresel yapısının bozulduğu görülmektedir. Hücreleri birbirinden ayıran beşik kemerlerin arasında herhangi bir bölücü kapı veya duvar bulunmadığı için U plan şemasında bir koridor algılanmaktadır. Duvarları moloz taş yığma tekniğinde inşa edilmiş, üzeri kuzey-güney doğrultuda tuğla malzeme beşik tonoz ile örtülmüştür. Duvar ve tonoz örtü beyaz sıvalıdır. Duvarların üzerinde bulunan ahşap hatıl ile moloz taş duvar ve tuğla tonoz örtü birbirinden ayrılmaktadır.

Şekil 5.7. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Zemin Kat Planı (Osman Nuri Dülgerler tarafından 1993 yılında çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

5.2. Konya Tekkeleri Cephe Özellikleri

Çizelge 5.2. Konya’da Yer Alan İncelediğimiz Tekkelerin Cephe Özellikleri.

1) EBU İSHAK KAZERUNİ ZAVİYESİ -Ebu İshak Kazeruni zaviyesi temelde moloz taş, temel seviyesinden sonra ahşap hatıllar arası kerpiç malzeme kullanılarak yığma tekniğinde yapılmıştır. -Zaviyenin üst örtüsü alaturka kiremit kaplı beşik çatıdır. -Zaviyenin güncel kullanımında girişin bulunduğu cephe batı cephesidir. Cephe yalın ve sadedir, sıvalı ve boyalıdır. 3 adet ahşap doğramalı tek açılır pencere bulunmaktadır. Cephede bulunan giriş kapısı tablalı ahşap kapıdır. Zaviyenin üst örtüsü alaturka kiremit kaplı beşik çatıdır. Batı cephede gözüken 2 adet baca vardır. -Güney cephesi türbe girişinin bulunduğu cephedir. Cephede bir adet ahşap tablalı kapı bulunmaktadır. Kapı üzerinde açılmaz pencere bulunmaktadır. Cephede 2 pencere vardır. Çatı arasını aydınlatmak için ahşap kafes yapılmıştır. Cephe sıvalı ve boyalıdır. -Zaviyenin en sade cephesi doğu cephedir. Neredeyse sağır olan cephede sadece bir adet ahşap tablalı bir kapı bulunmaktadır. Cephede 2 adet baca görünmektedir. Cephe duvarları sıvalı ve boyalıdır. -Kuzey cephe, zaviyenin orijinalinde ana giriş kapısının bulunduğu cephedir. Fakat günümüzde bu kapı kilitli tutulmakta ve kullanılmamaktadır. Giriş kapısının üzerinde yapıya ait orijinal bir mermer kitabe bulunmaktadır. Cephede 3 adet ahşap pencere bulunmaktadır. Duvar yüzeyi sıvalı ve boyalıdır.	 Şekil 5.8. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Batı Cephesi. Şekil 5.9. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Batı Cephe Görünüş (Dkn Mimarlık tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir). Şekil 5.10. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Kuzey Cephesi.
---	--

2)

SÜT TEKKESİ

-Süt Tekkesi taş ve kerpiç malzemeyle yığma tekniğinde inşa edilmiştir.

-Üst örtüsü alaturka kiremit kırma çatıdır. Saçakları ahşaptır ve yapı etrafında ahşap alın tahtası dönmektedir. Çatının su tahliyesi metal oluk ve borularla yapılmıştır.

-Batı cephesi tekkenin en gösterişli cephesidir. Cephe moloz ve kesme taştan oluşmaktadır. Cephenin ortasında ahşap tablalı giriş kapısı yer almaktadır. 3 adet basamakla kapıya çıkılmaktadır. Kapının üstünde mermer kitabe bulunmaktadır. Kapı etrafında taş söve dönmektedir. Yapının köşe taşları çıkıntılı yapılmıştır. Kapının sol üst köşesinde bir adet taş çörten bulunmaktadır. Fakat yapıya sonradan kırma çatı eklenince bu çörten işlevsiz kalmıştır. Yapının su basman hizası kesme taştan yapılmış olup cephede 2 sıra taş olarak gözükmemektedir. Cephede giriş kapısının iki yanında 2 adet ahşap pencere bulunmaktadır. Pencere alt hizasına kadar moloz taş duvar örülmüştür. Pencere alt kotundan saçağa kadar kesme taş duvar yapılmıştır. Pencere etrafında taş söve dönmektedir.

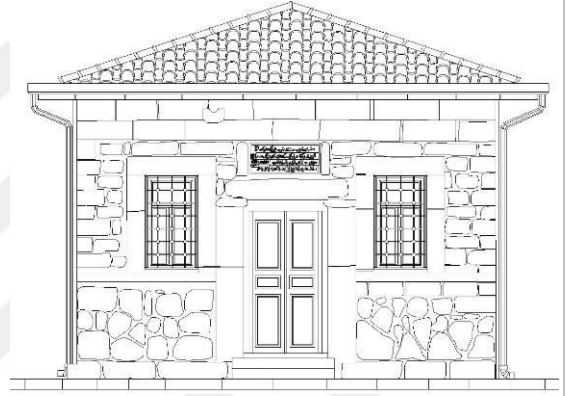
-Kuzey cephesi geniş kör bir cephedir. Cephede bir açıklık ve süsleme yoktur. Duvarları sıvalı ve boyalıdır.

-Doğu cephesi olan arka cephe, sade bir düzenlemeye sahiptir. Türbe odasının bulunduğu bu cephede 2 adet ahşap pencere bulunmaktadır. Cephe sıvalı ve boyalıdır.

-Tekkenin güney cephesi türbeye girişin bulunduğu cephedir. Türbeye geçiş ahşap bir kapıdan sağlanmaktadır. Kapının sağında ve solunda olmak üzere 2 adet ahşap pencere vardır. Cephe duvarları sıvalı ve boyalıdır.

Şekil 5.11. Süt Tekkesi Batı Cephesi.

Şekil 5.12. Süt Tekkesi Batı Cephe Görünüş
(Ayşın Özyurt tarafından çizilmiş, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Şekil 5.13. Süt Tekkesi Doğu Cephesi.

3)

SAHİP ATA HANKAHI

-Sahip Ata Hankaı, beden duvarları taş malzemededen yapılmış olup, üç örtülerdeki tonozlarda ve merkez kubbede tuğla kullanılmıştır. Taş ve tuğla işçiliği muntazam seviyededir.

-Hankahın doğu cephesi giriş cephesidir. Cephede bir taç kapısı vardır. Taç kapının ortasında süslemeli bir sivri kemer vardır. Bu kemerin ortasında kitabe yer almaktadır. Kitabenin altında basık kemer ile giriş kapısı bulunmaktadır. Taç kapının solunda 2, sağında 3 adet olmak üzere aynı tipte dükkânlar yer alır.

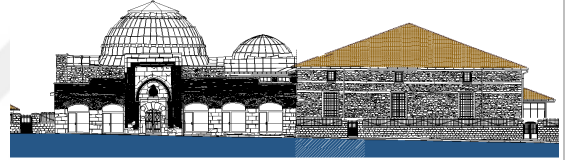
-Hankahın güney cephesi giriş cephesine nazaran sadedir. Cephe duvarları sıralı moloz taş duvardır. Yapının köşe odalarının yalnızca temel duvarları günümüze ulaştığı için o mekânlara geçişte taş duvar yarım bırakılarak ahşap görünümlü alüminyum doğrama ile tamamlama yapılmıştır. Cephenin orta bölümünde yer alan eyvana açılır 2 adet ahşap tepe penceresi vardır. İki pencere arası tuğla ile örülmüştür.

-Batı cephesi güney cepheyle benzerlik göstermektedir. Cephenin eyvana ait dış duvarı sıralı moloz taştandır. İki yanında bulunan köşe odalar ise ahşap görünümlü alüminyum doğrama ile tamamlanmıştır. Cephenin orta aksında eyvana açılır ahşap doğramalı bir pencere, onun üzerinde alçı şebekeli bir pencere ve onun üzerinde ise ahşap bir tepe penceresi bulunmaktadır.

-Hankahın kuzey cephesi türbeye ve camiye bitişik olduğu için dışarıdan algılanmamaktadır. Yalnızca köşe odaların ahşap görünümlü alüminyum doğraması ve kurşun kaplı kubbe gözlemlenebilmektedir.

şekil 5.14. Sahip Ata Hankaı Doğu Cephesi.

şekil 5.15. Sahip Ata Hankaı Doğu Cephesi Görünüş (Ceray Mimarlık Arşivi).

şekil 5.16. Sahip Ata Hankaı Batı Cephesi

4)

ALİ GAV ZAVİYESİ

- Moloz taş örgülü zaviyenin köşelerine kesme taşlar yerleştirilmiştir. Tonoz örtü ile kubbeye geçişte ise tuğla malzeme kullanılmıştır.

-Ali Gav Zaviyesinin girişi kuzey cepheden sağlanmaktadır. Kuzey eyvan duvarı ile iki yanında bulunan köşe odaları cepheyi oluşturmaktadır. Zaviyeye giriş kapısı kuzey eyvanın önünde yer alan çift kanatlı ahşap kapı ile sağlanır. Kapının üzerinde kitabe bulunmaktadır. Cephede iki adet taş çörten su tahliyesini sağlamaktadır.

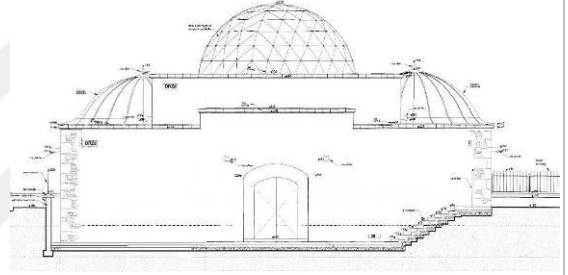
-Zaviyenin doğu cephesinde bir adet ahşap kapı bulunmaktadır. Kapının üzerinde aydınlatma penceresi vardır. Kapı ve üzerinde yer alan aydınlatma penceresi haricinde hücre duvarlarına ait olan 3 adet mazgal pencere ile köşe odasına açılır bir adet ahşap pencere bulunmaktadır. Bu pencerenin üzerinde aydınlatma tepe penceresi yer alır. Cephede dört adet taş çörten bulunmaktadır. Ayrıca yükselen merkezi avlu duvarında, sağda ve solda olmak üzere iki adet taş çörten daha vardır.

-Zaviyenin batı cephesi, doğu cephesi ile benzer özelliktedir. Sağında ve solunda yer alan köşe odalarının birer adet ahşap penceresi bulunmaktadır. Pencereilerin üzerinde ahşap aydınlatma ve tepe penceresi yer alır. Hücre odalarının duvarlarında 3 adet mazgal pencere bulunur. Cephede dört adet taş çörten ile yükselen merkezi avlu duvarında iki adet taş çörten vardır.

-Ali Gav Zaviyesinin günümüze ulaşan özgün tek cephesi güney cephedir. Cephenin mimari özellikleri diğer cephelerle benzerlik göstermektedir. Cephenin sağında ve solunda köşe odalarına açılır birer adet ahşap pencere bulunmaktadır. Bu pencerenin üzerinde ise aydınlatma ve tepe pencereleri vardır. Cephede iki adet taş çörten bulunmaktadır.

Şekil 5.17. Ali Gav Zaviyesi Kuzey Cephesi.

Şekil 5.18. Ali Gav Zaviyesi Kuzey Cephe Görünüş (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB arşivinden yararlanarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Şekil 5.19. Ali Gav Zaviyesi Doğu Cephesi.

5)

MEVLANA ÂSİTANESİ

-Mevlana Âsîtânesi, farklı zamanlarda yapılan yapılardan meydana gelmesine rağmen benzer üsluplarda cephe düzenlerine sahiptir.

-Âsîtânenin ana binası düzgün kesme taş ile yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Sonradan yapılan mahfil ekleri sebebiyle kuzey ve güney duvarına taş payandalar ile destek verilmiştir. Kubbeleri ve kasnağı ise moloz taş ve tuğla örgülüdür. Batı cephesi son cemaat mahalli sayesinde oldukça hareketlidir. Güney cephesine bitişik olan ihtisas kütüphanesi de cepheye hareketlilik sağlamaktadır. Kuzey ve doğu cephelerinde ise düzgün kesme taş örgüde yer alan pencere ve kapı açıklıkları ile hareketlilik sağlanmıştır.

-Derviş hücreleri moloz taş malzemeyle yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Kubbeleri ile kasnakları tuğla örgülüdür. Derviş hücrelerinin âsîtâne avlusuna bakan doğu cephesinde ahşap revak bulunmaktadır. Derviş hücreleri, kurşun kaplama kubbelerinin sırayla dizilmesi ve altıgen formlu, konik başlıklı bacaları ile oldukça hareketli bir görünüme sahiptir.

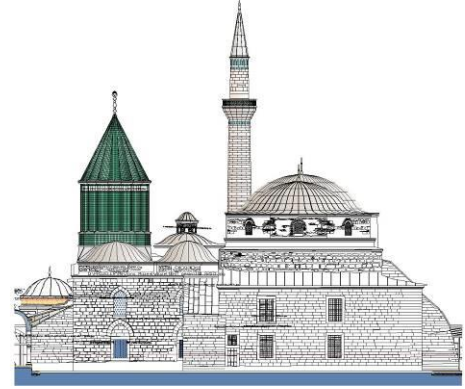
-Matbah-ı Şerif ile Meydan-ı Şerif kesme taş malzeme ile yığma tekniğinde inşa edilmiş, üzeri tonoz ile örtülüdür. Dikdörtgen ahşap pencereler etrafında bulunan taş söveler beşik kemer formunda yapılarak cepheye hareketlilik sağlanmıştır.

-Âsîtâne avlusunda yer alan sekizgen planlı türbeler kesme taş malzemeyle yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Türbeler taş oyma işçiliği ile süslenmiştir.

-Çelebi konağı taş ve kerpiç ile yığma tekniğinde inşa edilmiş, kırma çatılıdır. Cephe beyaz sıvalı iken yapılan boyama yapının görünümünü olumsuz etkilemektedir.

Şekil 5.20. Mevlana Âsîtânesi Doğu Cephesi.

Şekil 5.21. Mevlana Âsîtânesi Doğu Cephe Görünüş (Ceray Mimarlık Arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir).

Şekil 5.22. Mevlana Âsîtânesi Kuzey Cephesi.

6)

BULGUR DEDE TEKKESİ

- Bulgur Dede Tekkesi, zemin kotundan pencere denizliğine kadar olan kısmı kesme taş ile yığma olarak inşa edilmiştir. Kesme taşın üzerinden saçağa kadar ise tuğla malzemeyle yığma tekniğinde inşa edilmiştir.

-Tekkenin güney cephe taş duvar yüzeyinde, küçük bir ahşap pencere ile sivri kemerli bir pencere bulunmaktadır. Güney cephenin tuğla duvarı oyularak dikdörtgen formlu 3 adet pencere nişi oluşturulmuştur. Her bir nişte, altta dikdörtgen formlu üstte sivri kemerli ahşap pencere bulunmaktadır. Sivri kemerli ahşap pencerelerin üzerinde ise mozaik çini tekniğinde lacivert ve turkuaz renklerde çiniler yer alır. Güney cephede mihrap üstü aydınlatma penceresi de bulunmaktadır.

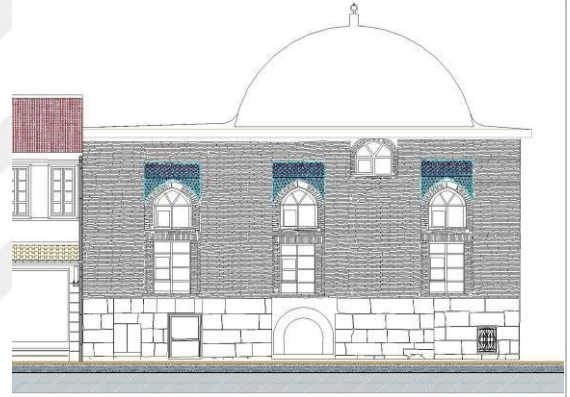
-Tekkenin doğu cephesi, girişin sağlandığı cephedir. Doğü cephede, güney cephe ile benzer şekilde tuğla duvarı oyularak dikdörtgen formlu 2 adet pencere nişi oluşturulmuştur. Doğü cephede kesme taş duvar yüzeyinde herhangi bir pencere veya kapı bulunmamaktadır.

-Kuzey cephe, yapının diğer cephelerinden oldukça farklı mimari özelliklere sahiptir. Cephenin önünde kesme taş malzemeyle inşa edilmiş sütunlar bulunmaktadır. Cephe duvarının orta noktasında mukarnas bezemeli anıtsal taş mihrap yer alır. Cephenin doğu ve batı köşelerinde taş merdiven ile ulaşılan, mescit ve tabhane birimlerine geçiş sağlayan 2 adet ahşap kapı bulunmaktadır.

-Batı cephesi, yapının özgün halinde yapıya esas girişin yapıldığı cephedir. Günümüzde bu cepheye bitişik yapılan dükkan sebebiyle cephe okunamamaktadır.

Şekil 5.23. Bulgur Dede Tekkesi Güney ve Doğü Cepheleri.

Şekil 5.24. Bulgur Dede Tekkesi Güney Cephe Görünüş (KUDEB Arşivinden alınarak, yazar tarafından düzenlenmiştir).

Şekil 5.25. Bulgur Dede Tekkesi Kuzey Cephesi.

7)

PİRİ MEHMET PAŞA ZAVİYESİ

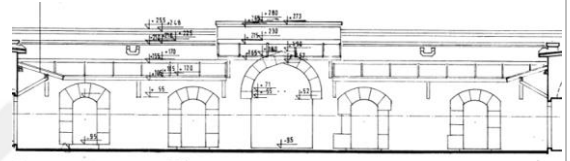
-Piri Mehmet Paşa Zaviyesi, kesme ve moloz taş malzemeyle yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Beşik tonoz örtülü olan zaviyenin tonozu ise tuğladandır.

-Güney cephe yapının gözlemlenebilen

tek cephesidir. U plan şemasında yekpare inşa edilen zaviyenin güney cephesi, doğu ve batı kolunda yer alan iki hücre ve aralarındaki boşluğu örten istinat duvarından oluşmaktadır. İstinat duvarında zaviyenin avlusuna geçiş sağlayan 2 adet demir kapı yer almaktadır. Cephenin doğu ve batısında yer alan hücrelerin birer adet ahşap penceresi bulunmaktadır.

Şekil 5.26. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Güney Cephesi.

Şekil 5.27. Piri Mehmet Paşa Zaviyesi Avlunun Kuzeyinde Yer Alan Zaviye Hücrelerinin Cephe Görünüşü (Osman Nuri Dülgerler tarafından 1993 yılında çizilmiştir).

5.3. Konya Tekkeleri Malzeme ve Teknik Özellikleri

Tekkelerin inşasında kullanılan malzeme ve tekniklerde coğrafya, sosyal, siyasal, ekonomik şartlar ile tekkelerde görülen mimari program etkili olmuştur. Plan ve cephe özelliklerinde olduğu gibi yapıldığı dönemde geleneksel konut, cami veya medreselerde görülen malzeme ve tekniklerle inşa edilmiştir.

İlk dönem tekke yapıları çoğunlukla kâgir malzeme ile yığma tekniğinde inşa edilmiş, basit birkaç odalı yapılar iken zamanla bütün teknik ve estetik imkânların kullanıldığı gösterişli tekke yapıları da inşa edilmiştir.

Konya’da inşa edilen tekkelerde kullanılan malzemeler moloz taş, kesme taş, tuğla, ahşap, mermer olarak sıralanabilir. Taş malzemeler Konya ve çevresinde bulunan ocaklardan elde edilmektedir. Cami, medrese, türbe, hamam gibi yapılarda da görülen ‘Sille taşı’ ve ‘Göden taşı’ tekke yapılarında yoğun olarak kullanılmıştır.

Anadolu Selçuklu döneminde Konya’da inşa edilen tekkelerde, duvarlarda moloz veya kesme taş malzeme yoğun olarak kullanılmıştır. Üst örtü sistemleri, kaplamalar ile pencere ve kapı alınlıkları ve çevrelerinde tuğla malzeme uygulanmıştır. Selçuklu döneminde ahşap malzeme, taşıyıcı duvarların aralarında hatıl olarak kullanılmakla birlikte esas itibarıyla kapılar, pencereler, dolaplar gibi yapının strüktürel

olmayan unsurlarında karşımıza çıkmaktadır. Mermer gibi doğal taşlar ise kapı, pencere gibi açıklıkların söve ve lentoları ile yapıların kitabelerinde görülmektedir. Bizans ve Roma dönemine ait devşirme taşlarında tekke yapılarına kullanılmıştır.

Karamanoğlu Beyliği döneminde Selçuklu dönemine ait malzeme ve teknik kısmen devam ettirilmiştir. Karamanoğlu Beyliği döneminde inşa edilen tekkelerde kesme ve moloz taş, tuğla gibi Anadolu Selçuklu dönemi tekkelerinde yapının temel, duvar, üst örtü ve taşıyıcılarında görülen malzemelere ek olarak kerpiç ve ahşap kullanımı da yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu döneme ait konut tipi tekke yapılarında, moloz taş temel üzerinde kerpiç malzemeyle inşa edilmiş duvarlar, ahşap kirişli üst örtü görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nin Konya'sında inşa edilen tekkeler yapının banisi, yapıldığı yıl ve kullanım amacına göre birçok farklı teknik ve malzeme ile inşa edilmiştir. Klasik Osmanlı dönemi mimarisinin izlendiği 16 ve 17. yüzyıllara ait tekke yapılarında muntazam işçilikli kesme taş tekke yapılarının beden duvarlarını meydana getirmekte, üst örtüde moloz ve kesme taş ile birlikte tuğla kullanımı da görülmektedir. Geç Osmanlı dönemi mimarisinin görüldüğü, konut tipi tekke yapısı olması sebebiyle çoğunun günümüze ulaşmadığı 18 ve 19. yüzyıllara ait tekke yapılarında dönemin konut mimarisi ile uyumlu olarak ahşap, kerpiç ve moloz taş kullanılmıştır.

Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi, temelde moloz taş temel seviyesinden sonra ahşap hatıllar arası kerpiç malzeme kullanılarak yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Zaviyenin üst örtüsü özgün eserde daire kesitli ahşap kirişlerle geçilmiş, kiriş üstü hasır toprak serili düz dam idi. Özgün döşemesi ahşap kaplamadır. Yapının pencere, kapı, türbe sandukası ahşap malzemedir. Kitabesi mermer malzeme ile oyma tekniğindedir.

Fatma Hatun Süt Tekkesi, moloz ve kesme taş ve ahşap hatıllar arası kerpiç malzeme ile yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Üst örtüsünün özgün haliyle ahşap kirişlemeli, hasır ve toprak serili düz dam olduğu tespit edilmiştir. Özgün zemin döşemesi ahşap kaplama olan tekkede pencere, kapı ve türbe sandukaları da ahşap malzemedir. Kitabesi Ebu İshak Kazeruni zaviyesi ile benzer şekilde mermer malzeme ile oyma tekniğindedir.

Sahip Ata Hankahı, beden duvarları moloz ve kesme taş malzemedен yapılmış olup, üst örtülerdeki tonozlarda ve merkez kubbede tuğla kullanılmıştır. Cephe duvarları sıralı moloz taş duvardır. Moloz taş aralarında ahşap hatıllar bulunmaktadır. İç mekân duvarları ise kesme taştır. Taş ve tuğla işçiliği muntazam seviyededir. Tuğla kubbede dokuz köşeli yıldız motifinde tuğlalar yükselmektedir. Zemini taş kaplamadır. Kapı ve

pencere doğramalarında ahşap malzeme kullanılmıştır. Güney eyvanda bulunan mihrap alçı malzeme ile yapılmıştır.

Ali Gav Zaviyesi, beden duvarları moloz taş malzeme ile inşa edilmiştir. Moloz taş duvarların köşelerinde kesme taşlar kullanılmıştır. Üst örtüde kubbe ve tonozlarda tuğla örgü vardır. Kubbeyi 4 adet taş sütun taşımaktadır. Taş sütunlar birbirine ahşap hatıllar ile bağlanmıştır. Revakların hücre odalarına bakan duvarlarının kapı üst hatılına kadar olan kısmı düzgün kesme taştandır. Kapı üstü kısımlarda alçı pencere etrafı tuğla duvarlıdır, geri kalan duvar tonozu kadar sıralı moloz taştandır. Zaviye zemini taş kaplamadır. Zaviyenin içinde yer alan mezar taşı mermerdir. Pencere ve kapıları ahşap malzeme ile yapılmıştır. Güney duvarında bulunan mihrap ise çini kaplıdır.

Mevlana Âsitânesi, Selçuklu, Karamanoğlu ve Osmanlı olmak üzere 3 dönemin malzeme ve tekniklerini bünyesinde barındırmaktadır. Âsitânenin ana binası düzgün kesme taş ile yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Sonradan yapılan mahfil ekleri sebebiyle kuzey ve güney duvarına taş payandalar ile destek verilmiştir. Kubbeleri ve kasnağı ise moloz taş ve tuğla örgülüdür. Derviş hücreleri moloz taş malzemeye yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Kubbeleri ile kasnakları tuğla örgülüdür. Derviş hücrelerinin âsitâne avlusuna bakan doğu cephesinde ahşap revak bulunmaktadır. Matbah-ı Şerif ile Meydan-ı Şerif kesme taş malzeme ile yığma tekniğinde inşa edilmiş, üzeri tonoz ile örtülüdür. Âsitâne avlusunda yer alan sekizgen planlı türbeler kesme taş malzemeye yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Türbeler taş oyma işçiliği ile süslenmiştir. Çelebi Konağı taş ve kerpiç ile yığma tekniğinde inşa edilmiş, kırma çatılıdır.

Bulgur Dede Tekkesi, zemin kotundan pencere denizliğine kadar olan kısım kesme taş ile yığma olarak inşa edilmiştir. Kesme taşın üzerinden saçağa kadar ise tuğla malzemeye yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Sivri kemerli ahşap pencerelerin üzerinde ise mozaik çini tekniğinde lacivert ve turkuaz renklerde çiniler yer alır. Tekkenin avlu zemini taş kaplamadır. Tekkenin avlusunda özgün eserde 3 eyvanlı bölüm bulunmaktaydı. Bu eyvanların tuğla tonozlarını taşımak için yapılan 6 adet kesme taş sütun günümüzde de mevcuttur. Tekkenin hariminde duvar ve mihrap yüzeyinde çiniler bulunmaktadır. Mihrap çinileri mozaik çini tekniğindedir.

Piri Mehmet Paşa Zaviyesi, duvarları içerden moloz taş, cepheden kesme taş malzemeye yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Üst örtüsü tuğla tonozdur. Zemin kaplaması ile kapı ve pencereler ahşap malzemeye imal edilmiştir.

5.4. Konya Tekkeleri Süsleme Özellikleri

Süslemeler, tekkelerin asli unsurlarından değildir. Tekkeler estetikten daha çok mimari program ve fonksiyon şemasının ön plana çıktığı, çoğunun özel teşebbüsle inşa edilmesinden dolayı da ekonomik şartların etkilediği yapılardır. Bu yapılarda süslemeler daha çok yapının kitabelerinde ve mihrap nişlerinde uygulanmıştır. Devlet adamlarının banisi olduğu tekkelerde ise dönemin bütün estetik ve teknik ihtişamı görülmektedir.

Anadolu Selçuklu dönemi ve Karamanoğlu Beyliği dönemi tekkelerinde süsleme unsuru olarak taş, tuğla, ahşap, mermer, alçı ve çini malzeme tercih edilmiştir. Osmanlı dönemi tekke yapıları oldukça yalın inşa edilmekle beraber kalemişi süslemeler ve mermer oyma süslemeleri ile tekke bünyelerinde bulunan ayrı bir yapı grubu olan türbeler de taş yüzey oyma tekniği ön plana çıkmaktadır.

Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi ile Fatma Hatun Süt Tekkesi süsleme açısından oldukça yalındır. İki tekkenin de süsleme açısından en dikkat çeken mimari ögele kitabeleridir. İki tekkenin de kitabesi zemin oyma tekniği ile som mermerden yapılmıştır. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi kitabesi grift ve özenli bir Karaman nesihî ile yazılmıştır. Fatma Hatun Süt Tekkesi kitabesi ise talik hat yazısıyla yatay ve dikey silmelerle dört satır ve yedi panodan oluşmaktadır. Selçuklu Devleti ve Karamanoğlu Beyliği dönemi eserlerinde ahşap işçilikleri yaygın olarak kullanılmaktaydı. İki tekkenin de özgün durumda süslemeli ahşap mimari elemanlara sahip olduğu düşünülebilir.

Sahip Ata Hankahı süslemeler konusunda oldukça dikkat çekicidir. Giriş eyvanına açılan süslemeli taçkapı tekke yapılarında oldukça nadir görülen bir mimari elemandır. Hankahın kubbesi tuğlalarla yıldız motifi oluşturulacak şekilde örülmüştür. Bir sıra yalın tuğla bir sıra çini süsleme şeklinde ilerlemektedir. Kubbeye geçiş taşıyıcı özelliği olan aynı zamanda süsleme unsuru olarak da kullanılan Türk üçgenleriyle sağlanmıştır. Kubbe kasnağı çinilerle kaplanmıştır. Ayrıca hankahın duvar yüzeylerin altıgen formda turkuaz çinilerle bezelidir. Mihrabın köşeliklerinde ve pencere çevrelerinde de çiniler bulunmaktadır.

Ali Gav Zaviyesinin güneyde yer alan eyvanı ve köşe odaları haricinde özgün esere ait mimari elemanlar günümüze ulaşamamıştır. Bu sebeple özgün zaviye yapısında hangi tür tezyinat bulunduğu tam olarak bilinmemektedir. Kazılarda ortaya çıkan çini parçaları Selçuklu dönemine ait bu tekkede çini süslemelerinin bulunduğunu göstermektedir.

Mevlana Âsitânesi diğer tekke yapılarından farklı olarak kalemîşi ve alçı kabartma süslemeleri bakımından zengindir. Âsitânenin içerisinde geometrik, bitkisel, stilize rumi süslemeler ve hat süslemeleri duvar yüzeylerinde, fil ayaklarında, kubbeğe geçişlerde, kubbede yoğun olarak kullanılmıştır. Âsitânenin en dikkat çekici süslemesi ise Kubbe-i Hadra'nın dış yüzeyinde gövde ve külahının tamamen çinilerle kaplanarak süslenmiş olmasıdır.

Bulgur Dede Tekkesinde süsleme unsuru olarak iç mekânlarda ve cephelerde çini malzeme kullanılmıştır. Cephelerde ve harimde yer alan mihrap nişinde mozaik çini tekniğinde lacivert ve turkuaz renklerde çiniler yer alır. Harim duvarları ise altıgen çini karolar ile kaplanmıştır. Kubbede balıksırtı tuğla örgü ile yıldız motifi oluşturulmuştur. Ayrıca pencerelerin bulunduğu tuğla duvar yüzeyinde yapılan oymalar cepheye hareketlilik kazandırmıştır. Tekkenin avlusunda bulunan sütunların kaide ve başlıkları mukarnas bezemelidir. Kuzey cephe duvarının orta noktasında mukarnas bezemeli anıtsal taş mihrap bulunmaktadır. Bu mihrap taş duvar yüzeyinin oyulması ile yapılmıştır.

Piri Mehmet Paşa Zaviyesi 100 yıla yakın bir süredir ticarethane olarak kullanılmaktadır. Korumacılık anlayışına aykırı olan bu durum sebebiyle zaviyenin bünyesinde bulunan süslemeler büyük ölçüde yok olmuştur. Günümüzde oldukça yalın olan zaviyenin hücrelere giriş kapıları ile zaviye odalarını birbirinden ayıran kemerlerde yer alan kesme taşlar ile taş çörtenler zaviyenin yalın görünümüne hareketlilik katmaktadır.

6. SONUÇ

İslamiyet ile birlikte cami ve medrese gibi tekkeler de asli mimari yapılar olarak hayatımıza girmiştir. Anadolu tekkeleri Horasan, Suriye, Mısır tekkelerinin mimari özellikleri ile paralellik gösterir. Bu durum aynı zamanda Anadolu’da yer alan tekkelerin mimari özellik ve tipolojileri bakımından zengin hale getirmiştir. Konya, birçok farklı tipolojide tekkenin görüldüğü Anadolu şehirlerindendir. Konya’nın il merkezinde yer alan tekkeler plan tiplerine göre ayrılarak bir sınıflandırma yapıldığında 7 tip tekke gözlemlenmektedir. Ancak bu tipoloji bütün tekke yapılarında net bir şekilde görülmemektedir. Bunun sebebi ise tekke yapılarının özellikle son yüzyılda uğradığı tahribat veya işlevinin, plan özelliklerinin değiştirilerek kullanılıyor olmasıdır. Yangınlar, depremler, seller gibi doğal afetlerle veya toplumun gözünden düşmesi ve terk edilmesi sebebiyle tekke yapıları ciddi hasarlar görmüş, ayrıca 1826’da yeniçeri ocağının kaldırılıp Bektaşiliğin yasaklanmasından sonra Bektaşilere ait tekke yapıları tahrip edilmiş, yıkılmış ve mimari özelliklerini kaybetmiştir. 1925 yılında 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklarla Birtakım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun ile Tekkelerin kapatılması ve faaliyetlerinin yasaklanması tekke yapılarının birçoğunun harap olmasına sebep olmuştur. Mimari plan şeması cami ile benzerlik gösteren cami tipi tekkeler, tevhidhane biriminin mescit olarak kullanılabilmesi sayesinde camiye dönüştürülerek günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Ancak cami olarak kullanılmaya başlanan bu yapılar geçirdikleri geniş çaplı onarım sebebiyle özgün plan şemasını ve mimari özelliklerini büyük ölçüde kaybetmiştir. Mevlana Âsitânesi gibi nadir yapılar ise müze olarak korunmuştur. Tekke yapılarının türbe bölümleri daha sağlam inşa edilmesi ve türbelere karşı toplumun hassasiyeti sebebiyle korunmuş, içinde yer aldığı tekke yapısının yok olmasına karşın günümüze ulaşmayı başarmıştır. Sufi geleneğin ölüm ve hayatla kurduğu irtibat sebebiyle bazı tekke yapılarında müstakil bir türbe inşa edilmemiştir. Tekkede ibadet-ayin birimi ile ilişkili olacak şekilde aynı bina içerisinde ahşap, mermer veya taş malzemeden sandukalar bulunur ve buraya tekkenin şeyhi ve ailesi gömülürdü. İçerisinde bulundurduğu türbeler sayesinde birtakım tekke yapısı da korunarak günümüze ulaşmıştır. Geniş çaplı tekkelerin vakfiyelerinde tekke şeyhinin ders okutabilecek kadar ilim sahibi olmasının bir zorunluluk olduğu belirtilmektedir. Bu durum bir taraftan tekkelerde eğitim işlevinin ne kadar önemli olduğunu gösterirken diğer taraftan ise sonradan medrese yapısına dönüşen tekke yapılarının sebebini de izah

etmektedir. Bunların haricinde cami, müze ve okul yapısına dönüştürülemeyen çoğunlukla konut tipi tekkeler, zamanla harap olup yok olmuş veya devlet eliyle yıkılarak arsaları başka amaçlar için kullanılmıştır.

Ancak en nihayetinde plan şeması ve mimarisi ile oldukça önem arz eden tekkeler son yüzyıl içerisinde ciddi tahribatlara uğramış ve özgün mimari özelliklerini çoğunlukla kaybetmiştir. Mimarlık tarihimizde en büyük tahribatı yaşayan ve hafızalardan silinmeye yüz tutan yapıların tekkeler olduğu açıktır. Mimari program, plan tipleri ve cephe düzenleri bakımından oldukça özgün olan tekke yapıları, sahip olduğumuz kültürel mirasın ayrılmaz bir parçasıdır. Bu özgün eserlerin hassasiyetle korunarak yaşatılması elzemdir.

Konya’da bulunan tekkelerin mimari tipolojilerini belirlemek amacıyla yaptığım bu tez çalışmasında tespit ettiğim 7 tipolojiyi yansıtan 7 tekke yapısını seçerek mimari özellikleri bakımından inceledim. Ait oldukları tipolojileri net bir şekilde yansıtan ve herkes tarafından tanınan bu tekke yapılarının tamamı özgün yapı özelliklerini az veya çok kaybetmiş eserlerdir.

‘Tek Yapı Ölçeğinde Konut Tipi Tekkeler’ tipolojisine ait olan Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi 15. yüzyıl Karamanoğlu Beyliği eseridir. Zaviye harap olduğu için 19. yüzyılda yeniden yapılmıştır. ‘Birden Çok Yapının Bir Araya Gelmesiyle Oluşan Konut Tipi Tekkeler’ tipolojinde incelediğim Fatma Hatun Süt Tekkesi ise 13. yüzyıl Anadolu Selçuklu dönemi eseri iken 20. yüzyıl başlarında yeniden inşa edilmiştir. Bu iki eser yeniden inşa edildikleri için özgün mimari özelliklerinin çoğunu kaybetmiştir. Günümüzde bu eserlerin korunması konusunda da birtakım sıkıntılar mevcuttur. Ebu İshak Kazeruni Zaviyesine yapılan muhdes alaturka kiremit çatının yükü kerpiç duvarlarda çatlamalara sebep olmaktadır. Ayrıca yapıda nem problemi çok ciddi bir seviyeye ulaşmış durumdadır. Fatma Hatun Süt Tekkesi ise ziyarete kapalı tutularak atıl bir hale gelmiştir. Yapının ruhuna tamamen aykırı olarak gereksiz eşyaların depolandığı bir mekân konumuna düşmesi zaman içerisinde yaşayacağı tahribatı katlayacak niteliktedir.

‘Kapalı veya Açık Avlulu Dört Eyvanlı Geleneksel Horosan Tipi Tekkeler’ tipolojisinin özelliklerini gösteren Sahip Ata Hankahı 13. yüzyılda Anadolu Selçuklu veziri Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından inşa edilmiştir. Banisinin türbesini de bünyesinde barındırdığı için diğer tekke yapılarına nispeten daha az tahrip olmuştur. Özgün eserin mimari plan tipini olduğu gibi gösteren hankah, Cumhuriyet döneminde yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Günümüzde köşe odalarında taş duvarlar

ahşap camekânlarla tamamlanmıştır. Özgün yapım malzemesi ve tekniği tespit edilemeyen yapılarda uygulanan bu yöntemin yapılan araştırmalar sonucu malzeme ve teknik bilgisine ulaşılan Sahip Ata Hankahı gibi yapılarda da uygulanması restorasyon ilkeleri çerçevesinde tartışmaya açık bir durumdur. Yakın geçmişte yapılan restorasyon çalışmaları sırasında birtakım özgün mimari öğelerin yok olması da restorasyon süreçlerinin projelendirmeden uygulamaya kadar titizlikle ve konunun uzmanı kişilerle yürütülmesinin önemini göstermektedir.

‘Kapalı veya Açık Avlulu Selçuklu Dönemi Medrese Tipi Tekkeler’ tipolojisinde incelediğim Ali Gav Zaviyesi 13. yüzyıl başlarına tarihlenen Anadolu Selçuklu dönemi eseridir. Zaviye, zaman içerisinde uğradığı işgaller, kötü kullanım ve bir Bektaşî tekkesi iken Bektaşîliğin yasaklanması sonucunda harap bir hale düşmüştür. Zaviye, 20. yüzyılın başında medrese yapısı olarak değişikliğe uğramıştır. Cumhuriyet devrinde ise kütüphane, sosyal tesis olarak kullanılan zaviyenin özgün halinden günümüze yalnızca güneyde yer alan eyvanı ile köşe odaları ulaşmıştır. 2013 yılında tamamlanan restorasyon çalışmaları sonrasında kurs merkezi olarak kullanılması zaviyenin asli kimliğine uygun olmakla birlikte zaviyenin restorasyonunda kullanılan malzemeler ve yapım tekniği tartışmaya açıktır. Günümüzde Ali Gav Zaviyesinin geodezik cam kubbesi su almakta, odalarda iklimlendirme sorunları bulunmaktadır.

‘Birden Fazla Üslubun Gözlemlendiği Külliye Tipi Tekkeler’ tipolojinde değerlendirdiğim Mevlana Âsitânesi incelediğim tekke yapıları arasında en iyi korunan tekke yapısıdır. Bunun sebebi olarak tekkenin 1925 yılına kadar yoğun ve titiz bir şekilde kullanılmış olması ile Mevlana Celaleddin Rumi ve Mevlevilik sayesinde ilgi odağında bulunması gösterilebilir. Ayrıca tekkeler kapatıldıktan hemen sonra müze işleviyle faaliyete geçerek yaşamaya ve yaşatılmaya devam etmesi âsitânenin tahribata uğramasına engel olmuştur. Müzeye dönüşüm sırasında derviş hücrelerinin revaklı bölümünün ahşap camekânlarla kapatılarak sergi salonlarına dönüştürülmesi tekkenin mimari plan ve cephe özelliklerine zarar vermiştir. Bu durum 2008 yılında yapılan restorasyon çalışmalarına kadar devam etmiştir.

‘Selçuklu Dönemi Cami Tipi Tekkeler’ tipolojinde incelediğim Bulgur Dede Tekkesi 13. Yüzyıl Anadolu Selçuklu dönemi eseridir. Tekkenin mimari plan şeması ve cephe düzeni oldukça özgündür. Tekke 20. yüzyılın başlarında cami olarak kullanılmak üzere onarılmıştır. Bu onarım sırasında tekkenin kuzeyinde bulunan yazlık mescidinin tuğla tonoz örtüsü ve duvarları kaldırılarak ahşap asma kat ilave edilmiştir. 1940 ile 1970 yılları arasında hatalı bir uygulama olan betonarme müdahale yapılmıştır. 1997-

2001 yılları arasında restorasyon çalışması görmesine rağmen betonarme kirişli üst örtü ve kolonlarda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Restorasyon sırasında pencereler ve kapılar değiştirilerek tahrip olan çiniler yenilenmiştir. Yapılacak olan restorasyon çalışmalarında yapıyı özgün kimliğine kavuşturma amacının yapıyı koruma amacı ile beraber yürütülmesi daha doğru olacaktır.

‘Açık Avlulu Osmanlı Dönemi Medrese Tipi Tekkeler’ tipolojine ait olan Piri Mehmet Paşa Zaviyesi 16. yüzyıl Klasik Osmanlı eseridir. Konya merkezinde yer alan tekkeler arasında tipolojisinin tek örneği olan Piri Mehmet Paşa Zaviyesi aynı zamanda en çok tahribata uğrayan tekke yapıları arasındadır. Neredeyse bütün Cumhuriyet dönemi boyunca ve günümüzde de ticarethane olarak kullanılan tekke yapısında mimari plan şeması ciddi değişikliklere uğramış, hücresel bölünmeler kaldırılmıştır. Yaptığım incelemede zaviyenin restorasyon sonrası 24 yıllık süreçte ciddi şekilde yıprandığını, ticarethane fonksiyonunun bu yıpranma sürecini hızlandığını tespit ettim. Piri Mehmet Paşa zaviyesi, Konya Büyükşehir Belediyesinin çalışmalara başladığı kentsel dönüşüm alanı içinde kalmaktadır. Yakın zamanda kentsel dönüşüm çalışmaları kapsamında zaviye restore edilecektir. Restorasyon çalışmalarında yapının izlerinin tekrar gün yüzüne çıkarılması ve özgün işlevine uygun olarak kütüphane veya gençlik merkezi gibi bir sosyal tesis olarak kullanıma sunulması, tipolojisinin Konya merkezde tek örneği olan tekke yapısını koruyup yaşatabilmek adına önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, T., 2013, Tabhaneli Camilerin Tipolojisi Üzerine Bir Deneme, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 28, Isparta, 303-326.
- Acar, T., 2016, Tabhaneli Camileri İnşa Malzemesi ve Duvar Teknikleri, *Asos Journal*, sayı 37, 311-326.
- Akçıl, N. Ç., 2009, Edirne Tekkeleri, Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, İstanbul.
- Akıl, Ş., 2020, Konya Tarihi Ahmet Efendi Hamamı'nın Tarihi Süreç İçerisindeki Mekânsal ve Fiziksel Değişimlerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, Konya, 24.
- Algar, H., 2002, Kazeruni, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 25, Ankara, 145-146.
- Algar. H., 2002, Kazeruniye, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 25, Ankara, 146-148.
- Altıntaş, M., 2019, İbn Battuta'ya Göre Anadolu Şehirlerinde Siyasi, Dini, İlmi, İçtimai ve İktisadi Hayat, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul, 76-82.
- Altun, A., 1971, Konya'da Bulgur Tekkesi, Sanat Tarihi Yıllığı, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü*, İstanbul, 49-60.
- Altun, A., 1992, Bulgur Tekkesi, Diyanet İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 6, Ankara, 409.
- Anonim1, 2019, Üsküdar Atik Valide Sultan Külliyesi, <https://www.sanatinyolculugu.com/uskudar-atik-valide-sultan-kulliyesi/>, (Ziyaret Tarihi: 19.09.2021).
- Anonim2, 2005, Atik Valide Sultan Külliyesi, https://archnet.org/sites/1966/media_contents/49266, (Ziyaret Tarihi: 19.09.2021).
- Anonim3, 2020, Mevlana Müzesi - Konya, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/mevlana-muzesi>, (Ziyaret Tarihi: 19.09.2021).
- Anonim4, 2021, Boyalı Külliyesi, <https://afyondayiz.gov.tr/sayfa/boyali-kulliyesi>, (Ziyaret Tarihi: 20.09.2021).
- Anonim5, 2020, Dedigi Sultan Mescid ve Tekkesi, <https://kulturenvanteri.com/yer/dedigi-sultan-mescid-ve-tekkesi/#16/38.173939/32.055939>, (Ziyaret Tarihi: 28.09.2021).

- Anonim6, 2019, Havadan Külliyesi, <https://www.develi.bel.tr/kesfedin/medreseler/havadan-kulliyesi>, (Ziyaret Tarihi: 02.10.2021).
- Anonim7, 2020, Havadan Külliyesi, <https://www.flickr.com/photos/sinandogan/50342986787>, (Ziyaret Tarihi: 02.10.2021).
- Anonim8, 2021, Eshab-ı Kehf Külliyesi, <https://kahramanmaras.ktb.gov.tr/TR-152519/eshab-i-kehf-kulliyesi.html>, (Ziyaret Tarihi: 02.10.2021).
- Anonim9, 2016, İhtisas Kütüphanesi, <http://www.mevlanamuzesi.com/2016/11/08/ihtisas-kutuphanesi/>, (Ziyaret Tarihi: 28.10.2021).
- Anonim10, 2016, Meydan-ı Şerif, <http://www.mevlanamuzesi.com/2016/11/08/meydan-i-serif/>, (Ziyaret Tarihi: 28.10.2021).
- Anonim11, 2016, Şadırvan, <http://www.mevlanamuzesi.com/2016/11/08/sadirvan/>, (Ziyaret Tarihi: 28.10.2021).
- Anonim12, 2016, Selsebil, <http://www.mevlanamuzesi.com/2016/11/08/selsebil/>, (Ziyaret Tarihi: 29.10.2021).
- Anonim13, 2020, Mevlana Müzesi'nin turkuaz kubbesi '100 ton yük'ten kurtarıldı, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/mevlana-muzesinin-turkuaz-kubbesi-100-ton-yukten-kurtarildi/2057683>, (Ziyaret Tarihi: 02.11.2021).
- Anonim14, 2021, Mevlana Müzesi'nin Kubbe-i Hadra'sı 8'inci Kez Yenileniyor, <https://www.haberler.com/mevlana-muzesi-nin-kubbe-i-hadra-si-8-inci-kez-14147957-haberi/>, (Ziyaret Tarihi: 02.11.2021).
- Anonim15, 2021, Mevlana Türbesi restore ediliyor, <https://www.ulusal.com.tr/yurt/mevlana-turbesi-restore-ediliyor-h283663.html>, (Ziyaret Tarihi: 06.11.2021).
- Anonim16, 2018, 2017'de en çok Konya Mevlana Müzesi ziyaret edildi, <https://tr.sputniknews.com/20180117/2017de-en-cok-konya-mevlana-muzesi-ziyaret-edildi-1031843948.html>, (Ziyaret Tarihi: 03.11.2021).
- Anonim17, 2020, Mevlana Müzesi 2019'da en çok ziyaret edilen ikinci müze oldu, <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/mevlana-muzesi-2019da-en-cok-ziyaret-edilen-ikinci-muze-oldu-41449675>, (Ziyaret Tarihi: 03.11.2021).
- Atçeken, Z., 1998, Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması, *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, VI. Dizi sayı 26, Ankara.

- Ayktut, A. S., 1999, İbn Batuta, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 19, Ankara, 361-368.
- Azsöz, G., 2016, Mevlevihanelerde Matbah-ı Şerif, *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), Mersin, 31-44.
- Bakıer, Ö., Faroqhi, S., 1975, Dediği Dede ve Tekkeleri, *Türk Tarih Kurumu Basımevi*, Ankara, 447-471.
- Bakırcı, N., 2007, Konya Mevlana Dergâhı, *İstem*, sayı 10, Konya, 191-202.
- Batur, A., 2010, Şeyh Zafir Külliyesi, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 39, Ankara, 79-80.
- Bayhan, A. A., 2010, Mısır'daki Eyyubi Devri Mimari Eserleri: Medreseler ve Hankah/Zaviyeler, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 1-12.
- Behrens Abouseif, D., 1992, Baybars II Hankahı, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 5, Ankara, 224-225.
- Bölükbaşı, A., 2015, XVI. Yüzyılda İstanbul'daki Halveti Tekkeleri, Doktora Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- Ceray Mimarlık, 2008, Konya Mevlana Manzumesinin Tipolojik Değerlendirilmesi ve Tarihi Süreç İçerisinde Geçirdiği Onarım ve Restitüsyon Safhaları, *Ceray Mimarlık ve Restorasyon*, Konya.
- Ceray Mimarlık, 2018, Sahip Ata Camii, Türbe ve Hankahı Rölöve-Restorasyon Raporu, *Ceray Mimarlık ve Restorasyon*, Konya.
- Dkn Yapı Mühendislik Mimarlık, 2012, Konya Merkez Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon Raporları, *Dkn Yapı Mühendislik Mimarlık*, Konya.
- Doğan, A. I., 1977, Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları, Tekkeler, Zaviyeler ve Benzer Nitelikteki Fütüvvet Yapıları, *İTÜ Mimarlık Mühendislik Fakültesi Yayınları*, İstanbul, 58-97.
- Durukan, A., 1995, Ertokuş Külliyesi, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 11, Ankara, 313-314.
- Erdem, M. N., 2019, Konya Sahip Ata Külliyesi Camii Restorasyonu Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, *Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, Konya.
- Erdemir, Y., 2014, Sahip Ata Külliyesi, Konya Ansiklopedisi, *Konya Kültür A.Ş.*, cilt 7, Konya, 260-268.

- Eyice, S., 1971, Anadolu'da Orta Asya Sanat Geleneklerinin Temsilcisi Olan Bir Eser: Boyalıköy Hangâhı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Mecmuası, *Edebiyat Fakültesi Basımevi*, sayı 16, İstanbul, 39-56.
- Eyice, S., 1992, Beşir Ağa Külliyesi, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 6, Ankara, 1-3.
- Eyice, S., 1992, Boyalıköy Külliyesi, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 6, Ankara, 314-315.
- Gündoğdu, H., 1991, Develi/Havadan Köyü Külliyesi, *Belleten*, 55(213), Ankara, 331-340.
- Güray Gülyüz, B., 2016, Bulgaristan'da Osmanlı Dini Mimarisi, Doktora Tezi, *Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- İşli, Esin Demirel, 1998, İstanbul Tekkeleri Mimari Eklentileri ve Restorasyonu, Doktora Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- Kara, M., 1977, Din, Hayat, Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler, *Dergâh Yayınları*, İstanbul.
- Kara, M., 2011, Tekke, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 40, Ankara, 368-370.
- Karaduman, H., 2005, Belgelerle Konya Mevlana Müzesi'nin Kuruluşu, *Vakıflar Dergisi*, sayı 29, Ankara, 135-161.
- Karpuz, H., 2004, Mevlana Külliyesi, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 29, Ankara, 448-452.
- Karpuz, H., 2009, Türk Kültür Varlıkları Envanteri: Konya 42, *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Ankara.
- Karpuz, H., 2010, Şehâbetin Sühreverdî Külliyesi, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 38, İstanbul, 420-421.
- Karpuz, H., 2014, Konya Ansiklopedisi, *Konya Kültür A.Ş.*, cilt 6, Konya, 353-359.
- Kazıcı, Z., 1982, Osmanlılarda Tekkeler, *İslam Medeniyeti Dergisi*, 5(44), İstanbul, 29-34.
- Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015, Mevlana Dergâhı (Müzesi), *Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*, Konya.
- Konyalı, İ. H., 1964, Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi, *Yeni Kitap Basımevi*, Konya.
- Köse, F., 2018, İstanbul'da Tekke Olarak Kullanılan roma ve Bizans Kilise Yapıları, *Tasavvur/Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, sayı 4, Tekirdağ, 840-874.

- Kuneralp, S., 1999, Son Dönem Osmanlı Erkan ve Ricali (1839-1922): Prosopografik Rehber, *İsis Yayınları*, İstanbul.
- Kunt, İ., Soy, N. B., 2020, Konya Kitabeleri, *Selçuklu Belediyesi*, Konya.
- Kuran, A., 1969, Anadolu Medreseleri, *Türk Tarih Kurumu Basımevi*, Ankara.
- Küçükdağ, Y., 1992, Konya’da Bir Mevlevi Manzumesi (Piri Mehmed Paşa Zaviyesi ve Vakfiyesi), *Vakıf Haftası Dergisi*, sayı 9, Ankara, 159-178.
- Küçükdağ, Y., 1996, 1251 H./1835 M. Tarihli Mevlana Türbesi ve Çeleb, Efendi Konağı Tamir ve İnşası Defterleri, *II. Milletlerarası Osmanlı Devleti’nde Mevlevihaneler Kongresi*, Konya, 181-216.
- Küçükdağ, Y., 2007, Piri Mehmet Paşa, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 34, Ankara, 280-231.
- Küçükdağ, Y., 2011, Karamanoğulları Konya’sında Tasavvufi Hayat, Tekke ve Zaviyeler, *V. Uluslararası Türk Kültürü ile Sanatları Kongresi-Sanat Etkinlikleri*, İspanya, 3-18.
- Küçükdağ, Y., 2015, Konya’da Ali Gav Tekkesi, Vakıfları ve Vakfiyeleri, *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, sayı 19, Konya, 19-34.
- Küçükdağ, Y., 2020, Konya’nın Kırk Tekkesi, *Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları*, sayı 1, Konya.
- Mülâyim, S., 2001, Karatay Medresesi, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 24, İstanbul, 475-476.
- Ocak, A. Y., 1978, Zaviyeler (Dini, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme), *Vakıflar Dergisi*, sayı 12, Ankara, 247-269.
- Önder, M., 1962, Mevlana Şehri Konya (Tarihi Kılavuz), *Konya Valiliği Yayını*, Konya.
- Önge, Y., 1987, Mevlana Dergâhı’nın Şadırvanı, *S.Ü. 2.Milli Mevlana Kongresi, Tebliğler*, Konya, s.63-64.
- Özgür Yıldız, Ş., Eryılmaz, H. İ., 2019, II. Abdülhamid Eseri: “Ertuğrul Tekke Cami-Tevhithanesi”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9(1), Ordu, 215-242.
- Özönder, H., 1987, Mevlana Türbe ve Külliyesinin Tamir ve İlaveler Kronolojisi, *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, sayı 2, Konya, 13-75.
- Özyurt, A., 2013, Tarihi Kent Meydanında Bulunan Fatma Hatun Süt Tekkesi Türbesi Restitüsyon-Restorasyon Raporu, *Ayşin Özyurt Mimarlık*, Konya.
- Pala, Azsöz, G., 2018, Mevlevihanelerde Mekânsal Örgütlenme, *Kırklareli Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, 4(1), Kırklareli, 91-111.

- Parlak, S., 2008, Sahib Ata Külliyesi, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 35, Ankara, 516-518.
- Sarıkaya, M. A., 2012, Konya'nın Tarihi Çeşmeleri, *İdeal Kültür Yayıncılık*, İstanbul, 203.
- Sönmez, Z., 2002, Kölük b. Abdullah, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 26, Ankara, 248-250.
- Şahin, F. S., 2010, Investigation of the Preservation Problems of the Mescid and Türbe of Akşebe Sultan in Alanya, Master of Science, İzmir Institute of Technology, İzmir, 56.
- Şahin, F., 2019, Tokat'taki Tekke ve Zaviyeler, Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.
- Şancı, F., 2020, Yazlık Mescitlere Kavramsal ve Tipolojik Bir Yaklaşım, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 35, Adıyaman, 422-456.
- Şenalp, M., 2019, Tarihi Yapılarda Termal Konfor Analizi: Ali Gav Medresesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, *Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, Konya.
- Şimşir, Z., 2001, Konya'daki Selçuklu Çini Dekorasyonunda Kûfî ve Ma'kılî Yazı, *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi*, Konya, 311-331.
- Tanman, M. B., 1991, Âsitâne, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 3, Ankara, 485-487.
- Tanman, M. B., 1994, İstanbul Mevlevihaneleri, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, sayı 14, İstanbul, 177-183.
- Tanman, M. B., 1996, Gedik Ahmed Paşa Külliyesi, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 13, İstanbul, 544-547.
- Tanman, M. B., 1997, Eyüpsultan'da Tarikat Yapıları, *I. Eyüpsultan Sempozyumu-Tebliğler*, İstanbul, 102-120.
- Tanman, M. B., 2015, İstanbul Tekkeleri, Büyük İstanbul Tarihi, *İBB Kültür A.Ş.*, İstanbul, 410-427.
- Tanman, M. B., Parlak, S., 2011, Tekke, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 40, Ankara, 370-379.
- Taşkın, C., 2017, 15. Ve 20. Yüzyıllar Arası Bursa Tekkelerinin Mekân ve Cephe Kurgusu, Yüksek Lisans Tezi, *Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Edirne, 137-141.
- Uludağ, S., 1997, Hankah, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 16, Ankara, 42-43.

- Ünver, S., 1967, Yetmiş Yıl Önce Konya, *Belleten*, 31(122), Konya, 201-220.
- Yavaş, A., 2007, Anadolu Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali'nin Mimari Eserleri, Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Yiğit, İ., 2008, Ribat, TDV İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, cilt 35, Ankara, 76-79.

